Gabriel García Márquez

Un veac de singurătate

Premiul Nobel 1982

MULȚI ANI DUPĂ ACEEA, ÎN FAȚA plutonului de execuție, colonelul Aureliano Buendía avea să-şi amintească de după-amiaza îndepărtată, când tatăl său l-a dus să facă cunoştință cu gheața. Macondo era pe atunci un cătun cu vreo douăzeci de case din lut şi trestie, clădite la marginea unui râu, ale cărui ape diafane alunecau prin albia cu pietre lucioase, albe, enorme, ca nişte ouă preistorice. Lumea era atât de recentă, încât multe lucruri nici nu aveau încă nume iar pentru a le deosebi trebuia să le arăți cu degetul.

În toți anii, în luna martie, o mică şatră de țigani zdrențăroşi îşi întindeau cortul în apropierea satului şi în larma fluierelor şi tamburinelor făcea cunoscute noile invenții. Începură prin a aduce magnetul. Un țigan voinic, cu barbă stufoasă şi cu mâini de vrăbioi, care răspundea la numele Melchiade, făcuse în public o demonstrație grandioasă despre ceea ce numea a opta minune a înțelepților alchimişti din Macedonia. Trecea din casă în casă, trăgând după sine doi drugi de metal şi toată lumea fu cuprinsă de groază văzând cum căldările, sobele, cleştele şi spirtierele cădeau singure de pe locurile unde se aflau, cum crapă lemnăriile din cauza cuielor şi şuruburilor care încercau cu disperare să se smulgă din ele, ba chiar obiectele pierdute de multă vreme apăreau acolo unde fuseseră căutate mai mult şi se târau într-o debandadă turbulentă după drugii de fier magici ai lui Melchiade. "Lucrurile au şi ele viață, proclama țiganul cu un accent gutural; totul este să le trezeşti sufletul". José Arcadio Buendía, a cărui imaginație îndrăzneață întrecea întotdeauna însuşi geniul Naturii, ba chiar şi miracolele şi magia, socotise că s-ar putea servi de această invenție gratuită pentru extragerea aurului din măruntaiele pământului. Melchiade, care era un om onest, îl prevenise: "Nu-i bun pentru aşa ceva!" Însă José Arcadio Buendía nu credea, în vremea aceea, în onestitatea țiganilor şi-şi dădu catârul şi o turmă de capre în schimbul celor doi drugi magnetici. Ursula Iguarán, femeia sa, care conta pe aceste animale pentru a-şi spori avutul în declin, nu izbuti să-l abată de la gândul său. "Foarte curând vom avea atâta aur încât să pardosim cu el toată casa", îi răspunse bărbatul. Timp de câteva luni se încăpățână să dovedească temeinicia previziunilor sale. Scormoni ținutul pas cu pas, fără să uite nici de fundul râului, târând cei doi drugi de fier şi rostind cu voce tare formulele folosite de Melchiade. Singurul obiect pe care reuşi să-l dezgroape fu o armură din secolul al XV-lea, ale cărei părți erau sudate toate într-o carapace ruginită şi care suna ca o enormă tigvă spartă, plină cu pietricele. Atunci când José Arcadio Buendía şi cei patru oameni din expediția sa izbutiră să deschege armura, descoperiră în interiorul ei un schelet calcifiat care purta la gât un medalion de aramă, cu o şuviță din părul unei femei.

În martie revenirǎ țiganii. De data aceasta aduceau o lunetă pentru apropiat şi o lupă de mărimea unei tobe, pe care le prezentară drept ultima descoperire a evreilor din Amsterdam. Trimiseră o țigancă în capul satului şi instalară ocheanul în gura cortului lor din celălalt capăt. În schimbul unei sume de cinci reali, oamenii se postau în fața lunetei şi puteau vedea țiganca la un pas de ei. "Ştiința a desființat depărtările, proclama Melchiade. Peste puțină vreme, omul va putea vedea ceea ce se petrece în orice loc de pe pământ, fără să iasă măcar din casă". La amiază, pe o vreme toridă, făcură o demonstrație uluitoare cu lupa lor enormă; adunară o grămadă de buruieni uscate în mijlocul drumului şi le aprinseră prin concentrarea razelor solare. José Arcadio Buendía, care încă nu reuşise să se consoleze de pe urma dezamăgirii sale cu magneții, concepu ideea de a folosi această invenție ca armă de război. Melchiade încercă din nou să-i schimbe hotărârea. Totuşi, sfârşi prin a se învoi să-i dea lupa în schimbul celor doi drugi magnetici şi a trei dubloni de aur. Ursula plânse de durere. Aceşti bani proveneau dintr-un sipet cu monede de aur pe care tatăl ei le adunase de-a lungul unei vieți pline de privațiuni şi pe care ea le îngropase sub pat în aşteptarea unui

prilej potrivit pentru a le investi. José Arcadio Buendía nici nu încercă măcar să o mângâie, fiind cu totul absorbit de experiențele sale tactice pline de abnegația unui cercetător, duse până la primejduirea propriei sale vieți. Voind să demonstreze efectele lupei asupra trupelor inamice, se expuse el însuşi concentrării razelor solare şi fu atins de arsuri transformate apoi în ulcerări care luară multă vreme până să se vindece. Cu toate protestele soției sale, alarmată de o invenție atât de periculoasă, era gata să dea foc casei. Îşi petrecea ceasuri îndelungate în odaia sa pentru a face calcule asupra posibilităților strategice ale acestei arme revoluționare, până când ajunse să alcătuiască un tratat de o claritate didactică uimitoare şi de o putere de convingere irezistibilă. Îl trimise autorităților, însoțit de numeroase dări de seamă asupra experiențelor sale, şi de mai multe planşe cu schițe explicative, prin intermediul unui mesager care trecu munții, se rătăci prin mlaştinile întinse, urcă în susul apelor tumultoase şi era să piară în ghearele fiarelor sălbatice, să sfârşească în deznădejde, să moară de ciumă. Înainte de a putea ajunge la o cale de legătură cu catârii poşte! Cu toate că pe vremea aceea călătoria până în capitală era aproape imposibilă, José Arcadio Buendía făgăduia să o întreprindă de îndată ce guvernul îi va fi dat un semn, pentru a începe demonstrațiile practice ale invenției sale în fața împuterniciților militari şi pentru a-i iniția personal în metodele complexe ale războiului solar. Aşteptă timp de mai mulți ani răspunsul. Până la urmă, sătul de aşteptare, se plânse lui Melchiade de insuccesul întreprinderii sale, şi țiganul îi făcu atunci dovada convingătoarei sale onestități: îi restitui dublonii în schimbul lupei şi-i mai lăsă pe deasupra câteva hărți portugheze şi mai multe instrumente de navigație. Scrise chiar cu mâna sa un rezumat foarte succint al studiilor călugărului Hermann, pe care i-l lăsă pentru a se putea servi de astrolab, de busolă şi de sextant. José Arcadio Buendía îşi petrecu lunile lungi ale anotimpului ploios închis într-o încăpere pe care şi-o amenajase la capătul din fund al casei, pentru ca nimeni să nu vină să-l deranjeze de la experiențele sale. Neglijându-şi cu desăvârşire obligațiile casnice, petrecea nopți întregi în curte urmărind cursul aştrilor şi era să capete o insolație în timp ce încercau să stabilească o metodă infailibilă pentru a repera amiaza. Când ajunse să stăpânească uzul instrumentelor sale, dobândi o cunoaştere a spațiului care-i îngăduia să navigheze pe mări necunoscute, să exploreze ținuturi virgine, să întâlnească făpturi extraordinare, fără a fi măcar silit să-şi părăsească odaia de lucru. Cam în această epocă deprinse obiceiul să vorbească de unul singur, umblând de colo până colo prin casă, fără să ia seama la nimeni, în timp ce Ursula şi copiii se speteau în grădinărie pentru a cultiva bananele şi *malanga,* maniocul şi *ignama,* bostanii şi pătlăgelele vinete. Dintr-o dată, fără ca nimic s-o fi prevestit, activitatea sa febrilă se opri brusc şi făcu loc unui fel de fascinație. Timp de câteva zile păru ca demonizat, repetând pentru sine, cu voce scăzută, un şir de presupuneri înspăimântătoare, împotriva evidenței celor ce-i dicta rațiunea. În sfârşit, într-o marți din decembrie, la ora prânzului, se uşură dintr-o dată de toate poverile zbuciumările sale. Copiii aveau să-şi amintească toată viața cu câtă solemnitate augustă luă loc în capul mesei, tremurând de febră, răvăşit de veghile-i prelungite şi de imaginația sa exacerbată şi le dezvălui descoperirea lui:

— Pământul este rotund ca o portocală.

Ursula îşi pierdu răbdarea:

— Dacă ai chef să înnebuneşti, înnebuneşte singur, strigă ea. Nu încerca însă să bagi în capul copiilor ideile tale țigăneşti!

José Arcadio Buendía, nepăsător, nu se lăsă intimidat de mânia soției sale care, într-un acces de furie, îi zdrobi de pământ astrolabul. El îşi construi altul, convocă în odaia sa pe bărbații din sat şi le demonstră, cu teorii din care nimeni nu înțelegea nimic, cum se poate reveni la punctul de plecare navigând mereu în direcția răsăritului. Satul întreg era convins că José Arcadio Buendía îşi pierduse mințile, când sosi Melchiade care puse lucrurile la punct. El lăudă în public inteligența acestui om care, printr-o speculație astronomică pură făurise o teorie verificată deja în practică, chiar dacă nu era cunoscută încă în Macondo, şi în semn de admirație îi făcu un cadou care avea să aibă repercusiuni decisive asupra viitorului satului: un laborator de alchimie.

Între timp, Melchiade îmbătrânise cu o repeziciune surprinzătoare. Pe vremea

primelor sale vizite i-ai fi dat aceeaşi vârstă ca lui José Arcadio Buendía. Dar în timp ce acesta îşi păstra energia puţin obişnuită care-i îngăduia să răstoarne un cal numai prinzându-l de urechi, ţiganul părea ros de o boală tenace. Erau de fapt urmările bolilor stranii şi multiple contractate în cursul nenumăratelor sale înconjururi ale pământului. După cum îi povesti el însuşi lui José Arcadio Buendía în timp ce-i ajuta să-şi instaleze laboratorul, moartea îl urmărea pretutindeni dându-i mereu târcoale, fără a se hotărî totuşi să-şi înfigă ghearele în el. Scăpase din toate catastrofele şi flagelurile pe care le îndurase omenirea. Supravieţuise pelagrei în Persia, scorbutului în arhipelagul Sundei, leprei în Alexandria, boalei beriberi în Japonia, ciumei bubonice în Madagascar, cutremurului de pământ din Sicilia şi naufragierii unui furnicar de oameni în strâmtoarea Magellan. Această fiinţă miraculoasă, care susţinea că deţine cheile lui Nostradamus, era un personaj lugubru, învăluit în tristeţe, cu o privire de asiatic care părea să cunoască faţa ascunsă a oricărui lucru. Purta o pălărie neagră şi mare care semăna cu aripile întinse ale unui corb, şi o jiletcă de catifea patinată toată de cenuşiul verzui al veacurilor. Dar în ciuda ştiinţei sale nemăsurate şi a misterului care îl înconjura, suporta povara condiţiei umane şi pământeşti, care-l făcea să se împiedice în problemele mărunte ale vieţii cotidiene. Se plângea de infirmităţile bătrâneţii, suferea din pricina celor mai mici neajunsuri materiale, şi încetase de mult să mai râdă, scorbutul smulgându-i toţi dinţii. José Arcadio Buendía avu certitudinea că ziua în care, la ceasul sufocant al amiezii, Melchiade îi destăinui aceste secrete, avea să marcheze începutul unei prietenii foarte strânse. Istorisirile sale fantastice îi atraseră admiraţia copiilor. Aureliano, care pe vremea aceea nu avea mai mult de cinci ani, avea să păstreze toată viaţa imaginea lui din acea după-amiază, când cu spatele întors spre oglindirea metalică a ferestrei, le revelase, cu vocea lui profundă de orgă, căile către ţinuturile cele mai întunecoase ale imaginaţiei, în timp ce de pe tâmple îi picura, din pricina căldurii, stropi de grăsime topită. José Arcadio, fratele său mai mare, avea să transmită acea viziune minunată, ca o amintire ereditară, tuturor urmaşilor săi. Ursula, dimpotrivă, a rămas cu o amintire foarte urâtă despre acea vizită, căci a pătruns în odaie tocmai în clipa când, din neatenţie, Melchiade spărsese un flacon cu biclorură de mercur:

— Miasmele diavolului, zise ea.

— Nicidecum, o corectă Melchiade. S-a dovedit că diavolul are proprietăţi sulfurice, pe când asta ce vezi nu-i decât un pic de sublimat.

Pe acelaşi ton profesional, se lansă într-o expunere savantă a forţelor diabolice ale chinovarului, însă Ursula nu-l luă în seamă şi-i duse pe copii să se roage. Acel miros înţepător avea să-i rămână mereu în memorie, nedespărţit de amintirea lui Melchiade.

Laboratorul embrionar cuprindea - în afară de o mare mulţime de recipienţi, pâlnii, retorte, filtre şi strecurătoare - un *atanor* destul de rudimentar, o eprubetă de cristal cu gât lung strâmt, în chip de *ou* filozofic, şi un distilator fabricat chiar de către ţigani, după descrierile moderne ale alambicului cu trei ramuri al Mariei evreica. Pe lângă toate astea, Melchiade îi mai lăsă nişte eşantioane din cele şapte metale corespunzătoare celor şapte planete, formulele lui Moise şi Zosima pentru înmulţirea aurului şi o serie de însemnări şi schiţe privind proprietăţile *Marelui Maestru,* care permiteau celui care va şti să le interpreteze să se lanseze în fabricarea pietrei filozofale. Sedus de simplitatea formulelor pentru înmulţirea aurului, José Arcadio Buendía îi făcu curte Ursulei timp de câteva săptămâni pentru ca să-l lase să-i dezgroape monedele coloniale şi să le înmulţească de atâtea ori de câte ori se putea diviza mercurul. Ca întotdeauna, Ursula cedă în faţa încăpăţânării neclintite a bărbatului ei. José Arcadio Buendía aruncă atunci treizeci de dubloni într-o căldare şi-i topi la un loc cu pilitură de cupru, de orpiment, de sulf şi de plumb. Puse totul să clocotească la foc încins într-o căldare plină cu ulei de ricină, până ce obţinu un sirop gros cu miros pestilenţial, care te făcea să te gândeşti mai degrabă la caramelul vulgar decât la aurul magnific. În urma distilărilor disperate şi până la urmă dezastruoase, topită la un loc cu cele şapte metale planetare, prelucrată cu mercurul ermetic şi cu vitriol de Cipru şi coaptă din nou în untură de porc în lipsă de ulei de hrean preţioasa moştenire a Ursulei fu redusă la câteva rămăşiţe carbonizate, care nu se puteau dezlipi de pe fundul căldării.

Când s-au întors ţiganii, Ursula aţâţase împotriva lor tot satul. Totuşi, curiozitatea a fost mai puternică decât teama. Şi de data aceasta ţiganii trecură prin sat făcând un vacarm asurzitor din tot felul de instrumente muzicale, în timp ce crainicul public anunţa prezentarea celei mai formidabile descoperiri a oamenilor din Nazianz. Astfel că toată lumea se îndreptă către cort şi în schimbul unui bănuţ putu să-l vadă pe Melchiade cu totul întinerit, înzdrăvenit, fără nici un rid, înzestrat cu o dantură cu totul nouă, strălucitoare. Acei care-şi aminteau de gingiile sale roase de scorbut, de obrajii fleşcăiţi, de buzele veştejite, se cutremurară în faţa acestor dovezi evidente despre puterile supranaturale ale ţiganului. Buimăceala făcu loc panicii atunci când Melchiade îşi scoase dinţii, intacţi şi bine înfipţi în gingiile sale, apoi îi arătă publicului - timp de o clipită în care redeveni omul decrepit din anii trecuţi - pentru a şi-i pune din nou la loc şi pentru a surâde, cu siguranţa deplină a tinereţii sale regăsite. José Arcadio Buendía însuşi socoti că ştiinţa lui Melchiade întrecuse de data aceasta limitele extreme a ceea ce era îngăduit, totuşi se simţi cuprins de un entuziasm salutar atunci când ţiganul de îndată ce rămăseseră singuri, îi explică mecanismul danturii sale false. Acest lucru i se păru atât de simplu şi de miraculos, încât chiar de a doua zi se dezinteresă complet de cercetările alchimistice. Trecu printr-o nouă criză de deprimare, îşi pierdu pofta de mâncare şi-şi petrecea zilele foindu-se de colo colo prin casă. "Se petrec în lume lucruri extraordinare, îi spunea Ursulei. Nu mai departe decât dincolo de râu se găsesc tot felul de aparate magice, în timp ce noi continuăm să trăim ca măgarii." Acei care-l cunoşteau din zilele când se întemeiase Macondo erau miraţi de schimbarea petrecută în el sub influenţa lui Melchiade.

La început, José Arcadio Buendía era un fel de patriarh tânăr care dădea îndrumări pentru semănături, sfaturi pentru creşterea copiilor şi animalelor, şi colabora cu toţi până şi la muncile manuale, pentru bunul mers al comunităţii. Deoarece casa lui era încă din primele zile cea mai frumoasă din sat, s-au clădit şi celelalte după asemănarea ei. Aceasta avea o sală comună, spaţioasă şi bine luminată, o sufragerie cu flori în culori vii, două camere, o curte cu un castan uriaş, o grădină bine cultivată şi un ocol în care trăiau paşnic caprele la un loc cu porcii şi găinile. Singurele animale interzise, nu numai în casa aceasta, ci în satul întreg, erau cocoşii de luptă.

În domeniul ei, Ursula făcea treabă bună ca şi soţul ei într-al său. Activă, meticuloasă, foarte serioasă, această femeie cu nervii tari, pe care nimeni n-a putut-o auzi vreodată fredonând o melodie, părea pretutindeni prezentă, din zorii zilei până la ceasurile târzii din noapte, însoţită mereu de foşnetul molcom al fustelor garnisite cu volane. Mulţumită ei, pardoseala de pământ bătătorit, zidurile din tină uscată, pe care nu le tencuiseră cu var, mobilele rustice, pe care le făcuseră ei înşişi, rămâneau mereu curate, iar lăzile vechi în care se păstrau albiturile răspândeau un miros plăcut de busuioc.

Nicicând n-ai fi găsit în sat un om mai întreprinzător decât José Arcadio Buendía; el rânduise aşezarea caselor în aşa fel încât de la oricare dintre ele se putea ajunge la râu şi se putea face aprovizionarea cu apă, fără ca nimeni să depună eforturi mai multe decât vecinul, şi tot el trasase uliţele cu atâta grijă şi bun simţ, încât nici o casă să nu primească mai mult soare decât celelalte, în ceasurile de căldură mare. În câţiva ani, Macondo deveni satul cel mai bine gospodărit, cel mai harnic dintre toate satele cunoscute până atunci de cei trei sute de locuitori ai săi. Era într-adevăr un sat fericit: nimeni nu avea peste treizeci de ani, nimeni nu murise încă.

Chiar din epoca aşezării sale, José Arcadio Buendía construise curse şi cuşti şi în scurtă vreme umplu cu *turpiales,* canari, piţigoi albaştri şi mărăcinari cu gât roşu nu numai casa lui, ci toate casele din sat. Concertul atâtor păsări diferite deveni aşa de asurzitor încât Ursula îşi astupă urechile cu ceară de albine pentru a nu-şi pierde simţul realităţii. Când tribul lui Melchiade veni pentru prima oară la Macondo ca să vândă boabe de cleştar împotriva migrenei, toată lumea se miră că a găsit drumul spre satul acesta pierdut în letargia mlaştinii, însă ţiganii mărturisiseră că se orientaseră după cântecul păsărilor.

Acest frumos spirit de iniţiativă dispăru în scurtă vreme, spulberat de febra magnetelor, a calculelor astronomice, a visurilor de strămutare şi a dorinţei arzânde de a cunoaşte minunile lumii. Din întreprinzător şi curăţel cum era mai înainte, José Arcadio

Buendía luă în curând înfăţişarea unui vagabond, neglijent în modul de a se îmbrăca, cu o barbă zbârlită pe care Ursula abia izbutea să i-o taie din când în când cu un cuțit de bucătărie. Se găsiră chiar unii care să-l considere victima nenorocită a unei vrăji ciudate.

Cu toate acestea, chiar şi acei care erau cei mai convinşi de nebunia lui îşi lăsară lucrul şi familia pentru a-l urma atunci când, aruncându-şi pe umăr uneltele de pionier, ceru tuturor să-i dea o mână de ajutor pentru a deschide un drum care să pună Macondo în legătură cu marile invenții.

José Arcadio Buendía nu cunoştea deloc geografia regiunii. El ştia că spre răsărit se întindea un lanț de munți de netrecut şi, de cealaltă parte a acestor munți, vechea cetate Riohacha unde, într-o epocă îndepărtată - după cum îi povestise primul Aureliano Buendía. strămoşul său - sir Francis Drake se amuza vânând cu lovituri de tun caimanii, pe care apoi îi peticea şi-i împăia pentru a-i aduce reginei Isabela. În tinerețe, el şi oamenii săi, însoțiți de femei, copii şi dobitoace, cu tot felul de unelte şi efecte, trecură munții în căutarea unei ieşiri la mare, însă, după douăzeci de luni, renunțară la întreprinderea lor şi întemeiară satul Macondo, pentru a nu mai face cale întoarsă. Aşa că drumul acesta nu-l interesa, deoarece nu putea decât să-l readucă pe urmele trecutului. Spre miazăzi se întindea o zonă de smârcuri acoperite cu un strat de vegetație deasă, apoi universul vast al mlaştinilor imense care, după spusele țiganilor, nu cunoştea margini. Mlaştinile vaste se prelungeau spre apus printr-o întindere de ape fără orizont, în care trăiau cetacee cu piele fragedă, cu cap şi trunchi de femeie, care-i rătăceau pe navigatori prin seducția nefastă a mamelelor lor enorme. Țiganii rătăciseră timp de şase luni pe această întindere de ape, înainte de a fi atins limba de pământ solid pe unde treceau catârii poştei. Dacă se ținea seama de calculele lui José Arcadio Buendía, singura posibilitate de contact cu civilizația era calea către miazănoapte. Astfel că îi echipă cu unelte pentru defrişare şi cu arme de vânătoare pe aceiaşi oameni care-l însoțiseră în vremea când întemeiase Macondo; îşi îndesă în raniță instrumentele de navigație şi hărțile, şi porni în această aventură nebunească.

În primele zile nu întâlniră nici o piedică serioasă. Merseră de-a lungul malului pietros al râului, pentru a coborî până la locul unde, cu ani înainte descoperiseră armura ostăşească, şi de acolo se afundară în pădure pe un drum cu portocali sălbatici. La sfârşitul primei săptămâni uciseră şi jupuiră un cerb, însă se mulțumiră să mănânce numai jumătate din el iar restul îl sărară pentru zilele următoare. Această precauție le permise să amâne timpul când trebuiau să mănânce din nou papagali, a căror carne albastră avea un gust aspru de mosc. Apoi, timp de peste zece zile, nu mai văzură soarele. Solul devenea moale şi umed, asemenea unui strat de cenuşă vulcanică, iar vegetația îşi înmulțea capcanele, ciripitul păsărilor şi zarva maimuțelor răsunau tot mai îndepărtate şi lumea devenea nesfârşit de tristă. Oamenii expediției se simțeau copleşiți de amintiri, care păreau şi mai vechi în acest paradis umed şi tăcut, de dinaintea păcatului strămoşesc, unde cizmele se înfundau în smârcuri de păcură fumegândă şi în care se năpusteau cu lovituri de satire asupra crinilor sângerii şi salamandrelor aurii. Timp de o săptămână, aproape fără să schimbe o vorbă între ei, înaintară ca nişte somnambuli într-o lume dezolantă, abia luminată de slabele reverberații ale insectelor fosforescente, şi cu plămânii apăsați de un miros înăbuşitor de sânge. Nu se mai puteau întoarce, deoarece drumul pe care-l deschiseseră se închidea îndată în urma lor, înecat de o vegetație proaspătă pe care o vedeau aproape țâşnind sub privirile lor. "Nu face nimic, zicea José Arcadio Buendía. Esențialul este să nu ne pierdem niciodată simțul orientării". Bizuindu-se întotdeauna pe busolă, continuă să-şi călăuzească oamenii în direcția nordului invizibil, până când reuşiră să iasă din acest ținut fermecat. Era o noapte întunecoasă, fără stele, dar tenebrele erau impregnate de un aer curat, proaspăt. Istoviți de drumul lung, îşi întinseră hamacurile şi dormiră duşi pentru prima oară după două săptămâni. Când se deşteptară, cu soarele sus, rămaseră stupefiați, fascinați. În fața lor, în peisajul frumos al ferigilor şi palmierilor, albit de pulbere în lumina tăcută a dimineții, apăru un enorm galion spaniol. Acesta era uşor înclinat spre tribord şi de pe catargul intact atârnau rămăşițele mizere ale pânzelor, între odgoane înflorite cu orhidee. Botul navei, acoperit cu o carapace uniformă de remore fosilizate şi de un muşchi fin, era adânc înfipt în solul stâncos. Totul părea înscris într-un cerc izolat de

restul lumii, un spațiu alcătuit din însingurare şi uitare, ferit de prefacerile datorate vremii şi ocolit de lumea paserilor. În interiorul navei, pe care membrii expediției îl explorară cu înfrigurare stăpânită, nu exista altceva decât un tufiş des de flori.

Descoperirea galionului, semn că marea era pe aproape, frânse avântul lui José Arcadio Buendía. Considera ca o farsă a destinului său capricios faptul de a fi căutat marea fără să o fi descoperit vreodată, cu prețul nenumăratelor sacrificii şi greutăți, şi de a fi descoperit-o acum fără să o caute, de-a curmezişul drumului său, ca pe un obstacol de netrecut. Mulți ani după aceea, colonelul Aureliano Buendía traversă la rândul său regiunea, când aceasta era străbătută deja de o cursă poştală regulată, şi nu mai găsi nici o urmă a vasului, decât scheletul carbonizat în mijlocul unui câmp de maci. Convins acum că această poveste nu fusese produsul imaginației tatălui său, se întrebă cum de a putut să pătrundă galionul atât de departe în inima uscatului. Această chestiune nu-l preocupă de loc pe José Arcadio Buendía atunci când dădu de mare, la capătul altor patru zile de mers, cam la doisprezece kilometri depărtare de galion. Visările sale se risipiră la vederea acestei mări de culoare cenuşie, înspumată şi murdară, care nu merita riscurile şi sacrificiile impuse de aventura sa.

— La naiba! blestemă el. Macondo este înconjurat de ape din toate părțile!

Multă vreme predomină ideea că Macondo era aşezat pe o peninsulă, după harta cu totul arbitrară pe care o desenase José Arcadio Buendía la reîntoarcerea din expediția sa. Trase cu furie liniile acesteia, exagerând cu rea credință dificultățile comunicațiilor, ca pentru a se pedepsi pe sine însuşi că a ales cu o lipsă totală de noimă aşezarea satului. "Niciodată nu ne vom putea duce nicăieri, se tângui Ursulei. Suntem sortiți să putrezim de vii aici, fără să primim vreo binefacere a ştiinței." Această convingere, rumegată timp de luni întregi în cabinetul care-i servea de laborator, îl determină să conceapă planul de a strămuta Macondo într-un loc mai potrivit. De data aceasta, însă, Ursula îi depăşi gândurile febrile. Implacabilă, şi pe ascuns în munca ei de furnică, ațâță toate femeile din sat împotriva bărbaților lor care începuseră deja să pregătească strămutarea. José Arcadio Buendía n-a ştiut niciodată exact nici în care moment, nici în virtutea căror forțe potrivnice, planurile sale au fost încurcate într-o zăpăceală de pretexte greşite, de contratimpi şi de subterfugii, până ce deveniră pur şi simplu o himeră. Ursula îl observa cu o solicitudine inocentă şi ajunse chiar să simtă față de el un pic de milă, în dimineața când îl găsi în cabinetul din fund pe cale să-şi reia visurile de strămutare, punând în lăzile respective obiectele care alcătuiau laboratorul. Îl lăsă să termine. Îl lăsă să încuie lăzile şi să-şi scrie inițialele pe ele cu o pensulă groasă, muiată în cerneală, fără să-i facă nici un reproş, ştiind însă că el nu ignora faptul (ea îl auzise când îl pomenea în monologurile sale cu voce scăzută) că oamenii din sat nu-l vor însoți în nici un caz în întreprinderea sa. Abia când începu să demonteze uşa de la cabinetul său, Ursula riscă să-l întrebe pentru ce o face, şi el îi răspunse cu o amărăciune care nu era prefăcută:

— De vreme ce nimeni nu vrea să plece, vom merge numai noi singuri.

Ursula nu se tulbură nici ea.

— Nu plecăm, zise ea. Vom rămâne aici, deoarece aici am avut un copil.

— N-am avut însă nici un mort, îi întoarse el vorba. Nu eşti din nici un loc atâta vreme cât nu ai nici un mort îngropat în pământ.

Ursula îi răspunse cu fermitate stăpânită:

— Dacă va trebui să mor ca tu să rămâi aici, voi muri.

José Arcadio Buendía nu credea că voința femeii sale este atât de neclintită. Încercă să o amăgească deschizându-i tot tezaurul imaginației lui, făgăduindu-i o lume extraordinară în care era de ajuns să torni pe pământ lichidele magice pentru ca plantele să-şi dea roadele după voie, şi unde se vindeau la prețuri ieftine tot felul de aparate pentru alinarea durerilor. Ursula rămase insensibilă în fața agerimii viziunilor sale.

— În loc să te gândeşti la toate poveştile astea, ai face mai bine să te ocupi de copiii tăi, îi răspunse. Uită-te la ei, părăsiți, lăsați în plata Domnului, adevărații măgari.

José Arcadio Buendía luă cuvintele soției sale în sensul lor literal. Privi pe fereastră şi-i văzu pe cei doi băieți, desculți, în grădina însorită, şi avu impresia că abia în clipa aceea

ei începeau să existe cu adevărat, ca şi cum s-ar fi născut în urma rugăminţilor Ursulei. Se produse atunci ceva în el; ceva misterios şi definitiv care-l smulse din existenţa sa prezentă şi-l făcu să se îndepărteze spre un ţinut neexplorat al memoriei. În timp ce Ursula se apucă să măture casa, pe care acum era sigură că nu o va mai părăsi în tot restul vieţii, el continuă să fie absorbit de contemplarea copiilor săi, cu privirea fixă, până ce ochii i se umeziră încât trebuia să şi-i zvânte cu dosul palmei, înainte de a scoate un suspin adânc de resemnare.

— Bine, zise el. Spune-le să vină să-mi ajute la despachetarea lăzilor.

José Arcadio, copilul cel mai mare, avea patrusprezece ani trecuţi. Avea un cap pătrat, părul zburlit şi caracterul încăpăţînat al tatălui său. Deşi se dezvoltase la fel de repede şi dobândise o forţă fizică asemănătoare cu a lui, se putea şti încă de pe atunci că era lipsit de imaginaţie. Fusese zămislit şi născut în cursul acelei treceri penibile peste munţi, înainte de a se fi întemeiat Macondo, iar părinţii săi mulţumiră cerului constatând, la naştere, că trupul lui nu avea nici o parte animalică.

Aureliano, prima fiinţă omenească născută la Macondo, mergea pe şase ani. Era tăcut şi timid. Plânsese în pântecele maicii sale şi se născuse cu ochii deschişi. În timp ce i se tăia cordonul ombilical, îşi întorcea capul în dreapta şi în stânga, reperând toate obiectele care se aflau în odaie şi privindu-i fix pe oamenii de faţă, cu o curiozitate lipsită de mirare. Deodată, nepăsător faţă de cei ce se apropiau pentru a-l examina, îşi concentră întreaga atenţie asupra acoperişului din frunză de palmier, care părea că e gata să se prăbuşească sub violenţa teribilă a ploii. Ursula nu mai avu ocazia să-şi amintească de intensitatea acelei priviri până în zori, când micul Aureliano, pe atunci de trei ani, îşi făcu intrarea în bucătărie în clipa în care ea lua de pe foc şi aşeza pe masă o oală cu fiertură arzândă. Copilul, şovăind în pragul uşii, zise: "Va cădea". Oala era bine aşezată drept în mijlocul mesei, dar abia rostise copilul prevestirea că începu să se mişte netulburată către marginea mesei, ca sub efectul unui dinamism interior, şi se zdrobi de podea. Ursula povesti alarmată acest episod soţului ei, acesta însă îl interpretă ca pe un fenomen cu totul firesc. Aşa fu întotdeauna, cu totul străin faţă de existenţa copiilor săi, fie pentru că socotea copilăria ca pe o perioadă de debilitate mintală, fie pentru că el însuşi era mereu prea absorbit de propriile sale speculaţiuni himerice.

Iată, însă, că din acea după-amiază, când le ceru copiilor să-l ajute la despachetatul diferitelor obiecte ale laboratorului, el le consacră timpul lui cel mai preţios. În ascunzişul laboratorului său, ai cărui pereţi se acoperiră treptat cu hărţi neverosimile şi cu grafice fabuloase, îi învăţa să citească, să scrie şi să socotească, şi le vorbi despre minunile lumii, nu numai în limitele conştiinţelor sale proprii, ci forţând şi pe cele ale imaginaţiei până pe culmile fantasticului. Şi astfel, copiii ajunseră să înveţe că la extremitatea sudică a Africii trăiesc oameni atât de inteligenţi şi de paşnici că singura lor preocupare consta în a şedea şi a medita, şi că se poate traversa pe jos marea Egeică sărind de pe o insulă pe cealaltă până la portul Salonicului. Aceste descrieri halucinante rămăseseră atât de întipărite în memoria copiilor, încât, mulţi ani mai târziu, cu o clipă înainte ca ofiţerul trupelor regulate să fi dat ordin plutonului de execuţie să tragă, colonelul Aureliano Buendía avu timp să retrăiască acea blândă după-amiază de martie în care tatăl său îşi întrerupse lecţia de fizică şi rămase dintr-o dată înmărmurit, cu braţul în văzduh, cu privirea fixă, aplecându-şi urechea spre depărtări, spre fluierele, spre tamburinele şi zurgălăii ţiganilor care veniseră din nou în sat pentru a prezenta ultima şi cea mai uluitoare descoperire a învăţaţilor din Memfis.

Erau alţi ţigani. Bărbaţi şi femei tinere care nu vorbeau decât limba lor, specimene splendide cu pielea unsă cu ulei, cu mâini de gânditor, ale căror dansuri şi cântări răspândiră prin uliţele satului o veselie nebunească, cu papagalii lor bălţaţi care recitau romanţe italiene, cu găina care oua o sută de ouă de aur în ritmul tamburinei, cu maimuţa dresată care ghicea gândurile, cu maşina universală care servea atât la cusutul nasturilor cât şi la potolirea fierbinţelii, cu aparatul pentru uitarea amintirilor reale, cu emplastrul pentru a-ţi omorî timpul şi cu alte mii de născociri, atât de ingenioase şi neobişnuite încât José Arcadio Buendía ar fi vrut să inventeze o maşină de memorat, ca să nu uite nici una din ele. Acestea schimbară satul într-o clipă. Locuitorii din Macondo se simţiră dintr-o dată pierduţi pe uliţele lor, asurziţi de această petrecere forfotitoare şi zgomotoasă.

Ţinând câte un copil de fiecare mână, ca să nu-i piardă în înghesuială, izbindu-se de saltimbanci, cu dinţii îmbrăcaţi în aur, şi de jongleri cu şase braţe, sufocat din pricina mirosurilor amestecate de gunoi şi santal pe care le răspândea mulţimea, José Arcadio Buendía umbla ca un nebun, căutându-l peste tot pe Melchiade, pentru a-l ruga să-i dezvăluie secretele acestui coşmar miraculos. Se adresă mai multor ţigani care nu înţelegeau de loc limba lui. În cele din urmă se îndreptă spre locul unde Melchiade obişnuia să-şi întindă cortul, şi dădu peste un armean taciturn care lăuda în limba spaniolă un elixir care te făcea invizibil. Acesta înghiţise dintr-o sorbitură o cupă plină cu o substanţă chihlimbarie în clipa când José Arcadio Buendía îşi croi cu brutalitate calea prin mijlocul grupului, care asista cu gura căscată la spectacol, şi reuşi să-i adreseze întrebarea sa. Ţiganul îl învălui cu privirea lui spălăcită înainte de a se pierde într-o băltoacă de păcură fumegândă şi puturoasă deasupra căreia continuau să plutească ecourile răspunsului său: "Melchiade a murit". Sub lovitura acestei veşti, José Arcadio Buendía rămase ca împietrit, încercând să-şi stăpânească durerea pe care o resimţea, până când oamenii strânşi acolo se risipiră chemaţi de alte spectacole şi până ce băltoaca armeanului taciturn se evaporă complet. Mai târziu, alţi ţigani îi confirmară că Melchiade pierise într-adevăr de friguri, în dunele de la Singapur, şi că trupul lui fusese aruncat în marea lavei în locul unde era mai adâncă. Cât despre copii, lor nu le păsa de această veste. Îşi băgaseră în cap că tatăl lor îi va duce să vadă invenţia minunată a învăţaţilor din Memfis, anunţată la intrarea unui cort care, după aceleaşi spuse, ar fi aparţinut regelui Solomon. Stăruiră atât de mult încât José Arcadio Buendía plăti cei treizeci de reali şi-i conduse până în mijlocul cortului unde stătea un uriaş cu pieptul păros şi cu craniul ras, cu un inel de aramă trecut prin nas şi cu lanţ greu la glezne, pus să păzească un sipet pirateresc. În clipa în care uriaşul ridică capul, din sipet răbufni un suflu îngheţat. În interior nu se vedea decât un enorm bloc transparent, închizând o mulţime nesfârşită de ace peste care ţâşneau în steluţe multicolore pâlpâirile amurgului. Deconcertat, fără să uite totuşi că băieţii aşteptau din partea lui o explicaţie pe loc, José Arcadio Buendía îndrăzni să emită una:

Acesta este cel mai mare diamant din lume.

— Nu, corectă ţiganul. Este gheaţă.

Fără să înţeleagă, José Arcadio Buendía îşi întinse mâna spre bloc, însă uriaşul îi opri gestul. "Încă cinci reali pentru a-l atinge", îi spuse el. José Arcadio Buendía plăti şi apoi putu pune mâna pe gheaţă, ţinând-o acolo câteva minute, cu inima săltând de bucurie şi totodată de teamă la contactul cu misterul. Neştiind ce să spună, mai plăti încă zece reali pentru a permite copiilor să cunoască această experienţă miraculoasă. Micul José Arcadio refuză să o atingă. Aureliano, dimpotrivă, făcu un pas înainte, puse mâna pe ea, dar şi-o retrase îndată: "Frige", strigă el înspăimântat. Însă tatăl său nu-i dădu nici o atenţie. Extaziat în faţa acestei minuni autentice, îşi permise să uite pentru o clipă insuccesul întreprinderilor sale delirante şi de cadavrul lui Melchiade dat pradă calmarilor. Mai plăti încă cinci reali şi, punând mâna pe blocul de gheaţă, aşa cum jură un martor pe evanghelie, strigă:

— Iată marea invenţie a epocii noastre.

CÂND ÎN SECOLUL AL XVI-LEA, CORSARUL Francis Drake atacă Riohacha, străbunica Ursulei Iguarán se înspăimântase atât de tare de alarma şi loviturile tunurilor încât, pierzându-şi capul, şezu pe o plită încinsă. Arsurile făcură din ea o soţie nefolositoare pentru tot restul zilelor. Ea nu se putea aşeza decât pe o rână, proptită pe perini, şi probabil că acest fapt i-a afectat felul de a merge, deoarece niciodată nu a mai fost văzută umblând în public. Renunţă la toate felurile de deprinderi şi relaţii sociale, obsedată de ideea că trupul ei mirosea a pârlit. Zorile o apucau în curte, necutezând să doarmă, deoarece visa că englezii pătrundeau prin fereastra odăii, cu câinii lor sălbatici de atac, şi că o supuneau la chinuri ruşinoase cu fierul înroşit. Soţul ei, un negustor aragonez de la care avusese doi fii,

căutând un mijloc de a-i potoli spaima, cheltui jumătate din prăvălia sa pe doctorii şi distracții. Sfârşi prin a-şi lichida fondurile şi-şi duse familia să trăiască departe de mare, într-un cătun sărăcăcios de indieni paşnici, situat pe coastele munților, unde construi pentru soția lui o odaie fără ferestre, pentru ca pirații din coşmarurile ei să nu poată pătrunde înăuntru. În acest cătun retras trăia de foarte multă vreme un creol plantator de tutun, don José Arcadio Buendía, cu care străbunicul Ursulei încheiase o afacere atât de prosperă încât după puțini ani, făcură avere. După veacuri, strănepotul creolului se căsători cu strănepoata aragonezului. Iată de ce, ori de câte ori nebuniile soțului ei o făceau să-şi iasă din fire, Ursula sărea cu trei secole înapoi, şi blestema ceasul în care Francis Drake atacase Riohacha. Acesta nu era decât un simplu mijloc de uşurare căci, de fapt, ei erau uniți până la moarte printr-o legătură mai solidă decât iubirea: o remuşcare comună. Erau veri între ei. Crescuseră împreună în vechiul cătun din care strămoşii lor făcuseră, prin munca şi prin regulile lor de viață, unul dintre cele mai frumoase sate ale provinciei. Deşi se putea prevedea încă de la naşterea lor că vor deveni soț şi soție, din ziua în care îşi împărtăşiseră intenția de a se căsători, chiar părinții lor se străduiră să le mute gândul de la asta. Se temeau că aceste două ramuri perfect sănătoase din două spițe secular încrucişate să nu cunoască ruşinea de a zămisli iguane. Existase un precedent groaznic. O mătuşă de-a Ursulei, măritată cu un unchi al lui José Arcadio Buendía, a avut un fiu care a purtat toată viața pantaloni largi, cu picioarele împreunate într-unul singur, şi care a murit scurgându-i-se tot sângele, după patruzeci şi doi de ani de existență în cea mai pură stare de feciorie, căci se născuse şi crescuse cu o coadă cartilaginoasă în formă de sfredel şi cu un smoc de păr la capăt. O coadă de porc pe care pentru nimic în lume n-o lăsa să fie văzută de vreo femeie, şi care-l costă viața în ziua în care un prieten măcelar se oferise să i-o taie cu o lovitură de satâr. José Arcadio Buendía, cu nepăsarea celor nouăsprezece ani ai săi, rezolvă problema printr-o simplă frază: "Puțin interesează dacă vom avea purcei, numai să vorbească". Şi astfel se căsătoriră şi ospățul, cu fanfară şi jocuri de artificii, ținu trei zile. De atunci ar fi putut trăi fericiți dacă mama ei n-ar fi terorizat-o pe Ursula cu tot felul de prevestiri sinistre privind progenitura, până când o convinse să se abțină de la consumarea căsătoriei. De teamă ca nu cumva soțul puternic şi înflăcărat să profite de somnul ei ca s-o violeze, Ursula îmbrăca înainte de a se culca un pantalon aspru pe care mama i-l croise dintr-o pânză de corabie, întărit printr-un sistem de curele încrucişate care se încheiau în față cu ajutorul unei catarame groase de fier. Aşa au trăit mai multe luni. El îşi păştea în timpul zilei cocoşii de luptă în timp ce ea țesea la război în tovărăşia mamei ei. La căderea nopții se luptau ceasuri întregi într-o dezlănțuire de violență care părea că începuse să țină locul legăturilor amoroase, până când opinia publică ajunse să bănuiască o stare anormală în existența lor şi se zvoni că, după un an de căsătorie, Ursula încă mai era fecioară, deoarece bărbatul ei ar fi impotent. José Arcadio Buendía a fost ultimul care a auzit zvonul acesta.

— Vezi, Ursula, ce povesteşte lumea, îi spuse el femeii sale cu un ton foarte liniştit.

— Las-o să vorbească, răspunse ea. Noi ştim bine, şi unul şi celălalt, că nu este adevărat.

Astfel, situația rămase neschimbată timp de încă şase luni, până în acea duminică tragică în cursul căreia José Arcadio Buendía câştigă o luptă de cocoşi împotriva lui Prudencio Aguilar. Scos din sărite, înfuriat de spectacolul dat de cocoşul său însângerat, bărbatul care pierduse se îndepărtă de José Buendía pentru ca toată lumea să poată auzi ce avea să-i spună:

— Felicitări! strigă el. Să vedem dacă acest cocoş o va satisface în sfârşit pe femeia ta.

José Arcadio Buendía, cu un aer senin, îşi luă cocoşul.

— Mă reîntorc îndată, se adresă spectatorilor. Apoi, lui Prudencio Aguilar personal: Iar tu, fugi acasă şi-ți caută o armă, căci te voi ucide.

Apoi reveni după zece minute cu temuta lance a bunicului său. La poarta țarcului pentru luptele de cocoşi, unde se adunase jumătate din sat, îl aştepta Prudencio Aguilar. Acesta nu avu timp să se apere. Azvârlită cu forța unui taur şi cu neasemuita-i precizie, cu

aceeaşi siguranţă care-i înlesnise primului Aureliano Buendía să ucidă toţi tigrii din regiune, lancea lui José Arcadio Buendía îi străpunse gâtlejul. În seara aceea, în timp ce mortul era privegheat, José Arcadio Buendía pătrunse în odaia sa în clipa în care soţia îşi îmbrăca pantalonii de castitate. Îndreptându-şi lancea asupra ei, îi porunci:

— Scoate-i!

Ursula nu se îndoi de hotărârea bărbatului ei.

— De se va întâmpla ceva, va fi din vina ta, murmură ea.

José Arcadio Buendía înfipse lancea în solul bătătorit.

— Dacă vei naşte iguane, vom creşte iguane, răspunse el. Dar nu va mai muri nimeni în satul acesta din pricina ta.

A fost o noapte frumoasă de iunie, aerul era răcoros, luna strălucea; au zăbovit în dezmierdări până în zori, nepăsători faţă de vântul care pătrundea în odaie şi care aducea până la ei tânguielile familiei lui Prudencio Aguilar.

Afacerea s-a clasat ca fiind un duel de onoare, însă le-a rămas amândurora remuşcarea. Într-o noapte, nevenindu-i somnul, Ursula ieşi în curte să bea puţină apă şi-l zări pe Prudencio Aguilar lângă ulciorul cel mare. Era livid, având întipărită pe chip o expresie de tristeţe adâncă, şi încerca să astupe cu un smoc de rogoz gaura pe care o avea în gâtlej. Nu-i stârni teamă, ci mai degrabă milă. Ea reveni în odaie pentru a-i povesti soţului ei ceea ce văzuse, dar acesta nu-i dădu nici o atenţie. "Morţii nu se reîntorc, zise el. Adevărul este că nu mai putem îndura această povară pe suflet." După două nopţi, Ursula îl văzu din nou pe Prudencio Aguilar, în baie, spălându-şi cu smocul de rogoz sângele închegat de pe gât. În altă noapte îl văzu plimbându-se prin ploaie. Istovit de halucinaţiile femeii sale, José Arcadio Buendía ieşi în curte, înarmat cu lancea. Mortul era acolo, având aceeaşi expresie de tristeţe.

— Du-te la dracu! îi strigă José Arcadio Buendía. Ori de câte ori vei reveni te voi ucide din nou.

Prudencio Aguilar nu plecă şi José Arcadio Buendía nu îndrăzni să arunce cu lancea în el. De atunci nu mai avu odihnă. Nesfârşita suferinţă cu care-l privise mortul în ploaie, nostalgia profundă pe care o avea după lumea celor vii, febrilitatea cu care cerceta casa căutând un pic de apă ca să-şi umezească smocul de rogoz, nu încetară de a-l obseda. "Trebuie că suferă greu, îi spuse Ursulei. Se vede că se simte foarte însingurat." Ursula se înduioşase atât de mult, încât, data următoare când îl văzu pe mort ridicând capacul oalelor de pe cuptor, înţelese ce căuta şi de atunci punea castroane pline cu apă în colţurile casei. Într-o noapte când îl găsi spălându-şi rănile chiar în camera sa, José Arcadio Buendía nu mai putu rezista.

— Află, Prudencio, îi zise el. Ne vom duce din satul acesta cât vom putea mai departe şi nu vom mai pune niciodată piciorul aici. Acum poţi pleca liniştit.

Şi aşa au pornit să treacă munţii. Mai mulţi prieteni de-ai lui José Arcadio Buendía, tineri ca şi el, ispitiţi de aventură, îşi goliră casele şi luară cu ei femeile şi copiii spre ţara pe care nu le-o făgăduise nimeni. Înainte de a pleca, José Arcadio Buendía îngropă lancea în curte şi junghie unul după altul magnificii săi cocoşi de luptă, încredinţat că în felul acesta îi va asigura puţină odihnă lui Prudencio Aguilar. Ursula nu luă cu ea decât un cufăr cu trusoul de tânără căsătorită, câteva unelte casnice şi micul sipet cu piesele de aur pe care le moştenise de la tatăl ei. Nu şi-au trasat nici un itinerar precis. Se străduiră doar să înainteze în sensul opus drumului către Riohacha, ca să nu lase urme şi să nu întâlnească persoane cunoscute. Era o expediţie absurdă. După patrusprezece luni, cu stomacul răvăşit de carne de maimuţă-veveriţă şi de fiertură de năpârci, Ursula născu un băiat ale cărui părţi trupeşti erau toate omeneşti. Ea parcursese jumătate din drum într-un hamac atârnat de un par pe care doi oameni îl cărau în spate, deoarece picioarele i se umflaseră în chip monstruos şi varicele îi plesneau ca nişte băşici. Cu toate că te durea inima să-i vezi cu burţile umflate şi cu ochii holbaţi de moarte, copiii rezistaseră mai bine decât părinţii lor în călătoria care se dovedise a fi pentru ei, în cea mai mare parte a timpului, un izvor de distracţii. Într-o dimineaţă, după mai bine de doi ani de mers, ei au fost primii muritori care au descoperit versantul de apus al munţilor. De pe piscul pierdut în nori contemplară imensa suprafaţă de

apă a mlaştinei care se întindea până la celălalt capăt al lumii. Totuşi, n-au întâlnit niciodată marea. Într-o noapte, după ce rătăciseră luni de zile într-o zonă de smârcuri, acum foarte departe de ultimii băştinaşi întâlniţi în drum, poposiră pe prundul unui râu ale cărui ape semănau cu un torent de sticlă îngheţată. Cu ani mai târziu, în timpul celui de al doilea război civil, colonelul Aureliano Buendía încercă să treacă pe acelaşi drum pentru a ataca Riohacha prin surprindere, însă după şase zile de mers îşi dădu seama că e o nebunie. Cu toate acestea, în noaptea în care poposiră lângă râu, micul grup al tovarăşilor tatălui său avea o înfăţişare de naufragiaţi pierduţi cu totul, în schimb efectivul său sporise în timpul expediţiei şi fiecare se simţea pregătit (după cum s-a şi întâmplat) să moară de bătrâneţe. În noaptea aceea, José Arcadio Buendía visă că în locul acela se înălţa un oraş plin de animaţie, cu case ale căror ziduri erau făcute din oglinzi. Întrebă ce oraş era acesta şi i se răspunse cu un nume pe care nu-l auzise niciodată, care nu avea nici o semnificaţie, dar care în visul său avea o rezonantă supranaturală: Macondo. În ziua următoare îi convinse pe oamenii săi că nu vor mai găsi niciodată marea. Le porunci să doboare copacii pentru a deschide un luminiş în apropierea cursului apei, în partea râului unde aerul era mai răcoros şi acolo întemeiară satul.

José Arcadio Buendía nu ajunse să-şi explice visul despre casele cu ziduri făcute din oglinzi până în ziua când făcu cunoştinţă cu gheaţa. Atunci socoti că i-a înţeles semnificaţia profundă. Se gândi că într-un viitor apropiat se vor putea fabrica blocuri de gheaţă pe scară mare, pornind de la o materie primă atât de comună cum este apa, şi se vor putea construi cu ea noile case ale statului. Macondo va înceta de a mai fi acea localitate toridă în care balamalele şi zăvoarele se încovoiau din pricina căldurii, pentru a se preschimba într-o staţiune de iarnă. Dacă n-a dat curs încercărilor de amenajare a unei fabrici de gheaţă, pricina era că pe atunci se dedicase cu totul educaţiei fiilor săi, îndeosebi a lui Aureliano care, de la început manifestase înclinări neobişnuite pentru alchimie. Laboratorul fu curăţat de praf. Revizuind însemnările lui Melchiade, de dată aceasta cu tot calmul, fără acea exaltare pe care o stârneşte noutatea, zăboviră multă vreme încercând cu răbdare să separe aurul Ursulei din rămăşiţele carbonizate lipite de fundul căldării.

Tânărul José Arcadio aproape că nici nu a luat parte la această treabă. În timp ce tatăl lor nu se uita şi nu se gândea decât la atanorul său, încăpăţînatul de fiu-său mai mare, care a fost întotdeauna prea mare pentru vârsta lui, se transforma într-un adolescent gigantic. Vocea i se schimbă. Buza i se umbri cu un început de tuleie. Într-o seară, Ursula intră în odaie în timp ce se dezbrăca pentru culcare; încercă un simţământ de ruşine amestecată cu milă: era, după soţul ei, primul bărbat pe care-l vedea în pielea goală şi era atât de bine înzestrat pentru viaţă, încât i se păru anormal. Ursula, însărcinată pentru a treia oară, cunoscu din nou spaimele ei de tânără măritată.

Cam în epoca aceea venea în casă o femeie veselă, neruşinată, provocatoare, care ajuta la treburile menajului şi care ştia să ghicească viitorul în cărţi. Ursula îi vorbi despre fiul ei. Socotea că disproporţia aceea era ceva tot atât de nefiresc ca şi coada de purcel a vărului. Femeia izbucni într-un râs slobod şi sonor care răsună prin toată casa ca un clinchet de cristal. "Dimpotrivă, zise ea, va fi fericit." Pentru a-şi întări spusele, aduse peste câteva zile cărţile de joc şi se închise împreună cu José Arcadio într-o cămară pentru seminţe de lângă bucătărie. Etală cărţile cu mult calm pe o veche masă de tâmplar, vorbind despre una, alta, în timp ce băiatul aştepta, mai mult plictisit decât intrigat. Deodată, întinse mâna şi-l atinse acolo. "Ce fenomen!" zise ea, sincer înspăimântată, şi asta a fost tot ce a găsit să spună. José Arcadio simţi cum i se umplu oasele de spumă, fu cuprins de o teamă lâncedă şi de o pornire teribilă de a plânge. Femeia nu-i făcu nici un avans. José Arcadio nu încetă să o regăsească toată noaptea în mirosul de fum pe care-l exalau subsuorile ei şi care pătrunse şi în pielea lui. N-ar fi vrut să o părăsească nici o clipă, ar fi dorit să-i fie mamă, să nu mai iasă niciodată din hambar, să-i spună: ce fenomen!, să-l atingă din nou şi să-i spună din nou, ce fenomen! Într-o bună zi nu se mai putu stăpâni şi se duse acasă la ea. Vizita pe care i-o făcu a fost deosebit de protocolară: rămase aşezat în salon fără să rostească nici un cuvânt. Pentru o clipă, n-o mai dorea. O văzu schimbată, cu totul străină de imaginea pe care i-o inspira mirosul ei, ca şi cum ar fi fost alta. Îşi bău cafeaua şi părăsi casa deprimat.

La căderea nopţii, în fantasmele insomniei, fu cuprins de o teamă violentă şi o dori din nou, dar, de rândul acesta, nu aşa cum o cunoscuse în hambar, ci aşa cum îi apăruse în acea după-amiază.

După vreo câteva zile, pe neaşteptate, femeia îl chemă la ea acasă unde era singură cu mama ei şi-l duse în dormitor sub pretext că-l va învăţa o figură de cărţi. Acolo începu să-l atingă cu atâta intimitate încât el se simţi decepţionat după emoţia de la început şi încercă mai mult teamă decât plăcere. Femeia îi ceru să vină să o caute în aceeaşi seară. Acceptă ca să scape, ştia însă că nu va fi în stare să-i răspundă la chemare. Şi totuşi, în noaptea aceea, înţelese în patul său fierbinte că trebuia s-o regăsească, chiar dacă nu se simţea capabil de acest lucru. Se îmbrăcă pe dibuite, trăgând cu urechea, în beznă, la răsuflarea regulată a fratelui său, la tusea seacă a tatălui din camera învecinată, la astma găinilor din ogradă, la bâzâitul ţânţarilor, la bătăile exagerate ale inimii, la mişunatul amplificat al lumii căreia până atunci nu-i dăduse niciodată atenţie, şi ieşi în uliţa adormită. Dorea din toată inima ca poarta să fie închisă cu drugul şi să nu fie numai împinsă, cum era înţelegerea. Însă poarta era deschisă. O apăsă cu vârful degetelor şi ţâţânele scoaseră un tânguit lugubru şi modulat, al cărui răsunet îngheţat îl resimţi până în măruntaie. Din clipa în care se strecurase pieziş înăuntru, silindu-se să nu facă zgomot, recunoscu mirosul. Pentru moment se găsea în odăiţa în care cei trei fraţi ai tinerei femei îşi întinseseră hamacurile într-o poziţie pe care nu o cunoştea şi pe care nu o putea determina pe întuneric, aşa că trebui să treacă pe dibuite, să împingă uşa odăii şi, ajuns acolo, să se orienteze bine ca nu cumva să se înşele care era patul. Izbuti. Se lovi mai întâi de corzile hamacului, fixate mai jos decât îşi închipuise şi un bărbat care sforăise până atunci se răsuci prin somn şi murmură cu un fel de dezamăgire: "Era miercuri..." Împingând uşa odăii, nu putu s-o oprească de a râni solul denivelat. Dintr-o dată, în întunericul cel mai adânc, înţelese cu o nostalgie nesfârşită că era total dezorientat. În această cameră strâmtă dormea mama, altă fiică împreună cu soţul ei şi cu doi copii, precum şi femeia care poate nu-l aştepta. S-ar fi putut călăuzi după miros dacă acest miros nu plutea în toată casa, atât de înşelător şi totodată atât de precis, aşa cum îi rămăsese impregnat în piele. Rămase o clipă îndelungată nemişcat, aiurit, şi se întrebă cum de reuşise să se vâre într-o încurcătură atât de mare, când o mână cu degetele răşchirate, pipăind prin beznă, îi atinse obrazul. Nu a fost prea surprins, căci în mod inconştient tocmai asta aştepta. Se lăsă deci în voia acestei mâini şi într-o stare teribilă de epuizare, se pomeni condus într-un loc de neidentificat, unde i se scoaseră hainele şi unde fu rostogolit ca un sac plin cu cartofi, unde fu întors pe faţă şi pe dos într-o noapte de nepătruns în care nu ştia ce să facă cu propriile lui braţe, când nu se mai simţea femeia ci amoniacul, în timp ce încerca să-şi amintească de chipul ei dar nu putea să-şi amintească decât chipul Ursulei, dându-şi vag seama că era pe cale să facă ceva ce de foarte multă vreme dorea să poată face, dar despre care niciodată nu-şi închipuise că s-ar putea întâmpla în realitate, fără să ştie prea bine ce se petrece de fapt, deoarece nu ştia unde le sunt picioarele, unde era capul, şi al cui era capul, şi ale cui erau picioarele, având senzaţia că nu va mai rezista revoltei surde şi glaciale din şale şi aerului care-i balona pântecele, şi fricii, şi dorinţei nesăbuite de a fugi şi totodată de a rămâne, pentru totdeauna în această tăcere exasperantă şi în această singurătate înspăimântătoare.

Ea se numea Pilar Ternera. Făcea parte din exodul al cărui sfârşit glorios a fost întemeierea satului Macondo, adusă cu forţa de familia ei pentru a o smulge de la bărbatul care o violase la vârsta de patrusprezece ani şi care o iubise până la douăzeci şi doi, dar care nu s-a decis niciodată să dea în vileag legătura lor, deoarece aparţinea altei femei. Îi făgădui că o va urma până la capătul pământului, dar mai târziu, după ce-şi va fi limpezit situaţia, iar ea se săturase să-l mai aştepte, încercând mereu să-l recunoască în bărbaţii mari şi mici, blonzi şi bruni de prin toate colţurile pământului, pe care i-i făgăduiau cărţile, pe drum de mare şi pe drum de uscat, peste trei zile, peste trei luni sau peste trei ani. În aşteptarea lui, îşi pierdu vigoarea coapselor, tăria sânilor şi deprinderea tandreţei, îşi păstră însă focul inimii. Cu mintea tulburată de această joacă minunată, José Arcadio va merge să o dibuiască în fiecare noapte prin labirintul odăii. I s-a întâmplat o dată să găsească drugul pus la poartă şi ciocăni în repetate rânduri, ştiind bine că dacă a avut îndrăzneala să bată o dată,

trebuie să continue până la sfârşit şi, după o aşteptare interminabilă, ea îi deschise. Peste zi, picând de somn, se bucura în taină de amintirile nopţii trecute. Însă, când venea ea la ei acasă, voioasă, fără griji, glumeaţă şi îndrăzneaţă, el nu trebuia să facă nici un efort pentru a-şi ascunde surescitarea, căci femeia aceasta, ale cărei explozii de râs speriau porumbeii, nu avea nimic comun cu acea forţă nevăzută care îl învăţase să-şi reţină respiraţia şi să-şi controleze bătăile inimii şi care îl făcuse să înţeleagă pentru ce oamenii se tem de moarte. Se închisese atât de mult în sinea lui încât nici nu observă motivul bucuriei generale atunci când tatăl şi fratele său stârniră toată casa, vestind că au reuşit să reducă zgura metalică şi să extragă din ea aurul Ursulei.

Într-adevăr, după zile de luptă stăruitoare şi complicată, izbutiseră. Ursula era fericită şi-i mulţumi chiar lui Dumnezeu că a creat alchimia, în timp ce oamenii din sat se îmbulzeau în laborator unde li se servi dulceaţă de goyave cu mici biscuiţi, pentru sărbătorirea miracolului, şi în timp ce José Arcadio Buendía îi lăsa să vadă creuzetul cu aurul recuperat, ca şi cum l-ar fi inventat el însuşi. Tot arătându-l tuturor, ajunse şi la fiul său mai mare, care, în vremea din urmă nu mai pusese piciorul în laborator. Îi împinse sub ochi pasta solidificată, cu un aspect gălbui, şi-l întrebă: "Tu ce crezi?" José Arcadio răspunse cu toată francheţea:

— Sunt excremente de câine.

Tatăl său îi dădu cu dosul palmei o lovitură violentă peste gură de-i ţâşni sângele şi lacrimile. În noaptea aceea, Pilar Ternera îi aplică pe obraz comprese cu arnică, pipăind prin întuneric ca să ţină flaconul şi vata şi, voind să se drăgostească fără a-i provoca dureri, îi făcu tot ceea ce dorea el fără a-i cere să se mişte. Ajunseseră la un astfel de grad de intimitate încât, după câteva clipe, fără a-şi da măcar seama, începuseră să vorbească în şoaptă.

— Vreau să fiu singur cu tine, zicea el. Într-o bună zi voi povesti totul lumii întregi şi vom isprăvi cu ascunzişurile.

Ea nu încercă să-l liniştească.

— Ar fi bine, îi răspunse. Odată singuri, vom lăsa lampa aprinsă pentru a ne putea vedea mai bine, şi voi putea striga tot ce doresc fără ca nimeni să vină să-şi vâre nasul, iar tu-mi vei spune la ureche toate porcăriile care îţi vor trece prin minte.

Această conversaţie, ranchiuna clocotitoare pe care o resimţea împotriva tatălui său, ca şi eventualitatea unui amor fără oprelişti îi inspirau o îndrăzneală plină de încredere. Dintr-o dată, fără să se pregătească în nici un fel pentru confidenţe, el îi povesti totul fratelui său.

La început, micul Aurelio nu vedea decât primejdia, riscul pe care îl aduceau cu sine aventurile fratelui său, însă nu putea să-şi închipuie irezistibilul obiectiv în chestiune. Încetul cu încetul se lăsă cucerit de acea febrilitate. Cerea să i se povestească toate peripeţiile cu de-amănuntul; merse până la a simţi suferinţa şi plăcerea fratelui său şi se simţea copleşit, atât de teamă cât şi de fericire. Îl aştepta treaz până în zori, în patul părăsit, parcă presărat cu cărbuni aprinşi, apoi cei doi, fără somn, stăteau de vorbă până la ora deşteptării, astfel că amândoi ajunseră să sufere de aceeaşi apatie, să manifeste un dispreţ asemănător faţă de alchimie şi faţă de ştiinţa tatălui lor, şi să-şi găsească refugiu în însingurare. "Aceşti copii umblă ca nişte aiuriţi, zicea Ursula. Pesemne că au viermi." Le prepară un decoct greţos din labă de gâscă tocată, pe care amândoi îl sorbiră cu un stoicism neaşteptat şi care-i sili să se pună împreună pe oalele respective de unsprezece ori în aceeaşi zi, până când evacuară câţiva paraziţi roz pe care-i arătară tuturor jubilând, căci aceasta le îngăduia să abată bănuielile Ursulei cu privire la adevărata cauză a împrăştierii şi lâncezelii lor. În felul acesta, Aureliano putea nu numai să asculte povestindu-i-se experienţele fratelui său, ci avea şi plăcerea să le trăiască de parcă i s-ar fi întâmplat lui însuşi; într-o zi, când i se explica foarte amănunţit mecanismul amorului, îl întrerupse pe fratele său pentru a-l întreba: "Ce simţi atunci?" José Arcadio îi răspunse prompt:

— Este ca un cutremur de pământ.

Într-o joi din ianuarie, la orele două dimineaţa, se născu Amaranta. Înainte ca cineva să intre în cameră, Ursula examină prunca mădular cu mădular. Era lascivă şi foarte umedă

ca o şopîrliță, însă toate părțile trupului ei erau omeneşti. Abia după ce simți că locuința e plină de lume, Aureliano înțelese că s-a întâmplat ceva nou. Profitând de dezordine pentru a trece neobservat, ieşi să-l cheme pe fratele său, care părăsise patul de la orele unsprezece din seară, şi hotărârea lui fu atât de intempestivă încât nici nu-şi luă măcar vreme să se întrebe cum să facă să-l scoată din odaia lui Pilar Ternera. Zăbovi mai multe ceasuri dând târcoale în jurul casei, fluierând după codul pe care-l conveniseră, până ce apropierea zorilor îl obligă să se reîntoarcă. În odaia mamei sale, jucându-se cu surioara care se născuse, cu chipul plin de o nevinovăție neîndoielnică îl găsi pe José Arcadio.

Ursula abia împlinise cele patruzeci de zile de convalescență, când revenirǎ țiganii. Erau aceiaşi saltimbanci şi jongleri care aduseseră gheața. Spre deosebire de tribul lui Melchiade, aceştia nu avură nevoie de prea multă vreme pentru a face dovada că nu erau crainici ai progresului, ci colportori vulgari de distracții. Astfel, chiar atunci când au adus gheața, ei se feriră să o prezinte în funcție de utilitatea ei în viața oamenilor, ci ca pe o simplă curiozitate de circ. De data aceasta, între alte atracții ingenioase, aduceau un covor zburător. Nici pe acesta nu-l lăudară ca un aport fundamental la dezvoltarea transporturilor, ci ca un obiect de amuzament. Oamenii, bineînțeles, se duseseră să-şi scotocească ultimii bănuți de aur pentru a se bucura de un zbor rapid deasupra caselor din sat. Profitând de delicioasa impunitate pe care le-o asigura dezordinea generală, José Arcadio şi Pilar cunoscură câteva ceasuri de libertate. Umblau ca doi logodnici fericiți pierduți în mulțime, şi au ajuns chiar să bănuiască că iubirea putea să fie un sentiment mai grav, mai profund decât acea fericire neînfrânată însă efemeră a nopților lor clandestine. Pilar risipi însă farmecul. Stimulată de entuziasmul cu care José Arcadio părea că se bucură de compania ei, ea nu ştiu să-şi aleagă nici momentul, nici formula, şi pe neaşteptate lăsă să-i cadă lumea întreagă pe cap: "De acum eşti cu adevărat bărbat", îi spuse ea. Şi cum el nu pricepu ce voia să înțeleagă prin aceasta, ea îi explică fără ocolişuri:

— Vei avea un fiu.

Timp de câteva zile, José Arcadio nu mai îndrăzni să iasă din casă. Îi era destul s-o audă pe Pilar râzând în gura mare în bucătărie, că fugea să se adăpostească în laborator unde instrumentele de alchimie intraseră din nou în acțiune cu binecuvântarea Ursulei. José Arcadio Buendía îl primi cu entuziasm pe fiul său risipitor şi-l iniție în cercetările pe care, în sfârşit, le întreprinse asupra pietrei filozofale. Într-o după-amiază, copiii fură cuprinşi de admirație la vederea covorului zburător care trecuse, repede, la înălțimea ferestrei laboratorului, purtând la bordul său pe pilotul țigan şi mai mulți copii din sat care făceau semne de bucurie cu mâna, însă José Arcadio Buendía nici nu privi măcar în acea direcție: "Lăsați-i să viseze, zise el. Noi vom zbura mai bine ca ei cu mijloace mai ştiințifice decât această pătură prăpădită." În ciuda interesului pe care se prefăcea că-l are fată de *oul filozofic,* José Arcadio nu înțelese niciodată nimic despre proprietățile acestuia, care nu i se părea a fi decât un flacon defect. Nu izbutea să se elibereze de ceea ce ce-l preocupa. Îşi pierdu pofta de mâncare şi somnul, era mereu indispus întocmai ca tatăl lui în fața insuccesului întreprinderilor sale şi părea atât de istovit încât însuşi José Arcadio Buendía îl înlocui în funcțiunile din laborator, crezând că prea şi-a pus la inimă alchimia. Aureliano înțelesese, de bună seamă, că starea de dezolare a fratelui său nu-şi avea cauza în cercetarea pietrei filozofale, însă nu izbuti să-i smulgă vreo confidență. José Arcadio îşi pierduse spontaneitatea de odinioară. Din complice şi comunicativ cum era, deveni discret, ostil. Dornic de singurătate, torturat de o pizmă otrăvită față de lume, îşi părăsi într-o noapte patul, ca de obicei, dar nu pentru a merge la Pilar Ternera, ci pentru a se pierde în tumultul bâlciului. După ce se preumblase printre tot felul de atracții fără să se intereseze de vreuna, rămase înmărmurit în fața unui lucru care nu făcea parte din spectacol: foarte tânără, aproape un copil, copleşită sub greutățile mărgelelor de sticlă, cea mai frumoasă femeie pe care José Arcadio o văzuse în viața sa. Ea se afla în mulțimea care asista la prezentarea tristă a omului prefăcut în viperă din pricină că nu a ascultat de părinți.

José Arcadio nu-i dădu nici o atenție. În timp ce se desfăşura tragicul interogatoriu al omului-viperă, îşi croi drum prin mulțime până la rândul din față unde stătea țiganca şi se postă lângă dânsa, lipindu-se de spatele ei. Fata încercă să se depărteze, însă José Arcadio

se lipi de ea cu şi mai multă stăruinţă. Atunci băgă de seamă şi-l simţi. Rămase nemişcată lângă el, tremurând de surpriză şi de frică, neîndrăznind să dea crezare evidenţei, apoi sfârşi prin a-şi întoarce capul şi-l privi cu un zâmbet nervos. Între timp, doi ţigani puseră pe omul-viperă în cuşca lui şi-l duseră în cort. Ţiganul care anima spectacolul anunţă:

— Iar acum, doamnelor şi domnilor, vă vom face să asistaţi la proba îngrozitoare a femeii condamnată să fie decapitată în fiecare noapte la aceeaşi oră timp de cincizeci de ani, drept pedeapsă pentru că a văzut ce nu trebuia să vadă.

José Arcadio şi tânăra fată nu asistară la decapitare. O şterseră în cortul ei, unde se îmbrăţişară cu o nerăbdare febrilă, lepădându-şi vestmintele. Ţiganca se descotorosi de fustele ei suprapuse, de nenumăratele ei cotilioane din dantelă scrobită, de corsetul cu balene inutil, de povara mărgelelor, astfel că de fapt nu mai rămânea nimic din ea. Era ca o broscuţă plăpândă, cu sânii înmuguriţi şi cu gambe subţiri ce nu atingeau în diametru braţele lui José Arcadio; dădu însă dovadă de o hotărâre şi de o căldură care-i compensau mărunţimea trupului. Numai că José Arcadio nu putea răspunde la fel, deoarece se aflau într-un fel de cort prin care ţiganii treceau cu accesoriile lor de circ şi unde-şi încheiau afacerile, sau chiar se opreau în apropierea patului pentru a juca o partidă de zaruri. Felinarul atârnat de stâlpul din mijloc lumina tot interiorul. Între două mângâieri, José Arcadio se întinse pe pat, dezbrăcat în pielea goală, nepreaştiind ce să facă, în timp ce tânăra fată încerca să-i aţâţe poftele. O ţigancă cu şolduri planturoase intră puţin după aceasta, însoţită de un bărbat care nu făcea parte din trib dar nici din sat, şi amândoi începură să se dezbrace la capul patului. Femeia îşi aruncă din întâmplare privirea asupra lui José Arcadio şi începu să-i examineze cu un fel de fervoare patetică magnificul animal în repaus.

— Văleu, băiete, exclamă ea, Dumnezeu să ţi-o ţină!

Partenera lui José Arcadio îi rugă să-i lase în pace şi perechea se culcă pe jos, chiar lângă pat. Pasiunea celorlalţi stârni iarăşi febra lui José Arcadio. La prima atingere, oasele tinerei femei păreau că se dezarticulează cu un trosnet înspăimântător ca acel al unei cutii de domino, iar pielea i se topi în sudori livide, ochii i se umplură de lacrimi şi din tot trupul ei porni un geamăt lugubru şi un miros vag de nămol. Ea suportă însă izbitura cu o tărie de caracter şi cu o vitejie de admirat. José Arcadio se simţi atunci purtat în văzduh până la o stare de inspiraţie serafică, în care inima sa aprinsă deveni izvorul unor obscenităţi tandre care pătrundeau în urechile tinerei fete ieşindu-i pe gură, traduse în limba ei. Era într-o joi. În noaptea de sâmbătă, José Arcadio îşi legă o basma roşie pe cap şi plecă cu şatra.

Când Ursula îi descoperi absenţa, îl căută pretutindeni prin sat. Pe locul de unde ţiganii îşi strânseseră tabăra nu mai rămăsese decât o dâră de gunoi amestecată cu cenuşa încă fumegândă a vetrelor stinse. Cineva care umbla pe acolo, scormonind în căutarea unor mărgele, îi mărturisi Ursulei că-l văzuse pe fiul ei în noaptea trecută, în mulţimea de la spectacol, împingând o caretă cu cuşca omului-viperă.

— S-a făcut ţigan! strigă ea către soţul ei, care nu dăduse nici cel mai mic semn de emoţie în faţa acestei dispariţii.

— Să dea Dumnezeu să fie aşa! zise José Arcadio Buendía, pisând în piuliţa sa materia pisată de o mie de ori şi reîncălzită şi pisată din nou. În felul acesta va învăţa să devină om.

Ursula întrebă în ce direcţie au pornit ţiganii. Continuă să se informeze urmând calea ce i se arătă şi, socotind că mai are timp să-i ajungă din urmă, se depărtă tot mai mult de sat, până ce-şi dădu seama că se află atât de departe încât să nu se mai gândească la reîntoarcere. José Arcadio Buendía nu descoperi absenţa femeii sale decât la ceasurile opt din seară când, punându-şi materia la dospit într-un aşternut de bălegar, se duse să vadă ce face micuţa Amaranta, răguşită de plâns. În câteva ore adună un mic grup de oameni bine echipaţi, lăsă pe Amaranta în seama unei femei care se oferi s-o alăpteze, şi se pierdu pe cărări nevăzute pe urmele Ursulei. Aureliano îi însoţea. În zori, nişte pescari indigeni, a căror limbă nu o înţelegeau, le dădură a înţelege prin semne că n-au văzut pe nimeni. După trei zile de cercetări zadarnice, reveniră în sat.

Timp de câteva săptămâni, José Arcadio Buendía se lăsă covârşit de dezolare. Se

ocupă ca o mamă de mica Amaranta. O îmbăia, o schimba, o ducea la doica ei de patru ori pe zi şi chiar îi cânta noaptea, melodii pe care Ursula nu ştia să i le cânte. Într-o zi, Pilar Ternera îşi oferi serviciile pentru împlinirea treburilor casnice aşteptând întoarcerea Ursulei. Aureliano, a cărui intuiție misterioasă se sensibilizase şi mai mult în timpul nenorocirii, avu un fel de fulgerare de luciditate văzând-o intrând. Din clipa aceea era sigur că, în chip inexplicabil, ea era vinovată de fuga fratelui său şi de dispariția mamei sale, care a urmat, şi o chinui atât de mult, cu o duşmănie tăcută, însă nemiloasă, încât femeia nu mai călcă niciodată în casă.

Cu timpul, totul reintră în normal. José Arcadio Buendía şi fiul său n-ar fi fost în stare să precizeze în ce moment şi-au refăcut laboratorul, scuturând praful, reaprinzând atanorul, supunându-se din nou mânuirii pline de răbdare a materiei adormite de luni de zile în aşternutul ei de bălegar. Amaranta ea însăşi, culcată într-un coş de palmier, observa cu atenție munca istovitoare a tatălui şi fratelui ei, în mica încăpere cu aerul rarefiat din pricina vaporilor de mercur. Într-o bună zi, la mai multe luni după plecarea Ursulei, începură să se petreacă lucruri ciudate. Un flacon gol uitat de multă vreme într-un dulap, deveni atât de greu încât era imposibil să-l urneşti din loc. O oală cu apă aşezată pe masa de lucru fierse fără foc timp de o jumătate de oră până se evaporase complet. José Arcadio Buendía şi fiul său observau aceste fenomene cu un extaz amestecat cu spaimă, incapabili să şi le explice, însă interpretându-le ca nişte prevestiri ale materiei. Într-o zi, leagănul Amarantei începu să se mişte, împins dintr-o pornire proprie, şi făcu un tur complet prin odaie, spre marea stupefacție a lui Aureliano care se grăbi să-l oprească. Tatăl său nu se emoționă însă pentru atâta lucru. Puse leagănul la loc şi-l legă de piciorul unei mese, convins că evenimentul aşteptat era iminent. Pe această chestiune Aureliano îl auzi cum zicea:

— Dacă nu te temi de Dumnezeu, teme-te de metale.

Pe neaşteptate, după aproape cinci luni de la dispariție, Ursula se reîntoarse. Reveni mai magnifică, mai tânără ca oricând, cu nişte găteli noi, de un stil necunoscut în sat. José Arcadio Buendía abia putu să reziste emoției: "Asta era deci! strigă el. Ştiam eu că aşa se va întâmpla!" Şi era convins cu adevărat de aceasta, căci, în retragerile sale prelungite, în timp ce mânuia materia, se rugase din adâncul inimii ca minunea aşteptată să nu fie descoperirea pietrei filozofale, nici descătuşarea suflării care dă viață metalelor, nici posibilitatea de a preface în aur balamalele şi zăvoarele casei; ci tocmai ceea ce se împlinise acum: reîntoarcerea Ursulei. Ea, însă, nu părea să împărtăşească nicidecum entuziasmul lui. Îi dădu o sărutare foarte convențională, ca şi cum n-ar fi lipsit mai mult de un ceas, şi-i spuse:

— Du-te să vezi ceva la poartă.

Lui José Arcadio Buendía îi trebui multă vreme până să se trezească din nedumerire atunci când ieşi în uliță şi văzu mulțimea. Nu erau țigani, ci bărbați şi femei care semănau cu ei, cu părul lins şi cu pielea închisă, care vorbeau aceeaşi limbă şi se plângeau de aceleaşi necazuri. Veniseră cu catârii încărcați cu provizii, cu căruțe trase de boi, pline cu mobile şi ustensile, accesorii simple pentru viața simplă pământească, pe care le vând fără ifose micii negustori ai realității cotidiene. Ei veneau de pe celălalt țărm al mlaştinei, la depărtare doar de două zile de mers, unde erau şi alte sate, care primeau poşta în fiecare lună şi care cunoşteau maşinile care-ți fac viața mai uşoară. Ursula nu i-a ajuns din urmă pe țigani, a descoperit însă drumul pe care soțul ei nu putuse să-l descopere în timpul cercetărilor sale infructuoase asupra marilor invenții.

LA DOUĂ SĂPTĂMÂNI DUPĂ NAŞTERE, fiul lui Pilar Ternera fu adus la bunicii săi. Ursula îl primi în silă, cedând încă o dată încăpățânării soțului ei, care nu putea concepe ca o odraslă din sângele său să rămână părăsită în voia soartei; ea hotărî însă să i se ascundă copilului adevărata identitate. Deşi primi numele de José Arcadio, a rămas să-l numească mai simplu Arcadio, spre a evita orice confuzie. În vremea aceea domnea o activitate atât

de intensă în sat şi casa era pradă unei dezordini atât de mari, încât grija pentru creşterea copiilor trecuse pe planul al doilea. Aceştia fură încredinţaţi lui Visitación, o indiană guajira care venise în sat însoţită de un frate, fugind de o ciumă a insomniei care bântuia în tribul ei de mai mulţi ani. Amândoi erau atât de ascultători şi serviabili, încât Ursula îi luă în slujba ei pentru a o ajuta la treburile casnice. Astfel că Arcadio şi Amaranta vorbiră limba indienilor guajiros înainte de cea castiliană, şi învăţaseră să soarbă ciorbă de şopârle şi să mănânce ouă de păianjen fără ca Ursula să bănuiască ceva, fiind prea ocupată acum cu un comerţ promiţător cu mici animale din zahăr ars. Macondo se schimbase cu desăvârşire. Oamenii care o însoţiseră pe Ursula descoperiră calitatea bună a solului şi poziţia sa privilegiată faţă de mlaştină, astfel încât cătunul sărac de la început se schimbă repede într-un sat plin de activitate, cu prăvălii, ateliere de felurite meşteşuguri şi o şosea pe care traficul devenise neîntrerupt, şi pe care sosiră primii arabi încălţaţi cu papuci, cu cercei în urechi, vânzând mărgele de sticlă în schimbul papagalilor. José Arcadio Buendía nu cunoscu nici o clipă de răgaz. Fascinat de o realitate imediată care în momentul acela îi păru mai fantastică decât universul vast al imaginaţiei sale, se dezinteresă complet de laboratorul de alchimie, lăsă să doarmă materia extenuată după luni îndelungate de manipulări, şi redeveni omul întreprinzător de la început, acela care hotărâse traseul uliţelor şi aşezarea caselor noi pentru ca nimeni să nu profite de avantajul de care ceilalţi să nu se bucure în mod egal. Îşi creă atâta autoritate printre noii veniţi, încât nu se punea nici o temelie, nici nu se trăgeau demarcaţiuni fără să se ia avizul său şi s-a hotărât ca el să prezideze la împărţirea pământurilor. Când reveniră ţiganii saltimbanci, cu bâlciul lor ambulant transformat acum într-un aşezământ enorm de jocuri de noroc, fură primiţi cu veselie la gândul că José Arcadio se întorcea împreună cu ei. Dar José Arcadio nu se întorsese, iar ei nu-l mai aduseseră pe omul-viperă care, după părerea Ursulei, era singurul care putea să le dea veşti despre fiul lor, astfel încât nu li s-a mai îngăduit ţiganilor să se instaleze în sat, nici să mai pună piciorul acolo, căci erau consideraţi ca trimişi ai poftelor trupeşti şi ai perversităţii. În schimb, José Arcadio Buendía declară în mod formal că tribul lui Melchiade, care contribuise atât de mult la dezvoltarea satului prin ştiinţa lui milenară şi prin invenţiile lui fabuloase, va găsi întotdeauna porţile deschise. Dar tribul lui Melchiade, după spusele drumeţilor, fusese şters de pe faţa pământului pentru că depăşise limitele cunoştinţei omeneşti.

Scăpând, măcar pentru moment din mrejele imaginaţiei sale, José Arcadio Buendía restabili repede ordinea şi munca, şi singura fantezie îngăduită a fost eliberarea păsărilor care, de la întemeierea satului însoreau zilele cu melodiile lor de fluiere, şi înlocuirea lor cu ornice muzicale în fiecare casă. Erau nişte orologii încântătoare, din lemn fasonat, pe care arabii le schimbau pe papagali şi pe care José Arcadio Buendía le sincroniză cu atâta precizie încât, tot la jumătate de oră, satul întreg se însenina la acordurile aceleiaşi melodii, care se desfăşura progresiv până la culminarea, într-o amiază exactă şi unanimă, marcată de terminarea valsului. Tot José Arcadio Buendía a fost cel care, prin epoca aceea, a hotărât ca străzile satului să fie plantate cu migdali în loc de salcâmi, şi care a descoperit, fără să-l fi dezvăluit vreodată, modul de a face nemuritori aceşti pomi. Cu mulţi ani mai târziu, când Macondo nu mai era decât nişte barăci de lemn cu acoperişul din tablă, pe străzile cele mai vechi mai dăinuiau migdalii, ciopârţiţi şi plini de praf, însă nimeni nu mai ştia atunci cine i-a sădit. În timp ce tatăl său făcea ordine în sat şi mama consolida patrimoniul familiei cu minunata ei crescătorie de cocoşei şi peştişori de zahăr, care de două ori pe zi porneau din casă, înfipţi în beţigaşe din lemn de kapok, Aureliano petrecea ore îndelungate în laboratorul părăsit, iniţiindu-se, prin propriile lui cercetări, în meşteşugul aurăriei. Crescuse atât de mult încât hainele pe care i le lăsase fratele lui nu-i mai veneau şi începuse să le ia pe ale tatălui său, însă Visitación trebuia să-i croiască fel de fel de pliuri la cămăşi şi la pantaloni, deoarece Aureliano nu moştenise corpolenţa celorlalţi. Adolescenţa îl făcuse să-şi piardă suavitatea glasului şi-l apucase taciturn şi iremediabil solitar, redându-i în schimb acea strălucire intensă pe care o avusese în priviri, la naştere. Dedicându-se în întregime experienţelor de aurărie, abia dacă-şi părăsea laboratorul pentru masă. Preocupat de caracterul închis al fiului său, José Arcadio Buendía îi dădu un rând de chei ale casei şi ceva bani,

socotind că, poate, avea nevoie de o femeie. Aureliano îşi cheltui însă banii pe acid clorhidric pentru a prepara apă regală şi, ca să le înfrumuseţeze, înmuie cheile într-o baie de aur. Extravaganţele lui abia dacă erau comparabile cu acelea ale lui Arcadio şi ale Amarantei, cărora începuseră să le crească dinţi noi, dar care continuau să umble toată ziulica agăţându-se de straiele indienilor, neclintiţi în încăpăţânarea lor de a nu vorbi spaniola, ci limba guajiră. "N-ai de ce să te plângi, îi spunea Ursula soţului ei. Copiii moştenesc nebuniile părinţilor lor." Şi în timp ce ea se plângea de nenorocul ei, convinsă că excentricităţile copiilor ei nu erau mai prejos decât o coadă de porc, Aureliano îi aruncă o privire care o scufundă în incertitudini.

— Va veni cineva, prezise el.

Ca întotdeauna atunci când rostea o prorocire, Ursula încercă să-l dezarmeze cu logica ei de femeie gospodină. Era foarte firesc să vină cineva. În fiecare zi treceau prin Macondo zeci de străini fără să trezească nelinişte şi fără să se anunţe în vreun chip secret. Însă, în pofida oricărei logici, Aureliano părea sigur de presimţirea sa.

— Nu ştiu cine va fi acela, zise el stăruind. Dar oricare ar fi, este pe cale să sosească.

În duminica următoare sosi, într-adevăr, Rebeca. Nu trecuse încă peste unsprezece ani. Făcuse obositoarea călătorie de la Manaura cu nişte traficanţi de blănuri care avuseseră misiunea de a o preda, împreună cu o scrisoare, lui José Arcadio Buendía, dar nu putură explica precis cine era persoana care le ceruse acest serviciu. Nu avea alte bagaje decât o valiză cu îmbrăcăminte personală, un mic balansoar din lemn pictat de mână cu floricele multicolore, şi un fel de săculeţ din pânză gudronată care făcea un zgomot continuu de ciocnituri, în care transporta osemintele părinţilor ei. Scrisoarea adresată lui José Arcadio Buendía era scrisă în termeni afectuoşi de către cineva care continua să-l iubească foarte mult în ciuda timpului scurs şi a depărtării, şi care se vedea silit, împins de cel mai elementar umanism, să-i trimită din milă pe această biată orfelină, părăsită în voia soartei, verişoară de al doilea cu Ursula şi prin urmare rudă şi cu José Arcadio Buendía, ce e drept mai de departe, deoarece era fiica acelui prieten neuitat care a fost Nicanor Ulloa şi a vrednicei sale soţii Rebeca Montiel, pe care Dumnezeu i-a chemat în împărăţia cerurilor, şi ale căror rămăşiţe se anexează la această scrisoare pentru a li se da un mormânt creştinesc. Toate numele menţionate, ca şi semnătura din scrisoare, erau perfect lizibile, dar nici José Arcadio Buendía, nici Ursula nu-şi amintiră să fi avut rude cu aceste nume, şi nici unul, nici celălalt nu cunoşteau pe cineva care să poarte numele trimiţătorului, cu atât mai puţin în îndepărtatul oraş Manaura. A fost cu neputinţă să se smulgă vreo informaţie suplimentară de la fetiţă. De la sosire, ea rămase aşezată în balansoarul ei sugându-şi degetul mare şi observând totul cu ochi speriaţi, fără a părea că înţelege vreun cuvânt din întrebările ce i se puneau. Purta nişte veşminte în dungi, vopsite în negru, roase de uzură, şi cizmuliţe de lac, scorojite. Părul îi era strâns după urechi cu fundiţe de panglică neagră. De gât îi atârna un guler cu desene şterse din pricina sudorii, iar la încheietura mâinii drepte avea un colţ de animal, montat în aramă, care slujea ca amuletă împotriva deochiului. Tenul ei verzui, abdomenul balonat, pielea întinsă ca a unei tobe, toate acestea erau semnele unei sănătăţi şubrede şi mărturia unei înfometări mai vechi decât ea însăşi, dar atunci când i s-a dat să mănânce a rămas cu farfuria pe genunchi fără să vrea să se atingă de ea. Au ajuns chiar să creadă că era surdă şi mută, până în clipa când indienii o întrebară în limba lor dacă doreşte puţină apă; ochii ei se înviorară ca şi cum ar fi regăsit nişte cunoscuţi şi dădu afirmativ din cap.

Rămase la ei, căci nu era altă soluţie. Hotărâră să o numească Rebeca, după scrisoare, fiind prenumele mamei sale, şi pentru că Aureliano avusese răbdarea să rostească în faţa ei numele tuturor sfinţilor din calendar fără să obţină nici o reacţie din parte-i faţă de vreun alt prenume. Deoarece, pe vremea aceea, nu exista cimitir la Macondo, fiindcă nu murise nimeni, ei păstrară săculeţul cu oseminte aşteptând să găsească un loc potrivit unde să le îngroape şi, multă vreme încă, părinţii Rebecăi încurcau casa, niciodată în acelaşi loc, cu clămpănitul şi cârâitul lor de cloşcă. A durat multă vreme până când Rebeca să se integreze în viaţa familială. Şedea în balansoar sugându-şi degetul, în colţul cel mai retras al casei. Nimic nu-i stârnea interesul, afară de muzica ceasornicelor, pe care o iscodea la fiecare

jumătate de oră cu priviri neliniştite, sperând parcă să o descopere undeva în văzduh. Timp de câteva zile, n-au reuşit să o facă să mănânce. Nimeni nu înțelegea cum de nu murise deja de foame, când băştinaşii, cărora nu le scăpa nimic deoarece umblau mereu prin casă cu paşi tăcuți, descoperiră că Rebecăi nu-i plăcea să mănânce decât pământ umed din curte şi plăcile din var pe care le desprindea de pe pereți cu unghiile. Era evident că părinții ei, sau cei care o crescuseră, o pedepseau pentru această deprindere urâtă, deoarece n-o făcea decât pe ascuns şi-şi dădea seama că face rău, silindu-se să-şi ascundă proviziile ca să le înfulece nevăzută de nimeni. De atunci o supuseră unei supravegheri neîncetate. Răspândiră fiere de vacă prin curte şi spoiră zidurile cu zeamă de piper, crezând că prin astfel de metode vor putea pune capăt viciului pernicios, dar ea dădu dovadă de atâta viclenie şi îndemânare căutând să-şi procure pământ, încât Ursula trebui să recurgă la mijloace mai drastice. Turna suc de portocale şi revent într-un castron pe care-l lăsa descoperit toată noaptea, iar dimineața următoare i-o dădea s-o bea la micul dejun. Deşi nu-i spusese nimeni că un astfel de leac era destinat în mod special să-i vindece pe mâncătorii de pământ de viciul lor, ea socotea că orice fel de substanță amară pe stomacul gol nu va întârzia să provoace reacția ficatului. Rebeca era atât de rebelă şi de tare în ciuda rahitismului ei încât trebuia stăpânită şi culcată la pământ ca un vițel pentru a o sili să-şi înghită doctoria şi cu greu i se putură înfrânge smuciturile şi suporta bolboroselile tulburi pe care le striga între două muşcături sau scuipături, şi care, după spusele indienilor scandalizați, reprezentau cele mai urâte obscenități pe care le puteau concepe în limba lor. După ce Ursula află toate acestea, îşi completă tratamentul cu lovituri de bici. Nu s-a putut stabili niciodată dacă reventul sau bătaia produseseră efectul, sau combinația celor două, este sigur însă că după câteva săptămâni Rebeca începu să dea semne de vindecare. Lua parte la jocurile lui Arcadio şi ale Amarantei, care o primiră ca pe o soră mai mare, şi mânca cu poftă slujindu-se cum se cuvine de tacâmul ei. În curând se văzu că vorbea castiliana la fel de curgător ca şi limba indienilor, că era deosebit de îndemânatică şi că intona valsul ceasornicelor cu cuvinte foarte drăguțe compuse chiar de ea. Toată lumea începuse să o considere ca făcând parte din familie. Manifestă față de Ursula o afecțiune pe care n-au avut-o niciodată proprii ei copii, o numea pe Amaranta surioară, pe Arcadio frățior, pe Aureliano unchi şi pe José Arcadio Buendía bunic. Astfel că ajunse să merite ca şi ceilalți numele de Rebeca Buendía, singurul nume pe care-l avu vreodată şi pe care-l purtă cu vrednicie până la moarte.

Într-o noapte, pe vremea când Rebeca se vindecase de viciul ei de mâncătoare de pământ şi fu dusă să împartă odaia celorlalți copii, indiana care dormea cu ei se trezi din întâmplare şi auzi un zgomot curios într-un colț. Sări în picioare, alarmată, crezând că a intrat vreun animal în cameră, când o descoperi pe Rebeca în balansoarul ei, sugându-şi degetul şi având ochii aprinşi ca ai unei pisici în întuneric. Înlemnită de groază, zdrobită de această fatalitate care-o persecuta, Visitación recunoscu în ochii Rebecăi simptomele molimei care-i silise, pe fratele ei şi pe ea, să se exileze pentru totdeauna dintr-o împărăție milenară unde aveau titlul de principi. Era boala insomniei.

În zorii zilei n-a mai fost găsit în casă indianul Cataure. Sora lui a rămas; inima ei fatalistă îi spunea că flagelul mortal avea s-o urmărească în tot chipul până în colțul cel mai îndepărtat al pământului. Nimeni nu înțelese neliniştea lui Visitación. "Dacă nu poți dormi, cu atât mai bine, zicea José Arcadio Buendía cu voie bună. Pentru noi viața va fi cu atât mai fructuoasă." Însă indiana le explică îndată că ceea ce era mai de temut la această boală a somnului nu era imposibilitatea de a dormi, deoarece corpul nu resimțea nici o oboseală, ci evoluția ei inexorabilă până la manifestarea cea mai critică: pierderea memoriei. Voia să spună că pe măsură ce bolnavul se obişnuia cu această stare de veghe, începeau să se şteargă din minte amintirile copilăriei, apoi numele şi noțiunea fiecărui lucru şi, până la urmă, identitatea oamenilor şi chiar conştiința existenței proprii, până la întunecarea într-un fel de idioție fără trecut. José Arcadio Buendía, murind de râs, socotea că e vorba nici mai mult nici mai puțin decât de una din acele numeroase boli scornite de superstiția indigenilor. Însă Ursula luă, pentru orice eventualitate, precauția de a o separa pe Rebeca de ceilalți copii.

După câteva săptămâni, când spaima lui Visitación părea calmată, José Arcadio

Buendía începu într-o noapte să se răsucească în pat fără să poată dormi. Ursula, trezită şi ea, îl întrebă ce are, iar el răspunse: "Mă tot gândesc la Prudencio Aguilar". Nu mai putură închide ochii nici o clipă, însă a doua zi se simţiră atât de proaspeţi şi bine dispuşi încât uitară de acea noapte urâtă. La ora dejunului, Aureliano povesti uimit că se simţea în formă perfectă deşi petrecuse toată noaptea în laborator ca să aurească o broşă pe care se gândea să i-o ofere Ursulei de ziua ei. Nimeni nu se nelinişti de fapt până în ziua a treia când, nesimţind nici o poftă de somn, îşi dădură seama că nu închiseseră ochii de mai bine de cincizeci de ceasuri.

— Şi copiii au rămas treji, remarcă indiana cu fatalismul ei inebranlabil. Când pătrunde undeva, nimeni nu scapă de ciumă.

Contractaseră, într-adevăr, boala insomniei. Ursula care învăţase de la mama ei puterile medicinale ale plantelor, prepară şi dădu tuturor să bea o băutură pe bază de aconită, dar nimănui nu-i venea somnul şi-şi trecură toată ziua visând treji. În această stare de luciditate înfricoşătoare şi de halucinaţie, vedeau nu numai imaginile care alcătuiau visele lor proprii, ci fiecare cuprindea-n viziunile lui şi imaginile visate de ceilalţi. Era ca şi cum casa s-ar fi umplut de vizitatori. Şezând în balansoarul ei dintr-un colţ al bucătăriei, Rebeca visă un om care-i semăna foarte mult, îmbrăcat în pânză albă, cu gulerul cămăşii încheiat cu un buton de aur, şi care venea să-i aducă un buchet de trandafiri. Era însoţit de o femeie cu mâini delicate care luă un trandafir şi-l prinse în părul fetiţei. Ursula înţelese că bărbatul şi femeia nu erau altcineva decât părinţii Rebecăi însă, deşi se strădui să-i recunoască, această viziune îi confirmă certitudinea că nu-i întâlnise niciodată. În vremea asta, printr-o neglijenţă pe care José Arcadio Buendía nu şi-o iertă niciodată, micile animale din caramel continuau să se vândă prin sat. Atât adulţii cât şi copiii sugeau încântaţi delicioşii cocoşei verzi ai insomniei, minunaţii peşti trandafirii ai insomniei şi drăgălaşii căluţi galbeni ai insomniei, în aşa fel încât zorii zilei de luni surprinse satul întreg treaz de nesomn. La început nu se nelinişti nimeni. Dimpotrivă, toată lumea se felicită că n-a dormit deloc, căci era atâta treabă de făcut atunci la Macondo încât zilele păreau prea scurte. Oamenii lucrară atâta, încât în curând nu mai era nimic de făcut şi se pomeniră cu braţele încrucişate la orele trei dimineaţă, numărând notele muzicii din vasul ceasornicelor. Acei care voiau să doarmă, nu pentru că ar fi obosiţi, ci de dorul viselor, recurseră la tot felul de metode istovitoare. Se adunau să şadă de vorbă, fără oprire, repetând ceasuri întregi aceleaşi glume, complicând până la limita exasperării povestea cu cocoşul roşu, un joc fără sfârşit în care povestitorul întreba dacă doresc să povestească istoria cu cocoşul roşu, iar dacă i se răspundea da, povestitorul zicea că el n-a cerut să i se spună da, ci dacă doresc să le povestească istoria cu cocoşul roşu, iar dacă i se răspundea nu, povestitorul zicea că n-a cerut să i se spună nu, ci dacă doreau să povestească istoria cu cocoşul roşu, iar dacă toată lumea tăcea, povestitorul zicea că nu ceruse nimănui să tacă, ci să-i spună dacă doreau să le povestească istoria cu cocoşul roşu, şi nimeni nu putea să plece deoarece povestitorul zicea că nu ceruse nimănui să plece, ci să-i spună dacă doreau să le povestească istoria cu cocoşul roşu, şi tot aşa mai departe, într-un cerc vicios care dura nopţi întregi. Când José Arcadio Buendía îşi dădu seama că molima invadase satul întreg, îi adună pe capii de familie pentru a le explica ceea ce ştia despre boala insomniei, şi se luară măsuri pentru a se preveni răspândirea flagelului prin celelalte cătune ale mlaştinei. În felul acesta se scoaseră de la gâtul caprelor clopoţeii aduşi de arabi în schimbul papagalilor şi se puseră la intrarea în sat, la dispoziţia celor care, rămânând surzi la recomandările şi la rugăminţile santinelelor, insistau să pătrundă aici. Orice străin care trecea în vremea aceasta pe uliţele satului trebuia să sune din clopoţel pentru ca populaţia bolnavă să ştie că nu era bolnav. Nu li se îngăduia să bea şi să mănânce nimic pe timpul şederii lor, deoarece nu încăpea nici o îndoială că boala se transmitea numai prin mâncare şi că tot ceea ce se putea mânca şi bea era contaminat de insomnie. Astfel că ciuma rămase circumscrisă la perimetrul satului. Carantina a fost atât de eficace încât sosi ziua în care starea excepţională începu să fie considerată ca un lucru foarte firesc, iar viaţa se organiză în aşa fel încât munca îşi reluă ritmul şi nimeni nu se mai nelinişti din pricina obiceiului inutil de a dormi.

Aureliano concepu formula prin care aveau să se apere luni de zile împotriva pierderii

memoriei. O descoperise din întâmplare. Expert în insomnie, deoarece el fusese printre primii atinşi de ea, deprinse la perfecţie meşteşugul aurăriei. Într-o zi, căutând mica nicovală care-i servea la laminatul metalelor, nu-şi mai aminti cum se numeşte. Tatăl său îi spuse: "Este o nicovală". Aureliano îi scrise numele pe o bucată de hârtie pe care o lipi la baza nicovalei: *nicovală...* În felul acesta era sigur că în viitor nu-l va mai uita. Nu-i trecu prin cap că acesta era un prim simptom al amneziei, deoarece obiectul în cauză avea un nume uşor de uitat. Cu toate acestea, după câteva zile observă că-i venea greu să-şi reamintească aproape toate obiectele din laborator. Şi atunci însemnă pe fiecare dintre acestea numele respective, în aşa fel încât era suficient să le citească pentru a le putea identifica. Atunci când tatăl său îi împărtăşi neliniştea că uitase chiar şi evenimentele cele mai însemnate din copilăria sa, Aureliano îi explică metoda lui, iar José Arcadio Buendía o puse în practică în toată casa şi, mai târziu, o impuse satului întreg. Cu o pensulă muiată în cerneală însemnă toate lucrurile pe numele lor: *masă, scaun, ceasornic, uşă, zid, pat, castron.* Se duse în ogradă şi însemnă atât animalele cât şi plantele: *vacă, ţap, porc, găină, manide, malanga, bananier.* Încetul cu încetul, studiind resursele nesfârşite ale uitării, îşi dădu seama că va putea veni ziua când vor recunoaşte fiecare lucru graţie inscripţiei sale, însă nu-şi vor mai reaminti la ce servesc. Se făcu atunci mai explicit. Inscripţia pe care o atârnase de greabănul vacii era un model pentru felul în care oamenii din Macondo înţelegeau să lupte împotriva uitării: *Iată vaca, trebuie mulsă în fiecare dimineaţă pentru ca să dea lapte, acesta trebuie fiert şi amestecat cu cafea pentru a se obţine cafea cu lapte.* Au continuat să trăiască astfel într-o lume fugară, deocamdată ţintuită în cuvinte, dar care nu va întârzia să le scape fără întoarcere de îndată ce vor uita însuşi înţelesul scrierii.

La intrarea drumului spre mlaştină se fixase o pancartă purtând numele de *Macondo,* iar pe strada principală alta care proclama: *Dumnezeu există.* Nu era nici o casă în care să nu se fi scris ceea ce trebuia pentru fixarea în memorie a tuturor lucrurilor, a tuturor sentimentelor. Însă un astfel de sistem reclama atâta vigilenţă şi tărie de caracter, încât mulţi oameni căzură pradă unei realităţi imaginare create de ei înşişi, care se vădi mai puţin practică însă mai reconfortantă. Cel mai mult a contribuit la răspândirea acestei modificări Pilar Ternera, cu ideea ei ingenioasă de a citi trecutul în cărţi, aşa cum pe vremuri citea viitorul. Pe această cale piezişă, aceşti oameni care nu dormeau începură să trăiască într-o lume născută din interferenţele de voie de nevoie cu cea a cutărui bărbat de verde venit la începutul lui aprilie, iar imaginea mamei cu acea a cutărei femei de ghindă care purta un inel de aur la mâna strângă, şi când cutare dată a naşterii se reducea la ultima marţi, când se auzise cântând ciocârlia în dafin. Aceste practici consolatoare îl convinseră pe José Arcadio Buendía, care se hotărî atunci să construiască acea maşină a memoriei pe care o dorise altădată pentru a-şi aminti de toate invenţiile minunate ale ţiganilor. Principiul maşinii consta în puterea de a revizui în fiecare dimineaţă, de la început la sfârşit, totalitatea cunoştinţelor dobândite în viaţă. Şi-o închipuia ca pe un fel de dicţionar cu mişcare giratorie pe care un individ aşezat în axul ei putea să o acţioneze cu ajutorul unei manivele, în aşa fel încât în câteva ceasuri să defileze prin faţa lui noţiunile cele mai necesare pentru existenţă. Ajunsese să redacteze aproape patrusprezece mii de fişe când sosi pe drumul mlaştinei un moşneag bizar, cu clopoţelul melancolic al celor care dorm, târând după el o valiză pântecoasă strânsă cu ajutorul unor sfori şi o trăsurică acoperită cu zdrenţe negre. Se duse direct la casa lui José Arcadio Buendía.

Deschizându-i uşa, Visitación nu-l recunoscu şi crezu că avea de gând să vândă pe ascuns niscai mărfuri, neştiind că nimic nu se mai putea vinde într-un sat care se înnămolise iremediabil în mlaştinile uitării. Era un moşneag foarte neputincios. În ciuda vocii sale frânte şi ea de incertitudini, şi a mâinilor lui care păreau că se îndoiesc de existenţa lucrurilor, era limpede că venea dintr-o lume în care oamenii încă mai puteau să doarmă şi să-şi aducă aminte. José Arcadio Buendía îl găsi şezând în odaia comună, făcându-şi vânt cu pălăria lui neagră, peticită toată, în timp ce citea cu atenţie şi compătimire inscripţiile fixate pe pereţi. Îl salută arătându-i multă prietenie, căci se temea ca nu cumva să-l fi cunoscut altădată iar acum să nu-l mai recunoască. Însă vizitatorul îi observă prefăcătoria. Se simţi dat uitării, victimă nu a unei uitări a inimii, care putea fi remediată, ci a unei alte

uitări mai crude şi iremediabile pe care o cunoştea foarte bine, căci aceasta era uitarea morţii. Atunci înţelese. Îşi deschise valiza umplută până la refuz cu obiecte misterioase şi scoase din ea o cutie cu flacoane. Îi dădu lui José Arcadio Buendía să bea o substanţă de culoare îmbietoare şi în memoria acestuia se făcu lumină. Ochii i se umplură de lacrimi, apoi îşi dădu seama de absurditatea locului în care se afla, unde fiecare obiect era însemnat cu numele său, i se făcu ruşine de atâtea enormităţi şi prostii afişate pe pereţi şi până la urmă recunoscu, uluit, radios, plin de bucurie, persoana noului venit. Era Melchiade.

În timp ce Macondo sărbătorea redobândirea amintirilor sale, José Arcadio Buendía şi Melchiade scuturară colbul de pe vechea lor prietenie. Ţiganul venise în sat, hotărât să rămână aici. Se dusese în lumea morţilor, într-adevăr, dar se întorsese deoarece nu putuse îndura singurătatea. Alungat din tribul său, despuiat de orice putere supranaturală drept pedeapsă pentru fidelitatea sa faţă de viaţă, hotărî să se refugieze în acest colţ al pământului, pe care moartea nu-l descoperise încă, pentru a se dedica punerii la punct a unui laborator de dagherotipie. José Arcadio Buendía nu auzise niciodată vorbindu-se de o astfel de invenţie. Dar atunci când se văzu fixat, împreună cu toată familia sa, în eternitate, pe o placă de metal cu reflexe fumurii, amuţi de stupoare. Din epoca aceasta data dagherotipul oxidat pe care se putea vedea José Arcadio Buendía, cu părul aspru şi cenuşiu, cu un guler scrobit încheiat cu un buton de aramă, cu un aer solemn şi buimac, pe care Ursula, murind de râs, îl compara cu "un general speriat". Într-adevăr, José Arcadio Buendía era destul de îngrozit în acea dimineaţă diafană de decembrie când se luase dagherotipul, căci îşi închipuia că oamenii aveau să se topească încetul cu încetul lăsându-şi chipurile să se întipărească pe plăcile metalice. În urma unei întorsături curioase a lucrurilor, Ursula îi scoase această idee din cap, după cum tot ea, uitând de vechile ei ranchiune, hotărî ca Melchiade să rămână în casa lor, deşi nu permise niciodată să i se facă un dagherotip căci (pentru a repeta cuvintele ei) ea nu vroia să rămână pentru totdeauna de râsul nepoţilor. În dimineaţa aceea îi îmbrăcă pe copii cu hainele cele mai frumoase, le pudră obrajii, dădu fiecăruia câte o linguriţă de sirop din extras de măduvă, ca să stea nemişcaţi timp de aproape două minute în faţa aparatului de fixat chipuri al lui Melchiade. Pe acest dagherotip de familie, singurul care a fost luat vreodată, Aureliano apărea îmbrăcat în catifea neagră, între Amaranta şi Rebeca. Avea aceeaşi expresie de oboseală şi aceeaşi privire pătrunzătoare care aveau să fie ale sale şi după câţiva ani, în faţa plutonului de execuţie. Cu toate acestea, nu avea încă nici o presimţire a destinului său. Era un aurar priceput, stimat în toată regiunea mlaştinilor pentru lucrările sale meşteşugite. În atelierul lui, care adăpostea şi laboratorul extravagant al lui Melchiade, aproape că nici nu-l auzeai respirând. Se putea spune că s-a refugiat în altă epocă, în timp ce tatăl său şi ţiganul tâlcuiau cu glas ridicat prezicerile lui Nostradamus, în zornăit de fiole şi cristalizatoare, în mijlocul dezastrului acizilor revărsaţi şi al bromurii de argint risipite din pricina loviturilor de coate şi picioare care se produceau în fiecare clipă din cauza zelului lucrătorilor. Această asiduitate în muncă şi bunul simţ cu care-şi conducea interesele, îi îngăduiseră lui Aureliano să adune repede mai mulţi bani decât câştigase Ursula cu fauna ei delicioasă din caramel, însă toată lumea se mira că a ajuns un om în toată firea şi că nu i se cunoştea nici o femeie. Într-adevăr, nu cunoscuse nici una.

După câteva luni reveni Francisco-Bărbatul, un moşneag de aproape două sute de ani, care pribegise prin lume şi trecea des prin Macondo, cântând balade compuse de el însuşi. Francisco-Bărbatul relata în aceste melodii, cu multe amănunte, evenimentele petrecute în satele din drumurile sale, de la Manaura până la marginile mlaştinilor, astfel că dacă aveai de trimis o veste sau voiai să faci cunoscută o ştire, îi dădeai două sutare pentru a o trece în repertoriul său. În felul acesta află Ursula de moartea mamei ei, printr-o simplă întâmplare, într-o noapte când asculta aceste cântece în speranţa de a descoperi în ele ceva în legătură cu fiul ei José Arcadio. Francisco-Bărbatul, numit astfel deoarece îl biruise pe diavol într-o întrecere de cântece improvizate, şi al cărui nume adevărat nu-l cunoştea nimeni, dispăruse din Macondo pe vremea bolii insomniei şi, fără nici o prevenire, îşi făcu într-o noapte reapariţia în stabilimentul lui Catarino. Satul întreg veni să-l asculte pentru a se pune la curent cu ce se mai petrecuse în lume. De data aceasta revenise însoţit de o femeie atât de

grasă încât era nevoie de patru indieni care să o transporte în balansoarul ei, în timp ce o mulatră, abia nubilă, cu un aer descumpănit, o apăra de soare cu o umbrelă. În noaptea aceea, Aureliano se duse la Catarino. Îl găsi pe Francisco-Bărbatul, ca un cameleon monolit, şezând în mijlocul unui grup de curioşi. Recita ştirile cu vocea sa dezacordată, acompaniindu-se cu acel acordeon arhaic pe care i-l oferise Sir Walter Raleigh în Guiana, bătând măsura cu picioarele sale lungi de mare drumeț, crăpate din pricina salpetrului. Cu fața spre uşa din fund, pe unde intrau şi ieşeau câțiva oameni, şedea şi se răcorea în tăcere matroana în balansoarul ei. Bătrâna Catarino, cu un trandafir de pânză la ureche, vindea celor adunați castronaşe cu *guarrapo* fermentat şi profita de ocazie pentru a se apropia de bărbați şi a le pune mâna acolo unde nu trebuia. În toiul nopții, căldura devenise insuportabilă. Aureliano ascultă noutățile până la capăt fără să afle vreuna care să intereseze familia sa. Se pregătea să se întoarcă acasă, când matroana îi făcu un semn cu mâna.

— Intră şi tu, îi zise ea. Nu costă decât douăzeci de bănuți.

Aureliano aruncă o monedă în puşculița pe care matroana o ținea pe genunchi şi pătrunse în cameră fără să ştie ce va avea să facă. Mulatra foarte tânără cu țâțişoare de cățea, era culcată goală pe pat. Înainte de Aureliano trecuseră prin această cameră, în cursul acelei nopți, şaizeci şi trei de bărbați. Aerul încăperii era atât de viciat, încărcat de atâtea sudori, mustit de atâtea suspine, încât aproape că se prefăcea în noroi. Tânăra fată trase cearceaful udat şi-i ceru lui Aureliano să-l țină de capăt. Era greu ca o pânză de corabie. Îl stoarseră, răsucindu-i capetele, până ce reveni la greutatea normală. Întoarseră mindirul, însă sudoarea ieşise pe partea cealaltă. Aureliano dorea ca aceste operațiuni să nu se mai isprăvească niciodată. Cunoştea principiile teoretice ale amorului, dar nu se putea ține pe picioare din pricină că genunchii îi slăbiseră cu totul şi, cu toate că avea pielea ca de găină şi carnea încinsă, nu se putea împotrivi nevoii urgente de a scăpa de povara care-l apăsa în pântece. Când tânăra fată isprăvi cu rânduitul patului şi-i porunci să se dezbrace, el riscă o explicație confuză: "Am fost îndemnat să intru. Mi s-a spus să arunc douăzeci de bănuți în puşculiță şi să nu zăbovesc". Tânăra fată înțelese zăpăceala lui: "Dacă pui încă douăzeci de bănuți la ieşire, poți să rămâi ceva mai mult", zise ea cu voce dulce. Aureliano se dezbrăcă, chinuit de probleme de pudoare, fără să poată scăpa de ideea că nuditatea lui nu va rezista comparației cu fratele său. În ciuda eforturilor tinerei fete, se simți din ce în ce mai indiferent şi îngrozitor de singur. "Voi pune încă douăzeci de bănuți", zise el cu o voce înecată. Tânăra fată îi mulțumi în tăcere. Spatele ei era numai răni. Pielea i se lipea de coaste şi respirația îi era gâtuită de o istovire nemăsurată. Înainte cu doi ani, foarte departe de aici, adormise fără să stingă lumânarea şi se trezise înconjurată de flăcări. Casa în care locuia cu bunica ei care o crescuse se prefăcu în scrum. Din ziua aceea, bunica o ducea din sat în sat, silind-o să se culce pentru douăzeci de bănuți, pentru a recupera prețul casei incendiate. După socotelile tinerei fete, îi mai trebuiau încă vreo zece ani cu câte şaptezeci de bărbați pe noapte, căci trebuia să plătească în plus şi cheltuielile drumului şi ale hranei pentru amândouă, cât şi salariul celor patru indieni care purtau balansoarul. După ce matroana bătu la uşă pentru a doua oară, Aureliano părăsi camera fără să fi făcut nimic, complet zăpăcit de nevoia de a plânge. Nu putu închide ochii toată noaptea, cu gândul la tânăra fată, cu un amestec de dorință şi de milă. Simțea o nevoie irezistibilă de a o iubi şi de a o proteja. În zori, istovit de nesomn şi de febră, se hotărî calm să se căsătorească cu ea pentru a o sustrage tiraniei bunicii sale şi pentru a se bucura în fiecare noapte de satisfacțiile pe care ea le asigura la şaptezeci de bărbați pe rând. Dar la orele zece dimineața, când sosi la stabilimentul lui Catarino, tânăra fată părăsise satul.

Timpul potoli această hotărâre nechibzuită, dar agravă simțământul său de dezamăgire. Se refugie în muncă. Se resemnă a nu fi toată viața decât un bărbat fără femeie, pentru a-şi ascunde ruşinea că nu este bun de nimic. În această vreme, Melchiade terminase cu înregistrarea pe plăci a tot ce se putea înregistra la Macondo, şi părăsi laboratorul de dagherotipie spre bucuria delirantă a lui José Arcadio Buendía, care hotărâse să-l folosească pentru a aduce proba ştiințifică despre existența lui Dumnezeu. Urmărind un proces complex de expuneri suprapuse, făcute în diferite locuri din casă, era sigur că va realiza mai curând sau mai târziu dagherotipul lui Dumnezeu, dacă exista, sau că va pune, o dată pentru

totdeauna, capăt ipotezelor favorabile existenței lui. Melchiade se apucă să aprofundeze interpretările lui Nostradamus. Zăbovea până noaptea târziu, sufocându-se în jiletca lui strâmtă din catifea decolorată, mâzgălind hârtii peste hârtii cu mânuțele sale de vrăbioi, ale căror inele își pierduseră strălucirea de odinioară. Într-o noapte i se păru că a descoperit o povestire cu privire la viitorul satului Macondo. Va fi un oraş-lumină, cu case mari din sticlă, în care nu va mai rămâne nici o urmă din neamul Buendía. "Greşit! protestă José Arcadio Buendía. Nu vor fi case de sticlă, ci de gheață, aşa cum am visat eu şi va exista un Buendía în vecii vecilor". În această gospodărie extravagantă, Ursula se strădui să-şi păstreze bunul simț şi își dezvolta comerțul cu micile animale din zahăr ars, datorită unui cuptor care producea toată noaptea coşuri nenumărate de pâine şi o varietate uimitoare de budinci, de plăcinte şi de biscuiți, care se răspândeau în câteva ore pe toate drumurile întortocheate ale mlaştinei. Ajunsese la o vârstă la care ai dreptul să te odihneşti, ea însă, dimpotrivă, se vădea din ce în ce mai activă. Era atât de absorbită de prosperitatea întreprinderii ei, încât într-o după-amiază, ridicându-şi distrată privirea în direcția curții, în timp ce indiana îi ajuta la presărarea zahărului pe cocă, zări două adolescente necunoscute şi încântătoare care brodau la gherghelul lor în lumina amurgului. Erau Rebeca şi Amaranta. Tocmai părăsiseră doliul după bunica lor, respectat cu atâta strictețe timp de trei ani, iar îmbrăcămintea în culori vii părea că le face să renască. Rebeca, împotriva tuturor aşteptărilor, devenise cea mai frumoasă. Avea tenul diafan, ochi mari liniştiți, mâini fermecătoare care păreau că țes fire nevăzute în urzeala broderiei. Amaranta, cea mai tânără, era mai puțin grațioasă, însă arăta o distincție naturală, mândria interioară a defunctei ei bunici. În comparație cu ele, cu toate că manifesta deja temperamentul vioi al tatălui său, Arcadio avea aerul unui copil. Se dedicase meşteşugului de aurar, împreună cu Aureliano care-l mai învățase şi să citească şi să scrie. Ursula își dădu dintr-o dată seama că se umpluse casa cu o mulțime de oameni, că copiii ei au ajuns la vârsta de a se căsători şi de a avea ei înşişi copii, şi că se vor vedea obligați să plece în stânga şi în dreapta din pricina lipsei de spațiu. Scoase atunci banii pe care-i adunase în cursul anilor îndelungați de muncă aspră, obținu unele angajamente cu clienții săi şi începu să-şi extindă casa. Dădu ordin să se construiască o încăpere rezervată vizitelor, alta mai comodă şi mai răcoroasă pentru folosința zilnică, o sufragerie în care să se poată instala o masă cu douăsprezece tacâmuri, la care să poată lua loc întreaga familie şi toți invitații, nouă camere cu ferestrele spre curte şi o verandă largă ferită de lumina puternică a amiezii printr-o grădină de trandafiri, cu o balustradă pe care să se aşeze ghivece cu ferigă şi cu begonii. Dădu ordin să se mărească bucătăria în care să se amenajeze două cuptoare, să se desființeze hambarul în care Pilar Ternera îi dăduse în cărți lui José Arcadio şi să se construiască altul, de două ori mai mare, pentru ca gospodăria să nu fie lipsită niciodată de rezerve de alimente. Dădu ordin să se construiască în curte, la umbra castanului, o baie pentru femei şi una pentru bărbați, iar în fund, un grajd mare, un coteț cu grilaj pentru găini, un staul pentru mulsul vacilor şi o volieră deschisă din toate părțile unde păsările rătăcitoare să se aşeze în voie.

Urmată de zeci de zidari şi dulgheri, cuprinsă de aceeaşi febră amețitoare ca şi bărbatul ei, Ursula rânduia orientarea luminii, transmisia căldurii, repartiza spațiul fără să fi avut nici cea mai mică idee despre limitele acestuia. Construcția primitivă a pionierilor era vraişte de unelte şi materiale, cu lucrători năduşiți care se rugau de toată lumea să nu încurce, fără să-şi închipuie că ei erau aceia care-i încurcau pe toți, exasperați de săculețul cu oseminte omeneşti care-i urmărea pretutindeni clopoțind surd. Printre atâtea neplăceri, respirând varul cald şi melasa de gudron, nimeni nu înțelese exact cum a putut răsări din măruntaiele pământului nu numai casa cea mai mare ce se va fi clădit vreodată în sat, dar şi cea mai ospitalieră şi mai răcoroasă pe care ai fi putut-o găsi în tot ținutul mlaştinilor. José Arcadio Buendía, care încercase să surprindă Providența Divină în mijlocul acestui cataclism, a fost acela care îl înțelese mai puțin. Noua clădire era aproape terminată când Ursula îl scoase din universul lui himeric pentru a-l informa că s-a dat ordin să se spoiască fațada în albastru, iar nu în alb cum hotărâseră dânşii. Îi arătă scris, negru pe alb, ordonanța oficială. José Arcadio Buendía, fără să fi priceput ce-i spunea soția, descifră semnătura:

— Cine-i tipul acesta? întrebă el.

— Este *corregidorul,* zise Ursula pe un ton dezolat. Se zice că este un reprezentant al legii trimis de guvern.

Don Apolinar Moscote, corregidorul, sosise pe tăcute la Macondo. Descinse la Hotelul lui Iacob - înfiinţat de către unul dintre primii arabi care veniseră să-şi vândă jucăriile în schimbul papagalilor - iar a doua zi, închirie un mic birou care dădea în uliță, la două străzi de casa lui Buendía. Acolo aşeză o masă şi un scaun cumpărate de la Iacob, fixă în perete o stemă a Republicii pe care o adusese cu el, şi zugrăvi pe uşă inscripția *"Corregidor"*. Primele sale dispoziții au fost să se spoiască în albastru toate casele pentru sărbătorirea zilei de aniversare a independenței naționale. José Arcadio Buendía, ținând în mână exemplarul cu noua ordonanță, îl găsi făcându-şi siesta într-un hamac atârnat de-a curmezişul încăperii goale care-i servea de birou.

— Dumneavoastră ați redactat această hârtie? întrebă el.

Don Apolinar Moscote, care era un om matur, timorat, cu temperament sangvinic, îi răspunse că da.

— Cu ce drept? întrebă din nou José Arcadio Buendía.

Don Apolinar Moscote căută în sertarul mesei o foaie de hârtie şi i-o arătă:

— Am fost numit *îndreptător* în satul acesta.

José Arcadio Buendía nici nu se uită măcar la actul numirii.

— În satul acesta nu te faci ascultat prin hârtii, zise el păstrându-şi calmul. Şi luați act că noi n-avem nevoie de nici un "îndreptător", deoarece la noi nu este nimic de îndreptat.

În fața atitudinii neclintite a lui don Apolinar Moscote, fără să ridice deloc glasul, José Arcadio Buendía recapitulă în chip amănunțit cum a întemeiat satul, cum au fost împărțite pământurile, cum s-au deschis drumurile, cum s-au realizat îmbunătățirile atunci când s-a făcut simțită nevoia, toate acestea fără să inoportuneze vreun guvern şi fără ca cineva să fi venit să-i deranjeze.

— Suntem atât de paşnici încât nici n-am apucat să murim de moarte naturală, adăugă el. Puteți constata că nu avem încă nici cimitir.

Nu s-a plâns că guvernul nu le venise în ajutor. Dimpotrivă, se felicita că-i lăsase să se dezvolte în pace până acum şi nădăjduia că aşa va fi şi de acum înainte, căci ei nu întemeiaseră un sat pentru ca primul venit să înceapă să le dicteze ce să facă. Don Apolinar Moscote se îmbrăcă cu o vestă lungă din doc, albă ca şi pantalonii săi, fără să se îndepărteze o singură clipă de frumoasele sale maniere.

— În cazul că veți dori să rămâneți aici ca un cetățean obişnuit, atunci fiți binevenit, conchise José Arcadio Buendía. Dar dacă veniți să semănați dezordinea, obligându-i pe oameni să-şi spoiască în albastru casele, puteți să vă luați catrafusele şi să vă întoarceți de unde ați venit. Căci casa mea trebuie să rămână şi va rămâne albă ca o porumbiță.

Don Apolinar Moscote deveni palid de tot. Se retrase un pas înapoi, strânse fălcile zicând cu oarecare amărăciune:

— Vă avertizez că sunt înarmat.

José Arcadio Buendía n-ar fi putut spune în ce clipă îi renăscu în brațe acea forță juvenilă cu care odinioară culca la pământ un cal. Îl apucă pe don Apolinar Moscote de gulerul hainei şi-l ridică până la înălțimea privirii sale.

— Dacă fac aceasta, îi spuse el, este pentru că prefer să vă transport de viu decât să am toată viața pe conştiință moartea dumneavoastră.

Îl trambală astfel până la mijlocul străzii şi-l puse pe picioare cu fața spre drumul către mlaştină. Nu trecuse o săptămână şi reveni, însoțit de şase soldați, desculți şi zdrenţăroşi, înarmați cu flinte, şi urmat de o căruță cu boi în care călătoreau soția şi cele şapte fiice ale sale. După aceea sosiră alte două căruțe cu mobilele, cuierele şi ustensilele casnice. Îşi instală familia la hotelul lui Iacob, până îşi va găsi o casă, şi redeschise biroul sub protecția soldaților. Vechii pionieri ai satului Macondo, decişi să-i alunge pe invadatori, veniră să se pună la dispoziția lui José Arcadio Buendía împreună cu fiii lor mai mari. Acesta se opuse însă, explicându-le că don Apolinar Moscote a revenit cu soția şi cu fiicele sale şi că nu era demn pentru un bărbat să-l umileşti pe altul în fața familiei lui. Astfel hotărî să reglementeze prieteneşte situația.

Aureliano îl însoţi. Încă din vremea aceea începuse să poarte mustaţă neagră cu firele pomădate şi avea o voce de stentor care urma să-l facă celebru în război. Lipsiţi de arme, nefăcând caz de santinele, pătrunseră în biroul judecătorului. Don Apolinar Moscote nu-şi pierdu sângele rece. Le prezentă pe două dintre fiicele sale care din întâmplare se aflau acolo: pe Amparo, de şaisprezece ani, brunetă ca şi mama ei, şi pe Remedios, o fetiţă drăguţă, abia de nouă ani, cu ten de crin şi cu ochii verzi. Amândouă aveau multă graţie şi educaţie. De îndată ce-şi făcură intrarea, înainte chiar de a fi prezentate, ele aduseră nişte scaune poftindu-i să se aşeze. Dar amândoi rămaseră în picioare.

— Foarte bine, prietene, zise José Arcadio Buendía. Veţi rămâne aici, însă nu graţie tâlharilor de drumul mare care sunt la uşa dumneavoastră, ci din consideraţie faţă de vrednica dumneavoastră soţie şi de fiicele dumneavoastră.

Don Apolinar Moscote păru tulburat, însă José Arcadio Buendía nu-i dădu timp să răspundă.

— Vă vom pune numai două condiţii, adăugă el. În primul rând, ca fiecare să-şi poată spoi casa în culoarea pe care o doreşte. Iar al doilea, ca soldaţii să plece de îndată. La rândul nostru, vă garantăm că va domni ordinea.

"Îndreptătorul" îi întinse mâna dreaptă.

— Pe cuvânt de onoare?

— Pe cuvânt de inamic, răspunse José Arcadio Buendía. Şi adăugă pe un ton amar: Căci vreau să vă spun un lucru, că dumneavoastră şi eu vom continua să rămânem inamici.

Soldaţii îşi făcură bagajele în aceeaşi după-amiază. După câteva zile, José Arcadio Buendía procură o casă pentru corregidor şi familia lui. Pacea revenise în toate spiritele, afară de cel al lui Aureliano. Imaginea lui Remedios, fetiţa cea mai mică a judecătorului, care la vârsta ei putea să-i fie fiică, rămăsese fixată dureros undeva în trupul său. Era o senzaţie fizică care aproape că-l jena când mergea, ca o pietricică în pantof.

NOUA CASĂ, ALBĂ CA O PORUMBIŢĂ, fu inaugurată printr-un bal. Această idee îi venise Ursulei din după-amiaza aceea în care observase că Rebeca şi Amaranta deveniseră adolescente, şi fără a exagera prea mult s-ar putea spune că ceea ce o îndemnase în primul rând să construiască a fost dorinţa de a le oferi tinerelor fete un loc potrivit unde să poată primi. Pentru ca nimic să nu tulbure frumuseţea strălucitoare a proiectului ei, roboti ca un ocnaş în timpul lucrărilor de reamenajare încât, încă înainte de terminarea acestora, comandase o grămadă de ustensile şi elemente decorative foarte scumpe, între care şi acea minunată invenţie care avea să stârnească uimirea satului şi bucuria tuturor tinerilor: pianul mecanic. L-au adus în piese detaşate, în mai multe lăzi care au fost descărcate în acelaşi timp cu mobilele vieneze, cu cristalele de Boemia, cu vesela Companiei Indiilor, cu feţele de masă din olandă şi o bogată varietate de lămpi şi candelabre, vaze, ornamente şi covoare. Societatea de import îi trimise pe costul ei un specialist italian, Pietro Crespi, însărcinat să asambleze şi acordeze pianul mecanic, să le arate clienţilor modul de întrebuinţare şi să-i înveţe să danseze pe melodiile la modă, înregistrate pe şase suluri de carton.

Pietro Crespi era un tânăr blond, cel mai frumos şi mai bine crescut întâlnit vreodată la Macondo, atât de îngrijit în ţinuta sa că, în ciuda căldurii sufocante, lucra într-o cămaşă din brocart şi fără să-şi scoată haina grea din postav închis. Plin de sudori, stând la distanţă respectuoasă faţă de stăpânii casei, se închise câteva săptămâni în salon, absorbit de opera lui ca şi Aureliano în atelierul său de aurărie. Într-o dimineaţă, fără să deschidă uşa şi fără să cheme un martor la minunea petrecută, montă primul sul în pianul mecanic: ciocănelele obsedante şi vacarmul neîncetat al vergelelor încetară surprinzător şi după o pauză urmară, armonioase şi limpezi, notele muzicii. Toată lumea năvăli în salon. José Arcadio Buendía păru vrăjit, nu datorită frumuseţii melodiei, ci de acea funcţionare automată a instrumentului, şi aşeză în salon aparatul de luat vederi al lui Melchiade în speranţa că va

obține dagherotipul executantului nevăzut. În ziua aceea, italianul luă masa cu ei. Rebeca şi Amaranta, care serveau, erau intimidate de dexteritatea şi eleganța cu care se servea de tacâmuri acel bărbat angelic cu mâini palide şi fără inele. În sala comună din continuarea salonului de primire, Pietro Crespi le învăță să danseze. Le arătă pasul la distanță, marcând ritmul cu ajutorul unui metronom sub supravegherea amabilă a Ursulei care nu părăsi nici o clipă încăperea pe tot timpul cât fiicele ei primiră lecțiile. În aceste ocazii, Pietro Crespi purta nişte pantaloni speciali, foarte strânşi şi elastici, şi pantofi de dans. "N-ai motiv să-ți faci griji, îi spunea José Arcadio Buendía soției sale. Omul acesta e pederast". Dar ea nu slăbi vigilența cât durară lecțiile şi până ce italianul părăsi Macondo. Apoi începură pregă-tirile pentru serbare. Ursula alcătui o listă de invitați aleşi pe sprânceană, oprindu-se numai la descendenții întemeietorilor, cu excepția familiei lui Pilar Ternera, care mai avusese şi alți doi copii din părinți necunoscuți. Era de fapt o selecție de castă, determinată însă de sentimente de prietenie, căci fericiții aleşi nu numai că erau vecinii cei mai vechi şi mai apropiați ai lui José Arcadio Buendía, dinainte de începerea exodului care dusese la întemeierea satului Macondo, dar, mai mult decât atât, copiii şi nepoții lor erau tovarăşii obişnuiți ai lui Aureliano şi Arcadio din cea mai fragedă vârstă a lor, iar fiicele lor, singurele care veneau în casă ca să brodeze împreună cu Rebeca şi cu Amaranta. Guvernator blând, preocupat exclusiv de a asigura prin veniturile sale reduse întreținerea celor doi polițişti înarmați cu bastoane, Don Apolinar Moscote nu era decât o autoritate decorativă. Pentru a face față cheltuielilor gospodăreşti, fiicele lui deschiseră un atelier de croitorie în care confecționau atât flori din pânză cât şi dulcețuri de goyava sau bilețele dulci la comandă. Dar, cu toate că erau cuminți, devotate, cele mai drăguțe fete din sat şi mai la curent cu dansurile noi, ele nu reuşiră să figureze printre invitatele la serbare.

În timp ce Ursula şi fetele despachetau mobilele, lustruiau argintăria şi atârnau pe pereți tablouri pe care se vedeau fetişcane în bărci pline cu flori, aducând astfel o viață nouă în încăperile goale clădite de zidari, José Arcadio Buendía renunță la urmărirea imaginii lui Dumnezeu, fiind convins de inexistența lui, şi începu să deschidă şi să demonteze pianul mecanic pentru a-i pătrunde tainele magiei lui. Cu două zile înainte de serbare, înfundat într-o grămadă de ciocănele şi de ştifturi, încurcat din cap până în picioare într-un ghem de corzi care se răsuceau la un capăt atunci când se desfăşurau la celălalt, ajunse să defecteze complet instrumentul. N-au existat niciodată atâtea agitații, emoții, alergături ca în zilele acelea, dar noile lămpi cu petrol se aprinseră în ziua şi la ora prevăzută. Casa îşi deschise uşile, încă plină de mirosul de răşină şi de var umed, şi fiii şi nepoții întemeietorilor putură descoperi veranda cu ferigi şi cu begonii, camerele liniştite, grădina îmbibată cu parfumul trandafirilor, înainte de a se aduna în salon în fața invenției misterioase care fusese acoperită cu o pânză albă. Acei care văzuseră piane adevărate, destul de răspândite în celelalte sate din jurul mlaştinei, resimțiră o oarecare decepție, însă mai amarnică a fost dezamăgirea Ursulei când montă primul sul, pentru ca Amaranta şi Rebeca să deschidă balul şi când pianul mecanic nu voi să funcționeze. Melchiade, aproape orb, topit sub povara anilor, făcu apel la resursele ştiinței sale străvechi, încercând să-l repare. În sfârşit, José Arcadio Buendía reuşi să mişte din greşeală un dispozitiv înțepenit şi muzica începu să răsune, la început în clocote joase, apoi într-o cascadă de note inversate. Lovind peste corzile dispuse dezordonat şi acordat greşit, ciocănelele se dezarticulară. Însă descendenții încăpățînați ai celor douăzeci şi unu de pionieri întrepizi care trecuseră munții croindu-şi un drum spre apus către mare, înfruntară piedicile succesive ale acestei răsturnări a ordinei melodice şi balul se prelungi până în zori.

Pietro Crespi reveni pentru a repara pianul mecanic. Rebeca şi Amaranta îi ajutară să aranjeze corzile şi-i împărtăşiră ilaritatea în legătură cu valsurile executate invers. El era extrem de afabil şi cu un fond atât de onest încât Ursula renunță la supraveghere. În ajunul plecării sale, grație pianului mecanic reparat, se improviză un bal de adio şi el făcu împreună cu Rebeca o demonstrație de dansuri moderne demne de nişte virtuozi de frunte. Arcadio şi Amaranta îi egalară prin grația şi uşurința mişcărilor. Însă reprezentația fu întreruptă de Pilar Ternera care se afla la poartă, împreună cu curioşii, şi muşcând şi smulgându-şi părul, se bătea cu o femeie care îndrăznise să spună că tânărul Arcadio avea

fese de femeie. Către miezul nopții, Pietro Crespi se retrase rostind o scurtă cuvântare mişcătoare şi promise că va reveni foarte curând. Rebeca îl conduse până la poartă şi după ce încuie casa şi stinse lămpile, se retrase în camera ei pentru a plânge. Plânse neconsolată zile întregi; nici chiar Amaranta nu cunoştea motivul. Tăcerea ei n-avea nimic straniu. Deşi părea expansivă şi cordială, caracterul ei era solitar şi inima de nepătruns. Era o adolescentă splendidă, înaltă şi bine făcută, dar se încăpățâna să şadă în continuare în micul balansoar de lemn pe care-l adusese încă de la venirea ei în casă, întărit în repetate rânduri şi rămas acum fără brațe. Nimeni nu observase că la vârsta ei încă mai păstra obiceiul de a-şi suge degetul. Din această pricină nu pierdea niciodată ocazia de a se încuia în baie şi îşi luase obiceiul de a nu dormi decât cu fața la perete. În după-amiezele ploioase, în timp ce broda în compania unui mic grup de prietene pe veranda înflorită cu begonii, i se întâmpla să piardă firul conversației şi o lacrimă de nostalgie îi curgea lăsându-i un gust amar la vederea straturilor irigate de pământ udat şi a muşuroaielor de clisă clădite de râme în grădină. Aceste gusturi ascunse, biruite altă dată prin amestecul de portocale şi revent, izbucniră cu o poftă de nestăvilit o dată cu plânsul. Începu din nou să mănânce pământ. Prima oară a făcut-o oarecum din curiozitate, convinsă că dezgustul pe care-l va simți va fi leacul cel mai bun împotriva ispitei. Şi de fapt nu putu suporta să țină pământul în gură. Totuşi stărui, biruită de o dorință crescândă şi încetul cu încetul regăsi pofta străveche, gustul mineralelor primare, acea satisfacție fără greş pe care i-o procura alimentul originar. Îşi umplea buzunarele cu pământ pe care-l mânca în fărâmături, fără să fie observată, copleşită de bucurie cât şi de furie, în timp ce le învăța pe prietenele ei ochiurile de broderie cele mai grele şi vorbea despre unii oameni care nu merită să înghiți de dragul lor varul de pe pereți. Bulgării de pământ îl făceau mai puțin depărtat şi mai real pe singurul om care merita o astfel de înjosire, ca şi cum pământul pe care-l călca cu ghetele lui fine, lăcuite, în cine ştie ce loc din lume, ar transmite până la ea densitatea şi căldura sângelui său prin acea savoare minerală care-i lăsa un gust de cenuşă în gură şi care-i aşternea un zăcământ de pace în adâncul inimii. Într-o după-amiază, fără a invoca nici un motiv, Amparo Moscote ceru voie să vină să vadă casa. Amaranta şi Rebeca, descumpănite de această vizită neaşteptată, o primiră cu o politețe înghețată. Îi arătară locuința aşa cum fusese reame-najată, o puseră să asculte sulurile pianului mecanic şi-i oferiră oranjadă şi prăjituri. Amparo era un model de demnitate, de farmec personal şi de maniere alese, iar Ursula, în timpul scurtelor clipe în care luă parte la vizită, fu foarte impresionată de ea. După două ceasuri, când conversația începu să lâncezească, Amparo profită de un moment de neatenție al Amarantei pentru a-i da o scrisoare Rebecăi. Aceasta avu timp să citească numele prea distinsei domnişoare doña Rebeca Buendía, trasat cu acelaşi scris îngrijit, cu aceeaşi cerneală verde, aceeaşi aşezare îngrijită a cuvintelor ca şi instrucțiunile asupra modului de funcționare a pianului mecanic, şi îndoi scrisoarea cu vârful degetelor înainte de a o strecura în corsaj, privind-o pe Amparo Moscote cu o expresie de gratitudine veşnică şi necondiționată şi cu făgăduința tacită a unei complicități care va dăinui până la moarte.

Amiciția neaşteptată între Amparo Moscote şi Rebeca Buendía reînvie speranțele lui Aureliano. Amintirea micuței Remedios nu încetase să-l chinuiască, însă nu găsea mijlocul de a o revedea. Când se preumbla prin sat împreună cu cei mai buni prieteni ai săi, Magnifico Visbal şi Gerineldo Márquez - fiii pionierilor cu acelaşi nume - căuta cu emoție să o întrezărească in atelierul de croitorie, dar nu le vedea decât pe surorile ei mai mari. Prezența în casă a lui Amparo Moscote a fost pentru el un fel de prevestire: "Trebuie să vină împreună cu ea, îşi zise Aureliano. Trebuie să vină cu orice preț". Repetă aceste cuvinte atât de des şi cu atâta convingere încât într-o după-amiază, în atelierul său unde tocmai aurea un peştişor, avu certitudinea că ea răspunsese chemării lui. Puțin după aceasta, îi auzi într-adevăr glăsciorul copilăresc şi, ridicându-şi privirea, cu inima înghețată de spai-mă, o văzu pe fetiță în pragul uşii, într-o rochie de organdi trandafirie şi încălțată cu botine albe.

— Nu intra, Remedios, zise Amparo Moscote de pe culoar. Oamenii lucrează.

Dar Aureliano nu-i dădu timp să asculte. Ridică peştişorul aurit agățat de un lănțişor care-i ieşea din gură şi-i zise:

— Intră!

Remedios intră şi puse în legătură cu peştele câteva întrebări la care Aureliano nu reuşi să răspundă din pricina unei astme neaşteptate. Ar fi dorit să rămână mereu lângă această piele de crin, lângă aceşti ochi de smarald, foarte aproape de acest glas, care la fiecare întrebare pe care i-o punea, îi zicea "Domnule" cu acelaşi respect ca şi faţă de tatăl ei. Melchiade se afla în ungherul său, şedea la locul său, mâzgălind semne indescifrabile. În clipa aceea, Aureliano îl detesta. Nu putea face altceva decât să-i spună lui Remedios că-i oferă peştişorul, iar această ofertă o sperie atât de mult pe fetiţă încât îşi luă tălpăşiţa şi părăsi atelierul. În acea după-amiază Aureliano îşi pierdu răbdarea cu care aşteptase în taină prilejul de a o vedea. Îşi părăsi lucrul. Nu mai încetă să o cheme, făcea eforturi disperate pentru a se concentra, însă Remedios nu răspunse. O căuta în atelierul surorilor, în dosul perdelelor casei, în biroul tatălui ei, însă n-o revedea decât prin imaginea care-i obseda singurătatea în care se găsea. Petrecea ore întregi în salon împreună cu Rebeca, ascultând valsurile pianului mecanic. Ea le asculta pentru că pe melodiile acestea o învăţase Pietro Crespi să danseze. Aureliano le asculta pentru că orice, chiar şi muzica îi amintea de Remedios.

În casă plutea iubirea. Aureliano o exprimă în poeme fără început şi fără sfârşit. Le scria pe pergamente aspre pe care i le dăruia Melchiade, pe pereţii băii, pe pielea braţelor sale, şi pretutindeni apărea, transfigurată, Remedios; Remedios în atmosfera somnoroasă a celor două ceasuri de după amiază, Remedios în respiraţia blândă a trandafirilor, Remedios în clepsidra ascunsă a carilor, Remedios în aburii pâinii dimineaţa, Remedios pretutindeni şi Remedios mereu. Rebeca aştepta dragostea către ceasurile patru după amiază, brodind la fereastră. Ea ştia că poşta nu venea decât la cincisprezece zile o dată, totuşi nu înceta s-o aştepte, convinsă că într-o zi sau alta va veni din greşeală. Se întâmplă tocmai contrariul: o dată, catârii poştei nu veniră în ziua prevăzută. Înnebunită de disperare, Rebeca se sculă în miez de noapte şi se duse în grădină să mănânce bulgări de pământ cu lăcomie să moară nu alta, plângând de durere, mestecând carnea fragedă a râmelor şi zdrobindu-şi dinţii de cochiliile melcilor. Vărsă până în zori. Se scufundă într-o stare de nesimţire febrilă, îşi pierdu cunoştinţa şi-şi descărcă inima într-un delir lipsit de pudoare. Scandalizată, Ursula forţă încuietoarea cufărului şi găsi pe fundul lui, înnodate cu panglicuţe de culoare roz, cele şaisprezece scrisori parfumate, uscătura frunzelor şi petalelor conservate în cărţi vechi şi fluturi împăiaţi care la prima atingere se prefăceau în pulbere.

Aureliano a fost singurul care înţelegea această nenorocire. În aceeaşi după-amiază, în timp ce Ursula încerca să o trezească pe Rebeca din mlaştina delirului ei, Aureliano se duse la prăvălia lui Catarino însoţit de Magnifico Visbal şi Gerineldo Márquez. Se adăugase stabilimentului, la exterior, o serie de camere din lemn în care locuiau femeile singure cu mirosul lor de flori veştede. Un ansamblu de acordeoane şi de tamburine executa cântările lui Francisco-Bărbatul, care nu mai pusese piciorul în Macondo de mai mulţi ani. Cei trei prieteni băură *guarapo* fermentat. Magnifico şi Gerineldo, care erau de aceeaşi vârstă cu Aureliano, dar erau mai experimentaţi în ale vieţii, băură cu măsură, ţinând femeile pe genunchi. Una dintre ele, foarte veştejită, cu dinţii toţi din aur, îl mângâie pe Aureliano care fremătă din cap până în picioare. O respinse. Observase că pe măsură ce bea mai mult, îşi amintea tot mai mult de Remedios, însă suporta mai uşor tortura pe care i-o provoca amintirea ei. N-ar fi putut spune în ce clipă începu să plutească. Îi vedea pe tovarăşii săi şi pe femei navigând într-un fel de reverberaţie luminoasă, imponderabili şi fără formă, rostind cuvinte care nu ieşeau din gura lui şi făcând semne misterioase care nu se potriveau cu gesturile lui. Catarino îi puse mâna pe umăr şi-i spuse: "E aproape unsprezece", Aureliano întoarse capul, văzu obrazul enorm diformat cu o floare de pânză la ureche, îşi pierdu apoi memoria ca pe vremea insomniei şi n-o mai regăsi decât în zori, într-o dimineaţă străină şi într-o odaie cu totul necunoscută în care stătea Pilar Ternera, în combinezon, desculţă, aprinzând o lampă şi necrezându-şi ochilor:

— Aureliano!

Aureliano se sculă în picioare şi-şi ridică capul. Nu ştia cum a ajuns până aici, dar ştia care este motivul, căci îl ţinea ascuns încă din copilărie, în fundul nepătruns al inimii sale.

— Am venit să mă culc cu tine, îi zise el.

Hainele îi erau murdare de noroi şi de vărsătură. Pilar Ternera, care locuia pe atunci numai cu doi dintre băieții ei cei mai mici, nu-i puse nici o întrebare. Îl conduse până la pat, îi şterse obrazul cu o cârpă udă, îl dezbrăcă, apoi se dezbrăcă şi ea şi coborî perdeaua ca nu cumva să o vadă băieții în caz că se trezeau. Obosise aşteptând bărbatul care nu venise, bărbații care plecaseră, nenumărații bărbați care greşiseră drumul spre casa ei, confundați în incertitudinea cărților de ghicit. Aşteptând mereu, pielea i se zbârcise până se fleşcăise, focul inimii i se stinsese. Îl căută pe Aureliano prin întuneric, îi puse mâna pe pântece şi-l sărută pe gât cu o tandrețe maternă: "Bietul meu copilaş", murmură ea. Aureliano tresări. Cu o îndemânare liniştită, fără nici o stângăcie, lăsă departe în urma sa povârnişurile abrupte ale durerii şi o întâlni pe Remedios schimbată într-o mlaştină adâncă fără orizont, mirosind a animal tânăr şi a lenjerie de curând călcată. Când ieşi la suprafață, plângea. La început nu erau decât suspine involuntare şi întretăiate. Apoi, simțind că ceva umflat şi dureros crăpa în el, se descărcă vărsând şiroaie de lacrimi. Ea aşteptă, scărpinându-i capul cu vârful degetelor până ce trupul lui se uşură de acea scursoare obscură care-l împiedica să trăiască. Pilar Ternera îl întrebă atunci: "Cine este?" Şi Aureliano îi spuse. Ea izbucni într-un râs care altă dată speria porumbeii dar care acum nu-i mai trezea nici pe copii. "Va trebui să o alăptezi", zise ea în batjocură. Dar în spatele acestei glume Aureliano descoperi o înțelegere adâncă. După ce părăsi odaia, uşurat de toate îndoielile pe care putuse să le aibă cu privire la virilitatea sa, dar şi de acea povară amară pe care o îndurase atâtea luni în inimă, Pilar Ternera îi făcu spontan o făgăduință:

— Voi vorbi cu copila, îi spuse, şi ai să vezi că ți-o voi aduce pe tavă.

Se ținu de cuvânt. Dar într-un moment nefericit, deoarece casa îşi pierduse pacea de odinioară. Descoperind patima Rebecăi, pe care nu o putea păstra ascunsă din pricina țipetelor ei, Amaranta fu cuprinsă de un acces de febră. Şi ea îndura suferința spinilor unei iubiri neîmpărtăşite. Închisă în baie, îşi alina zbuciumul unei pasiuni deznădăjduite scriind scrisori înfierbântate pe care se mulțumea să le ascundă în fundul cufăraşului. Ursula abia dacă prididea cu îngrijirea celor două bolnave. La capătul unor interogatorii nesfârşite şi insidioase, nu izbuti să afle cauzele deprimării Amarantei. În cele din urmă, într-un nou moment de inspirație, forță încuietoarea cufăraşului şi descoperi scrisorile legate cu panglici de culoare roz, pline cu flori de crin care nu avuseseră timp să se veştejească, încă udate de lacrimi, adresate însă niciodată trimise lui Pietro Crespi. Plânse de ciudă, blestemă clipa în care-i venise ideea de a cumpăra un pian mecanic, interzise cursul de brodat şi hotărî un fel de doliu fără mort care avea să se prelungească până ce tinerele fete vor fi renunțat la speranțele lor. În zadar voise să intervină José Arcado Buendía, care revenise asupra primei sale impresii despre Pietro Crespi şi care-i admira îndemânarea în mânuirea mecanismelor muzicale. Astfel că, atunci când Pilar Ternera îi spuse lui Aureliano că Remedios era dispusă să se mărite cu el, acesta înțelese că vestea avea să-i ducă pe părinții săi la dezolare. Totuşi făcu față evenimentelor. Întruniți în salon pentru o întrevedere din cele mai serioase, José Arcadio Buendía şi Ursula ascultară fără să se emoționeze declarația fiului lor. Auzind însă numele logodnicei, José Arcadio Buendía se îmbujoră de indignare: "Dragostea este o boală! zise el cu o voce tunătoare. Când sunt atâtea fete drăguțe şi cinstite, singurul lucru care-ți trece prin cap este să te însori cu fiica inamicului!" Ursula împărtăşea însă alegerea lui Aureliano. Îşi mărturisi afecțiunea pe care o nutrea față de cele şapte surori Moscote pentru frumusețea lor, pentru stăruința lor în muncă, pentru cinstea şi buna lor creştere şi se bucură de înțelepciunea fiului ei. Biruit de entuziasmul soției, José Arcadio Buendía puse atunci o condiție: Rebeca fiind cea căreia Pietro Crespi îi împărtăşea dragostea, să se mărite cu el. Ursula să o însoțească pe Amaranta, când va avea timp, într-o călătorie în capitala provinciei, pentru a o pune în legătură cu oameni noi şi a o face să-şi uite iluziile pierdute. De îndată ce află de acest acord, Rebeca îşi redobândi sănătatea şi-i scrise logodnicului o scrisoare plină de bucurie pe care o supuse aprobării părinților ei şi o predă curierului poştal fără să recurgă la intermediari. Amaranta se prefăcu a primi hotărârea şi-şi reveni treptat de pe urma acceselor de febră, jurând însă că Rebeca nu se va mărita decât trecând peste cadavrul ei.

În sâmbăta următoare, José Arcadio Buendía îmbrăcă costumul din postav închis, gulerul de celuloid şi cizmele din piele tăbăcită, pe care le purtase prima oară în seara serbării, şi se duse să ceară mâna lui Remedios Moscote. Judecătorul şi soția sa fură şi măguliți şi tulburați să-l primească, în primul rând că nu cunoşteau motivul acestei vizite neaşteptate, apoi deoarece credeau că există o confuzie cu privire la numele logodnicei. Pentru a risipi neînțelegerea, mama se duse să o scoale pe Remedios şi o aduse în brațe până în salon, încă buimacă de somn. O întrebară dacă este într-adevăr hotărâtă să se mărite şi ea răspunse scâncind că singura-i dorință este să o lase să doarmă. José Arcadio Buendía, înțelegând cât de mult vor fi fost de încurcați soții Moscote, se duse să lămurească chestiunea cu Aureliano. Când reveni, soții Moscote se îmbrăcaseră în ținută de ceremonie, schimbaseră aşezarea mobilelor, puseseră flori proaspete în vaze şi-l aşteptau în compania fiicelor lor mai mari. Stânjenit din pricina situației jenante şi a gulerului tare care-l supăra, José Arcadio Buendía confirmă că într-adevăr Remedios era aleasa. "Nu are nici un sens, zise don Apolinar Moscote consternat. Mai avem şase fete, toate nemăritate şi la vârsta de a-şi lua bărbat, încântate să fie soțiile vrednice ale unor oameni atât de serioşi şi muncitori ca fiul dumneavoastră, când colo Aureliano îşi pune ochii pe singura care încă se mai udă în pat". Soția sa, o femeie bine păstrată, cu pleoape triste, cu ținută îndurerată, îi reproşă incorectitudinea. După ce terminară de mâncat spuma de fructe care fusese servită, toți aşteptară cu satisfacție hotărârea lui Aureliano. Doamna Moscote ceru numai favoarea unei convorbiri intime cu Ursula. Intrigată, protestând că nu vrea să fie amestecată în chestiunile bărbaților, însă de fapt intimidată şi foarte emoționată, Ursula îi făcu o vizită a doua zi. După o jumătate de oră se întoarse cu vestea că Remedios nu era încă puberă. Aureliano nu consideră că acest lucru constituia un obstacol major. Aşteptase atât de mult încât putea să mai aştepte, atât cât trebuia până când logodnica lui va ajunge la vârsta de a concepe.

Armonia restabilită nu a mai fost tulburată decât de moartea lui Melchiade. Evenimentul era de prevăzut, mai puțin însă împrejurările. La câteva luni după întoarcerea sa, începuse să îmbătrânească atât de repede şi într-un chip atât de neliniştitor încât în curând fu privit ca unul dintre acei străbunici inutili care se foiesc ca nişte umbre prin odăi, târându-şi picioarele, amintindu-şi cu glas tare de timpurile frumoase din trecut, şi de care nimeni nu se preocupă şi nici nu-şi mai aminteşte de fapt până în ziua când îi găseşti morți în zori în patul lor. La început, José Arcadio Buendía îl ajuta în lucrul său, entuziasmat de noutatea dagherotipului şi de prezicerile lui Nostradamus. Dar devenea din ce în ce mai greu de înțeles şi, încetul cu încetul îl părăsise în singurătatea lui. Puțin câte puțin, Melchiade îşi pierdu vederea şi auzul, părea că-şi confundă interlocutorii cu oameni pe care-i cunoscuse în timpurile îndepărtate ale istoriei omenirii, şi răspundea la întrebările care i se puneau într-un amestec confuz de limbi şi de dialecte. Umbla bâjbâind în gol, dar reuşea să se strecoare printre lucruri cu o suplețe inexplicabilă, ca şi cum ar fi fost înzestrat cu un simț al orientării bazat pe presimțirile nemijlocite. Într-o zi uită să-şi pună dantura pe care o lăsase peste noapte într-un pahar cu apă de lângă patul său şi nu o mai puse de atunci niciodată. Atunci când Ursula hotărî să mărească casa, prevăzu pentru el o odaie situată lângă atelierul lui Aureliano, departe de orice zgomot şi de agitația din casă, având o fereastră prin care se revărsa soarele, şi o etajeră pe care ea însăşi aranjă cărțile aproape nimicite din pricina moliilor şi a prafului, hârtiile atât de fragile toate pline cu semne neînțelese şi paharul care conținea dantura în care se prinseseră plante acvatice cu minuscule flori galbene. Noua încăpere se părea că-i convine lui Melchiade, deoarece nu mai era de văzut, nici chiar în sufragerie. Nu mergea decât în atelierul lui Aureliano, unde-şi petrecea ore întregi mâzgălindu-şi literatura enigmatică pe pergamentele pe care le adusese cu sine şi care păreau fabricate dintr-o materie uscată ce se pulveriza ca o pastă fărâmicioasă. Acolo-şi lua mâncarea pe care Visitación i-o aducea de două ori pe zi, deşi în ultimul timp nu mai avea poftă şi se hrănea doar cu legume. În curând luă înfățişarea de ființă părăsită specifică vegetarienilor. Pielea i se acoperi cu un muşchi fin asemănător cu acela de pe jiletca sa anacronică de care nu se despărțise niciodată, iar atunci când respira, suflarea lui răspândea un miros de animal care doarme. Aureliano ajunse să uite de el, fiind prea absorbit de poemele sale, însă o dată avu impresia că înțelege ceva din ceea ce

povestea în monologurile-i mormăite şi deveni mai atent. De fapt, singurul lucru pe care putu să-l desprindă din aceste lungi avalanşe de conciliabule, era repetarea insistentă a aceluiaşi cuvânt echinocțiu, precum şi numele lui Alexander von Humboldt. Arcadio se apropie ceva mai mult de el când începu să-i ajute lui Aureliano la lucrările sale de aurărie. Melchiade răspunse la aceste eforturi de a comunica, rostind uneori în spaniolă câteva fraze, care nu prea aveau legătură cu realitatea. Cu toate acestea, într-o după-amiază păru iluminat de o emoție neaşteptată. După mulți ani, în fața plutonului de execuție, Arcadio avea să-şi amintească cu ce glas tremurător îi citise Melchiade câteva pagini cu scrisul său indescifrabil, din care bineînțeles că nu înțelesese nimic, dar care, recitate astfel cu glas tare, semănau cu nişte enciclice psalmodiate. Apoi surâse pentru prima oară după foarte multă vreme şi zise în spaniolă: "Când voi muri, ardeți mercur timp de trei zile în odaia mea". Arcadio îi povesti lui José Arcadio Buendía iar acesta încercă să afle mai multe, dar nu obținu drept răspuns decât fraza: "Am dobândit nemurirea". Când respirația lui Melchiade începu să pută, Arcadio îl duse să se scalde la râu în toate joile dimineața. Părea că se îndreaptă. Se dezbrăca şi se arunca în apă împreună cu copiii şi simțul său misterios de orientare îl ajuta să ocolească locurile adânci şi periculoase. "Apa este elementul nostru", spuse odată. Astfel se scurse un răstimp îndelungat fără să fie văzut acasă, afară doar de noaptea când depuse eforturi mişcătoare pentru repararea pianului mecanic şi de zilele când mergea la râu, împreună cu Arcadio, ducând sub braț tâlvul şi o bucată de săpun ordinar învelită într-un ştergar. Într-o joi, înainte de a fi chemat să meargă la râu, Aureliano îl auzi zicând: "Am murit de febră în nisipurile Singaporului". În ziua aceea intră în apă printr-un vad rău şi nu fu regăsit decât a doua zi dimineața, la câțiva kilometri în josul apei, zăcând la o cotitură a râului, scăldat în lumină, cu un vultan solitar stând pe pântecele său.

În ciuda protestelor scandalizate ale Ursulei, care-l deplânse cu mai multă durere decât pe tatăl ei, José Arcadio Buendía se împotrivi să fie înmormântat: "E nemuritor, declară, şi el însuşi a dezvăluit formula învierii". Aprinse din nou vechiul atanor părăsit şi puse la fiert o căldare de mercur lângă cadavrul care începuse să se acopere cu băşici albastre. Dar Apolinar Moscote riscă observația că un înecat neînmormântat reprezintă un pericol pentru sănătatea publică. "Nici pomeneală, de vreme ce trăieşte", se mărgini să-i răspundă José Arcadio Buendía, care continuă timp de şaptezeci şi două de ceasuri afumarea cu mercur, până când cadavrul începea să erupă în eflorescențe livide ale căror şuierături subțiri îmbâcseau casa cu un abur pestilențial. Abia atunci îngădui să fie înmormântat, însă nu ca un oarecare, ci cu onorurile rezervate celui mai mare binefăcător din Macondo. Au fost primele funeralii, urmate de mulțimea cea mai numeroasă care s-a văzut în sat, abia întrecute, un secol mai târziu, de carnavalul funebru pentru Mamá Grande. A fost înmormântat sub o piatră funerară înălțată în mijlocul unui teren pe care-l destinară cimitirului, cu o placă pe care a rămas scris singurul lucru care se ştia despre el: *Melchiade.* I se consacrară cele nouă nopți de priveghi. Profitând de mulțimea care se strângea în curte să bea cafea, să povestească glume şi să joace cărți, Amaranta găsi prilejul de a-şi mărturisi dragostea lui Pietro Crespi care, cu câteva săptămâni mai înainte încheiase definitiv logodna cu Rebeca. Tânărul îşi instala acum o prăvălie cu instrumente muzicale şi jucării mecanice chiar în cartierul unde vegetau arabii ce, pe vremea aceea, schimbau jucărelele pe papagali, cartier pe care oamenii nu-l numeau altfel decât Strada Turcilor. Italianul, al cărui cap acoperit de cârlionți pomădați provoca la femei o nevoie irezistibilă de a suspina, o trată pe Amaranta ca pe o copilă capricioasă care nu merita osteneala să fie luată prea în serios.

— Am un frate mai mic, îi zise el. Vine în curând să mă ajute la prăvălie.

Amaranta se simți umilită şi, plină de ranchiună, îi spuse lui Pietro Crespi că are să împiedice cununia surorii ei, chiar dacă pentru asta va trebui să-şi întindă cadavrul în fața uşii. Italianul fu atât de impresionat de tragica amenințare, încât nu putu rezista ispitei de a i-o împărtăşi Rebecăi. Astfel, căsătoria Amarantei, mereu amânată din pricina ocupațiilor Ursulei, a fost pusă la cale în mai puțin de o lună. Amaranta nu opuse nici o rezistență, dar în clipa în care-i dădu sărutul de adio Rebecăi, îi şopti la ureche:

— Nu-ți face iluzii. Chiar dacă mă vor trimite la capătul lumii, tot voi găsi un mijloc

să împiedic căsătoria ta, chiar dacă va trebui să te ucid.

Datorită absenței Ursulei, a prezenței nevăzute a lui Melchiade, care-şi continua preumblările tăcute dintr-o cameră în alta, locuința părea imensă şi pustie. În grija Rebecăi rămăsese bunul mers al casei, în timp ce indiana luă asupra ei treburile de brutărie. La căderea nopții, când sosea Pietro Crepsi precedat de un zefir proaspăt de lavandă, aducând întotdeauna o jucărie în dar, logodnica lui îi primea vizita în salonul principal, cu toate uşile şi ferestrele deschise ca să nu trezească nici o bănuială. Era o precauție de prisos, deoarece italianul se arătase atât de respectuos încât nu atinsese nici măcar mâna aceleia care avea să-i fie soție în mai puțin de un an. Toate aceste vizite sfârşiseră prin a umple casa cu jucării miraculoase. Dansatoare automate, cutiuțe muzicale, maimuțe acrobate, cai umblători, clovni toboşari - bogata şi surprinzătoarea faună mecanică pe care o aducea Pietro Crespi învinse întristarea pe care o încercase José Arcadio Buendía în urma morții lui Melchiade, şi-l transportă din nou în vremurile vechi şi bune când era alchimist. De atunci încoace trăia într-un paradis de păsări spintecate, de mecanisme demontate, străduindu-se să le perfecționeze printr-un sistem de mişcare perpetuă bazată pe principiul pendulului. Aureliano, la rândul său, îşi neglija atelierul pentru a o învăța pe micuța Remedios să scrie şi să citească. La început, fetița prefera păpuşile, acestui bărbat care venea în toate după-amiezile şi din pricina căruia o luau de la jucăriile ei pentru a o îmbăia, a o îmbrăca şi a o aşeza în salon unde îi primea vizita. Dar răbdarea şi devoțiunea lui Aureliano sfârşiră prin a o seduce în aşa fel, încât se obişnui să petreacă ceasuri întregi în compania lui, să studieze semnificația literelor şi să deseneze într-un caiet, cu creioane colorate, căsuțe cu vaci în ogradă şi sori rotunji cu raze galbene care se ascundeau în spatele colinelor.

Numai Rebeca se simțea nefericită din pricina amenințărilor Amarantei. Cunoştea caracterul surorii sale, spiritul orgolios precum şi violența resentimentelor acesteia care-i pricinuiau teama. Petrecea ore îndelungate în baie, sugându-şi degetul, silindu-se, cu istovitoare eforturi de voință, să nu mănânce pământ. Căuta ceva care să-i aline chinurile şi făcu apel la Pilar Ternera ca să-i citească viitorul. După un lung pomelnic de revelații vagi şi convenționale, Pilar Ternera îi prezise următoarele:

— Nu vei fi fericită atâta timp cât părinții tăi vor fi tot fără mormânt.

Rebeca tresări. Avu impresia că îşi aduce aminte de un vis şi revăzu venirea ei în casă, copilă mică, cu cufăraşul şi cu balansoarul de lemn şi cu un săculeț despre care nu ştiuse niciodată ce conține. Îşi aminti de un domn chel, îmbrăcat în haine de in, cu gulerul cămăşii încheiat cu un buton de aur, care nu avea nimic a face cu riga de cupă. Îşi aminti de o femeie foarte tânără şi foarte frumoasă, ale cărei mâini fine şi parfumate n-aveau nimic a face cu mâinile reumatice ale damei de caro, şi care-i punea flori în păr, după masă, când o ducea la plimbare printr-un sat cu alei verzi.

— Nu înțeleg nimic, zise ea.

Pilar Ternera păru descumpănită.

— Nici eu, dar aşa spun cărțile.

Rebeca rămase atât de preocupată de această enigmă, încât i-o împărtăşi lui José Arcadio Buendía, care o ocărî că dă crezare prezicerilor din cărți, îşi făcu însă datoria mergând să scormonească fără zgomot cuferele şi dulapurile, să deplaseze mobilele, să întoarcă paturile, să se uite pe sub podele, în căutarea săculețului cu oseminte. Nu-şi amintea să le fi revăzut din vremea reconstruirii. Îi chemă în taină pe zidari şi unul dintre ei mărturisi că a zidit sacoşa într-una din camere, deoarece îl împiedica la lucru. După câteva zile de ascultare cu urechea lipită de perete, percepură sunetul gol al ciocănitului. Găuriră tencuiala şi găsiră osemintele intacte în săculețul lor. În aceeaşi zi îl puseră într-o groapă fără piatră funerară, săpată în grabă lângă aceea a lui Melchiade şi José Arcadio Buendía veni acasă uşurat de o povară care pentru o clipă îi apăsase tot atât de greu conştiința ca şi amintirea lui Prudencio Aguilar. Trecând prin bucătărie, depuse un sărut pe fruntea Rebecăi:

— Alungă-ți din cap gândurile rele, îi zise. Ai să vezi că vei fi fericită.

Prietenia Rebecăi îi redeschise lui Pilar Ternera uşile casei pe care Ursula i le închisese de la naşterea lui Arcadio. Venea la orice oră din zi, năvălind ca o turmă de capre

şi găsea în muncile cele mai aspre o descărcare a energiei ei frenetice. Intra uneori în atelier şi-i ajuta lui Arcadio la sensibilizarea plăcilor dagherotipului cu o eficacitate şi cu o tandrețe care-l uimiră. Femeia îl uluia. Pielea ei bronzată, mirosul de fum, tulburarea pe care o provoca brusc râsul ei în camera obscură îl zăpăceau şi-l făceau să se izbească de obiecte.

Într-o bună zi, în timp ce Aureliano era ocupat cu lucrul său de aurărie, Pilar Ternera se sprijini de masă admirându-i răbdarea şi preocuparea în muncă. Totul se petrecu într-o clipită. Aureliano avu încredințarea că Arcadio se află în camera obscură înainte chiar de a-şi ridica ochii şi a întâlni privirea lui Pilar Ternera, ale cărei gânduri se puteau citi perfect, ca la lumina zilei.

— Bine, zise Aureliano. Spune-mi ce e?

Pilar Ternera îşi muşcă buzele surâzând trist.

— Este că eşti bun de război. Unde te uiți, ai noroc...

Confirmându-i-se presupunerile, Aureliano răsuflă uşurat. Se concentra din nou asupra lucrului său, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, iar vocea îi deveni mai fermă şi mai liniştită:

— Îl recunosc, zise el. Va purta numele meu.

José Arcadio Buendía culese în sfârşit roadele încercărilor sale: racorda o dansatoare mecanică la maşinăria unui orologiu şi automatul dansă fără oprire în ritmul muzicii sale, timp de trei zile. Această descoperire îl ațâță mai mult decât oricare dintre întreprinderile sale nebuneşti. Nu mai mânca. Nu mai dormea. Lipsit de grija vigilentă a Ursulei, se lăsă târât de imaginație până la o stare de delir perpetuă din care n-ar mai fi ieşit niciodată. Îşi petrecea nopțile dând ocol odăii, gândind cu voce tare, căutând un oarecare mod de a aplica principiile pendulului la carul cu boi, la brăzdarele plugului, la tot ce, odată pus în mişcare, era de folos omului. Febra insomniei îl istovise atât de mult că, într-o bună zi, nu-l recunoscu pe bătrânul cu părul albit şi cu gesturi tremurânde care pătrunse în odaia lui. Era Prudencio Aguilar. După ce, în sfârşit, îl recunoscu, mirat că morții îmbătrânesc şi ei, José Arcadio Buendía se simți răscolit de nostalgie: "Prudencio! strigă el. Cum te-ai socotit să vii de atât de departe până aici?" După atâția ani petrecuți în moarte, regretul după lumea celor vii era atât de acut, nevoia de societate atât de chinuitoare, şi atât de îngrozitoare apropierea celeilalte morți în sânul morții, încât Prudencio Aguilar ajunsese să-l iubească pe cel mai crâncen duşman al său. Trebuise să-l caute multă vreme. Îi întrebase despre el pe morții de la Riohacha, pe morții care veneau din Valea Upar, pe aceia care veneau dinspre mlaştini, dar nimeni nu-i putea da veşti pentru simplul motiv că Macondo fusese un sat necunoscut de morți, până în ziua sosirii lui Melchiade, care îi semnală poziția printr-un mic semn negru pe hărțile bălțate ale morții. José Arcadio Buendía conversă cu Prudencio Aguilar până în zori. După câteva ceasuri, sleit de atâtea vegheri, pătrunse în atelierul lui Aureliano şi-l întrebă: "În ce zi suntem?" Aureliano îi răspunse că era marți. "Tocmai aşa mă gândeam şi eu, zise José Arcadio Buendía. Dar dintr-o dată mi-am dat seama că e tot luni, ca şi ieri. Priveşte cerul, priveşte pereții, priveşte begoniile. Şi astăzi e luni." Obişnuit cu extravaganțele lui, Aureliano nu făcu caz de aceasta. A doua zi, miercuri, José Arcadio Buendía reveni în atelier: "Este o adevărată nenorocire, zise el. Priveşte văzduhul, ascultă bâzâitul soarelui, totul este la fel ca ieri şi ca alaltăieri. Şi azi e tot luni." În seara aceea, Pietro Crespi îl găsi pe verandă, jelind în chip dizgrațios, aşa cum jelesc bătrânii, jelindu-l pe Prudencio Aguilar, jelindu-l pe Melchiade, jelindu-i pe părinții Rebecăi, jelindu-l pe tatăl şi pe mama sa, pe toți acei de care putu să-şi aducă aminte şi care se aflau singuri în moarte. Îi dărui un urs care umbla singur în două labe pe o coardă întinsă, însă nu reuşi să-l abată de la obsesiile lui. Îl întrebă ce s-a întâmplat cu proiectul pe care i-l prezentase cu câteva zile mai înainte, cu privire la posibilitățile construirii unui mecanism cu pendul care să le permită oamenilor să zboare, iar José Arcadio Buendía îi răspunse că aceasta nu se poate nicidecum, deoarece pendulul ar putea să ridice orice, dar nu se poate ridica pe sine însuşi. Joi, reapăru în atelier cu o mină răvăşită: "Mecanismul timpului s-a dereglat! zise el, aproape suspinând. Iar Ursula şi Amaranta sunt atât de departe!" Aureliano îl dojeni ca pe un copil iar el luă un aer de supunere. Timp de şase ore examină toate lucrurile, încercând

să desprindă o deosebire faţă de aspectul lor din ziua precedentă, străduindu-se să descopere în ele o cât de mică schimbare care să-i dezvăluie scurgerea timpului. Toată noaptea rămase în pat, cu ochii deschişi, chemându-i pe Prudencio Aguilar, pe Melchiade, pe toţi morţii, să vină să ia parte la amărăciunea lui. Dar nimeni nu răspunse la chemare. Vineri, înainte de a se fi trezit careva, observă din nou aparenţa lucrurilor din natură, până ce ajunse să se convingă pe deplin că încă mai continua să fie luni. Apucă atunci prăjina care servea la închiderea unei porţi şi cu violenţa sălbatică a forţei sale puţin obişnuite, zdrobi, făcându-le praf, toate instrumentele de alchimie, cabinetul de dagherotipie, atelierul de aurărie, urlând ca un apucat într-o limbă pompoasă şi fluentă, dar din care nu se înţelegea absolut nimic. Se pregătea să termine şi cu restul casei când Aureliano îi chemă pe vecini să-i dea o mână de ajutor. A fost nevoie de zece oameni ca să-l stăpânească, de patrusprezece ca să-l lege, de douăzeci ca să-l târască până la castanul din curte de care-l lăsară legat, aşa, lătrând într-o limbă străină, cu spume verzi pe buze. Când revenirà Ursula şi Amaranta încă mai era imobilizat pe trunchiul castanului, cu picioarele şi pumnii legaţi fedeleş, complet udat de ploaie şi într-o inocenţă totală a minţii. Ele îi vorbiră dar el le privi fără a le recunoaşte şi le răspunse ceva de neînţeles. Ursula îi descătuşă pumnii şi gleznele rănite de strânsoarea corzilor şi-l lăsă legat numai de centură. Mai târziu i-au construit un mic umbrar din palmieri ca să-l adăpostească de soare şi de ploi.

AURELIANO BUENDÍA ŞI REMEDIOS Moscote s-au căsătorit într-o duminică din martie, în faţa altarului pe care părintele Nicanor Reyna puse să-l amenajeze în salon. A fost încununarea a patru săptămâni de preparative febrile în casa Moscote, căci micuţa Remedios ajunsese la vârsta pubertăţii fără să se fi dezbărat de deprinderile copilăriei. Cu toate că mama ei o iniţiase în privinţa schimbărilor din timpul adolescenţei, într-o după-amiază din februarie, scoţând nişte ţipete înfiorătoare, se năpusti în salon unde surorile ei stăteau de vorbă cu Aureliano, şi le arătă pantalonaşii mânjiţi de o pastă şocolatie. Nunta se fixă peste o lună. Abia avură timp să o înveţe să se spele şi să se îmbrace singură, să cunoască problemele elementare pe care le cere grija unui cămin. Au pus-o să urineze pe cărămizi încinse pentru a-i îndrepta urâtul obicei de a-şi uda cearşafurile. Au avut multe necazuri până să o convingă de inviolabilitatea secretului conjugal, deoarece Remedios era atât de buimăcită de revelaţia care-o aştepta, încât voia să împărtăşească tuturor amănuntele din noaptea nunţii. Toate acestea reclamau eforturi istovitoare, însă la vremea prevăzută fetiţa cunoştea tot atât de mult despre viaţă ca oricare dintre surorile ei. Don Apolinar Moscote o luă de braţ şi o conduse prin strada împodobită cu flori şi cu ghirlande, în pocnetele petardelor, în refrenele mai multor orchestre, în timp ce ea îi saluta cu mâna şi mulţimea cu surâsuri celor care, din ferestrele lor, îi urau noroc. Aureliano, îmbrăcat într-un costum de postav negru, încălţat cu aceleaşi cizmuliţe de lac cu cheutori metalice pe care avea să le poarte după câţiva ani şi în faţa plutonului de execuţie, era de o paloare extremă şi simţi un nod greu în gâtlej în clipa întâmpinării logodnicei sale în pragul casei şi în timp ce o conducea la altar. Ea dădu dovadă de atâta naturaleţe şi prezenţă de spirit, încât nu-şi pierdu cumpătul nici măcar atunci când, voind să-i dea verigheta, Aureliano o scăpă pe jos. În mijlocul şopotelor şi a confuziei care începuse să domnească între invitaţi, ea ţinu mâna întinsă, în mănuşa de dantelă care-i lăsa degetele descoperite, cu inelarul pregătit să primească legământul, până ce logodnicul ei reuşi să oprească inelul cu vârful cizmei, împiedicându-l să se rostogolească până la ieşire, şi până ce reveni la altar, roşind de ruşine. Mama şi surorile ei îşi făcură atâta sânge rău de teamă ca nu cumva fetiţa să facă vreo gafă în timpul ceremoniei încât până la urmă tocmai ele se arătară nelalocul lor, ridicând-o în braţe pentru a o săruta. Din ziua aceea, Remedios dovedi un simţ al răspunderii, o graţie naturală, un sânge rece care nu o vor părăsi niciodată în împrejurările cele mai nefavorabile. Ea a fost aceea care a avut ideea de a pune la o parte bucata cea mai bună din tortul de nuntă şi de a i-o duce pe o farfurie, împreună cu o furculiţă, lui José Arcadio Buendía.

Legat de trunchiul castanului, ghemuit pe o bancă mică de lemn sub un umbrar din frunze de palmier, uriaşul moşneag, decolorat de soare şi de ploi, îi adresă un vag surâs de mulțumire şi mâncă prăjitura cu mâna, mormăind un psalm de neînțeles. În mijlocul acestei petreceri cu tărăboi, care se prelungi şi luni dimineața, Rebeca Buendía a fost singura care nu a luat parte la veselia generală. Ospățul ei căzuse baltă, Ursula decisese ca nunta ei să se oficieze în aceeaşi zi, însă Pietro Crespi primise vineri o scrisoare prin care i se vestea că mama lui era pe moarte. Nunta fu amânată pentru o dată ulterioară. La un ceas după ce primi vestea, Pietro porni spre capitala provinciei, dar pe drum se încrucişă cu mama lui, care, punctuală, sosi în noaptea de sâmbătă şi recită la nunta lui Aureliano orația pe care-o pregătise pentru cununia fiului ei. Pietro Crespi reveni duminică la miezul nopții pentru a mătura cenuşa ospățului, după ce deşelă sub el cinci cai în speranța că va ajunge la timp la cununia sa. Nu s-a ştiut niciodată cine a scris acea scrisoare. Hărțuită de întrebările Ursulei, Amaranta plânse de indignare şi jură în fața altarului improvizat, pe care tâmplarii nu ajunseseră să-l demonteze, că este nevinovată.

Părintele Nicanor Reyna, pe care don Apolinar Moscote se dusese să-l caute în ținutul mlaştinilor pentru ca să oficieze cununia, era un bătrân asprit din pricina ingratitudinii slujbei sale. Era o apariție tristă, numai piele şi oase, dar cu un pântec proeminent şi rotund şi cu o expresie de înger în decădere datorită mai degrabă sărăciei duhului decât bunătății. El avea de gând să se reîntoarcă la parohia sa după cununie, a fost însă îngrozit de uscăciunea sufletelor din Macondo ai cărui locuitori prosperau în sminteală, ascultând de legile firii, fără să-şi boteze copiii şi fără să cinstească sărbătorile cu sfințenie. Socotind că nici un ținut nu avea mai multă nevoie de sămânța lui Dumnezeu, se hotărî să mai rămână încă o săptămână pentru a-i creştina pe cei tăiați împrejur şi pe păgâni, să legalizeze concubinajele şi să împărtăşească pe muribunzi. Însă nimeni nu-i dădu atenție. I se răspundea că ani şi ani de zile oamenii au trăit fără preot, rezolvându-şi problemele sufletului direct cu Dumnezeu, şi nu se mai simțeau vizați de blestemul păcatului strămoşesc. Sătul de a predica în pustiu, părintele Nicanor se hotărî să înceapă construirea unei biserici, care să fie cea mai mare din lume, cu sfinți în mărime naturală şi cu vitralii colorate în ziduri, pentru ca să vină lume tocmai de la Roma să-l cinstească pe Dumnezeu în focarul nelegiuirii. Umbla pretutindeni, cu o căldăruşă de aramă, după pomană. I s-a dat mult, dar el voia şi mai mult, deoarece lăcaşul avea să aibă un clopot al cărui dangăt trebuie să salveze din valuri sufletele naufragiate. Se rugă atât de mult încât îşi pierdu glasul. Oasele îi scârțâiau. Într-o sâmbătă, neizbutind după atâta vreme să adune nici măcar prețul portalului, se lăsă biruit de deznădejde. Ridică un altar improvizat în piață iar duminică trecu prin sat, sunând dintr-un clopoțel ca pe vremea insomniei, chemându-i pe oameni la liturghie sub cerul liber. Mulți veniră din curiozitate. Alții, din nostalgie. Alții, pentru ca Dumnezeu să nu se simtă jignit de disprețul arătat reprezentantului său pe pământ: Astfel, la ceasul al optulea de dimineață, jumătate din sat se găsi adunată în piață unde părintele Nicanor recită evanghelia cu un glas foarte răguşit din pricina milogelilor nesfârşite. La încheiere, când mulțimea începu să plece în debandadă, ridică brațul să le atragă luarea aminte:

— O clipă, zise el. Vom fi acum martorii unui semn de netăgăduit al puterii nemărginite a lui Dumnezeu.

Băiatul care ajutase la slujba liturghiei aduse o ceaşcă de ciocolată spumoasă şi aburindă pe care o sorbi pe nerăsuflate. Îşi zvântă apoi buzele cu o batistă pe care o scoase din mânecă, îşi ridică brațele în cruce şi închise ochii. Părintele Nicanor fu văzut atunci ridicându-se cu doisprezece centimetri deasupra solului. Experimentul se vădi a fi foarte convingător. Timp de câteva zile, trecu din casă în casă, repetând experiența de levitațiune grație stimulentului său de ciocolată, în timp ce acolitul său strângea atâția bani într-un săcuşor încât la sfârşitul a mai puțin de-o lună s-a putut începe construcția bisericii. Nimeni nu punea la îndoială originea divină a unei astfel de demonstrații, afară de José Arcadio Buendía, care privea imperturbabil la mulțimea sătenilor care se îngrămădiseră într-o bună zi în jurul castanului pentru a mai asista încă o dată la spectacolul revelației. Abia că se ridică de pe banca mică a sa şi dădu din umeri când părintele Nicanor începu să părăsească

solul şi să se înalţe cu scaunul pe care şedea.

— *Hoc est simplicissimus*,* zise pe latineşte José Arcadio Buendía: *homo iste statum quartum materiae invenit**.*

Părintele Nicanor ridică mâna şi cele patru picioare ale scaunului se aşezară dintr-o dată pe pământ.

— *Nego!* zise el, tot pe latineşte. *Factum hoc existentiam Dei probat sine dubio* ***.

S-a înţeles astfel că blestemata de limbă păsărească a lui José Arcadio Buendía nu era alta decât limba latină. Părintele Nicanor profită de împrejurarea că era singura persoană în stare să comunice cu el, pentru a încerca să-i insufle credinţă în creierul său tulburat. În fiecare după-amiază se aşeza lângă castan şi predica în latineşte, însă José Arcadio Buendía refuza cu încăpăţânare să admită căile întortocheate ale sofisticii şi transmutaţiile ciocolatei, şi cerea ca supremă şi unică probă a existenţei lui Dumnezeu imaginea Lui fotografică, dagherotipul Lui. Părintele Nicanor îi aduse atunci medalii şi icoane evlavioase şi chiar o reproducere după năframa Sfintei Verónica, însă José Arcadio Buendía le respinse ca fiind nişte obiecte confecţionate de mâna omului, fără nici un fundament ştiinţific.

* Este foarte simplu...

** Omul acesta a descoperit starea a patra a materiei.

*** Tăgăduiesc... Acest fapt dovedeşte indubitabil existenţa lui Dumnezeu.

Se arăta atât de îndărătnic, încât părintele Nicanor renunţă la proiectele de evanghelizare şi continuă să-l viziteze însufleţit fiind numai de simţăminte umanitare. Dar atunci José Arcadio Buendía fu acela care luă iniţiativa şi încercă să-i zguduie credinţa preotului cu ajutorul a mii de şiretlicuri raţionaliste. Într-o zi, când părintele Nicanor veni să-l vadă sub castanul său, aducând cu sine o tablă de dame şi o cutie cu jetoane pentru a-l invita să joace dame cu el, José Arcadio Buendía nu voi să accepte nicidecum deoarece, după cum îi spunea, nu putea să înţeleagă ce sens putea avea o luptă între doi adversari care erau de acord asupra principiilor luptei. Părintele Nicanor care nu privise niciodată jocul de dame sub aspectul acesta, pierdu orice poftă de a mai juca. Din ce în ce mai uimit de luciditatea iui José Arcadio Buendía, sfârşi prin a-l întreba cum se poate să-l ţină legat de un copac.

— *Hoc est simplicissimus,* îi răspunse el: pentru că sunt nebun.

Preocupat de atunci, în primul rând de propria sa credinţă, preotul încetă să-l mai viziteze şi se dedică în întregime grăbirii construcţiei bisericii. Rebeca simţea cum reînvie nădejdea în ea. Viitorul ei atârna de terminarea clădirii, din duminica în care părintele Nicanor dejunase în casa lor şi când familia adunată în jurul mesei vorbise despre solemnitatea şi fastul pe care-l vor avea ceremoniile de îndată ce va fi construită biserica. "Rebeca va fi cea mai norocoasă", spuse Amaranta. Şi pentru că Rebeca nu înţelegea ce voia să spună cu aceasta, ea îi explică cu un surâs plin de nevinovăţie:

— Tu vei fi aceea care va inaugura biserica prin cununia ta.

Rebeca încercă să intervină cea dintâi. În ritmul în care progresa construcţia, biserica nu va fi terminată înainte de zece ani. Părintele Nicanor îşi exprimă dezacordul: generozitatea crescândă a credincioşilor îi îngăduia să se bizuie pe calcule mai optimiste. Faţă de indignarea surdă a Rebecăi, care nu-şi mai putu isprăvi prânzul, Ursula aplaudă ideea Amarantei şi depuse o contribuţie considerabilă ca să se grăbească lucrările. Părintele Nicanor aprecie că primind încă o contribuţie egală cu aceasta, biserica va fi gata în trei ani. De atunci Rebeca nu mai vorbi cu Amaranta, convinsă că iniţiativa ei era mult mai vinovată decât se părea. "Pentru mine a fost soluţia cea mai puţin gravă, îi răspunse Amaranta în cursul discuţiei lor violente, care le-a făcut să se înfrunte în seara aceea. În felul acesta nu va trebui să te ucid în viitorii trei ani." Rebeca acceptă provocarea.

Atunci când Pietro Crespi află despre noua amânare a cununiei sale, avu o criză de deznădejde, însă Rebeca îi aduse o dovadă de supremă fidelitate: "Când vei hotărî, vom fugi", îi spuse ea. Numai că Pietro Crespi nu era omul aventurilor. Îi lipsea temperamentul impulsiv al logodnicei sale şi pentru el, cuvântul dat era ca un capital ce nu putea fi delapidat. Rebeca recurse atunci la procedee mai îndrăzneţe. Un vânt misterios stingea toate

lămpile din salon şi Ursula îi surprindea pe logodnici sărutându-se pe întuneric. Pietro Crespi bâlbâia nişte explicații confuze cu privire la proasta calitate a lămpilor moderne care funcționau cu acetilenă şi ajuta chiar la instalarea în odaie a unor sisteme de iluminat mai puțin defectuoase. Din nou, însă lipsea combustibilul sau se uscau fitilele, şi Ursula o găsea pe Rebeca pe genunchii logodnicului ei. În cele din urmă nu mai vru să asculte nici o explicație. Îi dădu indienei sarcina lucrului la brutărie şi-şi luă obiceiul de a se aşeza într-un balansoar pentru a-i supraveghea pe logodnici, hotărâtă să nu se lase păcălită prin manevre care în tinerețea ei erau deja învechite. "Biata mamă, se indigna Rebeca, pe un ton batjocoritor, când o vedea pe Ursula căscând în toropeala întâlnirilor lor. După ce va muri, va mai fi văzută cum îşi ispăşeşte păcatele în balansoarul ei." După trei luni de idilă supravegheată, exasperat de încetineala lucrărilor pe care le inspecta zilnic, Pietro Crespi se hotărî să verse părintelui Nicanor suma de care mai avea nevoie pentru terminarea bisericii. Amaranta îşi păstra calmul. Flecărind mereu cu prietenele care veneau în toate după-amiezile să brodeze sau să tricoteze în verandă, ea se străduia să inventeze alte stratageme. O eroare de calcul a zădărnicit pe aceea pe care o considerase a fi cea mai eficace: să îndepărteze tabletele de naftalină pe care Rebeca le presărase pe rochia ei de mireasă înainte de a o depune în dulapul din camera ei. Făcu aceasta când nu mai erau nici două luni până la terminarea bisericii. Dar Rebeca era atât de nerăbdătoare cu cât se apropia ziua nunții încât voi să-şi pregătească rochia cu mult înainte decât socotise Amaranta. Deschise dulapul, desfăşură mai întâi hârtiile în care o împachetase, apoi pânza protectoare şi găsi mătasea rochiei, dantela voalului şi chiar cununa din flori de portocal pulverizate de molii. Deşi era sigură că presărase în pachet doi pumni plini cu tablete de naftalină, dezastrul părea atât de întâmplător încât nu îndrăznea să o învinovăţească pe Amaranta. Nu mai era nici o lună până la nuntă, dar Amparo Moscote îi făgădui că-i va confecționa o rochie nouă în răstimp de o săptămână. Amaranta simți că leşină în acea zi ploioasă când la amiază Amparo apăru în casă învăluită toată într-o spumă de dantele, îndreptându-se spre Rebeca pentru ultima probă a rochiei ei. Simți cum i se îneacă cuvintele în gât şi o dâră de sudori reci coborându-i de-a lungul spinării. Petrecuse luni întregi tremurând de groază în aşteptarea acestei clipe, deoarece, dacă se dovedea incapabilă de a născoci un obstacol definitiv în calea nunții Rebecăi, era sigură că, în ultimul moment, după ce vor fi eşuat toate resursele imaginației ei, va avea încă destul curaj pentru a o otrăvi. În acea după-amiază, în timp ce Rebeca năduşea de căldură în platoşa de mătase pe care Amparo Moscote i-o potrivea pe trupul ei, înarmată cu mii de ace de gămălie şi cu o răbdare nesfârşită, Amaranta încurcă de mai multe ori ochiurile croşetei şi-şi împunse degetul cu acul, hotărî însă cu un calm înspăimântător ca sorocul să fie ultima vineri dinainte de nuntă, iar mijlocul, o porție bună de laudanum în cafea.

Altă piedică, pe atât de insurmontabilă pe cât de neprevăzută, obligă să se amâne încă o dată şi nedefinit nunta. Cu o săptămână înainte de data fixată pentru ceremonie, micuța Remedios se trezi în toiul nopții scăldată într-o băltoacă fierbinte care țâşnise din pântecele ei cu o râgâială sfâşietoare, şi după trei zile muri otrăvită de propriul ei sânge, având în pântece o pereche de gemeni răsuciți unul într-altul. Amaranta fu cuprinsă de remuşcări. Se rugase cu atâta fervoare la Dumnezeu să se întâmple ceva îngrozitor care s-o scutească de otrăvirea Rebecăi, încât se socoti vinovată de moartea micuței Remedios. Nu aceasta era piedica pe care o aşteptase ea în rugăciunile ei. Cu Remedios pătrunsese un suflu de bucurie în casă. Se instalase împreună cu soțul ei într-o odăiță învecinată cu atelierul, pe care o împodobise cu păpuşile şi cu jucăriile din copilărie de care mai era încă foarte apropiată; vitalitatea şi buna ei dispoziție se revărsau dincolo de cei patru pereți ai odăiței şi se răspândeau ca o adiere de aer sănătos prin veranda cu begonii. Cânta dis-de-dimineață. Era singura care cutezase să intervină când se certau Rebeca şi Amaranta. Îşi asumă zdrobitoarea corvoadă de a se ocupa de José Arcadio Buendía. Îi aducea mâncarea, îl ajuta la nevoile de toate zilele, îl spăla cu o cârpă săpunită, se îngrijea ca barba şi părul să-i fie curățite de pureci şi de lindini, ca şi de buna stare a umbrarului din frunză de palmier pe care-l consolida cu pânză gudronată impermeabilă când se strica vremea. În ultimele luni reuşise să comunice cu el prin fraze redate într-o latină rudimentară. Când veni pe lume fiul

lui Aureliano şi al lui Pilar Ternera şi a fost adus în casă pentru a fi botezat, în cerc intim, cu numele de Aureliano José, Remedios stăruise să fie socotit ca fiul ei mai mare. Instinctul ei matern o surprinse pe Ursula. Aureliano, la rândul său, găsi în ea rațiunea de a trăi care-i lipsise până atunci. El lucra toată ziua în atelierul său şi, la miezul dimineții, Remedios îi aducea un castronaş cu cafea fără zahăr. În fiecare seară mergeau amândoi să-l viziteze pe Moscote. Aureliano juca împreună cu socrul său partide interminabile de domino, în timp ce Remedios stătea la taifas cu surorile sau discuta cu mama ei chestiuni de oameni mari. Înrudirea cu familia Buendía întărise în sat autoritatea lui don Apolinar Moscote. În urma deselor demersuri în capitala provinciei, obținu din partea guvernului făgăduiala de a construi o şcoală, cu conducerea căreia să fie încredințat Arcadio, care moştenise entuziasmul didactic al bunicului său. Prin convingere reuşi ca majoritatea caselor să fie spoite în albastru în vederea sărbătoririi independenței naționale. La cererea părintelui Nicanor, dispuse mutarea stabilimentului lui Catarino într-o uliță mai lăturalnică şi închiderea mai multor locande de desfrâu, care făceau furori în centrul satului. Într-o zi reveni însoțit de şase polițişti înarmați cu puşti cărora le încredință menținerea ordinii fără ca cineva să se gândească să-şi amintească de înțelegerea de la început, de a interzice intrarea în sat a jandarmilor. Aureliano era mulțumit de importanța socrului său. "Vei ajunge şi tu tot atât de gras ca el", îi spuneau prietenii. Însă viața sedentară, care-i accentuase pomeții obrajilor şi-i subțiase strălucirea privirii; nu-l făcu să se îngraşe şi nu-i schimbă firea cumpătată, ci dimpotrivă, îi înăspri pe buze cuta severă a meditației solitare şi a hotărârii de neclintit. Afecțiunea pe care soția sa şi el însuşi o stârniseră în sânul ambelor familii era de aşa natură încât, în ziua în care Remedios anunțase că va avea un copil, chiar Rebeca şi Amaranta încheiară un armistițiu pentru a tricota o garnitură de scutece din lână albastră pentru cazul că se va naşte un băiat şi una din lână roz dacă va fi fată. Tot ea a fost ultima persoană pe care Aureliano o revăzu în gând, câțiva ani mai târziu, în fața plutonului de execuție.

Ursula ordonă doliul prin care se închiseră toate uşile şi ferestrele şi oprea pe oricine să intre sau să iasă, afară doar de cazul că era strict necesar; ea interzise să se vorbească cu voce tare timp de un an şi aşeză poza dagherotipă a lui Remedios chiar pe locul unde se făcuse priveghiul, drapată într-o panglică neagră şi cu o candelă cu untdelemn mereu aprinsă. Generațiile următoare, care nu lăsară să se stingă niciodată această candelă, rămâneau descumpănite în fața fetiței cu fustă plisată, cu cizmulițe albe şi cu panglică de organdi în păr, pe care nu o puteau identifica cu imaginea tradițională a unei străbunici. Amaranta se ocupă de Aureliano José. Îl adoptă ca pe un copil care avea să-i împărtăşească singurătatea şi care o va izbăvi de laudanumul involuntar pe care rugăciunile ei nesăbuite îl turnaseră în cafeaua lui Remedios. La căderea nopții, Pietro Crespi intra pe vârful degetelor, cu doliul la pălărie, şi-i făcea o vizită tăcută Rebecăi, care era atât de palidă în rochia ei neagră ale cărei mâneci îi coborau până la pumni, încât credeai că e lipsită de sânge. Chiar şi numai gândul de a fixa o dată nouă pentru nuntă ar fi fost atât de necuviincios, încât legăturile lor deveniră în curând imaginea unei logodne eterne, a unei iubiri frânte de oboseală şi de care nu se mai preocupa nimeni, ca şi cum aceşti îndrăgostiți care altă dată stricau lămpile pentru a se putea săruta, trebuiau să se încline acum în fața voinței morții. Descumpănită, complet demoralizată, Rebeca reîncepu să mănânce pământ.

Dintr-o dată, când doliul se învechise atât de mult încât se reluaseră şezătorile de brodat, pe la orele două după amiază, în tăcerea mortală a caniculei, cineva împinse poarta de la intrare şi stâlpii se mişcară atât de puternic în temeliile lor încât Amaranta şi prietenele ei care brodau în verandă, Rebeca sugându-şi degetul mare în camera ei, Ursula la bucătărie, Aureliano în atelier şi până şi José Arcadio Buendía sub castanul solitar, avură impresia că un cutremur de pământ zguduia casa. Cel care sosise astfel era un adevărat colos. Abia că-şi putea petrece umerii pătrați prin strâmtoarea uşilor. La gâtul său de taur purta un medalion cu Fecioara Tămăduirilor, brațele şi pieptul îi erau pline de tatuaje criptice, şi la pumnul drept avea brățara strânsă a *fraților de cruce.* Pielea îi era tăbăcită de sarea intemperiilor, avea părul scurt şi zbârlit ca o coamă de catâr, fălci de oțel, privirea tristă. Centironul lui era de două ori mai gros decât chinga unui cal, purta cizme cu turetci

şi pinteni şi tocuri ferecate, iar prezența sa dădea impresia trepidantă a unei zguduiri seismice. Trecu prin salon şi prin sufragerie şi intră ca un tunet în veranda cu begonii, unde Amaranta şi prietenele ei rămaseră paralizate, toate cu acul în aer. "Salut!" le spuse cu o voce obosită; îşi aruncă desagii pe masa de lucru şi, fără să se oprească, se îndreptă spre fundul casei. "Salut!" îi spuse Rebecăi înspăimântate care-l văzu intrând pe uşa dormitorului ei. "Salut!" îi spuse lui Aureliano care era la masa lui de giuvaergiu, cu toate cinci simțurile în alarmă. Nu zăbovi cu nimeni. Se duse drept la bucătărie şi acolo se opri pentru prima oară, la sfârşitul unei călătorii care începuse la celălalt capăt al pământului. "Salut!" zise el. Ursula rămase cu gura căscată timp de o frântură de clipă, îl privi drept în ochi, scoase un țipăt şi-i sări de gât strigând şi plângând de bucurie. Era José Arcadio. Revenise tot atât de lefter precum plecase, încât Ursula trebui să-i dea doi pesos pentru plata locației calului. Vorbea o spaniolă amestecată cu argoul marinăresc. Îl întrebară pe unde a umblat şi el răspunse: "Pe-acolo". Îşi agăță hamacul în odaia care i se destinase şi dormi trei zile. Când se trezi, după ce înghiți şaisprezece ouă crude, se duse direct la stabilimentul lui Catarino, unde statura lui colosală provocă între femei o agitație şi o curiozitate fără seamăn. Ceru muzică şi un rând de rachiu, pe socoteala lui, pentru toată lumea. Făcu pariuri luptând cu puterea pumnului împotriva a cinci bărbați la un loc. "Nu se poate, ziceau ei dându-şi seama că nu reuşeau nici măcar să-i mişte brațul. Are brățara fraților de cruce."

Catarino, care nu credea în astfel de lucruri, parie pe doisprezece pesos că nu va urni din loc tejgheaua. José Arcadio o smulse de la locul ei, o săltă deasupra capului şi o duse până în stradă. A fost nevoie de unsprezece oameni care să o aducă înapoi. În înfierbântarea petrecerii îşi arătă pe tejghea virilitatea neverosimilă tatuată în întregime cu împletituri de inscripții în albastru şi roşu, înscrise în tot felul de limbi. Pe femeile care îl asaltară cu poftele lor, le întrebă care plăteşte mai mult. Cea mai bogată oferi douăzeci de pesos. Propuse atunci să fie scos la loterie cu zece pesos lozul. Era un preț exorbitant, căci femeia cea mai solicitată nu câştiga mai mult de opt pesos pe noapte, însă toate acceptară. Îşi scriseseră numele pe paisprezece hârtiuțe pe care le puseră într-o pălărie, şi fiecare femeie trase câte una. Când nu mai rămăseseră decât două hârtiuțe în fundul pălăriei, se stabili despre care este vorba.

— Încă cinci pesos de fiecare, propuse José Arcadio, şi mă voi împărți între amândouă.

Trăia din asta. Făcuse de şaizeci şi cinci de ori înconjurul pământului, înrolat într-un echipaj de marinari apatrizi. Femeile cu care se culcase în noaptea aceea în stabilimentul lui Catarino îl conduseră dezbrăcat în pielea goală până în salonul de bal, unde putură vedea că nici un milimetru de pe trupul său, din tălpi până în creştet şi pe față şi pe dos, nu era fără tatuaj. Nu reuşea să se adapteze la viața de familie. Dormea toată ziua iar noaptea o petrecea în mahalaua caselor de toleranță, pariind pe forța sa fizică. Rarele ocazii când Ursula reuşea să-l facă să ia loc la masă, îl vedeai prietenos şi radios, mai ales când începea să povestească despre aventurile sale din țările îndepărtate. Naufragiase şi rătăcise timp de două săptămâni în voia vântului şi a valurilor, în marea Japoniei, hrănindu-se din cadavrul unuia dintre tovarăşii săi care murise de insolație şi a cărui carne sărată, sărată din nou şi coaptă la soare, era zgrunțuroasă şi dulceagă la gust. În golful Bengal, la amiaza mare, pe o vreme minunată, corabia lui răpuse un dragon marin în pântecele căruia găsiră casca, cataramele şi armele unui cruciat. Văzură în Marea Caraibilor fantoma corabiei-corsar a lui Victor Hughes, cu pânzele sfâşiate de vânturile morții cu catargele roase de scarabei marini, îndreptîndu-se spre Guadelupa, dar rătăcind veşnic drumul. La masă, Ursula plângea de parcă ar fi citit toate scrisorile care nu sosiseră niciodată şi în care José Arcadio relata isprăvile şi pățaniile sale. "Când ai o casă atât de mare aici, fiule, suspina ea. Când s-a aruncat atâta mâncare la porci!" În fond, însă, ea nu-şi putea închipui că tânărul luat de țigani era acest lungan uriaş care înfuleca o jumătate de purcel de lapte la dejun şi ale cărui vânturi făceau să veştejească florile. Ceilalți din familie aveau reacții asemănătoare. Amaranta nu putea să-şi ascundă scârba pe care i-o provocau, la masă, râgâielile lui bestiale. Arcadio, care nu cunoscuse niciodată taina filiației sale, abia dacă răspundea la în-

trebările pe care i le punea cu intenția vădită de a-i câştiga dragostea. Aureliano încercă să deştepte amintirea vremii când împărțeau aceeaşi cameră, se strădui să refacă complicitatea lor din copilărie, însă José Arcadio uitase de toate acestea; viața pe mare îi copleşise memoria cu mult mai multe lucruri de care să-şi aducă aminte. Numai Rebeca se simți topită de la prima vedere. În după amiaza în care-l văzu trecând prin fața camerei ei, îşi dădu seama că Pietro Crespi nu era decât un biet omuleț sfrijit față de acest super-mascul, a cărui respirație vulcanică se resimțea în toată casa. Socotea bun orice pretext pentru a se afla în apropierea lui. Într-o zi, José Arcadio îi privi trupul cu o atenție lipsită de pudoare, şi îi zise: "Eşti o femeie adevărată, surioară". Rebeca nu se mai stăpâni. Reîncepu să mănânce pământ şi var de pe ziduri cu lăcomia de altă dată, şi să-şi sugă degetul mare cu atâta frenezie încât i se făcu o bătătură. Vomă un lichid verzui cu lipitori moarte. Petrecu nopți albe tremurând de febră, luptându-se cu delirul şi aşteptând până când casa era zguduită de reîntoarcerea lui José Arcadio, în zori. Într-o după-amiază, când toată lumea dormita, nu mai putu răbda şi se duse până la odaia lui. Îl găsi în chiloți, treaz, întins în hamacul pe care-l fixase de bârnele groase cu odgoane de corabie. Nuditatea lui extraordinară, împodobită toată, o impresionă atât de puternic încât simți nevoia să se întoarcă. "Iertați-mă, zise; nu ştiam că erați aici". Vorbea însă cu voce scăzută ca să nu trezească pe cineva. "Vino încoace", îi răspunse el. Rebeca ascultă. Se opri lângă hamac, în sudori de gheață, simțind că i se înnoadă mațele, în timp ce José Arcadio îi mângâia cu vârful degetelor gleznele, apoi pulpele şi chiar coapsele, murmurând: "Ah, surioară, ah, surioară!" Ea trebui să depună un efort supraomenesc pentru a nu-şi da sufletul când o forță ciclonică o ridică de mijloc într-un chip uimitor de potrivit, o despuie de îmbrăcămintea intimă în doi timpi şi trei mişcări şi o sfâşie ca pe o păsărică. Mai avu timp să-i mulțumească lui Dumnezeu că s-a născut înainte de a se dărui, inconştientă, plăcerii neuitate a acestei dureri insuportabile, în mlaştina fumegândă a hamacului care absorbi ca o sugativă izbucnirea sângelui ei.

După trei zile se cununară la liturghia de la orele cinci. José Arcadio se duse în ajun la prăvălia lui Pietro Crespi. Îl găsise dând lecții de ghitară şi-i vorbi de față cu toată lumea. "Mă însor cu Rebeca", îi zise el. Pietro Crespi păli, întinse ghitara unuia dintre elevii săi şi declară lecția terminată. Când au rămas singuri în salonul plin cu instrumente muzicale şi cu jucării mecanice, Pietro Crespi zise:

— Este sora dumneavoastră.

— Mi-e tot una, răspunse José Arcadio.

Pietro Crespi îşi zvântă fruntea cu batista impregnată cu lavandă.

— Este împotriva naturii, explică el, şi în afară de aceasta, legea o interzice.

Nu atât argumentația, cât paloarea lui Pietro Crespi îl făcu pe José Arcadio să-şi piardă răbdarea.

— Mă baleg o dată şi încă o dată pe natură, îi răspunse el. Şi am venit să vă spun pentru a vă scuti de osteneala de a o mai întreba ceva pe Rebeca. Aceste maniere brutale se îndulciră însă atunci când văzu cum ochii lui Pietro Crespi se umplură de lacrimi.

— De altfel, îi spuse el pe un alt ton, dacă ceea ce vă place este familia, vă mai rămâne Amaranta.

Părintele Nicanor dezvălui în predica lui de duminică faptul că Arcadio şi Rebeca nu erau frate şi soră. Ursula nu iertă niciodată ceea ce considera ea o lipsă de respect de neînchipuit şi când revenirǎ de la biserică, le interzise tinerilor căsătoriți să mai pună picio-rul în casă. Pentru ea, erau ca şi morți. Îşi închiriară o bojdeucă în fața cimitirului şi se mutară acolo fără alte mobile decât hamacul lui José Arcadio. În noaptea nunții, un scorpion care se introdusese în pantoful Rebecăi o muşcă de picior. Simți cum îi amorțeşte limba, dar aceasta n-o împiedică să petreacă o lună de miere care provocă scandal. Vecinii erau îngroziți de țipetele care trezeau întregul cartier de circa opt ori pe noapte şi cam de trei ori în timpul siestei, şi se rugau cu o patimă nestăpânită să nu tulbure odihna morților.

Aureliano a fost singurul care-şi făcu griji pentru ei. Le cumpără câteva mobile şi le procură bani, până când José Arcadio redobândi simțul realității şi se apucă să lucreze petecul de pământ de lângă curtea casei care nu era al nimănui. În schimb, Amaranta nu izbuti niciodată să-şi stăpânească pizma împotriva Rebecăi, cu toate că soarta i-a hărăzit o

mulțumire cum nici nu visase: la propunerea Ursulei, care nu știa cum să îndrepte lucrurile, Pietro Crespi continuă să prânzească în fiecare marți în casă, stăpânindu-și insuccesul cu calm și demnitate. Ca o dovadă a stimei sale față de familie, păstră doliul la pălărie, și-i făcea plăcere să-și manifeste afecțiunea față de Ursula, aducându-i daruri exotice: sardele portugheze, dulceață de trandafiri din Turcia, iar, într-o zi, un șal fermecător din Manila. Amaranta îl întâmpina cu o amabilitate tandră. Ghicea ce-i făcea plăcere, îi smulgea firele descusute de la mânecile cămășii, îi brodă de ziua lui o duzină de batiste cu inițiala lui. În fiecare marți, după dejun, în timp ce broda pe verandă, el îi ținea bucuros companie. Pentru Pietro Crespi, această femeie pe care o considerase și o tratase mereu ca pe o copilă fu o adevărată revelație. Genul frumuseții ei era oarecum lipsit de grație, era însă de o sensibilitate rară în fața realităților vieții, plină de o tandrețe discretă. Într-o marți, când nimeni nu se mai îndoia de ceea ce avea să se întâmple mai curând sau mai târziu, Pietro Crespi o ceru în căsătorie. Ea nu-și întrerupse lucrul. Așteptă să-i dispară roșeala caldă care-i ajunsese până la urechi și rosti cu vocea gravă, solemnă, a unei persoane cu experiență:

— Bineînțeles, Crespi, îi zise ea, dar să așteptăm până ne cunoaștem mai bine. Nu e indicat să pripim lucrurile.

Ursula se supără. Cu toate că-l stima foarte mult pe Pietro Crespi, nu ajunsese să stabilească dacă hotărîrea lui era bună sau rea din punct de vedere moral, în urma îndelungatei și tumultoasei sale logodne cu Rebeca. Totuși, sfârși prin a o accepta ca pe un lucru care nu este nici bun, nici rău, deoarece nimeni nu-i împărtășea îndoiala. Aureliano, care era omul casei, o zăpăci și mai mult când îi expuse o părere, pe cât de formală, pe atât de enigmatică:

— Nu este momentul să ne gândim la căsătorii.

Această părere, al cărei sens Ursula nu-l înțelese decât după câteva luni, era singura pe care Aureliano putea s-o exprime atunci, cu sinceritate, nu numai cu privire la căsătorie, ci la orice preocupare în afară de război. El însuși, în fața plutonului de execuție, nu avea să înțeleagă prea limpede cum s-a înlănțuit acel șir de întâmplări subtile, însă irevocabile, care l-au adus până acolo. Moartea lui Remedios nu-i produse comoțiunea de care se temea. Simți mai degrabă o mânie surdă care se risipi încetul cu încetul, lăsându-i doar un sentiment de dezamăgire solitară și pasivă, asemănătoare celui pe care-l încercase pe vremea când se resemnase de a renunța la femei. Se adânci din nou în lucru dar își păstră obiceiul de a juca domino cu socrul său. Într-o casă amuțită de doliu, convorbirile nocturne consolidară prietenia dintre cei doi bărbați. "Recăsătorește-te, Aurelito, zise socrul. Am șase fiice, poți să alegi". Într-o zi, în ajunul alegerilor, don Apolinar Moscote, revenind dintr-una din călătoriile sale frecvente, se arătă preocupat de situația politică a țării. Liberalii erau hotărâți să pornească război. Cum Aureliano avea pe vremea aceea noțiuni foarte confuze despre deosebirile dintre conservatori și liberali, socrul său i le explicită în câteva lecții. Liberalii, îi explică el, erau francmasoni: oameni cu porniri rele, partizani ai spânzurării preoților, ai instaurării cununiei civile și a divorțului, ai recunoașterii drepturilor egale pentru copiii naturali și cei legitimi, ai divizării țării printr-un sistem federal care i-ar răpi puterii centrale prerogativele. Conservatorii, dimpotrivă, dețineau puterea direct de la Dumnezeu și vegheau asupra stabilității ordinii publice și a moralei familiale; ei erau apărătorii credinței în Hristos, ai principiului autorității, și nu erau dispuși să îngăduie fărâmițarea țării în colectivități autonome. Sentimentele sale umanitare îl făcură pe Aureliano să simpatizeze cu atitudinea liberală în privința drepturilor copiilor naturali, însă nu înțelegea de fel cum se putea ajunge să se pornească război pentru niște lucruri pe care nu le puteai atinge cu degetul. Socoti ca un exces faptul că socrul său ceruse să i se trimită, pe timpul alegerilor, șase oameni înarmați cu puști sub comanda unui sergent, într-un sat lipsit de orice pasiune politică. Nu numai că soldații au debarcat, dar merseră din casă în casă pentru a confisca armele de vânătoare, cuțitele de înjunghiat animalele, până chiar și cuțitele de bucătărie, înainte de a împărți bărbaților de peste douăzeci și unu de ani buletinele albastre cu numele candidaților conservatori, și buletinele roșii cu numele candidaților liberali. În ajunul alegerilor, don Apolinar Moscote în persoană citi o

înştiinţare prin care se interzicea de sâmbătă noaptea, timp de patruzeci şi opt de ore, vânzarea băuturilor spirtoase şi adunările de mai mult de trei persoane care nu aparţineau aceleiaşi familii. Alegerile trecură fără incidente. Încă de la orele opt dimineaţa, duminică, se instala în piaţă urna de lemn păzită de cei şase soldaţi. S-a votat în libertate deplină, după cum putu constata însuşi Aureliano care a rămas aproape toată ziua în preajma socrului său, veghind ca nimeni să nu voteze decât o singură dată. La orele patru după-amiază, un duruit de tobă vesti în piaţă închiderea scrutinului, iar don Apolinar Moscote sigilă urna cu o bandă de hârtie gumată peste care-şi depuse semnătura. În aceeaşi seară, în timpul partidei sale de domino cu Aureliano, dădu ordin sergentului să rupă banda de hârtie gumată pentru a face socoteala sufragiilor. Erau aproape tot atâtea buletine roşii ca şi albastre, însă sergentul nu lăsă decât zece din cele roşii şi completă diferenţa cu buletine albastre. Urna fu apoi din nou sigilată cu o bandă nouă şi în ziua următoare la ora nouă porni spre capitala provinciei. "Liberalii vor porni la război", zise Aureliano. Don Apolinar Moscote nu-şi slăbi atenţia de la jocul de domino. "Dacă spui asta din pricina schimbării buletinelor, atunci nu, nu vor porni la război, răspunse el. Se lasă înadins câteva buletine roşii, ca să nu fie reclamaţii." Aureliano înţelese inconvenientele opoziţiei. "Dacă aş fi liberal, zise el, aş porni la război din pricina acestor buletine." Socrul său îl privi pe deasupra ochelarilor:

— Dacă ai fi liberal, bietul meu Aureliano, şi chiar dacă ai fi ginerele meu, n-ai fi asistat la schimbarea buletinelor.

Ceea ce a provocat de fapt indignarea satului n-a fost rezultatul alegerilor, ci faptul că soldaţii n-au restituit armele. O delegaţie de femei veni să vorbească cu Aureliano ca să obţină de la socrul său restituirea cuţitelor de bucătărie. Don Apolinar Moscote îi explică în mare taină că soldaţii au strâns armele confiscate ca tot atâtea probe că liberalii se pregăteau de război. Cinismul acestei declaraţii îl nelinişti. Nu făcu nici un comentariu însă, într-o noapte, pe când Gerineldo Marquez, şi Magnifico Visbal tăifăsuiau cu alţi prieteni despre incidentul cu cuţitele, fu întrebat dacă era liberal sau conservator şi Aureliano nu şovăi:

— Dacă trebuie să fac parte din ceva, aş fi liberal, răspunse el, deoarece conservatorii sunt nişte înşelători.

A doua zi, la cererea prietenilor săi, făcu o vizită doctorului Alirio Noguera pentru a se trata de o pretinsă durere de ficat. El nu cunoştea de loc sensul acestei comedii. Doctorul Alirio Noguera debarcase la Macondo înainte cu câţiva ani, având o cutie de farmacie plină cu pastile insipide şi cu o deviză medicală care nu convingea pe nimeni: *"Cui pe cui se scoate"*. În realitate era un impostor. În spatele faţadei nevinovate de medic fără reputaţie se afla un terorist care-şi ascundea sub încălţămintea cu tocuri joase care-i venea până sub genunchi, cicatricele pe care i le provocase la glezne cei cinci ani petrecuţi în lanţuri. Prins cu ocazia primei escapade federaliste, reuşi să scape la Curaçao, deghizat într-un costum pe care-l detesta cel mai mult pe lume: o sutană. După un exil prelungit, entuziasmat de veştile, prezentate mai favorabil, decât erau în realitate, pe care le aduceau în Curaçao proscrişii din toate insulele Caraibe, se îmbarcă pe bordul unei goelete de contrabandişti şi reapăru la Riohacha împreună cu micile lui flacoane cu comprimate, care nu erau altceva decât zahăr rafinat, şi cu o diplomă a Universităţii din Lipsca pe care o falsificase chiar el. Fu atât de decepţionat încât plânse. Fervoarea federalistă pe care exilaţii o asemănau cu un butoi de pulbere gata să explodeze, se risipise în iluzii electorale vagi. Amărât din pricina insuccesului, dorind să găsească un loc unde să-şi petreacă bătrâneţile în siguranţă, falsul homeopat se refugie la Macondo. În odăiţa plină de flacoane goale, pe care o închirie la marginea pieţii, a trăit câţiva ani pe spatele bolnavilor disperaţi care, după ce încercaseră de toate, se consolau cu zahărul din pastile. Instinctele sale de agitator au rămas potolite atâta vreme cât don Apolinar Moscote se mulţumea să fie o autoritate decorativă. Îşi omora timpul cu amintiri şi luptând contra astmei. Apropierea alegerilor a fost firul care i-a îngăduit să regăsească iţele subversiunii. Luă contact cu tinerii din sat, care erau lipsiţi de pregătire politică şi porni o campanie secretă de propagandă şi de recrutare. Numeroasele buletine roşii care apăruseră în urnă şi a căror prezenţă a fost atribuită de don Apolinar Moscote unei pasiuni pentru noutăţi specifică tinereţii, constituiau de fapt un aspect al

planului său: îi obligă pe acei care-l urmau să voteze pentru a-i convinge că alegerile nu erau decât o farsă. "Singurul mijloc eficace, zicea el, este violența." Majoritatea prietenilor lui Aureliano erau entuziasmați la gândul de a lichida orânduirea conservatoare, însă nimeni nu cuteza să-l cheme să se alieze la planurile lor, nu numai pentru că era legat de judecător, ci din pricina temperamentului său solitar şi a atitudinilor sale şovăitoare. Se ştia, în afară de aceasta, că a votat cu albaştrii, după indicațiile socrului său. A fost deci o pură coincidență că şi-a dezvăluit sentimentele politice şi o simplă curiozitate care i-a sugerat de a-l vizita pe doctor, ca să se trateze de o durere de care nu suferea. Ajungând la cocioaba mirosind a pânză de păianjen şi a camfor, se pomeni în fața unei specii de iguane plină de praf, ai cărei plămâni şuierau la fiecare respirație. Înainte de a-i pune vreo întrebare, doctorul îl conduse la fereastră şi-i examină albul ochilor, trăgându-l de pleoapele inferioare: "Nu acolo", zise Aureliano, respectând instrucțiunile pe care le primise. Apăsă cu vârful degetului puternic pe locul unde avea ficatul şi adăugă: "Aici mă doare, atât de mult încât nu pot dormi". Doctorul Noguera închise atunci fereastra sub pretext că soarele arde prea tare şi-i explică în termeni simpli pentru ce era de datoria patrioților să-i asasineze pe conservatori. Aureliano purtă timp de câteva zile, în buzunarul cămăşii un flacon pe care-l scotea tot la două ceasuri. Vărsa trei comprimate în podul palmei, le arunca dintr-o dată în gură şi le lăsa să se topească încet pe limbă. Don Apolinar Moscote râdea de încrederea lui în virtuțile homeopatiei, însă cei care făceau parte din complot recunoşteau în el pe unul de-al lor. Aproape toți fiii întemeietorilor erau implicați în această afacere, deşi nici unul nu ştia, în mod concret, în ce consta acțiunea pe care ei înşişi o urzeau. Însă, în ziua în care medicul îi destăinui lui Aureliano secretul, acesta se retrase din conspirație. Deşi se convinsese atunci de urgența cu care trebuia lichidat regimul conservatorilor, planul îl îngrozea. Doctorul Noguera era un mistic al atentatului personal. Sistemul lui se reducea la coordonarea unei serii de acțiuni individuale care, într-o lovitură de maestru executată la scară națională, avea să-i lichideze pe toți funcționarii regimului împreună cu familiile lor, îndeosebi pe copii, pentru a se stârpi însăşi sămânța buruienii rele a conservatismului. Don Apolinar Moscote, soția şi cele şase fiice ale sale figurau, bineînțeles, pe listă.

— Dumneavoastră nu sunteți nici liberal, nici altceva, îi spuse Aureliano fără a-şi părăsi calmul. Nu sunteți altceva decât un măcelar.

— În cazul acesta, răspunse doctorul, pe acelaşi ton imperturbabil, dă-mi înapoi flaconul. Nu mai ai nevoie de el.

Abia după şase luni, Aureliano află că doctorul renunțase să mai vadă în el un om de acțiune şi-l considera un sentimental fără viitor, cu caracter pasiv şi condamnat să trăiască solitar. Ceilalți căutară să nu-l piardă din ochi de frică să nu denunțe conspirația. Aureliano îi linişti; nu va scoate nici un cuvânt, însă în noaptea în care vor merge să asasineze familia Moscote, îl vor găsi apărându-i poarta. Se arătă atât de convingător în hotărârea sa, încât executarea planului fu amânată nedefinit. În vremea asta Ursula îi ceru părerea cu privire la căsătoria lui Pietro Crespi cu Amaranta, iar el îi răspunse că nu era momentul să se gândească la astfel de lucruri. De o săptămână purta pe sub cămaşă o vechitură de pistol. Îi supraveghea pe prietenii săi. În fiecare după-amiază se ducea să-şi bea cafeaua la Rebeca şi la José Arcadio, care începuseră să se instaleze cu adevărat şi, de la orele şapte, îşi făcea partidele de domino cu socrul său. La ora prânzului, discuta cu Arcadio, care se făcuse un adolescent voinic, şi în fiecare zi îl găsea tot mai exaltat de iminența războiului. La şcoală, unde Arcadio avea elevi mai în vârstă decât el, laolaltă cu alții care abia începeau să vorbească, febra liberală era în toi. Se vorbea despre împuşcarea părintelui Nicanor, despre transformarea bisericii în şcoală, despre instaurarea amorului liber. Aureliano încercă să-i modereze impetuozitatea. Îi recomandă înțelepciune şi prudență. Surd față de raționamentele sale limpezi şi față de simțul său realist, Arcadio îi reproşă în public slăbiciunea de caracter. Aureliano avu răbdare. În cele din urmă, pe la începutul lui decembrie, Ursula răvăşită cu totul, se năpusti în atelier:

— A izbucnit războiul!

De fapt războiul izbucnise de trei luni. Legea marțială domnea în toată țara. Singurul care aflase la vreme era don Apolinar Moscote, dar se feri să comunice vestea chiar şi soției

sale, atâta timp cât nu sosise plutonul armatei care avea să ocupe satul prin surprindere. Aceştia intrară în sat fără zgomot, înainte de zorii zilei, aducând două tunuri de artilerie uşoară trase de catâri, şi-şi stabiliră cartierul general în clădirea şcolii. Stingerea a fost fixată pentru orele şase după-amiază. S-a procedat la o rechiziție şi mai draconică decât cea precedentă, din casă în casă, şi de data aceasta s-au luat chiar şi uneltele de plugărie. Îl scoaseră din casă pe doctorul Noguera, îl legară de un copac din piață, şi fără nici o formă procedurală, îl împuşcară. Părintele Nicanor încercă să impresioneze autoritățile militare cu miracolul levitațiunii, dar un soldat îl izbi în cap cu patul puştii. Exaltarea liberală făcu loc unei terori tăcute. Aureliano, livid, închis în sine, îşi continua partidele de domino cu socrul său. Înțelese că, în ciuda titlului său actual de comandant civil şi militar al pieții, don Apolinar Moscote era din nou o simplă autoritate decorativă. Hotărârile erau luate de un căpitan al armatei care, în fiecare dimineață, percepea un impozit special pentru menținerea ordinii publice. Din ordinul său, patru soldați smulseră familiei sale o femeie care fusese muşcată de un câine turbat, şi o zdrobiră cu paturile puştilor, în plină stradă. Într-o duminică, după două săptămâni de ocupație, Aureliano intră la Gerineldo Marquez şi, cu sobrietatea lui obişnuită, ceru o ceaşcă mare cu cafea fără zahăr. Când cei doi rămaseră singuri în bucătărie, Aureliano luă un ton autoritar, necunoscut până atunci:

— Adună băieții, zise el. Plecăm la război.

Gerineldo Marquez nu-şi crezu urechilor.

— Cu ce arme? întrebă el.

— Cu ale lor, răspunse Aureliano.

Marți, la miezul nopții, într-o expediție nesăbuită, douăzeci şi unu de bărbați sub treizeci de ani, comandați de Aureliano Buendía, înarmați cu cuțite de masă şi cu fiare ascuțite, ocupară garnizoana prin surprindere, îşi însuşiră armele şi-l împuşcară în curte pe căpitan şi pe cei patru soldați care uciseseră femeia.

În aceeaşi noapte, în timp ce se auzeau salvele plutonului de execuție, Arcadio fu numit comandant civil şi militar al pieții. Rebelii căsătoriți abia avură timp să-şi ia rămas bun de la soțiile lor, pe care le părăsiră în voia sorții. Plecară în zorii zilei, aclamați de populația izbăvită de teroare, pentru a se ataşa la forțele generalului revoluționar Victorio Medina, care, după ultimele veşti, mărşăluia în direcția Manaure. Înainte de a pleca, Aureliano îl scoase pe don Apolinar Moscote din dulapul în care se ascunsese: "Tată socrule, poți rămâne liniştit, îi zise el. Noul guvern îți garantează, pe cuvânt de onoare, securitatea personală ca şi pe aceea a familiei dumitale". Don Apolinar Moscote îl recunoscu cu greu în acel conspirator cu cizme mari şi arma la umăr, pe cel cu care jucase domino până la ceasurile nouă din seară.

— Eşti pe cale să faci o prostie, Aurelito, strigă el.

— Nici o prostie, răspunse Aureliano. Suntem în război. Şi nu-mi mai spune Aurelito, căci acum sunt colonelul Aureliano Buendía.

COLONELUL AURELIANO BUENDÍA A organizat treizeci şi două de răscoale armate şi a fost tot de atâtea ori învins. De la şaptesprezece femei diferite a avut şaptesprezece băieți care fură exterminați, unul după altul, într-o singură noapte, atunci când cel mai mare nu împlinise încă treizeci şi cinci de ani. Scăpă din paisprezece atentate, din şaizeci şi trei de ambuscade şi din fața unui pluton de execuție. Supraviețui unei doze de stricnină turnată în cafea şi care ar fi fost prea de ajuns ca să ucidă un cal. Refuză Ordinul Meritului pe care i-l decernase preşedintele Republicii. A fost promovat la rangul de comandant general al forțelor revoluționare, autoritatea lui extinzându-se în toată țara, de la o frontieră la cealaltă, şi devenise omul cel mai temut de guvern, dar niciodată n-a îngăduit să fie fotografiat. Respinse oferta unei pensii viagere care i se propuse după război şi trăi până la bătrânețe din vânzarea peştişorilor de aur pe care-i producea în atelierul său din Macondo. Cu toate că lupta mereu în fruntea trupelor sale, singura rană pe care o primi

vreodată şi-a făcut-o el însuşi după capitularea de la Nierlandia care puse capăt unui război civil de douăzeci de ani. Îşi trase un glonte de pistol în piept, iar proiectilul îi ieşi prin umăr fără să fi atins vreun centru vital. Tot ceea ce a rămas din această succesiune de evenimente a fost o stradă cu numele lui în Macondo. Şi totuşi, aşa cum declara cu câţiva ani înainte de a muri de bătrâneţe, nici măcar asta nu aştepta în ziua când porni împreună cu cei douăzeci şi unu de oameni ai săi, în zorii zilei, să întâlnească forţele generalului Victorio Medina.

— Îţi lăsăm în grijă Macondo, se mărginise să-i spună lui Arcadio înainte de plecare. Ţi-l lăsăm în bună rânduială, fă în aşa fel încât să-l revedem într-o stare şi mai bună.

Arcadio dădu o interpretare cu totul personală acestei recomandări. Îşi inventă o uniformă cu galoane şi epoleţi de mareşal, inspirându-se din cele văzute în gravurile unei cărţi a lui Melchiade, şi-şi atârnă de centură sabia cu mânerul aurit a căpitanului împuşcat. Aşeză cele două piese de artilerie la intrarea în sat, îmbrăcă în uniforme pe foştii săi discipoli exaltaţi de discursurile sale incendiare şi-i lăsă să se preumble înarmaţi pe străzi ca să lase străinilor impresia că satul este invulnerabil. Era o stratagemă cu două tăişuri, deoarece guvernul zăbovi zece luni fără să îndrăznească să atace localitatea, însă atunci când o făcu, aruncă împotriva ei o forţă atât de disproporţionată încât lichidă orice rezistenţă într-o jumătate de oră. Din prima zi de la proclamarea puterii Arcadio vădi un gust pronunţat pentru decrete. Ajunse să emită până la patru pe zi pentru a ordona şi dispune executarea a tot ce-i trecea prin cap. Introduse serviciul militar obligatoriu de la vârsta de optsprezece ani, declară de utilitate publică toate animalele care străbăteau drumurile după orele şase seara, şi impuse bărbaţilor majori portul obligatoriu al unei brasarde roşii. Îl sechestră pe părintele Nicanor în presbiteriu, ameninţându-l că va fi împuşcat dacă va ieşi, îl opri de la săvârşirea liturghiei şi de a trage clopotele, afară doar pentru sărbătorirea victoriilor liberale. Pentru ca nimeni să nu se îndoiască de severitatea intenţiilor sale, porunci ca un pluton de execuţie să se antreneze în piaţa publică trăgând asupra unei sperietoare de ciori. La început, nu-l luă nimeni în serios. În fond, nu erau altceva decât băieţi de şcoală care se amuzau făcând pe soldaţii. Însă, într-o seară când Arcadio intră în stabilimentul lui Catarino, trompetul salută în batjocură intrarea lui cu un semnal de război care provocă râsul tuturor clienţilor, şi Arcadio puse să-l împuşte pentru injurii aduse autorităţii. Pe cei care protestară îi pedepsi la pâine uscată şi apă, cu picioarele-n butucul pe care-l instală într-una din sălile de clasă. "Eşti un asasin!" îi striga Ursula, ori de câte ori afla despre o nouă măsura arbitrară. Când o să afle Aureliano, o să te împuşte el pe tine şi eu voi fi prima care să mă bucur." Dar toate fură în zadar. Arcadio continuă să strângă chinga, într-un chip pe cât de viguros, pe atât de gratuit, până ce deveni tiranul cel mai crud pe care-l cunoscu vreodată Macondo. "Acum verificaţi pe pielea voastră diferenţa, spuse într-o zi Apolinar Moscote. Iată, acesta este raiul liberalilor". Arcadio fu înştiinţat. În fruntea unei patrule, porni asaltul asupra casei, sparse toate mobilele, bătu la dos fetele şi-l târî după sine pe Apolinar Moscote. În clipa în care Ursula apăru în curtea cazărmii, după ce străbătuse tot satul strigându-şi în gura mare ruşinea şi agitând furioasă un bici înmuiat în catran, Arcadio tocmai se pregătea să dea plutonului de execuţie ordin să tragă.

— Îndrăzneşte, bastardule! strigă Ursula.

Înainte ca Arcadio să aibă timp să facă un gest, ea îi trase o lovitură de bici: "Îndrăzneşte, asasinule! urlă ea. Şi ucide-mă şi pe mine pe deasupra, copil de mamă denaturată. Căci nu voi mai avea lacrimi să plâng de ruşine că am crescut un astfel de monstru." Bicuindu-l fără milă, îl hăitui până în fundul grădinii, unde Arcadio se ghemui ca un melc. Don Apolinar Moscote era inconştient, legat de stâlpul unde fusese mai înainte sperietoarea de ciori sfâşiată de tragerile de antrenament. Băieţii care alcătuiau plutonul de execuţie se risipiră de teamă ca nu cumva Ursula să-şi descarce mânia şi asupra lor. Dar ea nici nu-şi aruncă ochii spre ei. Îl lăsă pe Arcadio în uniforma lui sfâşiată, urlând de furie şi de durere, şi-l dezlegă pe don Apolinar Moscote pentru a-l conduce acasă. Înainte de a părăsi cartierul, le scoase prizonierilor lanţurile.

Începînd din ziua aceea, ea porunci în sat. Restabili slujbele duminicale, suspendă portul brasardelor roşii, anulă toate măsurile dictate sub imperiul proastei dispoziţii. În ciuda energiei de care dădea dovadă, nu înceta să-şi deplângă soarta nefericită. Se simţea

atât de singură încât căuta zadarnic compania soțului ei uitat sub castan. "Uite unde am ajuns, îi zicea ea, în timp ce ploile de vară amenințau să prăbușească micul umbrar de palmieri. Iată, casa goală, copiii noștri risipiți prin lume, iar noi doi, din nou singuri, ca în vremurile dintâi." José Arcadio Buendía, scufundat în prăpastia inconștientului, rămânea surd la tânguirea ei. La începutul nebuniei sale își exprima nevoile pe un ton presant şi prin frânturi în latinește. Scurtele sale fulgerări de luciditate, atunci când Amaranta îi aducea de mâncare, îi permiteau să-i împărtășească necazurile și grijile care-l apăsau mai rău, și să se supună cu docilitate la ventuzele şi la cataplasmele cu muştar. Dar în vremea când Ursula veni la el să se plângă, el pierduse orice legătură cu realitatea. Mereu așezat pe mica lui bancă, ea îi spăla pe rând fiecare parte a corpului aducându-i vești despre familie. "Aureliano a plecat la război încă de acum patru luni şi noi nu ştim nimic de el, zicea ea, frecționându-i umărul cu cârpa muiată în leșie. José Arcadio se află din nou la noi, acum este bărbat de-a binelea, mai înalt ca tine şi tatuat peste tot cu împunsături, dar s-a întors numai ca să arunce rușinea pe casa noastră." I se păru totuşi că observă că soțul ei devenea mai trist la aflarea acestor veşti proaste. Preferă atunci să-l mintă. "Nu crede nimic din ce-ți povestesc, zicea ea acoperindu-i cu cenușă excrementele pentru a le aduna cu lopata. Dumnezeu a vrut ca José Arcadio şi Rebeca să se căsătorească şi acum sunt foarte fericiți." Ajunse să-l înşele cu atâta sinceritate încât propriile ei minciuni începură s-o consoleze şi pe ea. "Arcadio s-a făcut om serios, zise ea, şi foarte curajos, un tânăr foarte frumos în uniforma şi cu sabia lui." Dar parcă vorbea cu un mort, căci José Arcadio Buendía nu mai putea fi prins de nici una din preocupările de acest gen. Totuşi, ea stărui. Îl vedea atât de inofensiv, atât de indiferent față de toate, încât hotărî să-l dezlege. Nici măcar nu se ridică de pe banca lui. Continuă să rămână expus în soare şi în ploaie ca şi cum nu corzile îl țineau legat de trunchiul castanului, ci o forță superioară oricăror legături vizibile. Pe la mijlocul lunii august, când iarna începea să se statornicească, Ursula putu să-i aducă în sfârşit o veste care părea a fi adevărată.

— Închipuieşte-ți că norocul nu vrea, hotărât, să ne lase să răsuflăm, îi spuse ea. Amaranta şi italianul cu pianul mecanic se căsătoresc.

Într-adevăr, prietenia dintre Amaranta şi Pietro Crespi progresa, favorizată de încrederea Ursulei care, de data aceasta, nu socotea necesar să le supravegheze întâlnirile. Italianul venea înspre seară, cu o gardenie la butonieră şi-i traducea Amarantei din sonetele lui Petrarca. Rămâneau pe verandă să respire parfumul sufocant de origan şi de trandafiri, el, adâncit în lectură iar ea făcând dantele cu croşeta, indiferenți față de peripețiile şi veştile proaste ale războiului, până când țânțarii îi sileau să se refugieze în salon. Sensibilitatea Amarantei, tandrețea ei discretă însă învăluitoare țesuseră, încetul cu încetul, în jurul logodnicului o pânză nevăzută de păianjen pe care trebuia să o îndepărteze materialmente cu degetele sale palide şi lipsite de inele, pentru a părăsi casa când băteau ceasurile opt. Umpluseră un album frumos cu cărți poştale pe care Pietro Crespi le primea din Italia. Erau imagini cu îndrăgostiți în parcuri solitare, cu vignete înfățişând inimi străpunse de săgeți şi panglici aurite ținute de porumbițe. "Eu cunosc parcul acesta din Florența, spunea Pietro Crespi privind cărțile poştale. Nu trebuie decât să întinzi mâna şi păsările coboară să-ți mănânce din palmă." Uneori, în fața unei acuarele cu Veneția, nostalgia transforma în arome dulci de flori înmiresmate mirosul de mâl de fructe de mare putrezite pe canale. Amaranta suspina, râdea, visa după o patrie nouă, în care bărbații şi femeile, toți la fel de frumoşi, vorbeau o limbă copilărească, şi oraşe antice în care nu mai supraviețuiau, pentru a perpetua amintirea măreției lor trecute, decât pisicile hoinărind printre ruine. După ce traversase oceanul în căutarea ei, după ce o confundase cu pasiunea în mângâierile vehemente ale Rebecăi, Pietro Crespi descoperise în sfârşit dragostea. Fericirea aduse cu sine prosperitatea. Magazinul lui ocupa atunci aproape o stradă întreagă şi devenise un refugiu al fanteziei, cu reproduceri după campanila Florenței care anunțau ceasurile printr-un concert de clopote, cutiuțe muzicale din Sorrento, pudriere din China care cântau o melodie pe cinci note de îndată ce le ridicai capacul, şi toate instrumentele muzicale imaginabile, şi toate mecanismele cu arc care se puteau inventa. Bruno Crespi, fratele său mai mic, ținea magazinul, deoarece el însuşi nu mai putea face față tuturor cursurilor sale

de muzică. Datorită lui, strada Turcilor, cu uluitoarele ei etalaje de fleacuri, deveni în curând un cartier liniştit, plin de melodii, unde puteai uita de uneltirile tiraniei lui Arcadio şi de coşmarul îndepărtat al războiului. Atunci când Ursula hotărî reluarea slujbelor duminicale, Pietro Crespi dărui bisericii un armoniu german, organiză un cor de copii şi pregăti un întreg repertoriu gregorian care aducea o notă de strălucire în ritualul funebru al părintelui Nicanor. Nimeni nu se îndoia că va face din Amaranta o soție fericită. Fără să grăbească evoluția sentimentelor lor, lăsându-se călăuziți de înclinarea firească a inimii, au ajuns până acolo încât nu mai rămânea decât să fixeze data căsătoriei. Nu aveau să întâmpine nici un obstacol. Ursula se acuza în sinea ei că stricase, prin amânări repetate, soarta Rebecăi, şi nu era dispusă să acumuleze remuşcări. Doliul sever impus de moartea lui Remedios fusese pus pe planul al doilea datorită războiului, a absenței lui Aureliano, a brutalității lui Arcadio şi a alungării lui José Arcadio şi a Rebecăi. Întrucât nunta era iminentă, Pietro Crespi însuşi lăsase să se înțeleagă că Aureliano José, față de care avea o dragoste aproape părintească, putea să fie considerat ca un fiu mai mare al său. Totul te făcea să crezi că pe Amaranta o aşteaptă fericirea. Dar, spre deosebire de Rebeca, ea nu se arăta deloc zorită. Cu aceeaşi răbdare cu care împodobea fețele de masă cu culori vii, cu care cosea lucruri minunate de pasmanterie, cu care broda în ochiuri păuni regali, aştepta ca Pietro Crespi să nu mai poată rezista pornirilor năvalnice ale inimii lui. Ceasul ei bătu, o dată cu ploile funeste din octombrie. Pietro Crespi îndepărtă broderia pe care o ținea pe genunchi, îi luă mâna şi i-o strânse în ale sale. "Nu mai pot aştepta, îi zise el. Ne vom căsători în luna viitoare." La atingerea mâinilor sale reci, Amaranta nu tremură de loc. Şi-o retrase pe a ei, ca un animal fugărit şi se întoarse la lucrul ei.

— Nu fi naiv, Crespi, zise ea surâzând. Nici moartă nu mă voi căsători cu tine.

Pietro Crespi îşi pierdu complet stăpânirea de sine. Începu să plângă fără pudoare, frângându-şi aproape degetele de disperare, dar nu izbuti să o înduplece. "Nu-ți pierde vremea, mai găsi să adauge Amaranta. Dacă într-adevăr mă iubeşti atât de mult, nu mai pune piciorul în casa aceasta." Ursula crezu că înnebuneşte de ruşine. Pietro Crespi epuiza întreaga gamă de rugăminți şi implorări. Ajunse până la umilirile cele mai grele şi mai de necrezut. Plânse o după-amiază întreagă în brațele Ursulei care şi-ar fi dat şi sufletul pentru a-l consola. În anumite seri ploioase, era văzut hoinărind în jurul casei, cu un cortel de mătase, încercând să descopere puțină lumină în odaia Amarantei. Nicicând nu fusese mai chipeş decât în epoca aceasta. Capul său maiestuos de împărat pradă suferințelor dobândise un aer straniu de grandoare. Le imploră pe prietenele Amarantei, care veneau să brodeze în verandă, să încerce să o convingă. Îşi neglijă afacerile. Îşi petrecea toată ziua în fundul prăvăliei scriind bilete neroade pe care le trimitea Amarantei, însoțite de petale uscate şi fluturi împăiați, pe care ea i le trimitea înapoi fără să le deschidă măcar. Zăbovea ceasuri întregi cântând la ghitară. Într-o noapte, începu să cânte. Macondo se trezi într-un fel de stupoare, transportat în al şaptelea cer de o ghitară care nu merita să aparțină lumii acesteia şi de un glas plin de atâta iubire încât nu puteai crede că are pereche pe pământ. Pietro Crespi văzu atunci apărând lumina la toate ferestrele din sat afară de aceea a Amarantei. În doi noiembrie, de ziua morților, fratele său deschise prăvălia şi găsi toate lămpile aprinse, toate cutiuțele muzicale deschise, toate pendulele oprite la aceeaşi oră, de acum eternă, şi în mijlocul acestui concert dezordonat, îl descoperi pe Pietro Crespi în biroul din fundul magazinului, cu vinele tăiate cu un brici, cu ambele mâini într-un bazin de smirnă.

Ursula decise să i se facă priveghiul în casa ei. Părintele Nicanor se opuse să i se îngăduie slujba religioasă şi înmormântarea creştinească. Ursula i se împotrivi. "Într-un chip pe care nici dumneavoastră nici eu nu-l putem înțelege, îi zise ea, acest om este un sfânt. Şi-l voi îngropa, împotriva vrerii dumneavoastră, lângă mormântul lui Melchiade." Făcu aceasta, cu aprobarea satului întreg, cu funeralii grandioase. Amaranta nu-şi părăsi odaia. Auzi din patul ei suspinele Ursulei, paşii şi murmurele mulțimii care năpădiră casa, urletele bocitoarelor, şi apoi o tăcere adâncă plină de parfumul florilor veştejite. Multă vreme mai continuă să simtă mirosul uşor de lavandă care-l însoțea pe Pietro Crespi la lăsarea serii, avu însă destule puteri să nu se lase pradă delirului. Ursula o abandonă cu totul. Nici nu-şi ridică ochii pentru a se milostivi de ea, în după-amiaza când Amaranta intră în

bucătărie şi-şi băgă mâna în jeraticul cuptorului, până când durerile fură atât de mari încât nu mai simți nimic decât duhoarea cărnii ei fripte. A fost un leac sălbatec împotriva remuşcărilor. Timp de câteva zile, intra şi ieşea din casă, cu mâna într-un castronaş cu albuş de ou, iar când rănile i se vindecară, albuşurile de ouă parcă i-ar fi cicatrizat şi ulcerările inimii. Singura urmă vizibilă a acestei tragedii era bandajul de voal negru pe care-l înfăşură în jurul mâinii ei arse şi pe care avea să-l poarte până la moarte.

Arcadio dovedi o generozitate rară decretând doliul general după moartea lui Pietro Crespi. Ursula interpretă gestul său ca o reîntoarcere a oii pierdute. Cu toate acestea, se înşelă. Ea îl pierduse pe Arcadio nu numai din ziua în care îmbrăcase uniforma de soldat, ci dintotdeauna. Credea că l-a crescut ca pe un fiu, aşa cum o crescuse pe Rebeca, fără privilegii, fără discriminări. Însă, tot timpul cât durase ciuma insomniei, şi după aceea, între febra utilitară a Ursulei, delirările lui José Arcadio Buendía, ermetismul lui Aureliano, duşmănia de moarte dintre Amaranta şi Rebeca, Arcadio rămase un copil solitar şi sălbatec. Aureliano îl învăță să citească şi să scrie, dar gândindu-se la alte lucruri, ca şi cum ar fi făcut-o un străin. Îi dăruia din hainele lui, pe care Visitación trebuia să le transforme, atunci când erau numai bune de aruncat. Arcadio suferea din pricina ghetelor prea mari pentru el, din pricina pantalonilor peticiți, a feselor sale de femeie. Nu reuşi să se destăinuiască cuiva mai bine decât lui Visitación şi Cataure în limba lor. Melchiade a fost singurul care se ocupa cu adevărat de el, care îl făcea să asculte textele sale de neînțeles şi îi dădea indicațiuni în privința artei dagherotipiei. Nimeni nu-şi închipuia cât de mult putea să-i deplângă moartea în taină şi cu câtă deznădejde se încăpățână în voința de a-l învia studiind în zadar hârtiile pe care le lăsase. Şcoala, unde i se dădea atenție şi era respectat, apoi exercitarea puterii, cu decretele lui indiscutabile şi cu uniforma sa glorioasă, îl uşurară de povara vechii sale amărăciuni. Într-o seară, la Catarino, cineva îndrăzni să-i spună:

— Nu meriți numele pe care-l porți.

Împotriva oricărei aşteptări, Arcadio nu puse să-l împuşte.

— Sunt foarte onorat, zise el. Eu nu sunt un Buendía.

În fața unui asemenea răspuns, cei care cunoşteau secretul filiației sale crezură că şi el este la curent, dar în realitate el nu-l cunoscu niciodată. Pilar Ternera, mama lui, care făcuse să-i clocotească sângele în cabinetul de dagherotipie, îl obseda într-un chip la fel de irezistibil ca altă dată pe José Arcadio, apoi pe Aureliano. Cu toate că-şi pierduse farmecul şi râsul zglobiu, el o căuta şi o găsea în mirosul ei de fum, pe care-l ducea după sine. Cu puțin înainte de război, într-o zi când, spre amiază, întârzie să vină să-şi caute fiul mal mic la şcoală, Arcadio se puse să o aştepte în odaia în care obişnuia să-şi facă siesta şi unde mai târziu instală butucul pentru prizonieri. În timp ce copilul se amuza în curte, el îi pândi sosirea, tremurând de nerăbdare în hamacul său, fiind sigur că Pilar Ternera avea să treacă pe acolo. Ea sosi. Arcadio o apucă de mână şi voi să o răstoarne în hamac.

— Nu pot, nu pot, zise Pilar Ternera cu oroare. Nu-ți poți închipui cât de mult aş vrea să-ți fac pe plac, dar Dumnezeu mi-e martor că nu pot.

Arcadio o ridică de mijloc cu acea forță uimitoare pe care o moştenise şi simți că lumea întreagă se prăbuşeşte numai la atingerea pielii ei.

— Nu face pe sfânta, îi zise. La urma urmei toată lumea ştie că nu eşti decât o târfă.

Pilar îşi stăpâni dezgustul pe care i-l inspira mizerabilul ei destin.

— Copiii au să observe ceva, murmură ea. Mai bine la noapte; nu pune prăjina la poartă.

În seara aceea, Arcadio o aşteptă, dârdâind de febră, în hamacul său. Aşteptă fără să închidă o clipită ochii, ciulind urechile la țârâitul greierilor vestind zorile care nu mai veneau, ascultă buhaii de baltă, implacabilul lor rond la oră fixă, din ce în ce mai convins că a fost înşelat. Dintr-o dată, după ce nerăbdarea lui se prefăcuse în furie, se deschise uşa. Câteva luni mai târziu, în fața plutonului de execuție, Arcadio avea să-şi amintească de acei paşi înfundați în sala de clasă, de izbirile de băncile şcolăreşti şi, în sfârşit, de atingerea mâinilor sale de un corp în întunericul încăperii, şi de răsuflarea precipitată a unei alte inimi decât a sa, bătând să se spargă. Întinse mâna şi întâlni altă mână purtând două inele la acelaşi deget, gata să se înece în beznă. Îi simți nervurile vinelor, pulsul nenorocit, şi simți

şi palma umedă a acelei mâini, cu linia vieţii tăiată la baza degetului mare de lovitura ghearei morţii. Atunci înţelese că nu era femeia pe care o aştepta, deoarece nu mirosea a fum ci a briantină din floricele, şi avea sâni plini şi orbi cu sfârcuri de bărbat, iar sexul pietros şi rotund ca o nucă şi tandreţea dezordonată a lipsei de experienţă care se exaltă. Era fecioară şi purta prenumele neverosimil de Santa Sofia de la Piedád. Pilar Ternera îi plătise cincizeci de pesos, jumătate din economiile pe care le realizase în toată viaţa ei, ca să facă ceea ce a făcut. Arcadio o observase adesea ţinând prăvălioara cu alimente a părinţilor ei, dar nu-i dăduse niciodată atenţie, deoarece ea avea acea virtute rară de a nu exista cu adevărat decât la momentul oportun. Însă, din ziua aceea, ea venea să se ghemuiască ca o pisică la căldura pieptului său. Venea la şcoală la ora siestei, având consimţământul părinţilor săi, cărora Pilar Ternera le plătise cealaltă jumătate a economiilor ei. Mai târziu, când trupele guvernamentale îi siliră să părăsească localul şcolii, se drăgosteau în odăiţa din fundul prăvăliei, între bidoanele cu untură şi sacii cu porumb. Prin epoca în care Arcadio fu numit comandant civil şi militar, avură o fetiţă.

Singurii din familie care aflară au fost José Arcadio şi Rebeca, cu care Arcadio întreţinea acum relaţii apropiate, bazate pe un sentiment de complicitate mai mult decât pe legăturile lor de rudenie. José Arcadio îşi plecase cerbicia sub jugul căsătoriei. Fermitatea de caracter a Rebecăi, lăcomia pântecului ei erau suficiente pentru mobilizarea puterii extraordinare de muncă a soţului ei, care dintr-un om de nimic şi un vânător de fuste ce era, se transformase într-un animal uriaş de muncă. Aveau o casă foarte curată şi bine aranjată. Dimineaţa, Rebeca deschidea larg uşile şi ferestrele, iar vântul mormintelor intra pe fereastră pentru a ieşi pe porţile curţii, lăsând pereţii albiţi şi mobilele argăsite de salpetrul morţilor. Foamea ei de pământ, ciocănitul osemintelor părinţilor ei, clocotul sângelui ei faţă de firea pasivă a lui Pietro Crespi, toate rămăseseră în hambarul amintirilor. Toată ziua broda la fereastră, departe de chinurile războiului până în clipa când începeau să vibreze în interiorul bufetului vasele de ceramică şi când se scula să pună la cuptor mâncarea, mult înainte să apară haita slabă şi murdară a câinilor de vânătoare care-l preceda pe colosul cu botfori şi pinteni, înarmat cu o puşcă cu două ţevi, care aducea uneori un cerb întreg pe umăr şi aproape întotdeauna o spinare bună de iepuri şi canari sălbatici. Într-o după-amiază, la începutul luării puterii, Aureliano veni să le facă o vizită inopinată. Nu-l mai văzuseră de când părăsiseră casa, dar el se arătă atât de afectuos, dovedind că-i considera mereu ca fiind ai familiei, încât îl invitară să împartă cu ei tocana.

Arcadio aşteptă cafeaua pentru a le dezvălui motivul vizitei sale: primise un denunţ împotriva lui José Arcadio. Se spunea că a început să-şi lucreze pământul, dărâmând gardurile şi nimicind cu boii săi colibele, însuşindu-şi cu forţa ogoarele cele mai bune din împrejurimi. De la ţăranii pe care nu-i despuiase, deoarece pământurile lor nu-l interesau, cerea un impozit pe care-l percepea în fiecare sâmbătă, însoţit de câinii săi şi înarmat cu puşca lui cu două ţevi. Nu încercă să tăgăduiască. Zicea că e în dreptul lui, deoarece pământurile uzurpate fuseseră împărţite de José Arcadio Buendía pe vremea întemeierii satului şi socotea că poate dovedi că tatăl era nebun încă din vremea aceea, întrucât dispusese de un patrimoniu care de fapt aparţinea întregii familii. Pledoaria lui a fost de altfel inutilă: Arcadio nu venise să facă dreptate. Propuse numai crearea unui oficiu în care să se înregistreze domeniile fiecăruia, pentru ca José Arcadio să-şi poată legaliza titlurile de proprietate uzurpată, însă cu condiţia de a încredinţa guvernării locale dreptul de a percepe dările pe care le încasa el. Căzură de acord. După câţiva ani, când colonelul Aureliano Buendía examină titlurile de proprietate, descoperi că erau înregistrate pe numele fratelui său toate pământurile pe care le puteai cuprinde cu ochii, de la colina unde se afla grădina lui până în fundul zării, inclusiv cimitirul, şi că în cursul celor unsprezece luni ale puterii sale, Arcadio îşi umpluse buzunarele, nu numai cu banii de impozite, ci şi cu cei pe care-i storcea de la locuitorii satului în schimbul dreptului de a-şi îngropa morţii pe domeniul lui José Arcadio.

Ursula află abia după câteva luni ceea ce era deja de notorietate publică, deoarece oamenii i-o ascundeau pentru a nu-i spori suferinţa. Începu să aibă bănuieli. "Arcadio îşi construieşte o casă", îi spuse ea soţului ei cu o mândrie prefăcută, în timp ce încerca să-i

bage în gură o lingură cu sirop de totumo. Dar în acelaşi timp nu se putu împiedica de a ofta: "Nu ştiu de ce, însă toate acestea nu-mi miros a bine." Mai târziu, când află că Arcadio nu numai că-şi terminase casa, dar comandase şi mobilier vienez, bănuielile ei că lua din fondurile publice deveniră certitudini. "Tu eşti ruşinea familiei noastre", îi strigă ea într-o duminică, după liturghie, văzându-l în noua sa casă, jucând cărți cu ofițerii săi. Arcadio nu-i dădu nici o importanță. Ursula nu află decât atunci că Arcadio avea o fetiță de şase luni şi că Santa Sofia de la Piedád, cu care trăia în concubinaj, era din nou gravidă. Se hotărî să-i scrie colonelului Aureliano Buendía, oriunde se va fi aflând, pentru a-l pune la curent cu situația. Însă evenimentele care se precipitară din zi în zi nu numai că o împiedicară să-şi pună în aplicare planurile, dar o făcură chiar să regrete că le-a conceput. Războiul care până atunci, nu era decât un cuvânt care desemna o conjunctură vagă şi îndepărtată, luă aspectul unei realități tragice. Spre sfârşitul lui februarie sosi la Macondo o bătrână cu fața cenuşie, cocoțată pe un asin încărcat cu mături. Avea o mutră atât de inofensivă, încât santinelele de serviciu o lăsară să treacă fără nici o vorbă, ca pe un negustor obişnuit care venea din satele de lângă mlaştini. Se duse direct la cartier. Arcadio o primi în localul care odinioară servea de sală de clasă şi care acum transformat într-un fel de cantonament de ariergardă, plin cu hamacuri înfăşurate şi atârnate de cârlige, cu saltele îngrămădite în unghere, cu puşti, carabine şi chiar cu flinte de vânătoare aruncate grămadă la pământ. Bătrâna luă un aer marțial, salută milităreşte şi-şi declină identitatea:

— Sunt colonelul Gregorio Stevenson.

Aducea veşti proaste. Ultimele focare ale rezistenței liberale, după spusele sale, erau pe cale să fie nimicite. Colonelul Aureliano Buendía pe care-l lăsase să bată în retragere în zona Riohacha, îl însărcinase să meargă să-l caute pe Arcadio şi să-i vorbească. Trebuia să se predea fără nici o rezistență, punând condiția de a se respecta, pe cuvânt de onoare, viața şi averea tuturor liberalilor. Arcadio îl privi cu compătimire pe acest mesager ciudat pe care l-ai fi putut confunda cu o bătrână refugiată.

— Bineînțeles că aveți asupra dumneavoastră vreun mesaj scris, îi zise el.

— Bineînțeles, răspunse emisarul, că n-am nimic asupra mea. Este uşor de înțeles că în împrejurările actuale nu poți avea asupra ta nimic compromițător.

Tot vorbind, îşi scoase din corsaj şi puse pe masă un peştişor de aur. "Cred că acesta ajunge", zise el. Arcadio constată că era într-adevăr unul din peştişorii fabricați de colonelul Aureliano Buendía. Dar cineva putea tot atât de bine să-l fi cumpărat înainte de război, şi salvconductul n-avea deci nici o valoare. Pentru a-şi dovedi identitatea, mesagerul ajunse să divulge un secret militar. Mărturisi că pleacă în misiune la Curaçao, unde avea de gând să-i recruteze pe exilații din insulele Caraibe şi să-şi procure arme şi muniții suficiente pentru a încerca o debarcare către sfârşitul anului. Bizuindu-se pe acest plan, colonelul Aureliano Buendía dorea ca, deocamdată, să nu se aducă jertfe inutile. Totuşi, Arcadio rămase neclintit. În timp ce-i verifica identitatea, îl puse pe mesager sub lacăt şi hotărî să-şi apere poziția până la moarte.

N-avea să aştepte multă vreme. Veştile despre eşecul liberalilor se precizau de fiecare dată tot mai mult. Spre sfârşitul lui martie, puțin după miezul nopții, pe o ploaie timpurie, tensiunea surdă a săptămânilor scurse izbucni brutal, printr-un sunet de trompetă urmat de o lovitură de tun care dărâmă turnul bisericii. Într-adevăr, voința de rezistență a lui Arcadio era nebunie curată. Nu dispunea decât abia de cincizeci de oameni, prost echipați, cărora li se alocase un maximum de douăzeci de cartuşe de fiecare. Dar toți câți erau, foştii elevi, ațâțați de proclamațiile lui răsunătoare, erau hotărâți să-şi lase ciuruită pielea pentru o cauză pierdută. În mijlocul zgomotelor confuze ale cizmelor, ale ordinelor contradictorii, ale loviturilor de tun care făceau să se cutremure pământul, ale gloanțelor trase brambura şi ale sunetelor de trompetă fără sens, aşa-zisul colonel Stevenson reuşi să se întrețină cu Arcadio." Scutiți-mă de a muri nedemn în lanțuri în aceste boarfe femeieşti, îi zise el. Dacă e să mor, să mor în luptă". Izbuti să-l convingă. Arcadio dădu ordin să i se dea o armă şi douăzeci de cartuşe şi să fie lăsat să apere, împreună cu cinci oameni, cartierul general, în timp ce el însuşi împreună cu statul său major porni înspre primele linii ale rezistenței. Nu putu să ajungă până la drumul mlaştinei. Baricadele fuseseră distruse şi apărătorii se luptau

descoperiţi pe străzi, mai întâi până la epuizarea raţiei de cartuşe, apoi cu pistolul împotriva puştilor şi, la urmă, corp la corp. În faţa dezastrului, câteva femei se avântară în plină stradă, înarmate cu bâte şi cu cuţite de bucătărie. În confuzia care domnea, Arcadio se întâlni nas în nas cu Amaranta, care-l căuta ca o nebună, în cămaşă de noapte, cu două pistoale vechi ale lui José Arcadio Buendía, dădu puşca lui unui ofiţer care şi-o pierduse pe a sa în cursul unei lupte şi se furişă cu Amaranta pe o stradă laterală, pentru a o conduce acasă. Ursula aştepta pe pragul porţii, indiferentă la împuşcăturile care deschiseseră o ferăstruică în faţada casei vecine. Ploaia încetase, însă străzile erau lunecoase, nămoloase ca săpunul pe jumătate topit, şi cu greu puteai evalua distanţele pe întuneric. Arcadio o lăsă pe Amaranta cu Ursula şi voi să ţină piept la doi soldaţi care trăgeau simultan la întâmplare din colţul străzii. Vechile pistoale, păstrate de atâţia ani în fundul unui dulap, nu mai funcţionau. Făcând scut din trupul ei pentru a-l apăra pe Arcadio, Ursula încercă să-l aducă până la casă.

— Vino, pentru Dumnezeu! strigă ea. Ajungă-ţi cu nebuniile acestea!

Soldaţii ochiră asupra lor.

— Daţi-i drumul acestui bărbat, doamnă, urlă unul dintre ei. Altfel nu mai răspundem de nimic.

Arcadio o împinse pe Ursula către casă şi se predă. Puţin timp după aceea tăcură armele şi clopotele începură să sune. Rezistenţa fusese zdrobită în mai puţin de jumătate de oră. Nici unul dintre oamenii lui Arcadio nu supravieţuise atacului, însă înainte de a muri răpuseseră vreo trei sute de soldaţi. Ultimul bastion fusese cazarma. Înainte de asalt, aşa-zisul colonel Gregorio Stevenson îi eliberă pe prizonieri şi porunci oamenilor săi să coboare să se bată în stradă. Extraordinara mobilitate şi precizia extremă cu care-şi trase cele douăzeci de cartuşe de la ferestre diferite creară impresia că localul cazarmei era bine apărat, aşa că asediatorii o dărâmară cu lovituri de tun. Căpitanul care comandase operaţiunile a rămas foarte uimit de a nu găsi pe nimeni printre dărâmături, cu excepţia unui singur om în chiloţi, mort ţeapăn, cu puşca descărcată ţinută încă de un braţ care fusese complet smuls din trup. Avea un păr des de femeie, răsucit în jurul cefei şi fixat cu o baretă, iar de gât purta un scapular cu un peştişor de aur. Căpitanul, răsucind trupul cu vârful cizmei, pentru a-i lumina faţa, rămase zăpăcit:

— La dracu! strigă el.

Alţi ofiţeri se apropiară.

— Priviţi unde şi-a găsit să se arate acest strigoi le zise căpitanul. Este Gregorio Stevenson.

În zori, în urma unui consiliu de război constituit în grabă, Arcadio fu împuşcat la zidul cimitirului. În timpul ultimelor sale două ceasuri de viaţă, nu putu înţelege pentru ce-i dispăruse teama care-l chinuise din fragedă copilărie. Nepăsător, fără să se preocupe măcar de a da dovezi despre noul său curaj, ascultă rechizitoriul interminabil al acuzaţiei. Se gândea la Ursula care în clipa aceea avea să-şi bea cafeaua, sub castan, împreună cu José Arcadio Buendía. Se gândea la fiica lui de opt luni, care nu avea încă nici un prenume, şi la copilul care avea să se nască în august. Se gândea la Santa Sofia de la Piedád pe care o lăsase, în seara trecută sărind un cerb pentru dejunul de sâmbătă, şi-i era dor de părul ei curgând pe umeri şi de genele care păreau false. Fără sentimentalism deşert, se gândea la toţi oamenii pe care-i cunoscuse, într-un fel de bilanţ sever al socotelilor cu viaţa, şi începea să înţeleagă cât de mult iubea de fapt fiinţele pe care le urâse mai mult. Preşedintele consiliului de război îşi începu cuvântarea finală şi Arcadio nu-şi dădu seama că trecuseră deja două ore. "Chiar dacă dovezile aduse împotriva acuzatului n-ar fi atât de grave, zise preşedintele, imprudenţa criminală şi lipsa de răspundere cu care acuzatul şi-a împins oamenii să piară inutil, ar fi suficiente ca să-i atragă pedeapsa capitală." În şcoala dărâmată, unde simţise pentru prima oară siguranţa pe care ţi-o dă puterea, la câţiva metri de încăperea unde cunoscuse incertitudinile amorului, Arcadio găsi ridicol, acest formalism al morţii. De fapt, moartea nu-l interesa de loc, ci mai degrabă viaţa: încât atunci când se pronunţă sentinţa, nu încercă un sentiment de spaimă, ci unul de nostalgie. Rămase mut până ce i se ceru să-şi exprime ultima dorinţă.

— Spuneți-i soției mele, răspunse el cu glas tare şi clar, să-i dea fetiței numele de Ursula. Schiță o pauză, apoi întări cele spuse: Ursula, ca bunica. Şi mai spuneți-i că dacă copilul care se va naşte va fi băiat, să-l numească José Arcadio, nu în amintirea unchiului, ci a bunicului său.

Înainte de a-l duce la zid, părintele Nicanor voi să-l asiste. "Nu mă căiesc de nimic", zise Arcadio şi se puse sub ordinele plutonului de execuție, după ce bău o ceaşcă de cafea neagră. Comandantul plutonului, specializat în execuții sumare, purta un nume care însemna ceva mai mult decât o întâmplare: căpitanul Roque Carnicero (măcelarul). În drum spre cimitir, în ciuda burniței persistente, Arcadio observă că în zare răsărea o zi de miercuri radioasă. Nostalgia lui se risipi o dată cu negura şi făcu loc unei imense curiozităţi. Abia în clipa în care i se ordonă să se aşeze cu spatele la zid, Arcadio o observă pe Rebeca, cu părul umed, îmbrăcată într-o rochie cu flori de trandafiri, deschizând ferestrele casei. Se strădui ca ea să-l recunoască. Într-adevăr, Rebeca se uită cu totul întâmplător în direcția zidului şi rămase paralizată de stupoare; abia putu să reacționeze şi să-i adreseze lui Arcadio un semn de adio. Arcadio îi răspunse în acelaşi chip. În aceeaşi clipă țintiră asupra lui gurile înnegrite ale puştilor, iar el auzi cuvânt cu cuvânt enciclicele psalmodiate ale lui Melchiade, percepu paşii rătăciți ai Santei Sofia de la Piedád, încă fecioară, în sala de clasă, îşi simți nasul cuprins de aceeaşi rigiditate care-i atrăsese atenția la nările cadavrului lui Remedios. "Ah, la naiba! mai reuşi să gândească. Am uitat să le spun că dacă e fetiță, s-o boteze Remedios." Apoi, înşfăcat dintr-o dată de o gheară care-l sfâşia crâncen, simți din nou acea groază care-l chinuise toată viața. Căpitanul dăduse ordin să tragă. Arcadio abia mai avu timp să-şi umple pieptul şi să-şi ridice capul, fără să priceapă de unde putea să curgă lichidul fierbinte care-i ardea coapsele:

— Bandă de codoşi! strigă el. Trăiască partidul liberal!

ÎN MAI SE SFÂRŞI RĂZBOIUL cu două săptămâni înainte ca guvernul să dea anunțul oficial printr-o proclamație răsunătoare care promitea o pedeapsă nemiloasă pentru promotorii insurecției, colonelul Aureliano Buendía fu făcut prizonier în clipa când era să atingă frontiera apuseană, deghizat în vrăjitor băştinaş. Dintre cei douăzeci şi unu de bărbați care-l întovărăşiseră la plecarea în război, paisprezece muriseră în luptă, şase fuseseră răniți şi unul singur îl mai însoțea în clipa înfrângerii finale: colonelul Gerineldo Márquez. Ştirea capturării fu anunțată în Macondo printr-un aviz special. Ursula îl informă pe soțul ei: "Trăieşte. Să ne rugăm la Dumnezeu ca duşmanii lui să fie îndurători."

După trei zile de plâns, într-o după-amiază pe când pregătea nişte prăjituri cu lapte în bucătărie, îi răsună clar în auz glasul fiului ei, foarte aproape. "A fost Aureliano, strigă ea alergând până la castan pentru a-i împărtăşi soțului ei vestea. Nu ştim cum s-a întâmplat această minune, însă trăieşte şi-l vom vedea în curând." O luă ca fapt sigur. Puse să se facă curățenie în toată casa şi schimbă aşezarea mobilelor. După o săptămână, un zvon a cărui origine rămase necunoscută şi pe care nici un. aviz oficial nu avea să-l confirme, îi infirmă tragic presimțirea. Colonelul Aureliano Buendía fusese condamnat la moarte şi, pentru a servi de exemplu populației, sentința avea să fie executată chiar la Macondo. Într-o luni la orele zece dimineața, Amaranta tocmai îl îmbrăca pe Aureliano José, când auzi în depărtare un zgomot confuz de trupă în marş şi un sunet de goarnă, cu o clipă înainte ca Ursula să intre în odaie strigând: "Iată-l că-l aduc!" Trupa se lupta să stăvilească cu patul armelor mulțimea năvalnică. Ursula şi Amaranta se năpustiră până în colțul străzii, croindu-şi drum cu coatele, şi atunci îl văzură. Ai fi zis că e un cerşetor. Îmbrăcămintea îi era zdrențuită, părul şi barba zburlite şi umbla desculț. Călca prin praful fierbinte fără să simtă nimic, cu mâinile legate la spate cu o frânghie pe care un ofițer călare o înnodase de arcada şeii sale. Alături de el, la fel de prost îmbrăcat şi într-o stare la fel de jalnică, era dus colonelul Gerineldo Márquez. Nici unul, nici celălalt nu erau trişti. Păreau mai degrabă tulburați de curajul mulțimii care apostrofa trupa cu fel de fel de insulte.

— Fiul meu! strigă Ursula în mijlocul tumultului, înghiontindu-l pe soldatul care încerca s-o oprească.

Calul ofițerului cabră. Atunci colonelul Aureliano Buendía se opri, tremurând, se desprinse din brațele mamei sale şi o fixă cu asprime drept în ochi.

— Întoarce-te acasă, mamă, îi zise el. Cere învoirea autorităților şi vino să mă vezi în închisoare.

O privi pe Amaranta care se oprise, nehotărâtă, la doi paşi în spatele Ursulei, şi o întrebă surâzând: "Ce ai pățit la mână?" Amaranta îşi ridică mâna bandajată în negru: "O arsură", răspunse ea şi o feri pe Ursula să nu fie călcată de cai. Trupa se mişcă din nou. O gardă specială îi înconjură pe prizonieri şi-i duse în trap până la cartier.

Spre seară, Ursula se duse la închisoare pentru a-l vizita pe colonelul Aureliano Buendía. Încercase să obțină un permis prin intermediul lui don Apolinar Moscote, însă în fața atotputerniciei militarilor, acesta îşi pierduse orice autoritate. Iar părintele Nicanor era reținut în casă din pricina unei febre hepatice. Părinții colonelului Gerineldo Márquez, care nu era condamnat la moarte, încercaseră să-l vadă, dar fură alungați cu patul puştilor. Orice intervenție dovedindu-se imposibilă, convinsă că fiul ei va fi împuşcat în zori, Ursula strânse într-o boccea ceea ce voia să-i trimită şi se duse singură la cazarmă.

— Sunt mama colonelului Aureliano Buendía, spuse ea prezentându-se sentinelelor.

Aceştia îi barară drumul. "Vreau să intru cu orice preț, îi preveni Ursula. Iar dacă aveți ordin să trageți, puteți începe îndată". Îl îmbrânci pe unui dintre ei şi pătrunse în fosta sală de clasă unde un grup de soldați dezbrăcați în pielea goală îşi ungeau armele. Un ofițer în ținută de război, roşind, cu ochelari cu lentile foarte groase şi cu maniere ceremonioase, concedie cu un gest sentinelele.

— Sunt mama colonelului Aureliano Buendía, repetă Ursula.

— Vreți să spuneți, o corectă ofițerul cu un zâmbet amabil, că sunteți mama *domnului Aureliano Buendía.*

Ursula recunoscu după tonul afectat al cuvintelor cadența tărăgănată a oamenilor podişului, al cachacoşilor.

— Cum doriți, domnule, admise ea, numai să-mi îngăduiți să-l văd.

Existau ordine superioare care interziceau vizitarea celor condamnați la moarte, însă ofițerul îşi asumă răspunderea de a-i acorda o întrevedere de cincisprezece minute. Ursula îi arătă conținutul boccelei pe care o adusese: rufărie proaspătă de schimb, cizmulițele pe care le purtase la nuntă şi prăjiturile cu lapte pe care le pusese de-o parte pentru el din ziua în care avusese presimțirea reîntoarcerii lui. Îl găsi pe colonelul Aureliano Buendía în încăperea cu butucul, întins pe un pat de campanie, cu brațele desfăcute deoarece făcuse gâlci la subsuori. I se îngăduise să se bărbierească. Mustața groasă, cu vârfurile ridicate, făcea ca pomeții să-i fie şi mai proeminenți. Îi păru Ursulei mai palid decât în clipa plecării, puțin mai înalt şi mai însingurat ca oricând. Era la curent cu cele mai mici amănunte întâmplate în casă: sinuciderea lui Pietro Crespi, tirania lui Arcadio şi executarea lui, nepăsarea lui José Arcadio Buendía sub castan. Ştia că Amaranta îşi consacrase văduvia feciorelnică creşterii lui Aureliano José şi că acesta începuse să dea dovadă de o judecată foarte sănătoasă, că citea şi scria în acelaşi timp în care învăța să vorbească. Din clipa în care intrase în odaie, Ursula se simți intimidată de maturitatea fiului ei, de aura lui de superioritate, de autoritatea strălucitoare care emana din el. Se arăta surprinsă că era atât de bine informat. "Ştii că sunt ghicitor, zise el glumind. Şi adăugă vorbind serios: Azi-dimineață, când m-au adus, am avut impresia că am mai trecut cândva prin toate acestea." Într-adevăr, în timp ce mulțimea tuna la trecerea lui, el rămase absorbit de gânduri, mirat să vadă cât de mult îmbătrânise satul într-un an. Migdalii aveau frunzele toate zdrențuite. Casele zugrăvite în albastru, ajunseseră să capete o culoare nedefinită.

— Ce să-i faci, suspină Ursula, vremea trece.

— Este adevărat, recunoscu Aureliano, însă nu chiar atât de repede.

În felul acesta, întrevederea atât de mult aşteptată, pentru care amândoi îşi pregătiseră întrebările şi prevăzuseră chiar şi răspunsurile, redeveni conversația cotidiană dintotdeauna. Când santinela anunță sfârşitul întrevederii, Aureliano scoase de sub salteaua patului de

campanie un sul de hârtii udate de sudoare. Erau versurile sale. Cele pe care i le inspirase Remedios şi pe care le luase cu sine în clipa plecării, şi cele scrise după aceea, în răgazurile întâmplătoare ale războiului. "Făgăduieşte-mi că nu le va citi nimeni, îi zise el. Încă în seara asta aprinde focul cu ele." Ursula i-o făgădui şi se ridică pentru a-i da un sărut de adio.

— Ți-am adus un revolver, murmură ea.

Colonelul Aureliano Buendía se asigură că sentinela nu era de față şi răspunse cu glas scăzut: "Nu-mi este de nici un folos. Totuşi, dă-mi-l pentru cazul că te vor scotoci la plecare." Ursula scoase revolverul din corsetul ei şi-l strecură sub salteaua patului de campanie. "Şi acum, încheie, el, întărindu-şi calm glasul, nu-mi spune adio. Nu te ruga de nimeni şi nu te umili în fața nimănui. Închipuieşte-ți că m-au împuşcat deja de mult." Ursula îşi muşcă buzele să nu plângă.

— Pune-ți pietre calde la subsuori, îi zise ea.

Se întoarse şi părăsi încăperea. Colonelul Aureliano Buendía rămase în picioare, îngândurat, până ce uşa se închise. Apoi se culcă din nou, cu brațele depărtate. Încă din cea mai fragedă adolescență, când începuse să fie conştient de prevestirile sale, îşi spunea că moartea i se va vesti printr-un semn definit, fără ambiguități şi fără recurs, dar acum mai erau câteva ceasuri până să moară şi semnul tot nu se arăta. Odată, o femeie foarte frumoasă pătrunsese în cartierul său general de la Tucurinca şi ceruse voie sentinelelor să-l vadă. Au lăsat-o să treacă, cunoscând fanatismul unor mame care-şi trimiteau fiicele să se strecoare în patul celor mai faimoşi războinici pentru a îmbunătăți rasa, cum pretindeau ele. În noaptea aceea, colonelul Aureliano Buendía tocmai termina poemul cu omul rătăcind în ploaia vijelioasă, când tânăra fată intră în odaie. Îi întoarse spatele pentru a strecura foaia de hârtie în sertarul în care-şi încuia poemele. Atunci o simți. Fără să-şi întoarcă capul, apucă pistolul care era în sertar.

— Nu trage, te rog, îi spuse el.

Când se întoarse spre ea, cu pistolul îndreptat asupra ei, tânăra fată îl coborî pe al ei şi nu mai ştiu ce să facă. În felul acesta reuşise să dejoace patru din cele unsprezece atacuri săvârşite împotriva lor. În schimb, nu reuşise să o prindă pe aceea care se infiltrase într-o noapte în cartierul revoluționar din Manaure şi-l asasinase cu lovituri de pumnal pe prietenul lui cel mai bun, pe colonelul Magnífico Visbal, căruia îi cedase patul de campanie pentru a se doftorici de febră. În aceeaşi încăpere, la câțiva metri de el, dormind într-un hamac, el nu-şi dăduse seama de nimic. Strădaniile depuse de el pentru a-şi sistematiza presimțirile erau inutile. Acestea se înfățişau dintr-odată, într-o strălucire de luciditate supranaturală, ca tot atâtea clipe de certitudine absolută şi efemeră, însă insesizabile. În alte împrejurări, ele erau atât de fireşti, încât nu le recunoştea drept prevestiri decât după ce se îndeplineau. Iar uneori, erau clare şi precise şi nu se împlineau. Adesea, nu erau decât nişte accese vulgare de superstiție. Dar când a fost condamnat la moarte şi când i s-a cerut să-şi exprime ultima dorință, nu avu nici o dificultate să recunoască presimțirea care-i inspiră răspunsul:

— Cer ca sentința să fie executată la Macondo, zise el.

Preşedintele tribunalului se supără.

— Nu face pe şmecherul, Buendía. Aceasta nu este decât o stratagemă pentru a câştiga timp.

— Sunteți liber să n-o îndepliniți, răspunse colonelul, dar este ultima mea dorință.

De atunci, presimțirile îl părăsiră. În ziua în care Ursula îl vizită la închisoare, după ce reflectase multă vreme, ajunse la concluzia că moartea poate că nu i se va vesti de data aceasta, deoarece nu mai atârna de hazard ci de hotărârea fermă a călăilor săi. Petrecu noaptea fără să-i vină somnul, chinuit de durerile de la subsuori. Cu puțin înainte de zorii zilei, auzi paşi pe culoar. "Vin", îşi zise el şi se gândi fără motiv la José Arcadio Buendía, care în aceeaşi clipă, în lumina lugubră a zorilor, sub castan, se gândea la el. Nu-i era frică, nu simți nici o nostalgie, ci o furie fizică la gândul că moare de o moarte artificială, că nu poate cunoaşte sfârşitul atâtor lucruri pe care le lasă neterminate. Uşa se deschise şi sentinela intră, aducând un castronaş de cafea. În ziua următoare la aceeaşi oră, era tot în locul acela, tunând de durerea de la subsuori şi se petrecu exact acelaşi lucru. Joi, împărți

cu santinela prăjiturile cu lapte, îşi îmbrăcă haine curate în care se simţi strâmtorat şi-şi încălţă cizmuliţele lăcuite. Vineri, încă nu-l împuşcaseră.

De fapt, nimeni nu îndrăznea să execute sentinţa. Ostilitatea satului le dădea de gândit militarilor că executarea colonelului Aureliano Buendía va avea consecinţe politice grave, nu numai la Macondo, ci în tot ţinutul mlaştinilor, încât se consultară cu autorităţile provinciale din capitală. Sâmbătă seara, în timp ce aştepta un răspuns, căpitanul Roque Carnicero se duse la Catarino împreună cu alţi ofiţeri. Nu se găsi decât o singură femeie, şi aceasta silită cu ameninţări, care să îndrăznească să-l conducă în camera ei. "Ele nu vor să se culce cu un bărbat, despre care ştiu că va muri, îi mărturisi ea. La drept vorbind, nimeni nu ştie cum se va întâmpla aceasta, însă toată lumea vorbeşte că ofiţerul care-l va împuşca pe colonelul Aureliano Buendía, ca şi soldaţii din plutonul de execuţie, vor fi unul câte *unul* asasinaţi fără milă, mai curând sau mai târziu, chiar dacă se vor ascunde la celălalt capăt al lumii". Căpitanul Roque Carnicero vorbi cu ceilalţi ofiţeri care povestiră superiorilor lor ierarhici. Duminică, deşi nimeni nu dăduse acest lucru în vileag, şi deşi nici un fapt de arme nu tulburase liniştea aparentă a zilelor din urmă, întreg satul ştia că ofiţerii erau hotărâţi să se sustragă, sub tot felul de pretexte, de la răspunderea execuţiei. Prin curierul de luni sosi ordinul oficial: execuţia va avea loc în douăzeci şi patru de ore. În seara aceea, ofiţerii aruncară într-o cască şapte bileţele pe care-şi scriseseră numele, şi soarta nemiloasă a căpitanului Roque Carnicero îl făcu să tragă biletul câştigător. "Neşansa nu cunoaşte greşeală, zise el cu o profundă amărăciune. M-am născut copil de târfă şi mor copil de târfă." La orele cinci dimineaţa, îi desemnă pe oamenii plutonului de execuţie prin altă tragere la sorţi, le porunci să se adune în curte şi se duse să-l scoale pe comandant cu o formulă de prevenire:

— Haide Buendía, îi zise el. Ne-a bătut ultimul ceas.

— Va să zică asta era, răspunse colonelul. Tocmai visam că mi-au plesnit abcesele.

De când ştia că Aureliano va fi împuşcat, Rebeca Buendía se scula la ceasurile trei în fiecare dimineaţă. Stătea în odaia scufundată în întuneric, supraveghind prin fereastra întredeschisă zidul cimitirului, în timp ce patul pe care şedea se zguduia din pricina sforăiturilor lui José Arcadio. Toată săptămâna aşteptă în felul acesta cu aceeaşi încăpăţânare ascunsă pe care o arătase odinioară aşteptând scrisorile lui Pietro Crespi. "Nu-l vor împuşca aici, îi spunea José Arcadio. Îl vor împuşca la miezul nopţii şi în interiorul cazărmii, ca nimeni să nu ştie cine a făcut parte din pluton, şi pariez că-i vor îngropa acolo." Rebeca continuă să aştepte. "Sunt atât de tâmpiţi, încât îl vor împuşca aici", răspundea ea. Era atât de convinsă, încât prevedea şi modul cum va deschide uşa pentru a-i spune adio cu un gest al mâinii. "Nu-l vor purta pe străzi, cu cei şase soldaţi tremurând de spaimă, ştiind că oamenii sunt gata de orice", stăruia José Arcadio. Indiferentă faţă de raţionamentele soţului ei, Rebeca îşi continuă pânda la fereastră.

— Vei vedea că sunt atât de tâmpiţi să facă asta, zise ea.

Marţi la orele cinci dimineaţa, José Arcadio îşi băuse deja cafeaua şi dezlegase câinii, când Rebeca închise fereastra şi se prinse de capul patului, ca să nu cadă. "Îl aduc, suspină ea. Cât este de frumos!" José Arcadio se duse la fereastră şi-l zări, tremurând în amurgul zorilor, îmbrăcat în nişte pantaloni care fuseseră ai săi în tinereţe. Era acum cu spatele către zid, cu mâinile în şolduri din pricina umflăturilor arzânde de la subsuori care-l împiedicau să-şi coboare braţele de-a lungul trupului. "Să te zbaţi atâta, murmura colonelul Aureliano Buendía. Să te zbaţi atâta pentru ca până la urmă şase pederaşti să te doboare fără să poţi face ceva!" O repeta cu o obstinaţie care putea fi luată drept fervoare şi căpitanul fu emoţionat, deoarece credea că se roagă. Când oamenii plutonului îl ochiră, acea obstinaţie luă o consistenţă vâscoasă, cu gust amar, care-i amorţi limba şi-l sili să închidă ochii. Atunci se stinse strălucirea de aluminiu a răsăritului şi se revăzu copil mic în pantalonaşi scurţi şi cu o panglică în jurul gâtului, îl revăzu pe tatăl său cum într-o după-amiază splendidă îl conducea înăuntrul cortului din bâlci, revăzu blocul de gheaţă. Când auzi strigătul, crezu că s-a dat plutonului ordinul final. Redeschise ochii cu o curiozitate înfrigurată, aşteptând să vadă traiectoria incandescentă a gloanţelor, dar în locul lor îl văzu pe căpitanul Roque Carnicero, cu braţele ridicate, şi pe José Arcadio care trecea strada cu

puşca sa înspăimântătoare, gata să tragă.

— Nu trage, strigă căpitanul către José Arcadio. Providenţa te-a trimis încoace.

Atunci începu alt război. Căpitanul Roque Carnicero şi cei şase oameni ai săi porniră împreună cu colonelul Aureliano Buendía să-l elibereze pe generalul revoluţionar Victorio Medina, condamnat la moarte la Riohacha. Socoteau că vor câştiga timp dacă vor trece munţii pe acelaşi drum pe care umblase José Arcadio Buendía, când întemeiase Macondo dar, înainte de a trece o săptămână, se convinseră că era o întreprindere imposibilă. Astfel că au trebuit să urmeze itinerarul primejdios al contraforturilor fără altă muniţie decât aceea a plutonului de execuţie. Poposeau în preajma satelor şi unul dintre ei, deghizat, ţinând un peştişor de aur în palmă, îşi făcea intrarea în plină zi şi lua legătura cu liberalii consemnaţi în repaus, care în dimineaţa următoare plecau la vânătoare şi niciodată nu se mai întorceau. Când, ocolind munţii, zăriră Riohacha, generalul Victorio Medina fusese deja împuşcat. Oamenii săi îl proclamară pe colonelul Aureliano Buendía căpetenia forţelor revoluţionare de pe litoralul mării Caraibilor, cu gradul de general. Acceptă să-şi asume această funcţie, refuză însă promovarea în grad şi se jură că n-o va accepta până ce nu vor răsturna regimul conservator. După trei luni reuşiseră să înarmeze peste o mie de oameni, însă fură zdrobiţi. Cei câţiva supravieţuitori trecură frontiera răsăriteană. Când se auzi din nou vorbindu-se despre ei, debarcaseră la capul Vela, venind din arhipelagul Antilelor, iar un comunicat guvernamental difuzat telegrafic şi reprodus în toată ţara sub formă de afişe pline de bucurie anunţa moartea colonelului Aureliano Buendía. Dar după patruzeci şi opt de ore, o telegramă expediată peste tot, aproape ajungând-o din urmă pe cea dintâi, anunţa o altă răscoală în câmpiile Sudului. Aşa se născu legenda despre ubicuitatea colonelului Aureliano Buendía. Informaţii simultane şi contradictorii îl declarau victorios la Villanueva, biruit la Guacamayal, devorat de indienii Motilon, mort într-un sătuleţ din mlaştină şi din nou răsculat lângă Urumita. Conducătorii liberali care negociau atunci participarea lor în parlament îl calificară de aventurier care nu reprezintă pe nimeni şi care nu aparţine nici unui partid. Guvernul naţional îl coborî la rangul de bandit de drumul mare şi puse pe capul lui un premiu de cinci mii de pesos. După şaisprezece înfrângeri, colonelul Aureliano Buendía părăsi ţinutul Guajira în fruntea a două mii de indigeni bine înarmaţi şi garnizoana surprinsă în somn trebui să părăsească Riohacha. Îşi stabili acolo cartierul general şi porni un război nemilos împotriva regimului. Primi o primă notificare din partea guvernului, care ameninţa cu împuşcarea colonelului Gerineldo Márquez în timp de patruzeci şi opt de ore, dacă nu se retrage cu trupele până la frontiera răsăriteană. Colonelul Roque Carnicero, care era atunci şeful statului său major, îi predă telegrama cu un aer consternat, dar colonelul luă cunoştinţă de ea cu o mulţumire cu totul neaşteptată.

— E grozav! exclamă el. Înseamnă că avem telegraf în Macondo.

Răspunsul lui fu categoric. Socotea să-şi stabilească peste trei luni cartierul la Macondo. Dacă nu-l va regăsi atunci pe colonelul Gerineldo Márquez în viaţă, va împuşca fără nici o judecată pe toţi ofiţerii pe care-i va avea prizonieri în momentul acela, începând cu generalii, şi va da ordin subalternilor săi să acţioneze în acelaşi chip până la încetarea ostilităţilor. După trei luni, când intră victorios în Macondo, prima persoană care avea să-l strângă în braţe pe drumul mlaştinilor a fost colonelul Gerineldo Márquez.

Casa era plină de copii. Ursula o primise şi pe Santa Sofia de la Piedád împreună cu fiica ei mai mare şi o pereche de gemeni care se născuseră la cinci luni după executarea lui Arcadio. Împotriva ultimei dorinţe a celui împuşcat, ea a botezat pe micuţa fetiţă cu numele de Remedios. "Sunt sigură că asta a vrut Arcadio să spună, susţinea ea. Nu o vom numi Ursula, deoarece numele acesta aduce prea multă suferinţă." Iar pe gemeni îi boteză José Arcadio al Doilea şi Aureliano al Doilea. Amaranta se ocupa de toţi. Puse scăunele de lemn în sala comună şi, împreună cu alţi copii ai familiilor vecine, organiză o grădiniţă de copii. Când colonelul Aureliano se întoarse la Macondo, fu primit cu petarde explozive. În sunetul clopotelor, un cor de copii îi ură bun venit acasă. Aureliano José, având o statură la fel de înaltă ca şi bunicul său, îmbrăcat în uniformă de ofiţer revoluţionar, îi prezentă onorurile militare.

Nu toate veştile erau bune. La un an după refugierea colonelului Aureliano Buendía,

José Arcadio şi Rebeca s-au dus să locuiască în casa construită de Arcadio. Nimeni nu era la curent cu intervenţia lui care împiedicase săvârşirea execuţiei. În noua casă, situată în colţul cel mai favorabil al pieţii, la umbra unui migdal care avea privilegiul a trei cuiburi de mărăcinari, cu o uşă largă pentru primirea vizitatorilor şi cu patru ferestre pentru luminat, îşi înjghebară un cămin foarte primitor. Vechile prietene ale Rebecăi, între care şi patru surori Moscote încă nemăritate, îşi reluară şedinţele de brodat, întrerupte cu ani în urmă în veranda cu begonii. José Arcadio continua să exploateze pământurile uzurpate, ale căror titluri de proprietate fură validate de guvernul conservator. În fiecare după-amiază îl vedeai revenind călare, cu haita de cîini fioroşi, cu puşca lui cu două ţevi, şi cu o droaie de iepuri atârnaţi de montură. Într-o după-amiază de septembrie, simţind ameninţarea furtunii, reveni mai devreme ca de obicei. O salută pe Rebeca ocupată în sufragerie, îşi legă câinii în curte, atârnă iepurii în bucătărie pentru a-i săra puţin mai târziu şi se duse în cameră să se schimbe. Rebeca avea să declare după aceea că în clipa în care bărbatul ei intrase în odaie, ea se închisese în baie şi nu-şi dăduse seama de nimic. Această versiune era aproape de necrezut, însă nu exista alta mai verosimilă şi nimeni nu-şi putea închipui motivul pentru care Reboca l-ar fi asasinat pe bărbatul care o făcuse atât de fericită. Poate că acesta a fost singurul mister din Macondo care n-a putut fi niciodată limpezit. De îndată ce José Arcadio a închis uşa de la dormitor, o lovitură de pistol răsună între zidurile casei. O şuviţă de sânge trecu pe sub uşă, traversă camera, ieşi în stradă, luă drumul cel mai scurt între diferitele trotuare, coborî scări şi urcă parapete, se prelinse de-a lungul străzii Turcilor, ocoli la dreapta, apoi la stânga, se întoarse în unghi drept în faţa casei Buendía, trecu pe sub uşa închisă, traversă salonul pe lângă pereţi, ca să nu păteze covoarele, îşi urmă calea prin cealaltă sală, descrise o curbă mare pentru a ocoli masa din sufragerie, intră pe veranda cu begonii şi se strecură nevăzută pe sub scaunul Amarantei care-i dădea o lecţie de aritmetică lui Aureliano José, intră în hambarul de grâne şi apăru în bucătărie unde Ursula se pregătea să spargă trei duzini de ouă pentru mâncare.

— Maică Precistă, strigă Ursula.

Urmări şuviţa de sânge cale întoarsă, traversă hambarul, trecu prin veranda cu begonii unde Aureliano José cânta că trei şi cu trei fac şase iar şase şi cu trei fac nouă, traversă sufrageria şi saloanele, urcă în linie dreaptă strada, apoi coti spre dreapta, apoi spre stânga până în strada Turcilor, uitând că purta şorţul de bucătărie şi papucii de casă, trecu de piaţă şi intră pe uşa unei case unde nu pusese niciodată piciorul, împinse uşa dormitorului şi era gata să se înece de mirosul prafului de puşcă ars, îl găsi pe José Arcadio întins cu faţa în jos, peste cizmele pe care le descălţase şi observă de unde pornise şuviţa de sânge care încetase să-i mai curgă din urechea dreaptă. Nu i se găsi nici o rană pe trup şi nu s-a putut descoperi unde era arma. S-a dovedit de asemenea că era imposibil să scape cadavrul de mirosul pătrunzător al prafului de puşcă. Întâi îl spălară de trei ori cu o mănuşă de baie cu săpun, apoi îl frecară cu sare şi cu oţet, apoi cu cenuşă şi cu lămâie, iar la urmă l-au pus într-un butoi plin cu leşie, unde îl lăsară înmuiat timp de şase ore. Îl fricţionară atât de mult încât arabescurile tatuajelor începură să se decoloreze. Când în disperarea lor le veni în minte să-l ungă cu ardei, cu chimen şi cu foi de dafin, şi să fiarbă o zi întreagă la foc uşor, începuse deja să se descompună şi au trebuit să-l îngroape în grabă. Îl închiseră ermetic într-un sicriu lung de doi metri şi treizeci şi lat de unu şi zece, căptuşit pe dinlăuntru cu plăci de fier şi strâns în şuruburi de oţel, dar nici aşa nu opriră mirosul să se răspândească pe străzile pe unde trecu cortegiul. Părintele Nicanor, din pricina ficatului său bolnav şi umflat ca o tobă, îi dădu binecuvântarea din pat. Cu toate că în lunile care au urmat i-au întărit mormântul prin mai multe ziduri suprapuse între care au aruncat claie peste grămadă cenuşă îndesată, tărâţe şi var fierbinte, cimitirul continuă să duhnească a praf de puşcă încă mulţi ani de-a rândul, până când inginerii companiei de banane puseră să se acopere mormântul cu o carapace de beton. Îndată ce fu scos cadavrul, Rebeca închise uşile casei şi se îngropă de vie într-un văl gros de dispreţ, pe care nici o ispită din lumea aceasta nu putu să i-l smulgă. Nu ieşi în stradă decât o singură dată, foarte bătrână, cu pantofi de culoare argintie şi cu o pălărie cu floricele, cam pe vremea în care satul îl văzu trecând pe Jidovul Rătăcitor, care provocase un val de căldură atât de puternică încât păsările zdrobiră gratiile

ferestrelor pentru a muri în camere. A fost văzută pentru ultima oară în viață atunci când cu o lovitură de pistol bine țintită l-a ucis pe un hoț care încercase să forțeze uşa casei. În afară de Argenida, servitoarea şi confidenta ei, nimeni n-a mai avut de atunci legătură cu ea. Într-o anumită vreme, se ştia că-i scria episcopului, pe care-l considera ca văr bun al ei, dar nu s-a spus niciodată că ar fi primit răspuns. Satul o uită.

În ciuda reîntoarcerii sale triumfale, colonelul Aureliano Buendía nu se lasă amețit de aparențe. Trupele guvernamentale părăseau locurile fără rezistență şi aceasta crea în rândurile liberale o iluzie a victoriei de care nu era oportun să-i lipseşti, însă revoluționarii cunoşteau realitatea şi, mai bine ca oricare, colonelul Aureliano Buendía. Deşi în vremea aceea avea sub ordinele sale peste 5000 de oameni, şi deşi stăpânea două state de pe litoral, era conştient că fusese înghesuit spre mare şi pus într-o situație politică atât de confuză, încât în ziua când dăduse ordin să se restaureze clopotnița bisericii dărâmate de o lovitură de tun a armatei regulate, părintele Nicanor putea spune de pe patul de suferință: "Ce ironie a sorții: apărătorii credincioşi ai lui Hristos distrug biserica şi masonii o repară". Căutând o breşă pe unde să fugă, petrecu ore întregi în biroul telegrafului vorbind cu comandanții din alte locuri şi din ce în ce se confirma impresia lui că războiul este pe cale să se stingă. Când sosea vestea unor noi triumfuri liberale, proclamarea lor se făcea prin anunțuri pline de bucurie, dar el măsura pe hărți progresul adevărat al trupelor sale şi înțelegea că acestea nu făceau altceva decât că pătrundeau în junglă unde trebuiau să se apere împotriva malariei şi a țânțarilor, întorcând spatele realității. "Ne irosim timpul, se plângea el ofițerilor săi. Vom continua să ni-l irosim atâta timp cât aceşti codoşi ai partidului nu vor înceta să cerşească un loc în Congres." În timpul nopților de veghe, întins pe spate în hamacul său, pe care-l întinsese chiar în odaia unde stătuse când era condamnat la moarte, şi-i imagina pe toți aceşti avocați în costume negre care părăseau palatul prezidențial în dimineața friguroasă, cu gulerul paltonului ridicat până la urechi, frecându-şi mâinile, şoptind între ei, adăpostindu-se în cârciumioarele lugubre din zorii zilei, pentru a specula asupra ce voia să spună preşedintele atunci când a zis da, sau asupra celor ce voia să spună când a zis nu, şi chiar să facă presupuneri în legătură cu ceea ce preşedintele gândise atunci când a spus ceva cu totul diferit, în timp ce el însuşi alunga țânțarii la o temperatură de 35°, simțind cum se apropie acea dimineață temută în care va trebui să dea ordin oamenilor săi să se arunce în mare.

Într-o noapte de nesiguranță, în timp ce Pilar Ternera cânta în curte împreună cu trupa, o chemă să vină să-i ghicească viitorul în cărți. "Atenție la gură", a fost tot ceea ce Pilar Ternera putuse desluşi după ce etalase şi adunase cărțile de trei ori. "Nu ştiu ce înseamnează asta, însă semnul este foarte limpede, atenție la gură." După două zile cineva dădu unei ordonanțe o ceaşcă mare de cafea fără zahăr, pe care ordonanța i-o trecu altuia, şi acesta altuia, până când, din mână în mână, ajunse pe biroul colonelului Aureliano Buendía. El nu ceruse cafea, dar de vreme ce i s-a oferit, o bău. Conținea o doză de nuca vomica, în stare să omoare un cal. Când îl transportară acasă era țeapăn şi încovoiat, cu limba tăiată între dinți. Ursula se apucă să-l smulgă din moarte. După ce îi purga stomacul cu vomitive, îl înveli în pături calde şi-i dădu să soarbă albuş de ouă timp de două zile până ce trupul lui îşi redobândi temperatura normală. A patra zi era în afară de orice pericol. Deşi fără voia sa, cedând rugăminților Ursulei şi ale ofițerilor, a mai rămas în pat încă o săptămână. Abia atunci află că versurile lui nu au fost arse." N-am vrut să mă pripesc, îi explică Ursula. În noaptea aceea, când trebuia să aprind focul, mi-am zis că ar fi mai bine să aştept până ce se va aduce cadavrul." În încețoşarea convalescenței, înconjurat de păpuşile prăfuite ale lui Remedios, colonelul Aureliano Buendía, recitindu-şi versurile, revăzu perindându-i-se prin minte clipele hotărâtoare din viața sa. Se apucă din nou să scrie. Ore îndelungate în clipele de răgaz ale unui război fără viitor, îşi recapitulă în versuri rimate experiențele sale la hotarul morții. Gândurile i se limpeziră atunci atât de mult încât le putea examina pe față şi pe dos. Într-o seară îl întrebă pe colonelul Gerineldo Márquez.

— Spune-mi un lucru, cumetre: pentru ce lupți?

— Pentru ce să lupt, cumetre, răspunse colonelul Gerineldo Márquez, pentru marele partid liberal.

— Eşti fericit că poți răspunde, îi spuse el. Cât mă priveşte pe mine, abia acum îmi dau seama că lupt din orgoliu.

— Asta nu e bine, zise colonelul Gerineldo Márquez.

Neliniştea lui îl amuză pe colonelul Aureliano Buendía.

— Fireşte, zise el. Însă, în orice caz, e mai bine decât să nu ştii pentru ce lupți. Îl privi în ochi şi adăugă surâzând: Sau de a lupta ca tine pentru ceva ce n-are sens pentru nimeni.

Orgoliul îl împiedicase să intre în legătură cu trupele armate din interiorul țării atâta vreme cât conducătorii partidului nu reveneau public asupra declarațiilor lor, după care el n-ar fi decât un tâlhar de drumul mare. Totuşi, era conştient că de îndată ce va înlătura aceste scrupule, va rupe cercul vicios al războiului. Convalescența îi îngădui să chibzuiască. Reuşi atunci ca Ursula să-i dea restul moştenirii îngropate şi numeroasele ei economii; îl numi pe colonelul Gerineldo Márquez comandant civil şi militar în Macondo şi se duse să stabilească legătura cu grupele rebele din interior.

Colonelul Gerineldo Márquez nu numai că era omul în care colonelul Aureliano Buendía avea cea mai mare încredere, dar era şi primit în casă de Ursula ca un membru al familiei. Fragil, timid, având un bun simț natural, era cu toate acestea făcut mai bine pentru război decât pentru administrație. Consilierii lui politici îl rătăceau cu uşurință în labirintul teoriilor lor. Dar a reuşit să instaureze la Macondo acel climat de pace rurală în care colonelul Aureliano Buendía visase să moară într-o zi de bătrânețe, fabricând peştişori de aur. Deşi locuia la părinții săi, dejuna la Ursula de două-trei ori pe săptămână. Îl iniție pe Aureliano José în mânuirea armelor de foc, îi făcu o instrucție militară precoce şi pe timp de câteva luni îl duse să trăiască la cazarmă, cu consimțământul Ursulei, ca să devină bărbat. Cu mulți ani mai înainte, fiind încă aproape copil, Gerineldo Márquez îi declarase dragoste Amarantei. Aceasta era atunci atât de orbită de pasiunea ei solitară pentru Pietro Crespi, încât a râs de el. Gerineldo Márquez avu răbdare. Într-o zi, din închisoare, trimise vorbă Amarantei rugând-o să brodeze o duzină de batiste cu inițialele tatălui său. Făcu să-i parvină bani. După o săptămână, Amaranta se duse la închisoare pentru a-i aduce batistele şi a-i înapoia banii şi au stat mai multe ore povestind despre trecut. "Când voi ieşi de aici te voi lua de soție", îi spuse Gerineldo înainte de a se retrage. Amaranta râse, dar nu încetă să se gândească la el în timp ce-i învăța pe copii să citească şi dori din suflet să reînvie pentru el pasiunea tinerească pe care o avusese pentru Pietro Crespi. Sâmbăta, zi de vizită la deținuți, trecea pe la părinții lui Gerineldo Márquez şi-i însoțea la închisoare. Într-una din aceste sâmbete, Ursula se miră găsind-o în bucătărie, aşteptând scoaterea biscuiților din cuptor, pentru a alege pe cei mai buni şi pentru a-i înveli într-un şervet pe care-l brodase în acest scop.

— Mărită-te cu el, îi zise ea. Cu greu vei găsi un bărbat ca el.

Amaranta făcu pe dezgustata.

— N-am nevoie să alerg după bărbați. Duc aceşti biscuiți lui Gerineldo Márquez deoarece mai curând sau mai târziu tot îl vor împuşca, şi mi-e milă de el.

Nu credea nici un cuvânt din câte spunea, însă în vremea aceea guvernul aduse la cunoştință publică amenințarea că-l va executa pe Gerineldo Márquez, dacă rebelii nu vor preda Riohacha. Se interziseră vizitele. Amaranta se închise la ea pentru a plânge în voie, copleşită de un sentiment de vinovăție la fel cu acela ce o chinuise la moartea lui Remedios, ca şi cum cuvintele ei nesăbuite ar fi provocat pentru a doua oară moartea cuiva. Mama ei o consolă. O asigură că colonelul Aureliano Buendía va face ceva pentru a împiedica execuția şi promise că ea însăşi va lua sarcina de a-l atrage pe Gerineldo Márquez, atunci când vor înceta ostilitățile. Îşi ținu promisiunea înainte de termenul prevăzut. Atunci când Gerineldo Márquez reveni în casă investit cu noua sa demnitate de comandant civil şi militar, ea îl primi ca pe un fiu, născoci măguliri frumoase pentru a-l reține şi-l rugă cu toată căldura inimii ei să-şi amintească de hotărârea lui de a se căsători cu Amaranta. Rugămințile ei păreau că reuşesc. În zilele în care venea în casă la dejun, colonelul Gerineldo Márquez rămânea toată după-amiaza în veranda cu begonii să joace dame cu Amaranta. Ursula le aducea cafea cu lapte şi biscuiți şi se ocupa de copii, pentru ca aceştia să nu vină să-i deranjeze. De fapt, Amaranta se silea să-şi reaprindă în inimă cenuşa uitată a pasiunii ei din

tinereţe. Aştepta cu o nerăbdare care devenise insuportabilă zilele în care venea la dejun, după amiezile cu jocul de dame şi timpul zbura în tovărăşia acestui războinic cu nume plin de nostalgie, ale cărui degete tremurau imperceptibil când atingea pionii. Însă în ziua în care colonelul Gerineldo Márquez îi împărtăşi din nou dorința de a se căsători cu ea, îl refuză.

— Nu mă voi mărita cu nimeni, îi zise ea, cu tine mai puțin decât cu oricare altul. Îl iubeşti atât de mult pe Aureliano, încât te-ai căsători cu mine pentru că nu te poți căsători cu el.

Colonelul Gerineldo Márquez era un om plin de răbdare.

— Voi mai stărui, îi zise el. Mai curând sau mai târziu te voi convinge.

Continuă să vină în casă. Închisă în odaia ei, înghițindu-şi lacrimile în taină, Amaranta îşi astupa urechile ca să nu mai audă glasul pețitorului ei care-i relata Ursulei ultimele ştiri de război şi deşi murea de poftă de a-l vedea avu puterea de a nu-i ieşi în întâmpinare.

Colonelul Aureliano Buendía îşi făcea atunci timp pentru a trimite la fiecare 15 zile un raport amănunțit la Macondo. Nu-i scrise însă Ursulei decât o singură dată, abia după opt luni de la plecarea sa. Un mesager special aduse un plic închis conținând o foaie de hârtie pe care se recunoştea scrisul prețios al colonelului: *Aveți grijă de tata căci va muri.* Ursula se sperie. "Dacă o spune Aureliano, apoi Aureliano o ştie", zise ea. Şi ceru să i se dea o mână de ajutor pentru a-l transporta pe José Arcadio Buendía până în odaia lui. Nu numai că era tot atât de greu ca mai înainte, dar în timpul şederii lui îndelungate sub castan, dobândise încetul cu încetul puterea de a-şi spori greutatea după voia lui, încât şapte oameni nu izbutiră să-l ridice ci au trebuit să-l ducă târâş până la pat. Un miros de ciuperci proaspete, de flori de arbore, de intemperii vechi concentrate umplu aerul odăii de îndată ce bătrânul colos tăbăcit de soare şi de ploaie începu să-l respire. A doua zi, dis-de-dimineață, nu se mai afla în pat. După ce-l căutase prin toate odăile, Ursula îl descoperi din nou sub castan. Atunci îl legară de pat. În ciuda puterilor sale rămase intacte, José Arcadio Buendía nu era în stare să lupte. Toate îi erau indiferente. Dacă se întorsese sub castan, n-o făcuse din voia lui, ci dintr-un fel de reflex al trupului său. Ursula se ocupa de el, îi dădea de mâncare, îi aducea veşti de la Aureliano. Dar, în realitate, singura ființă cu care de multă vreme putea să intre în legătură era Prudencio Aguilar. Aproape redus la pulbere din pricina decrepitudinii morții, Prudencio Aguilar venea de două ori pe zi să flecărească cu el. Vorbeau despre cocoşii de luptă. Îşi făgăduiau să organizeze o crescătorie de cocoşi magnifici nu atât pentru a se bucura de nişte victorii de care nu mai aveau nici o nevoie, ci pentru a avea cu ce-şi trece vremea în duminicile plicticoase ale morții. Prudencio Aguilar îi făcea toaleta, îi dădea de mâncare şi aducea veşti minunate despre un necunoscut cu numele de Aureliano, colonel în război. Când era singur, José Arcadio Buendía se mângâia visând un şir nesfârşit de camere. Visa că se scoală din pat, că deschide uşa şi că trece într-o cameră identică cu prima, cu acelaşi pat cu căpătâiul în fier forjat, cu acelaşi fotoliu din răchită şi cu aceeaşi iconiță a Fecioarei Tămăduirii pe peretele din fund. Din camera aceasta trecea în alta exact la fel, a cărei uşă ducea în alta exact la fel, apoi în alta exact la fel, la nesfârşit. Îi plăcea să umble astfel din cameră în cameră ca într-o galerie de oglinzi paralele, până ce Prudencio Aguilar îl atingea pe umăr. Atunci se întorcea din cameră în cameră, se trezea pe măsură ce venea înapoi, parcurgea drumul invers şi-l găsea pe Prudencio Aguilar în camera realității. Dar, într-o noapte, la două săptămâni după ce l-au dus până la pat, Prudencio Aguilar îl bătu pe umăr, într-o cameră intermediară şi rămase pentru totdeauna acolo, crezând că aceea este camera lui adevărată. În dimineața următoare, Ursula îi aducea micul dejun când văzu un om apropiindu-se pe culoar. Era mic şi îndesat, îmbrăcat într-un costum de postav negru, cu o pălărie tot neagră, enormă, trasă până peste ochii săi taciturni. "Doamne, gândi Ursula. Aş fi jurat că e Melchiade". Era Cataure, fratele lui Visitación, care părăsise casa fugind de ciuma insomniei şi despre care nu se mai aflase niciodată nimic. Visitación îl întrebă pentru ce s-a reîntors iar el îi răspunse în limbajul său solemn:

— Am venit la înmormântarea regelui.

Intrară apoi în odaia lui José Arcadio Buendía, îl scuturară din toate puterile, îi strigară în urechi, îi puseră o oglindă în fața nărilor dar nu reuşiră să-l trezească. Puțin după aceea, în timp ce tâmplarul lua măsura pentru sicriu, văzură prin fereastră căzând o ploaie uşoară cu minuscule floricele galbene. Acestea căzură toată noaptea peste sat într-o ploaie tăcută, acoperiră acoperişurile, se îngrămădiră la baza uşilor şi înăbuşiră animalele care dormeau sub cerul liber. Căzură atâtea flori din cer încât dimineața străzile erau acoperite de un strat gros şi a trebuit să fie îndepărtat cu lopețile şi cu greblele ca să poată trece înmormântarea.

AŞEZATĂ ÎN BALANSOARUL DE RĂCHITĂ cu lucrul de mână întrerupt pe genunchi, Amaranta îl contempla pe Aureliano José care, cu barba plină de clăbuci, trăgea briciul pe cureaua de piele pentru a se bărbieri pentru prima oară. Nu reuşi decât să-şi sângereze coşurile şi să se taie la buză încercând să-şi contureze o mustață de pufuşor blond şi până la urmă rămase la fel ca mai înainte, însă această operație anevoioasă îi produse Amarantei impresia că din clipa aceea începuse să îmbătrânească.

— Semeni leit cu Aureliano când era de vârsta ta, îi zise ea. Eşti un bărbat în toată firea.

Era de mult bărbat, încă din acea zi îndepărtată când Amaranta, crezând că mai este copil, continua să se dezbrace în fața lui în baie, aşa cum făcuse întotdeauna, aşa cum se obişnuise să facă după ce Pilar Ternera i-l încredințase pentru a-l creşte. Prima oară când o văzu, singurul lucru care-i atrase atenția era scobitura dintre sânii ei. Era atunci atât de inocent încât o întrebă ce i s-a întâmplat, iar Amaranta se făcu că-şi găureşte pieptul cu vârful degetelor, răspunzându-i: "Mi-au scos o felie..." Mult timp după aceea, când îşi revenise de pe urma sinuciderii lui Pietro Crespi şi făcu iar baie împreună cu Aureliano José, acesta nu-şi mai îndrepta privirile spre acea adâncitură ci simți o tresărire necunoscută revăzându-i sânii splendizi cu mugurii liliachii. Continuă să o examineze, descoperind rând pe rând fiecare dimensiune a intimității ei miraculoase, şi simți pielea zbârlindu-i-se la vederea ei, aşa cum ei i se zbârlea la primul contact cu apa. Încă din frageda sa copilărie îşi făcuse obiceiul de a-şi părăsi hamacul pentru a se găsi dimineața în patul Amarantei, a cărei atingere avea darul de a-i risipi teama de întuneric. Dar, începând din ziua în care căpătă conştiința nudității ei, nu mai era teama de întuneric cea care-l împingea să vină să se strecoare sub baldachinul ei contra țânțarilor, ci nevoia de a simți răsuflarea călduță a Amarantei în zorii zilei. Într-o dimineață, pe vremea când fură respinse avansurile colonelului Gerineldo Márquez, Aureliano José se deşteptă cu senzația că nu are aer. Simți degetele Amarantei ca nişte viermişori calzi şi nerăbdători pipăindu-i pântecele. Prefăcându-se că doarme, îşi schimbă poziția pentru a îndepărta orice dificultate şi simți atunci mâna, eliberată de bandajul negru care o înfăşurase, afundându-se ca o moluscă oarbă în algele în care pândea aşteptarea lui. Deşi se făceau că nu ştiu ceea ce ştiau amândoi, şi ceea ce fiecare ştia că ştie celălalt, au rămas uniți, din noaptea aceea, printr-o complicitate inviolabilă. Aureliano José nu-şi putea afla somnul până nu auzea valsul de miazănoapte la pendula din sala comună, iar fata bătrână a cărei piele începea să se ofilească nu mai avea clipă de odihnă până ce nu-l simțea strecurându-se sub baldachinul ei pe acel somnambul pe care ea îl crescuse, fără să-şi închipuie că într-o bună zi va deveni un paleativ pentru singurătatea ei. De atunci, nu numai că dormeau împreună, dezbrăcați în pielea goală, schimbând mângâieri istovitoare, dar şi începură să se urmărească prin toate colțurile şi ungherele casei, să se închidă în cameră la orice oră din zi, într-o stare de surescitare permanentă, fără nici o relaxare. Puțin lipsi să nu fie surprinşi de Ursula, într-o după-amiază când intrase în hambarul cu grâne în clipa când ei începeau să se îmbrățişeze. "O iubeşti mult pe mătuşa ta?" îl întrebă ea nebănuitoare pe Aureliano José. El răspunse că da. "Bine faci", încheie Ursula care termină cu cântăritul făinei pentru pâine înainte de a se reîntoarce în bucătărie. Acest episod o smulse pe Amaranta din delir. Îşi dădu seama că a

mers prea departe, că a trecut vremea când se juca dându-şi guriță cu un copil, că era pe cale să se înfunde într-o patimă tomnatică, plină de primejdii şi fără viitor, pe care o curmă brusc. Aureliano José, care-şi terminase atunci instrucția militară, sfârşi prin a accepta realitatea şi se duse să doarmă la cazarmă. În toate sâmbetele mergea cu militarii la stabilimentul lui Catarino. Se mângâia de singurătatea sa brutală, de adolescența lui prematură, cu femei mirosind a flori veştejite pe care le idealiza în întuneric şi le metamorfoza în Amaranta, prin eforturi teribile ale imaginației.

Curând după aceea, începură să sosească ştiri contradictorii despre război. În timp ce însuşi guvernul recunoştea progresele rebeliunii, statul major din Macondo era informat confidențial despre iminența unei păci negociate. La începutul lui aprilie, un emisar special se prezentă la colonelul Gerineldo Márquez. Îi confirmă că diriguitorii partidului au luat contact cu şefii rebeli din interior şi că erau pe cale să încheie armistițiu în schimbul a trei ministere acordate liberalilor, a unei reprezentări minoritare în parlament şi a amnistierii generale a rebelilor care au depus armele. Emisarul aducea un mesaj strict confidențial al colonelului Aureliano Buendía, care nu era de acord cu clauzele armistițiului. Colonelul Gerineldo Márquez trebuia să aleagă cinci dintre cei mai buni oameni ai săi şi să se pregătească pentru a părăsi țara împreună cu ei. Ordinul a fost executat în cel mai mare secret. Cu o săptămână înainte de proclamarea acordului, pe o furtună de ştiri contradictorii, colonelul Aureliano Buendía, împreună cu zece ofițeri de încredere, între care şi colonelul Roque Carnicero, debarcară liniştit la Macondo, după miezul nopții, trimiseră la vatră garnizoana, îngropară armele şi nimiciră arhivele. În zori, părăsise satul împreună cu colonelul Gerineldo Márquez şi cei cinci ofițeri ai săi. Operațiunea a fost atât de rapidă şi discretă, încât Ursula nu află decât în ultima clipă, când cineva veni să bată uşor la fereastra odăii ei şi să şoptească: "Dacă doriți să-l vedeți pe colonelul Aureliano Buendía, mergeți imediat şi uitați-vă o clipă la poartă". Ursula sări din pat şi ieşi în prag în cămaşă de noapte, dar abia reuşi să zărească galopul micii trupe de călăreți care părăseau satul într-un nor tăcut de praf. Abia a doua zi află că Aureliano José plecase împreună cu tatăl său.

La zece zile după ce o declarație comună a guvernului şi a opoziției anunțase încetarea ostilităților, au sosit veştile despre prima răscoală armată a colonelului Aureliano Buendía la frontiera apuseană. Trupele lui insuficiente şi prost echipate au fost risipite în mai puțin de o săptămână. Dar în cursul aceluiaşi an, în timp ce liberalii şi conservatorii se străduiau să convingă țara de împăcarea lor, el aprinse alte şapte focare de răscoală. Într-o noapte, bombardă Riohacha de pe o goeletă, iar soldații garnizoanei, drept represalii, îi smulseră din pat şi-i împuşcară pe cei patrusprezece liberali, cei mai notorii din localitate. Timp de peste cincisprezece zile ocupă un post de vamă la frontieră, de unde adresă națiunii o chemare la război total. Una din expedițiile sale se rătăci în pădure timp de trei luni, în cursul unei încercări nebuneşti de a traversa peste o mie cinci sute de kilometri prin ținuturi nepătrunse, şi de a proclama războiul până chiar şi la periferiile capitalei. Odată, se afla la mai puțin de douăzeci de kilometri de Macondo şi fu silit de trupele guvernamentale să se retragă în munți, foarte aproape de regiunea fermecată unde tatăl său descoperise cu ani înainte scheletul unui galion spaniol.

Pe atunci muri Visitación. Îşi îngădui să moară de moarte naturală, ea, care renunțase la un tron de frica insomniei, şi ultima ei dorință a fost să se dezgroape de sub patul ei câştigul economisit în mai bine de douăzeci de ani şi să fie trimis colonelului Aureliano Buendía pentru a putea continua războiul. Însă Ursula nu-şi luă osteneala de a scoate acei bani deoarece în timpul acela umbla zvonul că Aureliano Buendía îşi găsise moartea debarcând în apropiere de capitala provinciei. Anunțul oficial - al patrulea în mai puțin de doi ani - a fost considerat adevărat timp de aproape şase luni, deoarece în tot răstimpul acesta nu s-a mai auzit vorbindu-se de el. Deodată, când Ursula şi Amaranta îmbrăcară un doliu nou peste cele precedente, sosi o veste neobişnuită. Colonelul Aureliano Buendía era în viață, dar în aparență renunțase să mai hărțuiască autoritățile din țară şi se aliase cu federalismul triumfător în alte republici ale Caraibilor. Apărea sub nume diferite de fiecare dată tot mai departe de țara sa natală. Avea să se cunoască mai târziu ideea care-l însuflețea atunci şi care consta în unificarea forțelor federaliste din America Centrală, în vederea

lichidării tuturor regimurilor conservatoare, din Alaska până în Patagonia. Primele veşti pe care Ursula le primi direct de la el, după mai mulţi ani de la plecarea lui, au constat dintr-o scrisoare mototolită şi pe jumătate ştearsă care i-a parvenit din mână în mână de la Santiago de Cuba.

— L-am pierdut pentru totdeauna, exclamă Ursula citind-o. Dacă o ţine tot aşa, de Crăciun o să se afle la capătul lumii.

Interlocutorul ei, care a fost prima persoană căreia îi arătă scrisoarea, era generalul conservator José Raquel Moneada, primar în Macondo de la terminarea războiului. "Păcat că acest Aureliano - comentă generalul Moncada - nu e conservator." Îl admira cu adevărat. Ca mulţi civili conservatori, José Raquel Moneada nu făcuse războiul decât pentru a-şi apăra partidul, şi dobândise gradul de general pe câmpul de luptă deşi nu simţea nici o chemare pentru militărie. Dimpotrivă, ca mulţi dintre camarazii lui de partid, el era antimiliarist. Îi considera pe militari ca pe nişte derbedei fără credinţă şi fără lege, intriganţi şi ambiţioşi, buni doar pentru a-i înfrunta pe civili şi a semăna dezordine. Inteligent, simpatic, cu un temperament sangvin, plăcându-i să mănânce bine şi pasionat după luptele de cocoşi, el fusese, într-o anumită vreme, adversarul cel mai temut al colonelului Aureliano Buendía. Reuşise să-şi impună autoritatea asupra militarilor de carieră pe un sector larg al litoralului. Într-o zi când convenienţele strategice îl constrânseră să cedeze o anumită poziţie trupelor colonelului Aureliano Buendía, îi lăsă acestuia două scrisori. În prima, foarte lungă, îl invita să se unească cu el în vederea unei campanii comune pentru umanizarea războiului. A doua scrisoare era pentru soţia sa care locuia în teritoriul liberal, şi i-o lăsă cu rugămintea de a o face să ajungă la destinaţie. De atunci, chiar şi în cursul celor mai crâncene bătălii, cei doi comandanţi organizară întreruperi ale ostilităţilor pentru a proceda la schimbul de prizonieri. În cursul acestor pauze domnea un fel de ambianţă sărbătorească şi generalul Moneada profita de ele pentru a-l învăţa pe colonelul Aureliano Buendía să joace şah. Deveniră prieteni buni. Au ajuns chiar să întrevadă posibilitatea de a coordona elementele populare din cele două partide pentru a pune capăt rolului hotărâtor al militarilor şi politicienilor de profesie şi a instaura un regim umanitar care să folosească ceea ce este mai bun din fiecare doctrină. După încetarea războiului, în timp ce colonelul Aureliano Buendía dispărea în ascunzişurile subversiunii permanente, generalul Moncada fu numit judecător în Macondo. Îşi îmbrăcă din nou costumul civil, înlocui militarii prin agenţi de poliţie neînarmaţi, impuse respectarea legii cu privire la amnistie şi veni în ajutorul câtorva familii ale liberalilor căzuţi în luptă. Obţinu ca Macondo să fie ridicat la rangul de municipiu, deveni astfel primul lui primar şi creă un astfel de climat de încredere încât nimeni nu se mai gândea la război decât ca la un coşmar absurd al trecutului. Părintele Nicanor, răpus de hepatită, fu înlocuit de părintele Colonel, pe care-l porecliră Pui de Fiară, veteran din primul război federalist. Bruno Crespi, căsătorit cu Amparo Moscote, şi al cărui magazin de jucării şi instrumente muzicale nu încetase să prospere, amenajă un teatru, pe care trupele de actori spanioli îl incluseră în itinerariile lor. Era o sală mare descoperită, cu bănci de lemn cu speteze, cu o cortină de catifea ornamentată cu măşti greceşti, şi cu trei ghişee în formă de capete de leu prin ale căror guri căscate se vindeau biletele. Tot în vremea aceea se reparară clădirile şcolii. Cu conducerea şcolii se însărcină Melchor Escalona, un dascăl bătrân trimis din ţinutul mlaştinilor, care-i obliga pe şcolarii leneşi să umble în genunchi prin curtea plină de pietriş şi le dădea să mănânce ardei iute guralivilor, cu consimţământul tacit al părinţilor. Aureliano Segundo (al Doilea) şi José Arcadio Segundo (al Doilea), gemenii capricioşi ai Santei Sofia de la Piedád au fost primii care s-au aşezat în sala de clasă, înarmaţi cu tăbliţele lor de ardezie, cu condeiele de ardezie şi cu căniţele de aluminiu, gravate cu numele lor. Remedios, care moştenise frumuseţea pură a mamei sale, începuse acum să fie cunoscută sub numele de frumoasa Remedios. În ciuda timpului, a supărărilor dese, a doliilor multiple şi suprapuse, Ursula nu voia să îmbătrânească. Ajutată de Santa Sofia de la Piedád, dădu un nou avânt comerţului de patiserie şi nu numai că recuperă în câţiva ani averea pe care fiul ei o cheltuise în război, ci umplu din nou cu aur curat troacele îngropate în odaie. "Atât timp cât Dumnezeu mă va ţine în viaţă - obişnuia să zică - nu vor lipsi banii în această casă de nebuni." Aceasta era situaţia

atunci când Aureliano José dezertă din armata federalistă din Nicaragua, se înrolă în echipajul unui vas german şi curând îşi făcu apariția în bucătăria casei, voinic ca un cal, brun şi păros ca un indian, hotărât în sine să se căsătorească cu Amaranta.

Când Amaranta îl văzu intrând, fără ca el să fi spus nimic, ghici de îndată pentru ce s-a întors. La masă, nu cutezară să se privească în față. Dar la două săptămâni după reîntoarcere, în prezența Ursulei, o fixă pe Amaranta şi, privind-o drept în ochi, îi zise: "N-am încetat de a mă gândi mult la tine". Amaranta îl ocolea. Se ferea de întâlnirile întâmplătoare. Făcea în aşa fel încât să nu se despartă de frumoasa Remedios. În ziua în care nepotul ei o întrebă până când gândeşte să mai poarte banda neagră la mână, ea interpretă întrebarea ca o aluzie la fecioria ei şi roşeața care-i îmbujoră obrajii o indignă. La sosirea lui, începu să-şi închidă cu zăvorul camera, dar s-au scurs atâtea nopți în timpul cărora îi auzea sforăitul liniştit în camera vecină, încât sfârşi prin a renunța la această precauțiune. Într-o dimineață, cam la două luni după reîntoarcere, îl auzi intrând în camera ei. Şi atunci, în loc să fugă, în loc să strige, aşa cum prevăzuse că va face, se lăsă năpădită de o dulce senzație de odihnă. Îl simți strecurându-se sub plasa patului, aşa cum făcea când era copil, aşa cum făcuse dintotdeauna, şi nu putu să-şi oprească sudorile reci şi clănțănitul dinților când îşi dădu seama că era complet gol. "Du-te", murmură ea, atât de înfrigurată să ştie ce va urma încât se înăbuşi. "Du-te sau țip." Însă Aureliano José ştia acum ce avea de făcut, deoarece nu mai era un copil care se teme de întuneric, ci un animal de cazarmă. Din noaptea aceea reluară acele lupte surde, fără sfârşit, care se prelungeau până în zori. "Sunt mătuşa ta, murmura Amaranta istovită. E ca şi cum aş fi mama ta, nu numai ca vârstă, ci şi pentru că nu mi-a mai lipsit decât un lucru ca să te şi alăptez." Dimineața, Aureliano dispărea şi revenea a doua zi înainte de zorii zilei, de fiecare dată tot mai ațâțat când constata că ea nu mai pusese zăvorul. Nu încetase nici o clipă de a o dori. O regăsea în odăile întunecoase din satele cucerite, mai ales în cele mai murdare, şi-i recunoştea prezența în mirosul de sânge închegat de pe pansamentele răniților, în acea groază instantanee de a fi în pericol de moarte, în toate clipele şi în toate locurile. Fugise de ea încercând să-i şteargă amintirea nu numai prin depărtare ci printr-o încrâncenare sălbatică, nestăpânită, pe care camarazii lui de arme o calificau drept temeritate, dar cu cât îi tăvălea chipul prin gunoiul războiului, cu atât semăna războiul mai mult cu Amaranta. Îndură astfel surghiunul, căutând ocazia de a o ucide cu propria sa moarte, până în ziua când auzi istorisindu-se vechea poveste a omului care se căsătorise cu una dintre mătuşile lui care, în afară de asta, îi era şi verişoară, şi al cărei fiu se dovedise a fi propriul său bunic.

— Poți să te căsătoreşti cu una dintre mătuşile tale? întrebă el cu mirare.

— Nu numai că se poate, îi răspunse un soldat, dar noi ducem acest război împotriva preoților tocmai pentru a obține dreptul de a te însura cu cine-ți place.

După cincisprezece zile, dezertă. O găsi pe Amaranta mai veştejită decât în amintirea sa, mai melancolică şi mai ruşinoasă, şi trecută de fapt de culmea maturității, însă mai înfierbântată decât oricând în bezna odăii ei, mai ațâțătoare ca oricând în felul agresiv prin care i se împotrivea. "Nu eşti decât o brută, îi zise Amaranta, încolțită de haita lui de buldogi. Nu-i adevărat că poți să-ți tratezi astfel o biată mătuşă, afară doar de cazul când ai o dispensă specială de la papa." Aureliano promise să meargă la Roma, promise să colinde Europa în genunchi, şi să sărute sandalele suveranului pontif, numai ca ea să-şi lase în jos punțile.

— Nu e vorba numai de asta, îi răspunse Amaranta. Ci şi că se nasc copii cu coadă de purcel. Aureliano rămase surd la toate argumentele.

— Măcar dacă se vor naşte, răspunse el implorând-o.

Într-o dimineață, înainte de revărsatul zorilor, biruit de durerea insuportabilă a virilității sale stăpânite, se duse la Catarino. Găsi o femeie cu sânii fleşcăiți, mângâietoare şi ieftină, care-i potoli poftele pentru câtva timp. Încercă să o trateze pe Amaranta cu dispreț. O zărea în verandă, cosând la o maşină cu manivelă de care învățase să se servească cu o îndemânare admirabilă, şi nici nu-i adresa măcar o vorbă. Amaranta se simți eliberată de o povară şi nici ea nu înțelese pentru ce începu, de atunci, să se gândească din nou la colonelul Gerineldo Márquez, pentru ce-şi amintea cu atâta dor de serile lor petrecute

jucând dame şi pentru ce ajunse chiar să-l dorească tovarăş de pat. În noaptea în care, nemaiputând suporta această comedie a indiferenței, se reîntoarse în camera Amarantei, Aureliano José nu-şi închipuia cât de mult teren pierduse. Ea îl respinse cu o hotărâre fățișă, pe care nimic n-ar fi putut-o încovoia, şi trase definitiv zăvorul dormitorului.

La câteva luni după reîntoarcerea lui Aureliano José se prezentă în casă o femeie exuberantă, parfumată cu iasomie, însoțită de-un copil de cinci ani. Ea susținea că este fiul colonelului Aureliano Buendía şi că l-a adus pentru a-l boteza Ursula. Nimeni nu se îndoia de originea acestui copil fără nume: semăna leit colonelul la vârsta când a fost dus să facă cunoştinţă cu gheața. Femeia povesti că s-a născut cu ochii mari deschişi, privindu-i pe toți cu o privire de om mare care părea că-i judecă, şi că felul cum fixa fiecare lucru fără să clipească o înspăimânta. "Îi seamănă întru totul, zise Ursula. Singurul lucru care-i lipseşte este acela de a face ca scaunele să se legene numai privindu-le." L-au botezat cu prenumele de Aureliano, însă cu numele mamei sale, deoarece legea nu-i îngăduia să poarte numele tatălui înainte ca acesta să-l fi recunoscut. Generalul Moneada i-a fost naş. Amaranta stărui mult pentru a i-l încredința ei să-l crească, dar mama se împotrivi.

Ursula nu cunoştea încă obiceiul de a se trimite fecioarele în camera războinicilor, aşa cum se slobod găinile la cocoşii de rasă, dar în cursul acelui an avu tot răgazul să afle: alți nouă fii ai colonelului Aureliano Buendía au fost aduşi în casă spre a fi botezați. Cel mai mare, cu pielea cafenie, cu ochii verzi, straniu, nu avea nimic comun cu viața părintească şi era trecut de zece ani. Au fost aduşi copii de toate vârstele, de toate culorile, însă toți băieți şi având un aer de însingurare care te împiedica să pui la îndoială consangvinitatea lor. Numai doi se deosebeau de ceilalți. Unul, prea mare pentru vârsta lui, care sfărâma borcanele cu flori şi farfuriile, mâinile lui părând că au darul de a zdrobi tot ce atingeau. Celălalt era blond, cu aceiaşi ochi albaştri ca mama lui, şi căruia îi lăsaseră părul lung şi buclat ca al unei fetițe. Intră în casă cu cea mai mare familiaritate, ca şi cum ar fi crescut acolo, se îndreptă direct spre un cufăr mare aşezat în camera Ursulei şi ceru: "Vreau dansatoarea cu arc". Ursula se înfricoşă. Deschise cufărul, scormoni printre obiectele foarte vechi şi colbăite de pe vremea lui Melchiade şi regăsi, înfăşurată într-o pereche de ciorapi, dansatoarea cu arc pe care Pietro Crespi o adusese într-o zi în casă şi de care nimeni nu-şi mai amintea. În mai puțin de doisprezece ani botezară cu prenumele Aureliano şi cu numele mamei lor respective pe toți copiii pe care colonelul îi semănase în lungul şi latul tuturor câmpurilor de luptă: adică şaptesprezece. La început, Ursula le umplea buzunarele cu bani, iar Amaranta încerca să-i rețină. Dar ajunsese să se mărginească în a le face cadou şi a le servi de naşe. "Ne facem datoria botezându-i, zicea Ursula, însemnând într-un caiet numele şi adresa fiecărei mame şi locul şi data naşterii fiecărui copil. Aureliano trebuie să-şi ştie bine socotelile, aşa că va însuşi dispoziții când se va întoarce." În cursul unui dejun, discutînd cu generalul Moncada despre această proliferare nemaipomenită, îi împărtăşi dorința de a-l vedea pe colonelul Aureliano Buendía reîntorcându-se într-o bună zi adunându-i acasă pe toți fiii lui.

— N-ai nici o grijă, cumătră, zise generalul Moneada, cu un aer enigmatic. Se va reîntoarce mai curând decât îți închipui.

Ceea ce generalul Moncada ştia, dar nu voise să destăinuiască în cursul acestui dejun, era faptul că Aureliano Buendía era pe drum, gata să se pună în fruntea răscoalei celei mai îndelungate, mai radicale şi mai sângeroase stârnite până atunci.

Situația devenise tot atât de încordată ca şi în cursul lunilor care precedaseră primul război. Luptele de cocoşi, pe care le însuflețea primarul în persoană, fură suspendate. Căpitanul Aquilos Ricardo, comandantul garnizoanei, luă de fapt asupra sa puterea municipală. Liberalii îl semnalară ca provocator: "Are să se întâmple ceva îngrozitor, îi spunea Ursula lui Aureliano José. Nu ieşi din casă după orele şase seara." Erau rugăminți zadarnice. Aureliano José, ca şi Arcadio pe alte vremuri, încetase să-i mai aparțină. Era ca şi cum reîntoarcerea la vatră, posibilitatea de a trăi fără să ai necazuri din pricina nevoilor zilnice, treziseră în el aceleaşi porniri ale poftelor şi aceeaşi nepăsare ca la unchiul său José Arcadio. Pasiunea lui pentru Amaranta se stinse fără să lase urme. Umbla hoinărind, jucând biliard, lecuindu-şi singurătatea cu femei ocazionale, scormonind ungherele prin care

Ursula uitase că şi-a ascuns banii. Ajunse, în cele din urmă, să nu mai dea pe acasă decât atunci când îi trebuiau rufe curate. "Toți sunt la fel, se tânguia Ursula. La început n-ai nici o supărare crescându-i, sunt ascultători şi serioşi, par incapabili să ucidă o muscă, dar de îndată ce le creşte barba, se aruncă în pierzanie." Spre deosebire de Arcadio, care nu şi-a cunoscut niciodată adevărata filiație, el aflase că era fiul lui Pilar Ternera, care întinsese un hamac în casa ei pentru a veni să-şi facă acolo siesta. Erau, mai mult decât mamă şi fiu, complici în aceeaşi însingurare. Pilar Ternera pierduse orice pic de nădejde. Râsul ei dobândise sonoritățile unei orgi, sânii ei căzuseră din pricina mângâierilor oricui, pântecele şi coapsele ei erau victimele irevocabilului ei destin de femeie împărțită, însă inima ei îmbătrânea fără amărăciune. Obeză, bârfitoare, plină de vanitățile unei matroane dizgrațiate, renunță la iluziile sterile ale cărților şi găsi un liman de mângâiere în amorurile altora. Sub acelaşi acoperiş unde Aureliano José îşi făcea siesta, tinerele fete din împrejurimi îşi primeau iubiții de o clipă. "Îmi împrumuți camera, Pilar", îi spuneau ele simplu după ce erau deja înăuntru. "Desigur", răspundea Pilar. Iar dacă era cineva pe acolo, îi explica: "Sunt fericită să-i ştiu pe oameni fericiți în patul meu."

Niciodată nu admitea să i se plătească pentru aceste servicii. Niciodată nu refuza această favoare, după cum nu le-o refuza niciodată nenumăraților bărbați care o mai căutaseră până în amurgul maturității ei, fără să-i dea bani, nici dragoste, ci doar uneori plăcere. Cele cinci fete ale ei, moştenitoare ale unei semințe atât de fierbinți, se pierduseră încă din adolescență, pe căile ruşinoase ale vieții. Dintre cei doi bărbați, pe care ajunsese să-i crească, unul murise luptând în trupele colonelului Aureliano Buendía, celălalt fusese rănit şi făcut prizonier la vârsta de patrusprezece ani, în timp ce voia să jefuiască un coteț de găini dintr-un sat de lângă mlaştini. Într-un anumit fel, Aureliano José era acel bărbat înalt şi brunet pe care, timp de jumătate de veac, i-l vestise regele de cupă, şi care, ca toate ființele prevestite de cărți, a ajuns până la inima ei, când era însemnată deja cu semnul morții. Îl desluşi în cărțile de joc.

— Nu ieşi în noaptea aceasta, îi zise ea. Rămâi şi dormi aici. Carmelita Montiel nu ştie cum să mă mai roage ca s-o las în odaia ta.

Aureliano José nu înțelese rugămintea pe care o ascundea în fond această propunere.

— Spune-i să mă aştepte la miezul nopții, zise el.

Se duse la teatru, unde o trupă spaniolă anunțase piesa *Pumnalul lui Zorro,* care în realitate era opera lui Zorilla, *Pumnalul lui Godo,* cu numele schimbat din ordinul căpitanului Aquiles Ricardo, pentru că liberalii îi porecleau pe conservatori godoşi . Abia în clipa când a prezentat biletul de intrare îl zări Aureliano José pe căpitanul Aquiles Ricardo, însoțit de doi soldați înarmați cu puşti, care-i percheziționa pe spectatori. "Luați seama, căpitane, îl avertiză Aureliano José. Nu s-a născut încă omul care să pună mâna pe mine." Căpitanul încercă să-l percheziționeze cu forța, însă Aureliano José, care nu era înarmat, o luă la fugă. Soldații nu se supuseră ordinului de a trage. "Este un Buendía", explică unul dintre ei. Orbit de mânie căpitanul îi smulse atunci puşca din mâini, se duse în mijlocul străzii şi ținti.

— Bandă de codoşi! urlă el. Măcar de-ar fi colonelul Aureliano Buendía în persoană.

Carmelita Montiel, o fecioară de douăzeci de ani, se îmbăiase în apă cu flori de portocal şi tocmai împrăştia frunze de rozmarin pe patul lui Pilar Ternera, când răsună detunătura. Aureliano José era sortit să cunoască cu ea toată fericirea pe care i-o refuzase Amaranta, de a avea şapte fii şi de a muri de bătrânețe în brațele lui, însă glonțul puştii care îi pătrunse prin umăr şi-i ciopârți pieptul era dirijat de o interpretare greşită a cărților. Căpitanul Aquiles Ricardo, care de fapt era acela care trebuia să moară în noaptea aceea, a pierit într-adevăr cu patru ore înaintea lui Aureliano José. Abia izbucnise detunătura, că îl şi doborâră două gloanțe simultane, a căror origine nu s-a stabilit niciodată, şi un strigăt unanim zgudui noaptea:

— Trăiască partidul liberal! Trăiască colonelul Aureliano Buendía!

La miezul nopții, când lui Aureliano José i se scursese ultima picătură de sânge şi Carmelita Montiel nu-şi găsi în cărți decât un viitor în alb, peste patru sute de oameni se scurseseră prin fața teatrului şi-şi descărcaseră revolverele în cadavrul părăsit al căpitanului

Aquiles Ricardo. A fost nevoie de o patrulă întreagă pentru a depune într-o căruţă trupul greu de plumb care se descompunea ca pâinea înmuiată.

Înfuriat din pricina matrapazlâcurilor armatei regulate, generalul José Raquel Moncada mobiliză toate influenţele sale politice, îmbrăcă din nou uniforma şi luă în mâinile sale comandamentul civil şi militar la Macondo. Nu spera, de bună seamă, ca atitudinea sa împăciuitoare să reuşească să împiedice inevitabilul.

Luna septembrie a fost plină de ştiri contradictorii. În timp ce guvernul anunţa că stăpâneşte situaţia în ţara întreagă, liberalii erau informaţi în secret despre existenţa răscoalelor armate în interior. Regimul nu voi să admită starea de război până în ziua în care s-a proclamat public că o curte marţială îl judecase pe colonelul Aureliano Buendía în contumacie şi-l condamnase la moarte. S-a dat ordin ca prima garnizoană care-l va captura să execute sentinţa. "Asta înseamnă că s-a întors", se bucură Ursula faţă de generalul Moncada. El nu ştia însă nimic.

De fapt, colonelul Aureliano Buendía se afla în ţară de peste o lună. Precedat de zvonuri contradictorii, presupus a fi în acelaşi timp în locuri diametral opuse, generalul Moncada însuşi aşteptă, înainte de a crede în reîntoarcerea lui, anunţul oficial că ar fi pus stăpânire pe două state de pe litoral. "Felicitările mele, cumătră, îi zise Ursulei, arătându-i telegrama. În curând îl veţi avea aici." Un lucru o preocupă atunci pe Ursula pentru prima oară:

— Dar dumneavoastră, ce veţi face dumneavoastră, cumetre? întreba ea.

Generalul Moneada îşi pusese deja această întrebare de mai multe ori.

— Acelaşi lucru ca şi el, cumătră, răspunse el. Îmi voi face datoria.

La întâi octombrie în zori, colonelul Aureliano Buendía atacă Macondo cu o mie de oameni înarmaţi până în dinţi, iar garnizoana primi ordin să reziste până la capăt. La amiază, în timp ce generalul Moneada dejuna cu Ursula, o lovitură de tun a rebelilor, care răsună în satul întreg, făcu praf faţada trezoreriei municipale.

— Armamentul lor este la fel de bun ca al nostru, suspină generalul Moncada, dar în afară de aceasta, ei se bat cu mai multă sete decât noi.

La orele două după-amiază, în timp ce pământul se cutremura sub loviturile de tun schimbate de o parte şi alta, o părăsi pe Ursula cu convingerea că duce o bătălie pierdută dinainte.

— Mă rog la Dumnezeu să nu-l aveţi astă seară pe Aureliano în casă, zise el. Dacă va fi aşa, îmbrăţişaţi-l din partea mea, căci nu cred că-l voi mai revedea vreodată.

A fost capturat în noaptea aceea, în timp ce încerca să fugă din Macondo, după ce redactase o scrisoare lungă către colonelul Aureliano Buendía, în care-i reamintea de proiectele lor comune de a umaniza războiul şi-i ura să repurteze o victorie definitivă asupra corupţiei militarilor şi ambiţiilor politicienilor din cele două partide. A doua zi, colonelul Aureliano Buendía dejuna împreună cu el la Ursula, unde a rămas închis până când un consiliu de război revoluţionar avea să-i decidă soarta. A fost o reuniune în familie. Dar în timp ce adversarii uitaseră de război pentru a evoca amintirile trecutului, Ursula avu impresia sumbră că fiul ei era un intrus la ea. Simţise acest lucru încă din clipa în care îl văzuse intrând, protejat de o desfăşurare zgomotoasă de forţe care întorseseră camerele cu dosul în sus până se convinseseră că nu e nici o primejdie ascunsă acolo. Colonelul Aureliano Buendía nu numai că îngăduise aceasta, dar dăduse chiar ordine formale, de o se-veritate extremă, şi interzisese oricui să se apropie de el mai mult de trei metri, chiar şi Ursulei, până ce membrii escortei sale nu au terminat de a aşeza sentinele în jurul casei. Purta o uniformă din pânză ordinară, fără nici un fel de insigne, şi cizme înalte cu pinteni murdari de noroi şi de sânge închegat. Avea la centiron un revolver automat în tocul deschis, iar mâna apăsată mereu pe patul armei trăda aceeaşi încordare vigilentă şi hotărâtă care i se citea din priviri. Capul său lăsa să i se vadă unghiurile adânci ale tâmplelor scobite şi părea copt la foc încet. Obrazul biciuit şi vineţit de sarea Caraibilor dobândise o duritate metalică. Era ferit de bătrâneţea iminentă printr-o vitalitate care avea desigur o legătură cu răceala adâncurilor. Era mai înalt decât la plecare, mai palid, mai osos şi se observau la el primele simptome de rezistenţă faţă de nostalgie. "Dumnezeule, îşi zise Ursula neliniştită.

Acuma are aerul unui om capabil de orice." Aşa şi era. Şalul aztec pe care îl adusese Amarantei, evocările în care se adâncea în timpul prânzului, anecdotele amuzante pe care ştia să le povestească, nu mai erau decât reflexe ale firii sale de altă dată. De îndată ce s-a executat ordinul de îngropare a morţilor în groapa comună, îi încredinţă colonelului Roque Carnicero misiunea de a grăbi judecăţile consiliului de război şi ţinu să-şi rezerve sarcina zdrobitoare de a impune reforme radicale care să nu lase piatră pe piatră în edificiul prăbuşit al regimului conservatorilor. "Trebuie să le-o luăm înainte politicienilor partidului, le spuse el adjuncţilor săi. Când vor deschide ochii asupra realităţilor, se vor găsi în faţa unui fapt împlinit." Hotărî atunci să revizuiască titlurile de proprietate asupra pământurilor, coborând cu o sută de ani în urmă, şi descoperi escrocheriile legalizate ale fratelui său José Arcadio. Anulă toate registrele dintr-o trăsătură de condei. Într-un ultim gest de curtoazie, îşi întrerupse ocupaţiile timp de o oră şi-i făcu o vizită Rebecăi pentru a o informa asupra hotărârilor sale.

În penumbra locuinţei ei, văduva solitară care într-o vreme fusese confidenta amorurilor sale deprimate şi a cărei încăpăţânare îi salvase viaţa, nu mai era decât o umbră a trecutului. Învăluită toată în negru până la degete, cu inima prefăcută în scrum, cu greu ajungeau ştirile de război până la ea. Colonelul Aureliano Buendía avu impresia că fosforescenţa oaselor ei îi trecea prin piele şi că se mişca într-o atmosferă de gaze arse, într-un aer stătut în care se mai ghicea încă un miros discret de praf de puşcă. Începu să-i recomande să-şi mai potolească rigoarea doliului, să aerisească locuinţa, să ierte lumii moartea lui José Arcadio. Dar Rebeca era deja la adăpost de orice deşertăciune. După ce o căutase inutil în savoarea pământului, în scrisorile parfumate ale lui Pietro Crespi, în patul furtunos al soţului ei, ea îşi găsise pacea în această locuinţă în care amintirile ajungeau, prin forţa unei evocări implacabile, să ia formă şi să se perinde ca nişte fiinţe omeneşti prin camerele închise. Răsturnată în balansoarul ei de răchită, privindu-l pe colonelul Aureliano Buendía ca şi cum el era acela care avea aerul unui spectru al trecutului, Rebeca nici nu clipi la ştirea că pământurile uzurpate de José Arcadio vor fi restituite proprietarilor lor legitimi.

— Toate se vor face după voia ta, Aureliano, zise ea suspinând. Am crezut întotdeauna - şi iată că astăzi se confirmă - că n-ai fost decât un renegat.

Revizuirea titlurilor de proprietate se făcu în acelaşi timp în care s-au făcut judecăţile sumare, sub preşedinţia colonelului Gerineldo Márquez, care s-au încheiat cu executarea tuturor ofiţerilor din armata regulată făcuţi prizonieri de către revoluţionari. Ultimul consiliu de război a fost acela în faţa căruia apărea generalul José Raquel Moncada. Ursula interveni:

— Este cel mai bun guvernator pe care l-am avut la Macondo, îi zise colonelului Aureliano Buendía. Nu-ţi voi spune nimic despre bunătatea inimii lui, nici despre afecţiunea pe care o are faţă de noi, deoarece tu le cunoşti mai bine ca oricine.

Colonelul Aureliano Buendía îi aruncă o privire reprobativă:

— Nu-mi pot aroga puterea de a judeca, replică el. Dacă aveţi ceva de spus, duceţi-vă şi spuneţi-o înaintea consiliului de război.

Ursula nu numai că nu şovăi să facă acest lucru, dar le spuse să-şi aducă depoziţiile lor pe toate mamele ofiţerilor revoluţionari care locuiau în Macondo. Una după alta, bătrânele întemeietoare ale satului, dintre care unele luaseră parte la îndrăzneaţa traversare a munţilor, exaltară virtuţile generalului Moncada. Ultima care se perindă a fost Ursula. Demnitatea ei îndurerată, greutatea numelui ei, vehemenţa convingătoare a depoziţiei ei făcură să şovăiască pentru o clipă echilibrul justiţiei. "Dumneavoastră aţi luat foarte în serios acest joc îngrozitor, şi bine aţi făcut, deoarece v-aţi făcut datoria, zise ea către membrii tribunalului. Nu uitaţi însă că atâta timp cât Dumnezeu ne va ţine în viaţă, nu vom înceta de a fi mame, şi oricât de revoluţionari aţi fi, avem dreptul de a vă da jos pantalonii şi de a vă bate la fund la prima lipsă de respect." Juriul se retrase pentru a delibera în timp ce încă mai răsunau aceste ultime cuvinte în incinta şcolii transformate în cartier general. La miezul nopţii, generalul José Raquel Moncada fu condamnat la moarte. Colonelul Aureliano Buendía, în ciuda protestelor violente ale Ursulei, refuză să comute pedeapsa. Cu

puțin înainte de zorii zilei îl vizită pe condamnat în încăperea cu butucul.

— Aminteşte-ți, cumetre, că nu eu sunt acela care te condamnă, îi zice el, ci revoluția.

Generalul Moneada nici nu se ridică măcar din patul de campanie văzându-l intrând.

— Du-te la dracu, cumetre, îi răspunse el.

Până în clipa aceea, colonelul Aureliano Buendía nu-şi luase timp, de la reîntoarcerea sa, de a-l privi cu ochii inimii. Se înspăimântă văzând cât a îmbătrânit, cum îi tremurau mâinile, cum arăta o resemnare oarecum rutinară în aşteptarea morții, şi simți atunci un dispreț adânc față de sine însuşi, pe care-l socoti ca un fel de milostivire.

— Tu ştii mai bine decât mine, îi scăpă vorba, că orice consiliu de război nu e decât o farsă şi că de fapt trebuie să plăteşti pentru crimele altora, căci de data aceasta noi vom câştiga războiul cu orice preț. Tu însuți, dacă erai în locul meu, n-ai fi acționat la fel?

Generalul Moncada se aşeză pe pat pentru a-şi şterge ochelarii cu ramă groasă de baga cu pulpana cămăşii.

— Probabil, răspunse el. Dar ceea ce mă preocupă nu este că pui să mă împuşte, căci la urma urmei, pentru oameni ca noi moartea aceasta este o moarte naturală. Puse ochelarii pe pat şi-şi desprinse ceasul de la lanț. Ceea ce mă preocupă, continuă el, este că urându-i atât de mult pe militari, combătându-i atât de mult, gândindu-te atât de mult la ei, ai ajuns să semeni cu ei în toate privințele. Şi nu există nici un ideal în viață care să merite atâta mârşăvie.

Îşi scoase verigheta şi medalia cu Fecioara Tămăduirilor, şi le puse alături de ochelari şi de ceas.

— În ritmul acesta, încheie el, vei deveni nu numai dictatorul cel mai tiranic şi mai sângeros din toată istoria noastră, ci vei pune să o împuşti şi pe cumătra mea Ursula, în dorința de a-ți linişti conştiința.

Colonelul Aureliano Buendía rămase de piatră. Generalul Moncada îi înmână atunci ochelarii, medalia, ceasul şi verigheta şi spuse pe alt ton:

— Dar nu te-am chemat ca să te ocărăsc. Voiam să-ți cer serviciul de a trimite aceste obiecte soției mele.

Colonelul Aureliano Buendía le strecură în buzunare.

— Este tot la Manaure?

— Tot la Manaure, confirmă generalul Moncada. În aceeaşi casă, în spatele bisericii, unde ai expediat pe vremuri scrisoarea aceea.

— O voi face bucuros, José Raquel, zise colonelul Aureliano Buendía.

Când reveni în aerul năpădit de o ceață albăstruie, obrazul i se umezi, ca în trecut, altă dată, în zori, şi abia atunci a înțeles pentru ce a hotărât ca sentința să fie executată în curte, iar nu la zidul cimitirului. Plutonul se aliniase înaintea uşii şi-i dădu onorurile rezervate unui şef de stat.

— Puteți să-l duceți, porunci el.

COLONELUL GERINELDO MARQUEZ A FOST primul care a simțit zădărnicia războiului. În calitate de comandant civil şi militar la Macondo, comunica de două ori pe săptămână telegrafic cu colonelul Aureliano Buendía. La început, aceste lapidare comunicări trasau evoluția unui război adevărat, cu carne şi sânge, ale cărui contururi perfect definite îngăduiau în orice clipă determinarea situației lui exacte şi previziunea itinerariilor viitoare. Cu toate că nu se lăsa antrenat niciodată pe terenul confidențelor, nici chiar față de cei mai apropiați prieteni ai săi, colonelul Aureliano Buendía păstra atunci acel ton familiar după care puteai să-l identifici la celălalt capăt al firului. I s-a întâmplat de multe ori să prelungească aceste conversații peste durata prevăzută şi să-şi îngăduie comentarii de ordin familial. Însă, încetul cu încetul, pe măsură ce războiul devenea tot mai intens şi mai întins, chipul lui se pierdea într-un univers ireal. Accentele şi trăsăturile glasului său deveneau de fiecare dată tot mai îndepărtate şi mai incerte, se contopeau şi se

combinau până ce alcătuiau cuvinte lipsite pe nesimțite de orice înțeles. Colonelul Gerineldo Márquez se mărginea atunci să asculte, copleşit de impresia că s-ar găsi în comunicație telegrafică cu un necunoscut din altă lume.

— Am înțeles, Aureliano, încheia el acționând manipulatorul. Trăiască partidul liberal!

Ajunsese să piardă orice contact cu războiul. Ceea ce în alte vremuri fusese o activitate reală, o pasiune irezistibilă a tinereții sale, nu mai era acum decât o referință îndepărtată: ceva ce se pierdea în vag. Singurul său refugiu era atelierul de croitorie ai Amarantei. Se ducea să o vadă în fiecare după-amiază. Îi plăcea să-i privească mâinile în timp ce plisa voalurile de muselină la maşina de cusut cu manivelă pe care o învârtea frumoasa Remedios. Petreceau ore întregi fără să-şi vorbească, resemnați în a-şi ține companie unul altuia, însă în timp ce Amaranta se complăcea, în sinea ei, să-i întrețină focul devoțiunii, el ignora ce planuri tainice ascundea această inimă de neînțeles. Când s-a aflat vestea reîntoarcerii lui, nerăbdarea de a-l revedea era să o înăbuşe pe Amaranta. Dar când îl văzu intrând în casă amestecat în escorta zgomotoasă a colonelului Aureliano Buendía şi îl văzu istovit de asprimea exilului, îmbătrânit prin vârstă şi uitare, plin de sudoarea amestecată cu praf, mirosind a turmă, urât, cu brațul stâng într-o eşarfă, deziluzia fu atât de mare încât simți că leşină. "Doamne, îşi zise ea, nu este acela pe care îl aşteptam." A doua zi, însă, el reveni în casă, perfect ras şi curat, cu mustața parfumată cu lavandă, şi fără legătura însângerată. Îi aducea în dar un ceaslov cu copertele încrustate cu sidef.

— Cât de ciudați sunt bărbații, zise ea, negăsind să spună altceva. Îşi trec viața luptându-se împotriva preoților, şi-ți aduc în dar cărți de rugăciuni.

De atunci, chiar şi în zilele cele mai dramatice ale războiului, o vizita în toate după-amiezele. Adeseori, când frumoasa Remedios nu era acolo, îi învârtea el roata maşinii de cusut. Amaranta se simțea tulburată de atâta perseverență, de atâta fidelitate, de atâta supunere din partea unui bărbat investit cu atâtea puteri şi care se despuia totuşi de armele sale, în salon, pentru a intra fără nici o apărare în atelierul ei de croitorie. Însă timp de patru ani, el îi repetă într-una dragostea sa iar ea găsea întotdeauna un mod de a-l refuza fără să-l rănească, deoarece deşi nu ajunsese să-l iubească, nici nu putea trăi fără el. Frumoasa Remedios, care părea indiferentă la toate, şi despre care se credea că e puțin întârziată, nu rămase nesimțitoare față de atâta devoțiune şi interveni în favoarea colonelului Gerineldo Márquez. Amaranta descoperi dintr-o dată că această fetiță pe care o crescuse, care abia începuse să păşească în adolescență, era acum cea mai frumoasă făptură văzută vreodată la Macondo. Simțea cum reînvie în inima ei resentimentul pe care-l încercase altă dată față de Rebeca şi, rugându-se de Dumnezeu să nu se lase *tivită,* până la extrema de a-i dori moartea, o îndepărtă din atelierul de croitorie. Cam prin epoca aceasta, colonelul Gerineldo Márquez începu să simtă dezgust față de război. Recurse la toată puterea lui de convingere, la tandrețea sa nesfârşită, stăpânită până atunci, dispus să renunțe de dragul Amarantei la o glorie care îl costase sacrificiul celor mai frumoşi ani din viață. Dar nu reuşi să-l convingă. Într-o după-amiază din luna august, copleşită de povara insuportabilă a propriei sale încăpățânări, Amaranta se încuie în camera ei, decisă să-şi deplângă singurătatea până la moarte, după ce-i spuse ultimul cuvânt pretendentului ei stăruitor:

— Să uităm unul de altul pentru totdeauna, îi zise ea; suntem prea bătrâni pentru astfel de lucruri.

În acea după-amiază, colonelul Gerineldo Márquez primi un apel telegrafic al colonelului Aureliano Buendía. A fost o discuție pur profesională care nu avea să deschidă nici o spărtură în împotmolirea luptelor. Când termină, colonelul Gerineldo Márquez privi străzile pustii, apa cristalizată de pe migdali şi se simți pierdut în singurătate.

— Aureliano, zise el acționând trist manipulatorul. În clipa aceasta plouă la Macondo.

A urmat o tăcere îndelungată pe fir. Apoi, dintr-o dată aparatele tresăriră pentru a face loc semnalelor nemiloase ale colonelului Aureliano Buendía.

— Nu fi poltron, Gerineldo, răspunseră semnalele. E firesc să plouă în august.

Trecuse atâta vreme de când nu se mai văzuseră, încât agresivitatea acestei reacții îl zăpăci pe colonelul Gerineldo Márquez. Cu toate acestea, după două luni; când colonelul

Aureliano Buendía se reîntoarse la Macondo, zăpăceala lui se schimbă în stupoare. Chiar şi Ursula a fost mirată când văzu cât de mult se schimbase. Sosise fără zarvă, fără escortă, învelit într-o pătură deşi era cald, şi însoțit de trei iubite pe care le instală sub acelaşi acoperiş unde îşi petrecea de atunci cea mai mare parte din timp, culcat într-un hamac. Abia dacă mai citea depeşele telegrafice care aduceau ştiri despre operațiunile banale. Într-o zi, colonelul Gerineldo Márquez veni să-i ceară instrucțiuni pentru evacuarea unui sat de la frontieră unde războiul amenința să degenereze într-un conflict internațional.

— Nu mă deranja cu fleacuri de acestea, îi ordonă el. Cere-i providenței să te sfătuiască.

Se ajunsese poate la faza cea mai critică a războiului. Proprietarii liberali, care la început sprijiniseră revoluția, încheiaseră alianțe secrete cu proprietarii conservatori pentru a împiedica revizuirea titlurilor de proprietate. Politicienii, care o dată cu războiul prinseseră cheag în exil, se desolidarizaseră public de hotărârile drastice ale colonelului Aureliano Buendía, dar chiar şi acest plan îl lăsa indiferent. Nu-şi mai recitise versurile, care umpleau peste cinci volume şi care rămaseră uitate pe fundul cufărului. Seara, sau pe vremea siestei, chema în hamac pe una dintre femeile sale, cu care avea o satisfacție sumară înainte de a cădea într-un somn de plumb pe care nu-l tulbura nici cel mai uşor indiciu despre vreo preocupare oarecare. Era singurul care ştia atunci că inima lui în derută era osândită definitiv la incertitudine. La început, amețit de gloria întoarcerii, de victoriile neverosimile, se lăsase vrăjit de abisul măreției. Îi plăcea să fie discipolul ducelui de Marlborough, marele său dascăl în meşteşugul războiului, a cărui ținută fastuoasă în blană şi gheare de tigru inspira respect adulților şi uimire copiilor. Atunci hotărâse ca nici o ființă omenească, nici chiar Ursula, să nu se apropie de el la mai puțin de trei metri. În centrul unui cerc însemnat cu creta de către adjutanții săi ori unde sosea, şi în interiorul căruia nu putea intra decât el, hotăra soarta lumii prin ordine scurte şi fără apel. Când se duse pentru prima oară la Manaure, după executarea generalului Moncada, se grăbi să împlinească ultima dorință a victimei sale, şi văduva primi ochelarii, medalia, ceasul şi verigheta, însă îi interzise să-i treacă pragul casei.

— Nu intrați, colonele, îi zise ea. Dumneavoastră comandați în războiul dumneavoastră, însă eu mai poruncesc încă în casa mea.

Colonelul Aureliano Buendía nu-i arătă nici o ranchiună, însă sufletul lui nu-şi aflǎ cu adevărat odihna decât după ce garda sa personală a jefuit şi incendiat casa văduvei. "Ia seama la inima ta, Aureliano, îi spuse atunci colonelul Gerineldo Márquez! Eşti pe cale să putrezeşti pe picioare." În vremea aceea convocă o nouă conferință a principalilor comandanți rebeli. Găsi între ei câte puțin din toate: idealişti, ambițioşi, aventurieri, declasați înăcriți, până chiar şi delincvenți de drept comun. Exista chiar şi un fost funcționar conservator care se refugiase în insurecție ca să scape de o condamnare pentru deturnare de fonduri. Erau mulți care nici nu ştiau pentru ce se bat. În această amestecătură pestriță ale cărei mobiluri atât de diferite trebuiau să provoace o explozie internă, se detaşa o personalitate tenebroasă de conducător: generalul Teofilo Vargas. Era un indian neaoş, sălbatic, analfabet, înzestrat cu o agerime tăcută şi cu o chemare mesianică, conducător care le inspira oamenilor săi un fanatism dement. Colonelul Aureliano Buendía organizase această conferință cu scopul de a unifica comandamentul rebel împotriva manevrelor politicienilor. Generalul Teofilo Vargas o luă înaintea intențiilor lui: în câteva ceasuri zdrobi coaliția celor mai calificați comandanți şi puse stăpânire pe comandamentul suprem. "Este o fiară de care trebuie să te fereşti, le spuse colonelul Aureliano Buendía ofițerilor săi. Acest om este mai primejdios pentru noi decât însuşi ministrul de război." Un căpitan tânăr, care se distinsese mereu prin timiditatea sa, ridică atunci prudent degetul:

— E foarte simplu, colonele, propuse el. Trebuie lichidat.

Cinismul acestei sugestii nu-l tulbură de loc pe colonelul Aureliano Buendía, ci mai degrabă felul în care precedase cu o fracțiune de secundă propriul său gând.

— Nu aşteptați să vă dau eu acest ordin, zise el.

Într-adevăr, nu l-a dat. Însă cu cincisprezece zile mai târziu, generalul Teofilo Vargas a fost ciopârțit cu lovituri de cuțit în cursul unei ambuscade, şi colonelul Aureliano Buendía

prelua comandamentul suprem. Chiar în noaptea în care autoritatea lui fu secondată de toate comandamentele rebele, se trezi brusc pentru a cere în gura mare o pătură. Un frig interior care-i pătrundea până-n vârful părului şi-l amorţea chiar în plin soare îl împiedică să doarmă timp de câteva luni, până ce se obişnui. Beţia puterii începuse să se destrame într-un şir de neplăceri. Căutând un remediu împotriva frigului, puse să-l împuşte pe tânărul ofiţer care propusese asasinarea generalului Teofilo Vargas. Ordinele lui erau îndeplinite înainte de a fi comunicate, înainte chiar de a le concepe şi ajungeau mult mai departe decât ar fi îndrăznit să le facă să ajungă. Rătăcind în singurătatea puterii sale imense, începu să-şi piardă busola. Îl supărau locuitorii satelor învinse care îl aclamau: pentru el, erau aceiaşi care-l aclamaseră pe inamic. Pretutindeni întâlnea adolescenţi care îl priveau cu ochii lui proprii, care vorbeau cu vocea lui, care-l salutau cu acelaşi aer de neîncredere care era şi al său pentru a le răspunde la salut, şi care ziceau că sunt fiii lui. Se simţi împrăştiat, repetat, şi mai solitar ca oricând. Dobândi certitudinea că proprii săi ofiţeri îl minţeau. Se luă la o ceartă imaginară cu ducele de Marlborough. "Cel mai bun prieten, obişnuia să spună pe atunci, este acela care a murit." Se săturase de incertitudine, de cercul vicios al acestui război veşnic care pe el îl găsea mereu în acelaşi loc, doar mai bătrân de fiecare dată; mai răvăşit, mai neştiutor al cauzei, al felului, al acelui până când. Întotdeauna se găsea cineva în afara cercului tras cu creta. Cineva care avea nevoie de bani, cineva care avea un copil bolnav de tuse măgărească sau care dorea să adoarmă pe veci deoarece nu mai putea îndura gustul murdar al războiului, şi care, cu toate acestea, îşi aduna ultimele puteri, pentru a se înfiinţa şi a raporta: "Nimic nou, colonele". Iar acest nimic nou era lucrul cel mai îngrozitor în acest război care nu se mai termina: nu se întâmpla nimic. Singur, părăsit de presimţiri, fugind de frigul care nu avea să-l mai părăsească până la moarte, veni să-şi găsească un ultim refugiu în Macondo, la căldura celor mai vechi amintiri ale sale. Atât de mare îi era delăsarea că în clipa în care i se anunţă sosirea unei comisii însărcinate de partidul lui pentru a discuta orientările pe care le va putea lua războiul, se răsuci în hamacul său fără să se trezească cu totul.

— Duceţi la curve comisia aia, zise el.

Erau şase avocaţi în redingotă şi joben care suportau cu un stoicism dur soarele aspru de noiembrie. Ursula îi găzdui sub acoperişul ei. Îşi petrecură cea mai mare parte din zi închişi în camera lor, în conciliabule secrete, iar la căderea nopţii cereau o escortă şi un ansamblu de acordeoane şi asediau stabilimentul lui Catarino. "Nu-i deranjaţi, porunci colonelul Aureliano Buendía. La urma urmei, ştiu ce vor." La începutul lui decembrie, întâlnirea atât de mult aşteptată şi pe care mulţi şi-o închipuiau ca pe o discuţie interminabilă, se sfârşi în mai puţin de o oră.

În salon, unde era cald, aproape de spectrul pianului mecanic, acoperit cu o pânză albă, colonelul Aureliano Buendía renunţă de data aceasta de a şedea în mijlocul cercului tras cu cretă de adjutanţii lui. Luă loc pe un scaun între sfetnicii săi politici şi, învelit în pătura sa de lână, ascultă în tăcere propunerile scurte ale emisarilor. Aceştia cereau în primul rând, în scopul de a se redobândi sprijinul proprietarilor funciari liberali, să se renunţe la revizuirea titlurilor. În al doilea rând cereau să se renunţe la lupta împotriva influenţei clericale pentru a obţine sprijinul maselor catolice. Pentru garantarea integrităţii căminelor, cereau, în sfârşit, să se renunţe la aspiraţiile de egalitate în drepturi a fiilor naturali cu cei legitimi.

— Care va să zică, zise surâzând colonelul Aureliano Buendía, de îndată ce se terminase lectura, să nu mai luptăm decât pentru putere.

— Acestea sunt reforme tactice, replică unul dintre delegaţi. Deocamdată, esenţialul este să lărgim baza populară a războiului. După aceea, vom vedea.

Unul dintre sfetnicii politici ai colonelului Aureliano Buendía se grăbi să intervină:

— Este un nonsens, zise el. Dacă aceste reforme sunt bune, înseamnează că regimul conservator este bun. Dacă datorită lor reuşim să lărgim baza populară a războiului, aşa cum spuneaţi dumneavoastră, înseamnă că regimul are o bază populară largă. Înseamnează, pe scurt, că timp de aproape douăzeci de ani ne-am luptat împotriva sentimentelor însăşi ale naţiunii.

Voia să continue, dar colonelul Aureliano Buendía îl întrerupse cu un gest.
— Nu-ți pierde vremea, doctore, îi zise el. Ceea ce interesează este că din clipa aceasta nu mai luptăm decât pentru putere.
Fără să înceteze de a surâde, luă hârtiile prezentate de delegați şi se pregăti să le semneze.
— De vreme ce este aşa, încheie el, nu vedem nici un inconvenient în a accepta.
Oamenii se priviră consternați.
— Iartă-mă, colonele, spuse cu voce scăzută colonelul Gerineldo Márquez. Dar asta este trădare.
Pana deja înmuiată în cerneală se opri în aer şi colonelul Aureliano Buendía descărcă asupra lui toată povara autorității sale:
— Predă-mi armele dumitale, ordonă el.
Colonelul Gerineldo Márquez se ridică şi depuse armele pe masă.
— Du-te să te prezinți la cartier, continuă colonelul Aureliano Buendía. Vei rămâne la dispoziția tribunalului revoluționar.
Apoi semnă declarația şi predă emisarilor hârtiile spunându-le:
— Iată hârtiile dumneavoastră, domnilor. Să vă fie de bine.
După două zile, colonelul Gerineldo Márquez, acuzat de trădare, fu condamnat la moarte. Prăbuşit în hamacul său, colonelul Aureliano Buendía rămase nesimțitor la rugăciunile acelora care veniră să-i implore clemență. În ajunul execuției, călcând ordinul de a nu-l deranja, Ursula îl vizită în odaia lui. Învăluită toată în negru, abordă o solemnitate rară şi rămase în picioare cele trei minute cât dură întrevederea.
— Ştiu că ai să-l împuşti pe Gerineldo, îi zise ea calmă, şi nu pot face nimic pentru a te împiedica. Dar te previn: de îndată ce-i voi vedea cadavrul, îți jur pe rămăşițele tatălui meu şi ale mamei mele, şi pe amintirea lui José Arcadio Buendía, şi înaintea lui Dumnezeu, că te voi scoate din bârlogul în care te ascunzi şi te voi ucide cu mâinile mele. Înainte de a părăsi camera, fără să aştepte măcar răspunsul încheie: Acelaşi lucru l-aş fi făcut dacă te-ai fi născut cu o coadă de porc.
În cursul acelei nopți nesfârşite, în timp ce colonelul Gerineldo Márquez evoca după-amiezile moarte în atelierul de croitorie al Amarantei, colonelul Aureliano Buendía stărui ceasuri întregi, zgâriind şi râcâind scoarța dură a singurătății sale, în speranța de a o sparge. Singurele sale clipe de fericire, de după acea după-amiază îndepărtată în care tatăl său îl dusese să facă cunoştință cu gheața, le cunoscuse în atelierul de aurărie în care-şi petrecea vremea aurind peştişorii. A trebuit să dezlănțuie treizeci şi două de războaie, a trebuit să violeze toate pactele sale cu moartea şi să se bălăcească ca un porc în noroiul gloriei, pentru a descoperi cu aproape patruzeci de ani de întârziere toate privilegiile simplicității.
În zori, răscolit de chinurile acestei nopți albe, intră în încăperea cu butucul cu o oră înainte de execuție.
— Să terminăm comedia, cumetre, îi zise colonelul Gerineldo Márquez. Să plecăm de aici înainte ca țânțarii să te execute cu totul.
Colonelul Gerineldo Márquez nu-şi putu ascunde disprețul pe care i-l inspira o astfel de atitudine.
— Nu, Aureliano, răspunse el. Prefer să mor decât să te văd transformându-te în măcelar.
— N-ai să mă vezi, răspunse colonelul Aureliano Buendía. Încalță-te şi ajută-mă să termin cu acest război scârbos.
Spunând aceasta, nu-şi închipuia că un război este mai uşor să-l începi decât să-l sfârşeşti. Trebuie să se arate inflexibil şi sângeros timp de aproape un an pentru a constrânge guvernul să propună rebelilor condiții de pace favorabile, şi alt an pentru a-şi convinge partizanii de interesul de a le accepta. În domeniul cruzimii, a ajuns la excese pentru a înăbuşi rebeliunea propriilor săi ofițeri, care se opuneau la comercializarea victoriei şi sfârşi prin a se sprijini pe forțele inamice pentru a o scoate la capăt.
N-a fost niciodată un războinic mai bun ca atunci. Certitudinea că în sfârşit lupta pentru propria sa eliberare, iar nu pentru idealurile abstracte, pentru lozinci pe care

politicienii aveau tot răgazul să le întoarcă pe faţă sau, pe dos, după împrejurări, îi insufla un entuziasm plin de înflăcărare. Colonelul Gerineldo Márquez, care se bătu pentru înfrângere cu tot atâta convingere cu câtă se luptase pentru biruinţă, îi reproşă temeritatea inutilă. "Nu te îngrijora, îi răspunse el surâzând. Să mori este mult mai greu decât crezi." În cazul său, era adevărat. Certitudinea că i-a fost fixat deja ultimul ceas, îl înzestră cu o imunitate misterioasă, cu o nemurire cu termen fix, care-l făcea invulnerabil faţă de pericolele bătăliilor, şi-i îngădui până la urmă să raporteze o înfrângere care se dovedi mult mai dificilă, mult mai sângeroasă şi mai costisitoare decât victoria însăşi.

În aproape douăzeci de ani de război, colonelul Aureliano Buendía venise de nenumărate ori acasă, însă graba în care sosea mereu, desfăşurarea de forţă care-l însoţea pretutindeni, nimbul de legendă care-i aurea prezenţa şi faţă de care nici chiar Ursula nu rămânea insensibilă, au sfârşit prin a face din el un străin. Ultima dată când venise la Macondo şi când îşi adăpostise cele trei concubine, nu a fost văzut în propria sa casă decât în două sau trei rânduri, când îşi luă răgaz să accepte invitaţia la masă. Frumoasa Remedios şi cei doi gemeni, născuţi în timpul războiului, abia îl cunoşteau. Amaranta nu reuşea să apropie imaginea fratelui care-şi petrecuse adolescenţa fabricând peştişori de aur cu cea a războinicului mitic care pusese o distanţă de trei metri între el şi restul omenirii. De când se ştiu că armistiţiul se apropie, când îşi închipuiră că va reveni schimbat într-o fiinţă omenească, redat în sfârşit afecţiunii familiei lui, sentimentele familiale atâta timp amorţite renăscură cu mai multă forţă ca oricând.

— În sfârşit, zise Ursula, vom avea din nou un bărbat în casă.

Amaranta a fost prima care a bănuit că l-au pierdut de fapt iremediabil. Cu o săptămână înainte de armistiţiu, când intră în casă fără escortă, precedat de două ordonanţe desculţe care depuseră pe culoar harnaşamentul catârului şi lădiţa cu poemele sale, singura rămăşiţă din vechiul său echipaj imperial, îi văzu trecând prin faţa atelierului de croitorie şi-l chemă. Colonelul Aureliano Buendía părea că abia o recunoaşte.

— Sunt eu, Amaranta, zise ea cu voioşie, fericită să-l vadă reîntors, şi-i arătă mâna înfăşurată cu banda neagră: Priveşte.

Colonelul Aureliano Buendía îi adresă acelaşi surâs ca în ziua în care o văzuse pentru prima oară cu această bandă, în acea dimineaţă, foarte îndepărtată, când revenise la Macondo, condamnat la moarte.

— Cum trece vremea! strigă el. Este îngrozitor.

Trupele regaliste trebuiră să părăsească casa. Lumea îl batjocorea, scuipau când trecea, îl acuzau că a pornit din nou războiul numai pentru a-l vinde mai scump. Tremura de febră şi de frig; la subsuori era din nou plin de abcese. Cu şase luni înainte, când auzise vorbindu-se despre armistiţiu, Ursula redeschisese şi făcuse curăţenie în camera nupţială şi aprinsese smirnă la colţuri, închipuindu-şi că va reveni hotărât să îmbătrânească blând între păpuşile mucezite ale lui Remedios. Dar de fapt în cursul ultimilor doi ani, ajunsese să-i plătească vieţii toate restanţele pe care i le datora, între care şi îmbătrânirea. Trecând prin faţa atelierului de aurărie pe care Ursula îl rânduise cu o grijă cu totul deosebită, el nici nu observă că legătura cu chei era în broască. Nu remarcă deloc acele deteriorări sfâşietoare şi minuscule pe care timpul le pricinuise în casă şi care după un timp atât de îndelungat ar fi părut dezastruoase pentru orice om care-şi păstrează vii amintirile. Vederea varului cojit de pe pereţi nu-l făcu să sufere, nici scamele murdare ale pânzelor de păianjen din unghere, nici pulberea begoniilor, nici nervurile desenate de carii pe grinzi, nici muşchiul crescut pe ţâţâni, nici vreo cursă ascunsă, întinsă de nostalgie. Se aşeză în verandă, învelit în pătura lui, fără să-şi tragă cizmele, ca şi cum ar fi aşteptat prima lumină pentru a se scula şi toată după-amiază stătu să privească ploaia căzând pe begonii. Ursula înţelese atunci că nu-l va păstra acasă multă vreme. "Dacă nu e războiul, gândi ea, nu poate fi vorba decât de moarte". Această presupunere i se păru atât de limpede şi atât de convingătoare, încât văzu în ea o prevestire.

În cursul cinei din seara aceea, unul dintre gemeni, presupus a fi Aureliano Segundo, frângea pâinea cu mâna dreaptă şi mânca supa cu stânga. Fratele său, presupus a fi José Arcadio Segundo, frângea pâinea cu mâna stângă şi mânca supa cu dreapta. Gusturile lor

erau coordonate cu atâta precizie, încât nu ziceai că sunt doi frați aşezați unul în fața celuilalt, ci un joc de oglinzi. Acest spectacol pe care cei doi gemeni îl concepuseră de îndată ce luară la cunoştință asemănarea lor perfectă, a fost reluat în onoarea noului venit. Dar colonelul Aureliano Buendía nu-l observă. Părea atât de străin de toate încât n-o observă nici chiar pe frumoasa Remedios care se îndrepta goală spre camera ei. Ursula a fost singura care a îndrăznit să-i tulbure gândurile.

— Dacă trebuie să pleci din nou, îi zise ea în timpul mesei, caută măcar să-ți aminteşti cum eram în seara aceasta.

Colonelul Aureliano Buendía îşi dădu atunci seama, fără să fie de altfel surprins, că Ursula era singura ființă umană care reuşise cu adevărat să descifreze mizeria lui, şi pentru prima oară după atâția ani, îndrăzni s-o privească în față. Ea avea pielea toată crăpată, dinții cariați, părul spălăcit, fără culoare, privirea stinsă. O compară cu imaginea cea mai veche pe care o păstrase despre ea, în acea după-amiază în care avu prevestirea că o oală cu fiertură era să cadă de pe masă şi iată că regăsi această imagine din bucăți. Descoperi dintr-o dată zgârieturile, vânătăile, semnele vii, ulcerările şi cicatricele pe care i le lăsase peste o jumătate de veac de existență cotidiană şi constată că vederea acestor ravagii nu trezesc în el nici un sentiment, nici măcar milă. Făcu atunci un ultim efort pentru a căuta în inima lui locul în care putrezise dragostea, dar nu-l putu găsi. Altădată simțea cel puțin o impresie confuză de ruşine când descoperea în propria sa piele mirosul Ursulei, şi i s-a întâmplat de mai multe ori să simtă cum gândurile ei le întretăiau pe ale lui. Dar toate acestea fuseseră şterse de război. Însăşi Remedios, propria sa nevastă, nu mai era acum decât imaginea stinsă a cuiva care ar fi putut fi propria sa fiică. Nenumăratele femei pe care le cunoscuse în deşertul iubirii, şi care-i răspândiseră sămânța pe întregul litoral, nu lăsaseră nici o urmă în inima lui. Majoritatea intraseră în odaia lui în plin întuneric şi plecaseră înainte de zorii zilei; a doua zi, nu mai rămânea în urma lor decât un pic de dezgust în amintirea trupului. Singura afecțiune care a rezistat în fața timpului şi a războiului a fost aceea pe care o avea față de fratele său José Arcadio din vremea când erau copii, şi nici aceasta nu se baza pe iubire, ci pe complicitate.

— Vă cer iertare, răspunse el, scuzându-se, la rugămintea Ursulei. Războiul acesta a nimicit totul.

În cursul zilelor care au urmat, căută să nimicească toate urmele trecerii sale prin lumea aceasta. Goli atelierul de aurărie, nelăsând în el decât obiecte anonime, dărui ordonanțelor hainele sale şi-şi îngropă armele în curte cu aceeaşi căință ca şi tatăl lui în ziua când îngropase lancea care-l ucisese pe Prudencio Aguilar. Nu păstră decât un pistol, şi cu un singur glonte. Ursula nu interveni. Nu căută să-i schimbe hotărârea decât atunci când era pe cale să distrugă dagherotipul lui Remedios pe care-l păstrau în salon, luminat de o candelă.

— Acest portret a încetat a-ți mai aparține de mult, îi zise ea. Este o moştenire de familie.

În ajunul armistițiului, când nu mai rămase în casă nici un obiect care să-i poată evoca amintirea, se duse la bucătărie purtând lădița care conținea versurile sale, în clipa în care Santa Sofia de la Piedád se pregătea să aprindă cuptorul de pâine.

— Aprinde-l cu aceasta, îi zise el întinzându-i primul sul cu hârtii îngălbenite. Va arde mai bine, sunt lucruri foarte vechi.

Santa Sofia de la Piedád, atât de tăcută, atât de complezentă, care nu contrazisese niciodată pe nimeni, nici chiar pe copiii ei, avu impresia că i se cere să săvârşească ceva oprit.

— Sunt hârtii importante, zise ea.

— Nici pomeneală, îi răspunse colonelul. Lucruri care se scriu pentru sine însuşi.

— Atunci, ardeți-le dumneavoastră, colonele.

Ceea ce şi făcu fără să se oprească numai la aceasta, zdrobi lădița cu o secure şi aruncă bucățile în foc. Cu câteva ceasuri mai înainte Pilar Ternera venise să-l viziteze. După atâția ani de când nu o mai văzuse, colonelul Aureliano Buendía rămase stupefiat constatând cât de mult îmbătrânise şi se îngrăşase, cum îşi pierduse râsul ei strălucitor, dar

fu la fel de mirat de agerimea pe care o dobândise în citirea cărților. "Ia seama la gura ta", îi zise ea, şi el se întrebă dacă data trecută când îi spusese acelaşi lucru şi când se găsea la apogeul gloriei sale, aceasta nu fusese o viziune extraordinar anticipată asupra destinului lui. După puțin timp, când medicul său personal termină cu extirparea abceselor de la subsuori, îl întrebă cu un aer detaşat care era locul exact unde se afla inima. Doctorul îl ascultă, apoi desenă un cerc pe pieptul lui cu un tampon îmbibat în tinctură de iod.

În marțea armistițiului, ziua se lumina călduță şi ploioasă. Colonelul Aureliano Buendía îşi făcu apariția în bucătărie când ceasul bătea orele cinci dimineața şi-şi bău cafeaua obişnuită fără zahăr. "E o zi ca aceea în care te-ai născut tu, îi zise Ursula. Ai speriat toată casa cu ochii tăi deschişi." El n-o luă în seamă, toată atenția lui fiind mobilizată în pregătirea trupei, cu sunetele trompetelor, cu lansarea ordinelor care tulburau puritatea zorilor. După atâția ani de război, toate aceste zgomote ar fi trebuit să i se pară familiare şi totuşi, de data aceasta, simți cum îi tremură genunchii şi pielea i se înfioră, tocmai cum se simțise în tinerețe în prezența unei femei goale. Prins în sfârşit în cursa nostalgiei, se gândi că, dacă s-ar fi căsătorit cu aceea, ar fi fost un om care n-ar fi cunoscut nici războiul, nici gloria, un meşteşugar anonim, un animal fericit. Această tresărire tardivă, la care nu se aşteptase, dădu un gust şi mai amar micului său dejun. La orele şapte dimineața, când colonelul Gerineldo Márquez veni să-l caute însoțit de un grup de ofițeri rebeli, îl găsi mai tăcut, mai cufundat în gânduri, mai solitar ca oricând. Ursula voi să-i arunce pe umeri o pătură nouă.

— Ce vor gândi oamenii guvernului, îi zise ea. Îşi vor închipui că te-ai predat pentru că n-aveai nici cu ce să-ți cumperi o pătură.

Dar el refuză. Ajuns în prag şi văzând că ploaia continuă să cadă, îşi puse în cap o pălărie veche de pâslă, care-i aparținuse lui José Arcadio Buendía.

— Aureliano, îi mai spuse Ursula, dacă acolo vei avea o soartă grea, promite-mi că gândurile tale vor fi la mama ta.

El îi adresă un surâs distrat, îşi ridică mâna mare deschisă şi fără să spună vreun cuvânt, părăsi casa pentru a înfrunta strigătele, ocările şi blestemele care aveau să curgă asupra lui şi să-l urmărească până la ieşirea din sat. Ursula puse bara la poartă, hotărâtă să n-o mai retragă tot restul vieții. "Putrezim pe loc, aici, înăuntru, îşi zise în sinea ei. Ne vom reîntoarce în pulbere în această casă lipsită de bărbați, dar nu vom da acestor mizerabili prilejul să se bucure văzându-ne plângând." Îşi trecu dimineața căutând prin ungherele cele mai ascunse, o amintire de a fiului său, dar nu putu găsi nici una.

Ceremonia avu loc la douăzeci de kilometri de Macondo, la umbra unui arbore de kapok gigantic, în jurul căruia avea să se întemeieze apoi satul Neerlandia. Delegații guvernului şi ai partidelor, ca şi comisia rebelă, care preda armele, fură serviți de un grup de călugărițe vioaie îmbrăcate în straie albe care semănau cu un stol de porumbei speriați de ploaie. Colonelul Aureliano Buendía sosi călare pe un catâr plin de noroi. Nu era bărbierit, supărat mai mult de abcesele dureroase de la subsuori, decât de prăbuşirea imensă a visurilor sale, deoarece ajunsese la capătul speranțelor, dincolo de glorie şi de nostalgia gloriei. Potrivit dispozițiilor date de el însuşi, nu a fost muzică, nici petarde, clopote de bucurie, nici urale, şi nici un fel de manifestare care ar fi putut altera caracterul de doliu al armistițiului. Un fotograf ambulant care luase unicul portret al lui ce s-ar fi putut păstra, a fost silit să-şi distrugă plăcile fără să le developeze.

Ceremonia a durat doar atât cât era necesar pentru trecerea semnăturilor pe hârtie. În jurul mesei rustice aşezate în mijlocul unui cort peticit de circ, la care luară loc delegații, se aflau ultimii ofițeri rămaşi credincioşi colonelului Aureliano Buendía. Înainte de a strânge semnăturile, trimisul personal al preşedintelui republicii vru să citească cu voce tare actul predării, însă colonelul Aureliano Buendía se opuse.

— Să nu ne pierdem vremea cu formalități goale, zise el şi se pregăti să semneze hârtiile fără măcar să le citească.

Unul dintre ofițerii săi sparse atunci tăcerea somnoroasă care domnea în cort:

— Colonele, faceți-ne favorul de a nu fi primul care să semneze.

Colonelul Aureliano Buendía îi împlini rugămintea. După ce documentul trecu roată

în jurul mesei, în mijlocul unei tăceri atât de profunde încât s-ar fi putut descifra semnăturile chiar şi numai auzind zgâriatul penei pe hârtie, primul loc era încă alb. Colonelul Aureliano Buendía se pregăti să-l umple.

— Colonele, zise atunci un alt ofiţer de al său, mai aveţi timp să refuzaţi.

Fără să se tulbure, colonelul Aureliano Buendía contrasemnă primul exemplar. Nu apucase să-l semneze şi pe ultimul când apăru la intrarea în cort un colonel rebel trăgând de căpăstru un catâr încărcat cu două cufere. În ciuda tinereţii sale extreme, avea un aspect foarte slăbit, o expresie suferindă. Era casierul revoluţiei pentru circumscripţia Macondo. Făcuse un drum obositor de şase zile, trăgând catârul care murea de foame, pentru a ajunge la timp pentru armistiţiu. Ceremonios, cu o manieră exasperantă, descărcă cuierele, le deschise şi puse pe masă, una după alta şaptezeci şi două de cărămizi de aur. Nimeni nu-şi mai amintea de existenţa acestui tezaur. În dezordinea ultimului an, când comandamentul central zbură în ţăndări şi când revoluţia degeneră într-o rivalitate sângeroasă între şefi, devenise imposibil să se determine vreo responsabilitate. Aurul rebeliunii, topit în blocuri acoperite la rândul lor cu pământ ars, scăpă de atunci oricărui control. Colonelul Aureliano Buendía puse să includă cele şaptezeci şi două cărămizi de aur în inventarul predării şi puse capăt ceremoniei, neîngăduind nici un discurs. Adolescentul firav rămase înfipt înaintea lui, fixându-l cu ochii săi senini de culoarea mierii.

— Ce mai vrei? îl întrebă colonelul Aureliano Buendía.

Tânărul îi răspunse strângând din dinţi:

— Recipisa.

Colonelul Aureliano Buendía i-o întocmi cu mâna sa proprie. Apoi luă un pahar cu limonadă şi un biscuit pe care le împărţeau călugăriţele şi se retrase într-un cort militar, amenajat pentru cazul că voia să se odihnească. Ajuns înăuntru, îşi scoase cămaşa, se aşeză pe marginea patului de campanie şi la orele trei şi un sfert după amiază îşi trase un glonte de pistol în cercul cu tinctură de iod pe care medicul său personal i-l desenase pe piept. La aceeaşi oră, în Macondo, Ursula ridică capacul de pe oala cu lapte de pe maşina de gătit, mirată că întârzia atât de mult să fiarbă, şi o găsi plină cu viermi.

— L-au ucis pe Aureliano, strigă ea.

Privi în direcţia curţii, supunându-se unei deprinderi pe care o dobândise în singurătatea ei, şi-l zări atunci pe José Arcadio Buendía, trist şi leoarcă de ploaie, mult mai bătrân decât atunci când murise. "L-au omorât ca pe un trădător, preciză Ursula, şi nimeni nu şi-a făcut pomană să-i închidă ochii." La căderea nopţii, văzu printre lacrimi cum se încrucişează pe cer, rapide şi scânteietoare, acele discuri luminoase asemănătoare cu stelele căzătoare, şi socoti că este semn de moarte. Încă mai stătea sub castan plângând la picioarele bărbatului ei, când l-au adus, învelit în pătura lui, înţepenit din pricina sângelui închegat, pe colonelul Aureliano Buendía cu ochii larg deschişi de mânie.

Era în afară de orice primejdie. Glontele urmase o traiectorie atât de dreaptă încât medicul îi putu trece prin piept şi scoate prin spate un tifon îmbibat cu tinctură de iod. "Aceasta este capodopera mea, îi zise cu satisfacţie. Era singurul punct prin care putea trece un glonte fără să atingă vreun centru vital." Colonelul Aureliano Buendía se văzu înconjurat de călugăriţe compătimitoare care intonau psalmi deznădăjduiţi pentru odihna veşnică a sufletului său, şi atunci regretă că nu şi-a tras glontele în gură, după cum avea intenţia, numai ca să facă de râs profeţia lui Pilar Ternera.

— Dacă aş mai avea vreo autoritate, îi zise medicului, aş pune să vă împuşte fără judecată. Nu pentru că mi-aţi salvat viaţa, ci pentru că nu m-aţi cruţat de ridicol.

Această biruinţă asupra morţii îi readuse în câteva ceasuri tot prestigiul pe care-l pierduse. Tot aceia care-l calomniaseră că ar fi vândut războiul în schimbul unei locuinţe ale cărei ziduri erau făcute din cărămizi de aur, vorbeau acum despre încercarea lui de sinucidere ca despre un gest de onoare şi-l proclamau martir. După aceea, când refuză Ordinul pentru Merit pe care i-l decernase preşedintele republicii, chiar şi cei mai crânceni rivali ai săi veniră să se perinde prin camera lui pentru a-i cere să renege termenii armistiţiului şi să dezlănţuie un nou război. Casa se umplu de cadouri menite să repare jignirile din trecut. Impresionat tardiv de sprijinul masiv al foştilor săi tovarăşi de arme,

colonelul Aureliano Buendía nu excluse posibilitatea de a răspunde la dorințele lor. Dimpotrivă, uneori părea atât de entuziasmat de un război nou, încât colonelul Gerineldo Márquez credea că nu aşteaptă decât un pretext pentru a-l dezlănțui. Acest pretext i s-a oferit efectiv atunci când preşedintele republicii le refuzase pensiile foştilor combatanți, fie liberali, fie conservatori, până ce fiecare dosar nu va fi fost revizuit de o comisie specială, iar legea pentru alocații aprobată de congres. "Este un abuz, tună colonelul Aureliano Buendía. Vor muri toți de bătrânețe aşteptând poşta." Părăsi pentru prima oară balansoarul pe care i-l cumpărase Ursula pentru convalescență şi, plimbându-se prin cameră, dictă un mesaj fără echivoc adresat preşedintelui republicii. În această telegramă, al cărei conținut nu s-a comunicat niciodată public, denunța prima violare a tratatului de la Neerlandia şi amenința cu declararea unui război nemilos în cazul când ordonanțarea pensiilor nu se va decide în curs de cincisprezece zile. Luarea sa de atitudine era atât de dreaptă încât permitea să se întrevadă chiar aderarea foştilor combatanți conservatori. Dar, în loc de orice răspuns, guvernul întări paza pusă la intrarea casei, sub pretextul de a-i asigura protecția, şi interzise vizitele, oricare ar fi fost ele. Măsuri analoge fură adoptate în toate părțile față de alți şefi luați la ochi. Operația s-a declanşat la momentul potrivit şi a fost executată într-o manieră atât de radicală, atât de eficace, încât la două luni după armistițiu, când colonelul Aureliano Buendía era considerat vindecat, şefii lui cei mai hotărâți erau morți sau expatriați sau fuseseră înghițiți definitiv de administrația publică.

Colonelul Aureliano Buendía părăsi camera în decembrie şi-i fu de ajuns să-şi arunce o privire în direcția verandei ca să nu se mai gândească la război. Cu o vitalitate pe care se părea că este imposibil să o mai desfăşoare la vârsta ei, Ursula reîntinerise casa. "Acum vor vedea cu cine au de-a face, spusese atunci când se asigurase că fiul ei va trăi. Nu va exista altă casă mai bună, şi nici mai ospitalieră ca această casă de nebuni." Puse să fie curățata şi zugrăvită din nou, schimbă mobilele, puse ordine în grădină şi semănă flori noi, deschise uşile şi ferestrele ca să pătrundă până în odăi lumina orbitoare a verii. Hotărî sfârşitul numeroaselor doliuri care se tot adăugau unul după celălalt, şi ea însăşi schimbă vechea toaletă severă cu una mai tinerească. Muzica pianului mecanic înveselea din nou casa. Ascultând-o Amaranta îşi aminti de Pietro Crespi, de gardenia lui crepusculară, de mirosul lui de lavandă şi în adâncul inimii ei veştejite înflori o ură cu totul nouă, purificată de timp. Într-o după-amiază, când se străduia să facă ordine în salon, Ursula le ceru soldaților care apărau casa să-i dea o mână de ajutor. Tânărul comandant al gărzii îi dădu autorizația. Încetul cu încetul, Ursula le încredință sarcini noi. Îi invita la masă, le dăruia haine şi ghete, îi învăța să scrie şi să citească. Când guvernul puse capăt misiunilor de supraveghere, unul dintre ei rămase să trăiască în casă şi în slujba ei timp de mulți ani. Înnebunit după frumoasa Remedios care-l respinsese de atâtea ori, tânărul comandant al gărzii muri din dragoste lângă fereastra ei, chiar în clipa când se revărsau zorile noului an.

CU MULȚI ANI MAI TÂRZIU, pe patul de moarte, Aureliano Segundo avea să-şi amintească de acea după-amiază ploioasă de iunie când intră în cameră pentru a face cunoştință cu primul său fiu.

Deşi acesta era bolnăvicios, plângăcios şi n-avea nici o trăsătură comună cu vreun Buendía, tatăl său n-a avut nevoie să se gândească de două ori pentru a-i pune un nume.

— Se va numi José Arcadio, zise el.

Fernanda del Carpio, frumoasa femeie cu care se căsătorise în anul ce trecuse, îşi dădu consimțământul. Ursula, dimpotrivă, nu putu să-şi ascundă un vag sentiment de nelinişte. În lunga istorie a familiei, repetarea stăruitoare a numelor îi îngăduise să tragă concluzii care păreau hotărâtoare. În timp ce Aurelienii erau închişi, dar perspicaci, cei care purtau numele de José Arcadio erau impulsivi şi întreprinzători, însă marcați cu un semn tragic. Numai în cazul lui José Arcadio Segundo şi Aureliano Segundo clasificația se dovedi imposibilă. În timpul copilăriei lor, erau atât de asemănători şi atât de neastâmpărați,

încât nici Santa Sofia de la Piedád nu reuşea să-i distingă. În ziua botezului lor, Amaranta le petrecu brăţări purtând numele lor respective şi-i îmbrăcă în haine de culori diferite însemnate cu iniţialele fiecăruia, dar când începură să meargă la şcoală preferară să-şi schimbe hainele şi brăţările şi să se cheme reciproc cu numele celuilalt. Dascălul şcolii, Melchior Escalona, obişnuit să-l recunoască pe José Arcadio Segundo după cămaşa sa verde, nu mai ştia la care sfânt să se închine când descoperea că acesta purta brăţara lui Aureliano Segundo, şi când celălalt zicea că se numeşte, totuşi, Aureliano Segundo, deşi purta cămaşă albă şi brăţară gravată cu numele lui José Arcadio Segundo. De atunci deveni imposibil să se ştie cu certitudine care din doi era fiecare. Chiar şi după ce crescură şi viaţa îi făcu să se deosebească, Ursula continua să se întrebe dacă ei înşişi nu s-au înşelat într-un moment sau altul al încurcăturii cu care se amuzaseră creând-o şi nu au rămas unul în locul celuilalt pentru totdeauna. Până la începutul adolescenţei erau ca două mecanisme sincronizate. Se deşteptau în acelaşi timp, simţeau la aceeaşi oră dorinţa de a se duce afară, cunoşteau aceleaşi supărări ale sănătăţii şi ajungeau chiar şi să viseze aceleaşi lucruri. Acasă, unde toţi credeau că amândoi îşi coordonează actele din simpla plăcere de a induce lumea în eroare, nimeni nu-şi dădea seama de ceea ce se întâmplă cu adevărat, până în ziua când Santa Sofia de la Piedád dându-i unuia dintre ei un pahar cu citronadă, acesta încă nici nu gustase din ea şi celălalt susţinea că n-avea zahăr. Santa Sofia de la Piedád, care de fapt uitase să pună zahăr în citronadă, împărtăşi Ursulei această întâmplare. "Toţi sunt aşa, zise ea fără să pară surprinsă. Toţi nebuni din naştere". Timpul încurcă şi mai mult lucrurile. Acela care, după încurcătura lor, rămăsese cu numele de Aureliano Segundo, crescuse tot atât de colosal ca şi bunicul său, iar acela care rămase cu prenumele de José Arcadio Segundo, la fel de slab şi osos ca şi colonelul, şi singura trăsătură comună pe care o păstrară era acel aer de singurătate pe care-l aveau din familie. Fără îndoială că această încrucişare de nume, de caracter şi de înfăţişare i-a dat Ursulei bănuiala că încurcătura se produsese încă din copilăria lor.

Deosebirea radicală între cei doi apăru în toiul războiului, atunci când José Arcadio Segundo îi ceru colonelului Gerineldo Márquez să-l ducă să asiste la execuţii. Dorinţa lor fu împlinită, împotriva voinţei Ursulei. Aureliano Segundo, în schimb, fremătă numai la gândul de a vedea cum este împuşcat cineva. Prefera să rămână acasă. La doisprezece ani, o întrebă pe Ursula ce conţine odăiţa încuiată. "Hârtii, îi răspunse ea. Sunt cărţile lui Melchiade şi lucrurile ciudate pe care le-a scris în ultimii ani ai vieţii sale." Acest răspuns, în loc să-l liniştească, îi spori curiozitatea. Stărui atât de mult, făgădui cu atâta ardoare că nu va deranja nimic, încât Ursula îi încredinţă cheile. Nu mai intrase nimeni în cabinetul de lucru de când scoseseră leşul lui Melchiade şi puseseră la uşă un lacăt pe care rugina îl înţepeni în toate rotiţele lui. Dar când Aureliano Segundo deschise ferestrele, pătrunse o lumină familiară care părea obişnuită să vină să lumineze în fiecare zi cabinetul de lucru şi nu se putea descoperi nici cea mai mică urmă de praf sau de pânză de păianjen, ci dimpotrivă, totul era curat, măturat, dereticat mai bine şi mai curat decât în chiar ziua înmormântării, iar cerneala nu se uscase pe fundul călimării, oxidul nu alterase strălucirea metalelor, iar spuza atanorului în care José Arcadio Buendía evaporase mercurul, încă nu se stinsese. Pe etajeră erau aşezate cărţile îmbrăcate cu un fel de carton livid asemănător cu pielea de om tăbăcită, precum şi manuscrisele intacte. Deşi odaia rămăsese închisă timp de mulţi ani, aerul părea mai curat aici decât în restul casei. Toate păreau atât de noi, încât la câteva săptămâni, când Ursula intră în cabinetul de lucru cu o găleată de apă şi cu o mătură pentru a spăla pe jos, nu găsi nimic de făcut. Aureliano Segundo se cufundase în lectura unei cărţi. Lucrarea nu avea coperte, titlul ei nu apărea nicăieri, dar aceasta nu-l împiedică pe copil să savureze cu cea mai mare plăcere istoria femeii care se aşeza la masă ca să nu mănânce decât boabe de orez pe care le prindea cu beţişoare, şi istoria pescarului care împrumută de la un vecin greutăţi pentru năvodul său şi apoi îi mulţumi dăruindu-i un peşte care avea un diamant în burtă, poveştile cu lampa care împlineşte toate dorinţele şi cu covoarele zburătoare. Stupefiat, o întrebă pe Ursula dacă toate acestea erau adevărate, iar ea îi răspunse că într-adevăr, cu mulţi ani mai înainte, ţiganii aduseseră la Macondo acele lămpi miraculoase şi acele covoare zburătoare.

— Adevărul este, suspină ea, că lumea se sfârşeşte încetul cu încetul, şi aceste lucruri nu se vor mai întoarce niciodată.

După ce isprăvise cartea din care multe poveşti erau incomplete deoarece lipseau pagini, Aureliano Segundo încercă să descifreze manuscrisele. I-a fost imposibil. Literele semănau cu rufele întinse la uscat pe o sârmă de fier şi ţineau mai degrabă de notaţia muzicală decât de scriitura literală. Într-o zi fierbinte, spre amiază, în timp ce se străduia să pătrundă secretul manuscriselor, simţi că mai e cineva în odaie. Proiectat în oglinda ferestrei, cu mâinile pe genunchi, era Melchiade. Nu avea mai mult de patruzeci de ani. Purta aceeaşi jiletcă anacronică şi pălăria în formă de aripi de corb şi de-a lungul tâmplelor alburii picura grăsimea părului topită de căldură, aşa cum îl văzuseră Aureliano şi José Arcadio în copilăria lor. Aureliano Segundo îl recunoscu imediat, deoarece amintirea aceea se transmisese din generaţie în generaţie şi, pornind de la amintirea bunicului, ajunsese până la el.

— Salutare, zise Aureliano Segundo.

— Salut, tinere, răspunse Melchiade.

De atunci, timp de câţiva ani se văzură aproape în fiecare după-amiază. Melchiade îi vorbea despre lume, încerca să-i comunice ştiinţa lui veche, dar refuză să-i traducă manuscrisele. "Nimeni nu trebuie să le cunoască înţelesul înainte de a se scurge o sută de ani", explică el. Aureliano Segundo păstră veşnic secretul acelor întrevederi. Într-o zi simţi că se nărui acest univers care-i aparţinea numai lui, că e gata să se prăbuşească, din pricina Ursulei care intrase în odaie în clipa când Melchiade se afla acolo. Dar ea nu-l văzu.

— Cu cine vorbeai? îl întrebă ea.

— Cu nimeni, zise Aureliano Segundo.

— Străbunicul tău era la fel, zise Ursula. Şi el vorbea singur.

Între timp, José Arcadio Segundo îşi satisfăcuse dorinţa de a asista la o execuţie. Avea să-şi amintească tot restul vieţii de fulgerarea lividă a celor şase împuşcături simultane şi de ecoul detunăturilor care se pierdu undeva în munţi, şi de surâsul trist, de ochii nedumeriţi ai celui împuşcat, care rămase în picioare, cu capul sus, în timp ce cămaşa i se îmbiba de sânge, şi care continua să surâdă când l-au desfăcut de la stâlp şi l-au pus într-o ladă cu var. "E viu, îşi zise el. Îl vor îngropa de viu." Fu atât de impresionat, încât începu să deteste practicile militare şi războiul, nu din pricina execuţiilor înseles, ci pentru acel obicei înspăimântător de a-i îngropa de vii pe cei împuşcaţi. Nimeni nu-şi dădu exact seama când a început să tragă clopotele în turnul bisericii şi să-i ajute la liturghie părintelui Antonio Isabel, succesorul lui *El Cachorro şi* să crească cocoşi de luptă în curtea casei parohiale. Când află colonelul Gerineldo Márquez, îl dojeni aspru, reproşându-i că deprinde activităţi reprobate de liberali. "Adevărul este, răspunse el, că mie mi se pare că sunt conservator." Credea în aceasta ca într-o hotărâre a soartei. Colonelul Gerineldo Márquez, scandalizat, îi povesti Ursulei:

— Cu atât mai bine, încuviinţă ea. De-ar vrea cerul să se facă preot, pentru ca Dumnezeu să intre în sfârşit în casa noastră!

Se află foarte repede că părintele Antonio Isabel îl pregătea pentru prima împărtăşanie. Îl învăţa catehismul în timp ce-şi pregătea cocoşii bărbierindu-le gâtul. În vreme ce-şi aşezau găinile clocitoare în cuibarele lor, îi explica prin exemple simple cum a doua zi de la facerea lumii, lui Dumnezeu îi venise ideea ca puii să se formeze în interiorul oului. Încă de pe atunci, preotul manifesta primele simptome ale acelui delir senil, care-l făcu să spună, câţiva ani mai târziu, că diavolul ieşise probabil victorios din răzvrătirea sa împotriva lui Dumnezeu, şi că el se găsea aşezat pe tronul ceresc, dar fără să-şi descopere adevărata sa identitate pentru a-i induce în eroare pe neştiutori. Cucerit de îndrăzneala dascălului său, José Arcadio Segundo reuşi în câteva luni să se dovedească tot atât de priceput în martingale teologice destinate să-l umilească pe diavol, pe cât era de iscusit în vicleşugurile luptelor de cocoşi. Amaranta îi confecţionă un costum din in, cu guler şi cravată, îi cumpără o pereche de pantofi albi şi-i pictă numele cu litere de aur pe panglica din jurul lumânării lui. Cu două zile înainte de prima împărtăşanie, părintele Antonio Isabel se închise împreună cu el în sacristie pentru a-l spovedi cu ajutorul unui pomelnic al

păcatelor. Lista a fost atât de lungă încât bătrânul preot, obişnuit să se culce de la orele şase, adormi în fotoliul său înainte de a termina. Interogatoriul a fost pentru José Arcadio Segundo o adevărată revelație. Nu se miră de loc când părintele îl întrebă dacă a făcut lucruri urâte cu femeile şi răspunse cinstit că nu, dar rămase nedumerit când fu întrebat dacă a făcut aceleaşi lucruri cu animale. În prima vineri din mai se împărtăşi, mistuit de curiozitate. Mai târziu îi puse această întrebare lui Petronio, crâsnicul pricăjit care locuia în clopotniță şi despre care se spunea că se hrăneşte cu lilieci, iar Petronio îi răspunse: "Pentru că există creştini stricați care fac astfel de lucruri cu măgărițele". José Arcadio Segundo continuă să manifeste atâta curiozitate, îi ceru fel şi fel de explicații, încât Petronio îşi pierdu răbdarea:

— Eu merg acolo în fiecare marți noaptea, mărturisi el. Dacă promiți că nu spui nimănui nimic, te voi duce marțea viitoare.

În marțea următoare, Petronio coborî într-adevăr din clopotniță, luându-şi un scăunel de lemn, despre care până atunci nimeni nu ştia la ce-i foloseşte, şi-l duse pe José Arcadio până la o pajişte din împrejurimi. Băiatul prinse atât de mult gustul acestor ieşiri nocturne, încât trecu multă vreme până să înceapă a fi văzut la stabilimentul lui Catarino. Deveni pasionat pentru luptele de cocoşi. "Îmi vei face plăcerea să duci animalele acestea în altă parte, îi porunci Ursula când îl văzu prima oară intrând cu aceste animale de rasă. Cocoşii au adus destule nenorociri în casa aceasta ca să mai vii şi tu să ne aduci altele." José Arcadio Segundo îi duse fără să mai discute, dar continuă să-i crească la bunica sa Pilar Ternera care-i puse la dispoziție toate cele ce-i trebuiau, numai ca să-l aibă sub acoperişul ei. În curând dovedi, în cursul luptelor de cocoşi, toată ştiința pe care i-o dăduse părintele Antonio Isabel şi începu să dispună de bani suficienți, nu numai pentru a-şi dezvolta crescătoria, ci şi pentru a-şi satisface adevăratele satisfacții de bărbat. În vremea aceea, când Ursula îl compara cu fratele său, nu reuşea să înțeleagă cum cei doi gemeni, care în copilărie puteau fi luați drept una şi aceeaşi ființă, ajunseseră atât de deosebiți. Perplexitatea ei a fost de durată destul de scurtă, deoarece Aureliano Segundo începuse pe neaşteptate să dea dovadă de trândăveală şi împrăştiere. Atâta timp cât stătuse închis în cabinetul de lucru al lui Melchiade, era un bărbat închis în sine, aşa cum fusese colonelul Aureliano Buendía în tinerețea lui. Dar cu puțin timp înainte de tratatul de la Neerlandia, o întâmplare îl făcu să iasă din absorbirea lui şi-l puse în față cu realitatea lumii. O tânără fată, care vindea bilete de loterie pentru tragerea la sorți a unui acordeon, îl salută cu cea mai mare familiaritate. Aureliano Segundo nu fu surprins, deoarece i se întâmpla adesea să fie luat drept fratele său. Însă nu încercă să risipească echivocul, nici chiar atunci când fata voi să-i înmoaie inima cu smiorcăieli şi sfârşi prin a-l duce în odaia ei. Ea rămase atât de îndrăgostită de el de la această primă întâlnire, încât trişă în ziua tragerii la sorți pentru ca el să câştige acordeonul. După două săptămâni, Aureliano Segundo îşi dădu seama că femeia se culcase pe rând cu el şi cu fratele său, crezând că este vorba de acelaşi, şi în loc să lămurească situația, făcu în aşa fel încât să o prelungească. Nu mai puse piciorul în cabinetul de lucru al lui Melchiade. Îşi petrecea după-amiezile în curte, învățând să cânte la acordeon după ureche, în ciuda protestelor Ursulei care interzisese pe atunci muzica în casă, din pricina doliilor succesive, şi care, pe deasupra, disprețuia acordeonul pe care-l considera un instrument bun numai pentru vagabonzi, urmaşii lui Francisco - Bărbatul. Cu toate astea, Aureliano Segundo reuşi să devină un virtuoz al acordeonului şi continuă să rămână astfel şi după ce-şi luă soție şi avu copii şi ajunse unul dintre cei mai respectați oameni din Macondo.

Timp de aproape două luni împărți femeia cu fratele lui. Îl spiona, îi deranja planurile şi când era sigur că José Arcadio Segundo nu o va vizita în noaptea aceea pe iubita comună, se ducea să se culce cu ea. Într-o bună dimineață, observă că e bolnav. După două zile îl găsi pe fratele său în baie, ținându-se de o grindă, scăldat în sudori şi plângând cu lacrimi fierbinți, şi nu-i trebui mai mult ca să înțeleagă. Fratele său îi mărturisi că femeia l-a alungat deoarece o umpluse de ceea ce ea numea boli lumeşti. Îi povesti de asemenea cum Pilar Ternera încerca să-l îngrijească. Aureliano Segundo îşi administră pe ascuns spălături fierbinți cu permanganat, cu ape diuretice şi amândoi reuşiseră să se vindece, pe cont

propriu, după trei luni de suferinţe tăinuite. José Arcadio Segundo nu o mai revăzu pe femeia aceea. Aureliano Segundo obţinu iertarea ei şi rămase lângă ea până la moarte.

Ea se numea Petra Cotes. Sosise la Macondo în toiul războiului, împreună cu un bărbat de ocazie care trăia din loterii, şi, după moartea acestuia, ea continuă micul lor comerţ. Era o mulatră tânără şi curată cu ochi galbeni în formă de migdală care dădeau chipului ei o ferocitate de panteră, dar avea o inimă generoasă şi înclinări magnifice pentru amor. Când Ursula îşi dădu seama că José Arcadio Segundo creştea cocoşi de luptă şi că Aureliano Segundo cânta din acordeon la petrecerile deşănţate ale concubinei lui, crezu că înnebuneşte de ruşine. Era ca şi cum aceştia doi ar fi adunat în ei toate defectele familiei şi nici una din virtuţile ei. Atunci a hotărât ca nimeni să nu se mai numească Aureliano, nici José Arcadio. Cu toate astea, atunci când Aureliano Segundo avu primul său băiat, ea nu îndrăzni să-l contrazică..

— De acord, zise Ursula, dar cu o condiţie: mă însărcinez eu să-l cresc.

Deşi era deja centenară şi pe cale să rămână oarbă din pricina cataractei, îşi păstra intact dinamismul fizic, integritatea caracterului şi echilibrul mintal. Nimeni nu era mai indicat pentru formarea unui bărbat virtuos care să restabilească prestigiul familiei, un bărbat care să nu fi auzit niciodată vorbindu-se de război, de cocoşi de luptă, de femei cu viaţă uşoară, sau de întreprinderi nebuneşti, patru calamităţi care, după Ursula, duseseră la decăderea neamului ei. "Acesta va fi preot, îşi făgădui ea solemn. Şi, dacă Dumnezeu mă va ţine în viaţă, va deveni papa." Toată lumea izbucni în râs ascultând-o, nu numai în odaia ei ci în toată casa unde se întrunise grupul de prieteni zurbagii ai lui Aureliano Segundo. Războiul, izgonit în hambarul amintirilor urâte, îşi găsi o evocare trecătoare în pocnetele dopurilor de şampanie.

— În sănătatea papei, strigă Aureliano Segundo ridicând paharul.

Invitaţii ciocniră paharele. Apoi stăpânul casei cântă la acordeon, se lansară artificii şi în semn de bucurie se bătu toba în tot satul. În zori, invitaţii îmbuibaţi cu şampanie junghiară şase vaci pe care le lăsară în mijlocul străzii la dispoziţia mulţimii. Nimeni nu s-a scandalizat. De când Aureliano Segundo luase grija casei, acest gen de petreceri erau la ordinea zilei, chiar dacă nu exista un motiv atât de valabil ca naşterea unui papă. În câţiva ani, fără eforturi, prin simple întâmplări ale norocului, adunase una dintre cele mai importante averi din regiunea mlaştinilor, datorită înmulţirii supranaturale a animalelor sale. Iepele lui fătau trei mânji, găinile lui ouau de două ori pe zi, iar porcii se îngrăşau în chip excesiv, în aşa fel încât nimeni nu era în stare să explice o prosperare atât de furioasă decât prin practici magice. "Profită de acestea pentru a face economii acum, spunea Ursula strănepotului ei smintit. Acest noroc nu-ţi va surâde toată viaţa". Însă Aureliano Segundo n-o asculta. Cu cât desfunda mai multe butelii de şampanie pentru a-şi îmbăta prietenii, cu atât animalele lui se înmulţeau mai frenetic, şi cu atât mai mult se convingea el însuşi că steaua norocului său nu datora nimic purtării sale, ci atârna de influenţa Petrei Cotes, concubina lui, al cărei amor avea darul de a exaspera natura. Era atât de convins că aici se afla originea averii sale, încât o ţinea mereu pe Petra Cotes în preajma crescătoriei sale şi, chiar atunci când se însură şi avu copii, continuă să trăiască în preajma ei cu consimţământul Fernandei. Solid legat, la fel de colosal ca şi strămoşii lui, dar plin de vitalitate şi de un farmec irezistibil care le lipsise acestora, Aureliano Segundo abia avea timp să-şi supravegheze turmele. Îi era de ajuns s-o trimită pe Petra Cotes până la crescătorii şi să o plimbe călare pe pământurile sale, pentru ca fiecare animal care purta semnul său să cadă în această boală incurabilă a proliferării.

Ca toate lucrurile bune ce i s-au întâmplat în lunga sa viaţă, această avere extraordinară nu avea altă origine decât hazardul. Până ce luară sfârşit războaiele, Petra Cotes continuă să trăiască din câştigul tombolelor ei, iar Aureliano Segundo se aranja din timp în timp să jefuiască puşculiţele Ursulei. Alcătuiau o pereche frivolă, fără altă grijă decât să se culce amândoi în fiecare noapte, chiar şi în zilele oprite şi să se zbenguiască în pat până în zorii zilei. "Această femeie a fost pierzania ta, striga Ursula către strănepotul ei, când îl vedea intrând în casă ca un somnambul. Te-a îmbrobodit atât de bine încât într-o bună zi te voi vedea răsucindu-te de colici, cu o broască în burtă". José Aureliano Segundo,

căruia i-a trebuit multă vreme ca să descopere că a fost înlocuit, nu reuşea să înţeleagă pasiunea fratelui său. Îşi amintea de Petra Cotes ca de o femeie ordinară, mai degrabă lenevind în pat şi cu totul lipsită de talente amoroase. Rămânând surd la strigătele Ursulei şi la batjocurile fratelui său, Aureliano Segundo nu se mai gândea atunci decât să-şi găsească o meserie care să-i permită să ofere Petrei Cotes un acoperiş şi să moară acolo împreună cu ea, pe ea şi sub ea, într-o noapte febrilă de uitare. Când colonelul Aureliano Buendía îşi redeschise atelierul, cucerit în sfârşit de plăcerile paşnice ale bătrâneţii, Aureliano Segundo socoti că ar fi o afacere bună să se consacre şi el fabricării peştişorilor de aur. Petrecu ceasuri întregi în mica încăpere supraîncălzită ca să observe cum foiţele de metal dur, lucrate de colonel cu acea răbdare de negrăit a omului care şi-a pierdut iluziile, se transformau încetul cu încetul în carapace aurii. Meseria i se păru atât de obositoare iar amintirea Petrei Cotes era atât de puternică şi de apăsătoare că după trei săptămâni dispăru din atelier. Pe vremea aceea, Petra Cotes avu ideea de a scoate la loterie iepuri. Aceştia se înmulţeau şi creşteau atât de repede, încât abia lăsau timp pentru vinderea biletelor de tombolă. La început, Aureliano Segundo nu observă proporţiile alarmante ale acestei proliferări. Dar într-o noapte, când nimeni nu mai voia să audă în sat vorbindu-se de aceste tombole cu iepuri, observă o mare agitaţie în dosul zidului curţii. "Nu-ţi fie frică, îi zise Petra Cotes. Sunt iepurii". Nu putură închide ochii toată noaptea, fiind deranjaţi de hărmălaia animalelor. Când se lumină de ziuă, Aureliano Segundo deschise uşa şi văzu curtea plină de iepuri albaştri în lumina zorilor. Petra Cotes murind de râs, nu rezistă să nu-i joace o farsă.

— Aceştia sunt noii născuţi din noaptea aceasta, îi zise ea.

— Îngrozitor! strigă el. Pentru ce nu încerci aceasta cu vacile?

După câteva zile, voind să mai elibereze curtea, Petra schimbă iepurii pe o vacă, iar după două luni vaca fată trei viţei. Aşa au început lucrurile. Aureliano Segundo se pomeni peste noapte proprietar de pământuri şi de turme şi abia avea timp să-şi lărgească grajdurile şi cocinile neîndestulătoare. Era o prosperitate atât de delirantă încât îl făcea să izbucnească în râs şi tot ce putea face pentru a-şi potoli veselia era să adopte atitudini extravagante. "La o parte din calea mea, vacilor! striga el. Viaţa e atât de scurtă!". Ursula se întreba în ce încurcături s-o fi băgat, dacă nu cumva fura, dacă nu cumva se făcuse hoţ de vite, şi de fiecare dată când îl vedea destupând o sticlă de şampanie numai pentru plăcerea de a-şi turna spuma pe cap, îi reproşa, ţipând, această risipă. Îl sâcâi atât de mult încât într-o bună zi, Aureliano Segundo, care se scula plin de veselie, apăru cu o lădiţă plină cu bani, cu o oală de clei şi cu o pensulă şi cântând din răsputeri vechile melodii ale lui Francisco - Bărbatul, tapetă casa pe dinăuntru şi pe dinafară, de sus până jos, cu bilete de un peso. Vechea locuinţă, zugrăvită în alb de pe vremea când se adusese pianul mecanic, luă aspectul mirabil al unei moschei. În învălmăşeala întregii familii, în izbucnirea glasului scandalizat al Ursulei, în veselia satului care năvălise în stradă pentru a lua parte la această glorificare a risipei, Aureliano Segundo terminase cu tapetatul faţadei până la bucătărie, fără să uite băile şi dormitoarele, şi aruncă în cutie biletele rămase.

— Şi acum, zise el ca încheiere, sper că nimeni din casa aceasta nu-mi va mai vorbi de bani.

Aşa s-a întâmplat. Ursula puse să se dezlipească biletele cu care se etichetaseră straturile mari de var ale pereţilor şi zugrăvi casa iar în alb. "Dumnezeule, se rugă ea, fă-ne la fel de săraci cum eram atunci când am întemeiat acest sat ca să nu trebuiască să-ţi dăm socoteala în viaţa de dincolo de banii aceştia aruncaţi pe fereastră". Rugăciunile ei fură ascultate în sens contrariu. Într-adevăr, unul din lucrătorii care dezlipeau biletele dădu din întâmplare peste un enorm Sfânt Iosif din ipsos, pe care cineva îl lăsase acolo în ultimii ani ai războiului, şi răsturnând-o, statuia goală se zdrobi de pământ. Era plină de monede de aur. Nimeni nu-şi mai amintea cine adusese acest sfânt în mărime naturală. "L-au adus trei oameni, explică Amaranta. M-au rugat să li-l păstrez până ce va înceta ploaia, şi eu le-am spus să-l pună acolo, în colţ, unde nu se loveşte nimeni de el, iar ei l-au pus cu multă grijă, şi acolo a rămas, deoarece oamenii aceia nu s-au mai întors niciodată să-l ia". În ultimul timp, Ursula îi pusese lumânări şi se închina în faţa lui, fără să bănuiască în nici un chip că

în loc de sfânt ea se închina la vreo două sute de kilograme de aur. Această dovadă târzie a păgânismului ei involuntar îi spori dezolarea. Scuipă peste grămada spectaculoasă de monede, umplu cu ele trei saci de pânză şi-i îngropă într-un loc ascuns, aşteptând ca, mai curând sau mai târziu, cei trei necunoscuți să-i reclame. Mult mai târziu, în anii întunecați ai ultimei bătrâneți, Ursula se amesteca din când în când în conversațiile numeroşilor călători care treceau atunci pe la ei şi-i întreba dacă, în timpul războiului, n-au lăsat în pază un sfânt Iosif din ipsos, pentru perioada cât vor dura ploile.

Toate aceste lucruri care o consternau atât de mult pe Ursula erau chestiuni obişnuite pe vremea aceea. Macondo înflorea într-o prosperitate miraculoasă. Casele din lut şi din bambus construite de către întemeietori fură înlocuite cu clădiri din cărămidă, cu obloane de lemn şi cu podele cimentate, care făceau mai suportabilă căldura sufocantă de la ceasul două după-amiază. Din fostul cătun al lui José Arcadio Buendía nu mai rămăseseră pe atunci decât migdalii, plini de colb, sortiți să reziste celor mai tragice împrejurări, şi râul cu ape diafane ale cărui pietre albe ca ouăle preistorice fură zdrobite de loviturile şteampurilor înverşunați ale lui José Arcadio Segundo, în ziua în care acesta îşi băgase în cap să netezească albia râului pentru deschiderea unui serviciu de navigație. A fost un vis delirant, abia comparabil cu acelea ale străbunicului său, deoarece cursul plin de pietriş şi numeroasele cataracte împiedicau orice trafic între Macondo şi mare. Însă José Arcadio Segundo, într-un acces neprevăzut de temeritate, se cramponă de proiectul său. Până atunci, nu dăduse nici o dovadă de imaginație. În afară de aventura sa trecătoare cu Petra Cotes, nu i se cunoscuse niciodată vreo femeie. Ursula îl socotea specimenul cel mai şters din toată istoria familiei, incapabil să iasă în evidență, nici chiar ca animator în luptele de cocoşi, când colonelul Aureliano Buendía ii povesti într-o bună zi istoria cu galionul spaniol împotmolit la doisprezece kilometri de mare şi a cărui carcasă carbonizată o văzuse cu ochii lui, în timpul războiului. Această istorisire pe care atâția oameni o socotiseră multă vreme de necrezut, a fost o revelație pentru José Arcadio Segundo. Vându cocoşii celui care oferea mai mult, recrută oameni, cumpără unelte, şi se avântă cu încăpățânare în întreprinderea colosală care consta în zdrobirea stâncilor, săparea canalelor, îndepărtarea piedicilor, şi chiar nivelarea cataractelor. "Cunosc toate acestea pe de rost, strigă Ursula. Parcă s-ar învârti timpul în loc şi parcă ne-am fi reîntors la început". Când socoti că râul a devenit navigabil, José Arcadio Segundo îi prezentă fratelui său o expunere amănunțită a planurilor sale şi acesta îi dădu banii de care avea nevoie pentru întreprinderea sa. Multă vreme a lipsit. Se spunea deja că proiectul lui de a cumpăra un vapor nu fusese decât un subterfugiu pentru a pleca cu banii fratelui său, când se răspândi vestea că o ambarcațiune străină se apropie de sat. Oamenii din Macondo, care nu-şi mai aminteau de întreprinderile uriaşe ale lui José Arcadio Buendía, se precipitară spre râu, cu ochii holbați de neîncredere la sosirea primului şi ultimului vapor care a acostat vreodată în sat. Nu era decât o plută din trunchiuri de copac, trasă cu ajutorul unor odgoane groase, de douăzeci de oameni care mergeau pe țărm. În picioare, la provă, cu o privire strălucind de mulțumire, José Arcadio Segundo conducea manevra care costase atât de mult. Împreună cu el sosise un splendid grup de matroane care se apărau de soarele arzător sub nişte umbrele bătătoare la ochi, având umerii acoperiți cu frumoase şaluri de mătase, cu pomezi colorate pe obraji, cu flori naturale în păr, cu şerpi de aur în jurul brațelor şi cu diamante în dinți.

Pluta din trunchiuri de copaci a fost singura ambarcațiune pe care José Arcadio Segundo putu să o facă să urce până la Macondo, şi asta numai o singură dată - dar nu voi să recunoască niciodată eşecul întreprinderii lui, ci dimpotrivă, îşi proclamă isprava drept o mare victorie a voinței. Îi dădu în mod scrupulos socoteală fratelui său şi nu întârzie să cadă din nou în mania lui pentru cocoşii de luptă. Singurul lucru rămas din această inițiativă nenorocită a fost suflul înnoitor pe care-l aduseră cu sine matroanele venite din Franța, ale căror competențe magnifice schimbară metodele tradiționale ale amorului şi al căror simț de bunăstare socială ruină vechiul stabiliment al lui Catarino şi transformă strada într-un bazar cu mici lampioane japoneze şi flaşnete nostalgice. Ele au organizat acel carnaval sângeros care timp de trei zile scufundă Macondo în delir şi a cărui singură consecință durabilă a fost ocazia oferită de Aureliano Segundo de a o cunoaşte pe Fernanda del Carpio.

Frumoasa Remedios a fost proclamată regină. Ursula, pe care frumusețea tulburătoare a strănepoatei ei o făcea să tremure, nu putu împiedica alegerea. Reuşise până atunci să facă să nu iasă în stradă decât pentru a merge la liturghie împreună cu Amaranta, în schimb o obliga să-şi acopere obrazul cu o mantilă neagră. Bărbații cei mai puțin evlavioşi, acei care se deghizau în preoți pentru a recita liturghii blasfematorii la Catarino, se duceau la biserică numai cu scopul de a întrezări, măcar pentru o clipă, obrazul mândrei Remedios, a cărei frumusețe legendară făcea să se vorbească despre ea cu fervoare şi admirație pe tot cuprinsul mlaştinilor. A trecut mult timp înainte de a reuşi să o vadă şi ar fi fost mai bine pentru ei ca această ocazie să nu se fi prezentat niciodată, deoarece majoritatea lor nu şi-au mai putut regăsi somnul paşnic. Bărbatul care făcuse posibil acest eveniment, un străin, pierdu pentru totdeauna liniştea sufletului, se scufundă în mlaştina ierboasă a abjecțiunii şi a mizeriei, şi mulți ani după aceea fu sfârtecat de un tren de noapte când adormise pe şine. Din ziua în care fu văzut la biserică, îmbrăcat într-un costum de catifea reiată verde şi într-o jiletcă brodată, toată lumea rămase convinsă că venea de foarte departe, poate dintr-un oraş îndepărtat din străinătate, atras de acea fascinație magică pe care o exercita frumoasa Remedios. Era un băiat atât de frumos, părea atât de îndrăzneț şi totodată serios, ştia să-şi impună atât de bine prezența, încât Pietro Crespi ar fi făcut, alături de el, figură de avorton, şi multe femei şuşoteau cu un surâs de ciudă că el era cu adevărat acela care merita mantila. Nu frecventa pe nimeni în Macondo. Apărea duminica în zori, ca un prinț legendar, într-o şa cu scărițe de argint, cu valtrapi de catifea, şi părăsea satul îndată după terminarea liturghiei.

Prezența lui avea atâta forță, încât din ziua când a fost văzut pentru prima oară la biserică, toată lumea era sigură că între frumoasa Remedios şi el se instaurase un duel încordat şi mut, o convenție tainică, o sfidare irevocabilă, a cărei încheiere nu putea fi decât sau dragostea, sau moartea. În a şasea duminică, cavalerul apăru cu un trandafir galben în mână. Ascultă liturghia în picioare, aşa cum făcea întotdeauna, şi după terminarea acesteia, îi ieşi frumoasei Remedios în întâmpinare şi-i oferi trandafirul. Ea îl luă cu un gest natural, ca şi cum ar fi fost pregătită să primească acest omagiu, şi atunci îşi descoperi fața pentru o clipă şi mulțumi cu un surâs. Asta a fost tot. Dar pentru cavaler, şi nu numai pentru el, ci pentru toți fericiții care au avut privilegiul de a-l trăi, acel moment a fost etern.

De atunci, cavalerul începu să trimită muzicanți sub fereastra frumoasei Remedios, punându-i să cânte până în zori. Aureliano Segundo fu singurul care simți o milă cordială față de el şi încercă să-i descurajeze perseverența. "Nu vă mai pierdeți vremea, îi spuse într-o seară. Femeile din casa asta sunt mai rele decât catârii". Îi dărui prietenia sa, îl invită să se scalde în şampanie, încercă să-l facă să înțeleagă că femeile din familia lui aveau măruntaiele de piatră, dar nu reuşi să-i învingă încăpățânarea. Exasperat de aceste nopți nesfârşite de concerte, colonelul Aureliano Buendía amenință că-i vindecă jalea prin lovituri de pistol. Nimic nu putu să-l facă să renunțe, în afară de starea lamentabilă de demoralizare în care se afla. El, care era atât de elegant, atât de impecabil, deveni murdar, zdrențăros. Se şoptea că şi-a părăsit puterea şi averea în patria sa îndepărtată, deşi în realitate nimeni nu-i cunoştea adevărata origine. Începu să se certe cu toată lumea, să se ia la harță prin cârciumi, şi într-o dimineață se trezi la Catarino tăvălindu-se în murdăria sa. Ceea ce era mai trist în povestea lui dramatică era că frumoasa Remedios nu i-a dat niciodată atenție, nici chiar în vremea când venea la biserică îmbrăcat ca un prinț. Primise trandafirul galben fără să se gândească la nimic rău, mai degrabă amuzată de extravaganța gestului, şi nu-şi desfăcuse mantila decât pentru a-i vedea mai bine chipul, nu pentru a şi-l arăta pe al ei.

Într-adevăr, frumoasa Remedios nu era o făptură din lumea aceasta. Până foarte târziu, Santa Sofia de la Piedád trebui să o îmbăieze şi să o îmbrace ea, şi chiar atunci când Remedios învăță să se descurce fără ajutorul nimănui, trebuia să fie supravegheată ca să nu deseneze mici animale pe pereți, cu un bețigaş înmuiat în propriile ei excremente. Împlinise vârsta de douăzeci de ani fără să ştie citi, nici scrie, nici să se servească de tacâmuri la masă, plimbându-se goală prin casă, deoarece firea ei se opunea tuturor convenționalismelor, oricare ar fi fost acelea. Când tânărul comandant al gărzii îi declară

focul dragostei lui, ea-l respinse net, pentru că o uimise frivolitatea lui. "Uite, cât e de prostănac, zise ea către Amaranta. Pretinde că moare din pricina mea, de parcă aş fi o crampă intestinală". Când îl găsiră mort de-a binelea în apropierea ferestrei ei, frumoasa Remedios îşi confirmă prima impresie.

— Vedeți, zise ea. Era tare prostănac.

S-ar fi spus că o luciditate pătrunzătoare îi permitea să distingă realitatea lucrurilor dincolo de orice formalism. Aceasta era cel puțin părerea colonelului Aureliano Buendía, pentru care frumoasa Remedios nu era de fel o întârziată mintală, aşa cum se credea, ci cu totul dimpotrivă. "Parcă ar veni de dincolo de cei douăzeci de ani de război", zicea el uneori. Cât despre Ursula, aceasta îi mulțumea lui Dumnezeu că i-a răsplătit familia dăruindu-i o ființă de o curățenie excepțională, dar în acelaşi timp frumusețea ei deosebită o neliniştea, deoarece i se părea o calitate contradictorie, o cursă diavolească în atâta candoare. Hotărâse să o depărteze de lume, să o ferească de orice ispită pământească, fără să ştie că frumoasa Remedios era la adăpost de orice molipsire din vremea când încă se mai afla în pântecele mamei ei. Niciodată nu-i încolțise gândul că va putea fi aleasă regina frumuseții în pandemoniumul unui carnaval. Însă Aureliano Segundo, atras de gândul fantezist de a se deghiza în tigru, îl aduse pe părintele Antonio Isabel în casă ca s-o convingă pe Ursula că de fapt carnavalul nu era o sărbătoare păgână, cum zicea ea, ci o tradiție catolică. Convinsă în cele din urmă, deşi împotriva dorinței ei, consimți la ceremonia încoronării.

Vestea că frumoasa Remedios avea să fie regina serbării se răspândi în câteva ceasuri dincolo de hotarele mlaştinilor, ajunse până în ținuturi îndepărtate unde nu se cunoştea nimic despre strălucirea frumuseții ei nemaipomenite şi stârni nelinişti la aceia care încă mai considerau numele ei de familie ca un simbol al subversiunii. Această nelinişte nu avea nici un temei. Dacă cineva era cu adevărat inofensiv în epoca aceea, apoi acela era Aureliano Buendía, victimă a vârstei şi a deziluziilor, şi care pierduse treptat orice contact cu realitatea din țară. Închis în atelierul său, singura lui legătură cu lumea din afară era comerțul cu peştişorii de aur. Unul dintre foştii soldați care făceau de gardă în jurul casei în primele zile ale păcii se ducea să-i vândă în celelalte sate din ținutul mlaştinilor şi se întorcea plin de bani şi de veşti. Raporta că guvernul conservator, susținut de liberali, era pe cale să reformeze calendarul pentru a permite fiecărui preşedinte să rămână la putere timp de o sută de ani. Şi că în sfârşit s-a semnat concordatul cu Sf. Scaun, şi că a sosit de la Roma un cardinal care purta pe cap o coroană cu diamante şi şedea pe un tron din aur masiv, şi că miniştrii liberali au fost fotografiați în genunchi în clipa când i-au sărutat inelul. Că vedeta unei trupe spaniole, în trecere prin capitală, a fost sechestrată în cabina ei de un grup de indivizi mascați şi că, duminica următoare, a dansat goală în reşedința de vară a preşedintelui republicii. "Nu-mi mai povesti despre politică, îi spunea colonelul. Vânzarea peştişorilor de aur, iată toată treaba noastră". Rumoarea publică potrivit căreia nu voia să mai ştie nimic despre situația din țară, deoarece făcea avere cu atelierul său, o făcu pe Ursula să pufnească de râs când i-a ajuns vestea la urechi. Cu nemilosul ei simț practic, nu putea înțelege comerțul colonelului, care dădea peştişori de aur în schimbul monedelor de aur, apoi transforma monedele de aur în peştişori de aur şi tot aşa mai departe, încât trebuia să lucreze cu atât mai mult cu cât vindea mai mult, pentru a face față acestui cerc vicios exasperant. Într-adevăr, nu comerțul îl interesa, ci munca. Avea nevoie de atâta concentrare pentru montarea solzilor, încrustarea rubinelor minuscule în locul ochilor, laminarea branhiilor şi asamblarea aripioarelor, încât nu-i mai rămânea nici un gol pe care să-l umple cu deziluziile războaielor. Minuțiozitatea extremă a meseriei sale îi solicita atâta atenție şi-l absorbea atât de mult, încât în puțină vreme îmbătrâni mai mult decât în cursul tuturor anilor de război, poziția îi încovoie şira spinării, munca milimetrică îi toci vederea, însă toată această concentrare impecabilă îl făcu să-şi regăsească pacea sufletului. Ultima oară când a fost văzut plecându-şi urechea la vreo afacere având legătură cu războiul, a fost în ziua când un grup de veterani din cele două partide venise să-i ceară sprijinul pentru a li se confirma alocația de pensie viageră, mereu făgăduită şi mereu oprită. "Uitați aceasta, le zise el. Vedeți că şi eu am refuzat pensia, ca să-mi cruț chinul de a trebui să o aştept până la

moarte". La început colonelul Gerineldo Márquez venea să-l vadă la sfârşitul după-amiezelor şi amândoi se aşezau în prag, cu faţa spre stradă, evocându-şi trecutul. Însă Amaranta nu putu suporta amintirile pe care i le stârnea acel bărbat obosit, precipitat de chelire în prăpastia unei îmbătrâniri premature, şi-l făcu să îndure chinuri atât de nedrepte, încât ajunse să nu mai vină decât în ocazii cu totul deosebite, apoi să dispară cu totul, anulat de paralizie. Taciturn, liniştit, nesimţitor faţă de suflul nou al vieţii care făcea să se cutremure casa, colonelul Aureliano Buendía abia dacă înţelese că secretul unei îmbătrâniri frumoase nu este altceva decât încheierea unui pact onorabil cu singurătatea. Se scula la orele cinci, după ce dormea un somn uşor, îşi lua la bucătărie eterna sa ceaşcă de cafea amară, se închidea ziua întreagă în atelier, iar la orele patru după-amiază trecea prin verandă târând după sine un scăunel fără să bage măcar de seamă pojarul trandafirilor, nici strălucirea ceasurilor după-amiezii, nici atitudinea impasibilă a Amarantei, a cărei melancolie făcea un zgomot de ibric, perfect perceptibil la sfârşitul zilei, şi se ducea să şadă în pragul porţii, cu faţa spre stradă, până când ţânţarii îl sileau să intre în casă. Uneori cuteza câte cineva să vină să-i tulbure singurătatea:

— Ce mai faceţi, colonele? îl întrebau în trecere.

— Iac-aşa, răspundea el. Aştept să treacă înmormântarea mea.

Astfel că nelinişte provocată de reapariţia în celebritatea publică a numelui său, când cu încoronarea frumoasei Remedias, nu se baza pe nimic real. Cu toate acestea, mulţi erau de părere contrară. Fără să-şi închipuie nici o clipă tragedia care-l ameninţa, satul se grăbi spre piaţa publică, pe care o invadă într-o explozie zgomotoasă de bucurie. Carnavalul atinsese culmea nebuniei. Aureliano Segundo îşi împlinise în sfârşit dorinţa de-a se putea deghiza în tigru şi, foarte fericit, hoinărea prin mulţimea dezlănţuită, cu vocea răguşită de atâta zbierat, când apăru pe drumul mlaştinilor o mascaradă numeroasă în mijlocul căreia se putea vedea, purtată pe brancarde aurite, femeia cea mai fascinantă pe care imaginaţia omenească o putea concepe. Pentru o clipă, locuitorii paşnici din Macondo îşi scoaseră măştile pentru a privi mai bine uluitoarea făptură încoronată cu smaralde şi îmbrăcată cu o capă de hermină, care avea nu numai aerul unei suverane acoperite cu paiete şi cu hârtie creponată, dar părea şi investită cu o autoritate legitimă. Se mai găsea câte unul destul de clarvăzător pentru a bănui că este vorba de o provocare. Însă Aureliano Segundo curmă îndată această perplexitate, declară că noii sosiţi erau oaspeţii lor de onoare, şi asemenea lui Solomon o aşeză pe frumoasa Remedios şi pe cealaltă regină intrusă pe acelaşi piedestal. Până la miezul nopţii, străinii deghizaţi în beduini participară la delirul colectiv la care mai şi adăugară o pirotehnie somptuoasă şi calităţi acrobatice care aminteau de arta şi de artificiile ţiganilor. Dintr-o dată, în paroxismul sărbătorii, cineva rupse echilibrul fragil.

— Trăiască partidul liberal! se auzi strigând. Trăiască colonelul Aureliano Buendía!

Salvele puştilor eclipsară explozia focurilor de artificii, strigătele de groază înăbuşiră muzica şi veselia generală fu spulberată de panică. Mulţi ani după aceea lumea avea să continue să pretindă că garda regală a suveranei străine era alcătuită din soldaţi ai unui escadron din armata regulată care, sub pelerinele lor largi, îşi ascundeau armele reglementare. Printr-un comunicat special, guvernul aduse la cunoştinţă că respinge acea acuzaţie şi promise că va ancheta episodul sângeros până se va face lumină deplină. Însă chestiunea n-a fost niciodată limpezită şi versiunea care a predominat net a fost aceea potrivit căreia garda regală, fără nici un fel de provocare, luase poziţie de luptă la un semn al comandantului ei şi, fără nici o milă deschisese focul asupra mulţimii. După restabilirea calmului, nu mai rămăsese în sat nici unul dintre falşii beduini, iar în piaţă au rămas doar morţi ţepeni sau numai răniţi, întinşi pe jos, nouă clovni, patru colombine, şaptesprezece regi de joc de cărţi, un diavol, trei muzicanţi, doi pairi din Franţa şi trei împărătese japoneze. În confuzia care a rezultat din această panică, José Arcadio Segundo reuşi să o pună pe frumoasa Remedios la adăpost, iar Aureliano Segundo o purtă pe braţe până în casă pe suverana străină al cărei costum era zdrenţuit iar capa de hermină era plină de sânge. Se numea Fernanda del Carpio. Fusese desemnată ca cea mai frumoasă dintre cele cinci mii de femei mai frumoase ale ţinutului, şi condusă la Macondo, promiţându-i-se că va fi numită regină a Madagascarului. Ursula se ocupă de ea ca de propria ei fiică. Satul, în loc să-i pună

la îndoială nevinovăția, se înduioşă în fața candorii ei. La şase luni după masacru, când răniții se restabiliseră şi când se veştejiseră ultimele flori aruncate deasupra gropii comune, Aureliano Segundo se duse să o pețească în oraşul îndepărtat unde trăia cu tatăl ei, şi se căsătorise cu ea la Macondo, în cursul unui chef de pomină care dură douăzeci de zile.

CĂSĂTORIA FU PE PUNCTUL DE A SE SFÂRŞI după două luni, pentru faptul că Aureliano Segundo, voind să-şi repare greşelile față de Petra Cotes, puse să i se facă o poză îmbrăcată ca regină de Madagascar. Când află Fernanda, îşi împachetă din nou valizele de tânără căsătorită şi părăsi Macondo fără să-şi ia rămas bun. Aureliano Segundo o ajunse din urmă pe drumul dinspre mlaştini. După repetate rugăminți şi promisiuni că se va îndrepta, reuşi să o aducă acasă, şi-şi părăsi concubina. Petra Cotes, conştientă de puterea ei, nu părea că-şi face griji. Ea făcuse din el un bărbat. Pe când nu era încă decât un copil, ea îl scosese din cabinetul de lucru al lui Melchiade, având capul plin de idei fantastice şi fără nici un contact cu realitatea, şi îl pusese în rândul oamenilor. Natura făcuse din el un om închis, sălbatec, înclinat spre meditații solitare, însă ea îi plăsmuise un temperament opus aceluia, plin de viață, expansiv, deschis, îi comunicase bucuria de a trăi, plăcerea de a chefui şi de a arunca banii pe fereastră şi îl transformase astfel, pe dinăuntru şi pe dinafară în bărbatul pe care şi-l visase încă din adolescență. El se căsătorise, deci aşa cum se căsătoresc, mai curând sau mai târziu, copiii înfiați. Nu îndrăznise să o prevină din vreme. În schimb, se purtă într-un chip atât de copilăresc încât se prefăcea că are ranchiuni false, resentimente imaginare, căutând tot ceea ce o putea ațâța pe Petra Cotes să ia inițiativa rupturii. Într-o zi, când Aureliano Segundo îi adresă pe nedrept câteva reproşuri, ea evită să cadă în cursă şi puse lucrurile la punct:

— Va să zică, îi zise ea, tu vrei să te căsătoreşti cu regina.

Aureliano Segundo, ruşinat profund, simulă un leşin datorat mâniei, se declară neînțeles şi ultragiat, şi încetă să o mai viziteze. Petra Cotes, fără a-şi pierde o singură clipă siguranța ei superbă de fiară în repaos, ascultă muzica şi petardele de nuntă, vacarmul dezlănțuit al veseliei publice, ca şi cum toate acestea n-ar fi fost decât o nouă drăcie a lui Aureliano Segundo. Îi linişti cu un surâs pe cei care veneau să o compătimească. "Nu vă îngrijorați, le zise ea. Mie, reginele îmi fac comisioanele." Unei vecine care-i aduse lumânări fabricate înadins pentru a le aprinde în jurul portretului amantului pierdut, ea îi răspunse cu o siguranță misterioasă:

— Singura lumânare care-l va face să revină este mereu aprinsă.

După cum prevăzuse, Aureliano Segundo se întoarse la ea de îndată ce se termină luna de miere. Îl însoțeau ortacii lui de totdeauna, şi un fotograf ambulant, şi aduse costumul şi capa de hermină pătate de sânge, pe care le purtase Fernanda în ziua carnavalului. În înfierbântarea petrecerii care avu loc în acea după-amiază, o îmbrăcă pe Petra Cotes ca regină, o încoronă suverană absolută şi pe viață a Madagascarului şi împărți prietenilor săi copii ale fotografiei ei. Nu numai că ea se pretă la acest joc, dar în adâncul inimii i se făcu milă de el gândindu-se la teama cruntă pe care a trebuit să o încerce pentru a imagina o astfel de extravaganță ca să se împace cu ea. La orele şapte seara, fiind încă costumată în regină, îl primi în patul ei. Nu erau decât două luni de când era căsătorit, dar ea îşi dădu imediat seama că lucrurile nu mergeau prea bine în patul conjugal şi se complăcu în deliciile răzbunării consumate. Cu toate acestea, după două zile, când neîndrăznind să vină el însuşi, trimise un intermediar care să reglementeze condițiile separării, ea înțelese că va fi nevoie de mai multă răbdare decât prevăzuse, deoarece el părea dispus să se sacrifice pentru a salva aparențele. Nici atunci nu-şi făcu sânge rău. Din nou înlesni lucrurile arătând o supunere care întări părerea generală potrivit căreia nu era decât o biată femeie, şi drept amintire nu păstra de la Aureliano Segundo decât o pereche de cizmulițe de lac, cu care acesta voia, după propriile lui spuse, să fie încălțat în sicriu. Ea le păstră pe fundul unei valize, învelite în cârpe şi începu să se pregătească pentru o aşteptare

fără deznădejdi.

— Trebuie să revină mai curând sau mai târziu, îşi zicea, măcar ca să-şi încalţe cizmuliţele.

N-a trebuit să aştepte atât cât presupunea. De fapt, încă din noaptea nunţii lui, Aureliano Segundo înţelese că se va întoarce la Petra Cotes mult înainte de ziua în care va trebui să-şi încalţe cizmuliţele lăcuite: Fernanda era o femeie pierdută pentru lume. Ea se născuse şi crescuse la o mie de kilometri de mare, într-un oraş lugubru, pe care-l străbăteau de-a lungul uliţelor pavate, zdruncinându-se în nopţile de spaimă, trăsurile viceregilor. Treizeci şi două de clopotniţe sunau dangătul de moarte la orele şase după-amiază. Nimeni nu văzuse vreodată soarele pătrunzând în locuinţa seniorială pavată cu pietre funerare. Aerul încetase să adie printre chiparoşii din curte, prin draperiile palide ale camerelor şi pe sub arcadele asudate ale grădinii cu tuberoze. Până la vârsta pubertăţii, Fernanda nu primise alte veşti din lume decât gamele melancolice executate la pian într-o casă vecină de către cineva, care ani de zile îşi luase libertatea de a nu-şi face niciodată siesta. În camera mamei ei bolnave, toată verde şi galbenă în lumina prăfuită care cădea prin vitrouri, asculta acele exerciţii metodice, tenace, deznădăjduite, şi se gândea că muzica aceasta este totuşi în lume, în vreme ce ea însăşi lâncezeşte împletind cununi funerare din foi de palmieri. Transpirând în picături mari sub efectul febrei de la ceasurile cinci ale după-amiezii, mama ei îi vorbea despre splendorile trecutului. Fiind încă foarte mică, într-o noapte cu lună, Fernanda văzuse o femeie foarte frumoasă, îmbrăcată în alb, trecând prin grădină în direcţia capelei. Ceea ce o neliniştise mai mult la acea viziune fugitivă fusese faptul că o simţise în toate privinţele asemănătoare cu ea, ca şi cum s-ar fi văzut pe sine după douăzeci de ani. "Este străbunica ta, regina, îi spuse mama ei între două accese de tuse. A murit otrăvită de miresme, pe când tăia o creangă de tuberoze". La câţiva ani după aceea, când simţi că seamănă cu străbunica ei, Fernanda începu să se îndoiască de vedenia din copilărie, însă mama îi făcu reproşuri că este incredulă.

— Suntem imens de bogaţi şi de puternici, îi zise.Într-o bună zi vei fi regină.

Credea ce i se spunea, deşi nu se aşezau la masa lungă acoperită cu feţe de masă din in şi cu veselă de argint pentru a lua o ceaşcă de şocolată cu apă şi cu o bucată de melasă. Până în ziua nunţii visă un regat legendar, deşi tatăl ei, don Fernando, a trebuit să-şi ipotecheze casa pentru a-i cumpăra trusoul. Nu era nici ingenuitate, nici manie a grandomaniei. Aşa au educat-o. De când a atins vârsta raţiunii, îşi amintea cum o puneau să-şi facă treburile într-o oliţă de aur cu ecusonul armelor familiei. La doisprezece ani ieşi pentru prima oară din casă, într-o trăsură cu cai, care nu avea de parcurs decât două străzi pentru a o duce la mănăstire. Colegele ei se mirau văzând că nu fusese pusă laolaltă cu celelalte, ci pe un scaun cu spătar foarte înalt şi că nici măcar nu se amesteca în jocurile lor în timpul recreaţiei. "Ea este deosebită, explicau călugăriţele. Va fi regină." Colegele ei credeau, deoarece încă din vremea aceea era cea mai drăguţă, cea mai distinsă, cea mai discretă fetiţă care le-a fost dat vreodată să vadă. După opt ani, învăţând să versifice în latineşte, să cânte la clavecin, să vorbească despre şoimi cu cavalerii şi despre apologetică cu arhiepiscopii, să elucideze afaceri de stat cu guvernanţii din străinătate şi probleme divine cu Papa, se reîntoarse la părinţii ei pentru a împleti cununi de palmier funerare. Găsi casa prădată. Mai rămăseseră doar câteva mobile indispensabile, candelabrele şi serviciul de argint: ustensilele casnice fuseseră vândute unul câte unul pentru a plăti cheltuielile cu educaţia ei. Mama ei murise din pricina acceselor de febră de la ora cinci. Tatăl, don Fernando, îmbrăcat în negru, strangulat în gulerul său tare, cu un lanţ de aur peste piept, îi dădea în fiecare luni câte o monedă de argint pentru a face faţă cheltuielilor gospodăreşti şi ducea cununile funerare confecţionate în cursul săptămânii. Îşi petrecea cea mai mare parte din zi închis în biroul său şi rareori când îşi mai scotea nasul afară, revenea înainte de orele şase ca să-şi rostească rugăciunile împreună cu ea. Nu era prieten intim cu nimeni. Ea n-a auzit niciodată vorbindu-se despre războaiele care au secătuit ţara. Niciodată nu încetă să asculte exerciţiile la pian către orele trei după-amiază. Începuse chiar să nu-şi mai facă iluzii despre viitorul ei de regină, când răsunară peremptoriu două bătăi la uşa vestibulului: îi deschise unui militar cu prestanţă, cu maniere ceremonioase, care avea o cicatrice la

obraz şi o medalie de aur la piept. Se închise cu tatăl ei în birou.

După două ceasuri, acesta veni să o caute în camera ei de lucru: "Pregăteşte-ţi lucrurile, îi zise. Ai de făcut un drum lung". Astfel au condus-o până la Macondo. Într-o singură zi; printr-o lovitură brutală, viaţa îi dezvălui toate poverile unei realităţi pe care părinţii ei s-au străduit să i-o ascundă atâţia ani. Revenind acasă, se încuie în cameră pentru a plânge, indiferentă faţă de rugăminţile şi explicaţiile lui don Fernando, încercând să uite arsura pe care i-o lăsase această farsă atât de extraordinară. Se jură să nu mai iasă niciodată din camera ei până la moarte, când Aureliano Segundo veni să o caute. A fost o inimaginabilă lovitură a sorţii, căci în stupefacţia indignării ei, în starea de furie în care o adusese propria ei ruşine, ea îl minţise ca să nu-i cunoască adevărata ei identitate. Singurele indicii reale de care dispunea Aureliano Segundo în clipa plecării în căutarea ei erau felul ei de a vorbi, ca locuitorii din podişurile înalte care nu se puteau confunda cu nici un altul, precum şi meseria ei de împletitoare de cununi funerare. O căută ca un nebun. Dând dovadă de o temeritate tot atât de grozavă ca şi aceea a lui José Arcadio Buendía atunci când a trecut munţii pentru a întemeia Macondo, de un orgoliu la fel de orb ca acel al colonelului Aureliano Buendía când dezlănţuise toate războaiele sale inutile, de o tenacitate la fel de nesăbuită ca aceea a Ursulei în tot timpul cât asigurase supravieţuirea descendenţilor ei, aşa a căutat-o Aureliano Segundo pe Fernanda, fără să se descurajeze o singură clipă. Interesându-se de locul unde se vindeau cununi funerare, a fost condus din casă în casă pentru a-şi alege pe cele mai frumoase. Întrebând unde găseşte cea mai frumoasă femeie de pe faţa pământului, toate mamele i-au adus fiicele lor. Se pierdu prin văi neguroase, prin spaţii de timp rezervate uitării, prin labirinturile deziluziilor. Traversă un pustiu galben unde ecoul repeta gândurile şi unde groaza stârnea miraje premonitorii. După câteva săptămâni fără rezultat, ajunse până la un oraş necunoscut unde toate clopotele sunau a moarte. Deşi nu le văzuse niciodată şi nimeni nu i le descrisese, recunoscu îndată zidurile roase de sarea oaselor, balcoanelor viermănoase în care ciupercile făceau să crape lemnul, şi, prins în cuie pe o uşă de la intrare, aproape şters de ploaie, anunţând cel mai trist din lume: *De vânzare cununi funerare.* Între momentul acesta şi dimineaţa răcoroasă când Fernanda părăsi casa sub paza maicii stareţe, abia dacă surorile avură timp să-i coasă trusoul şi să încarce în cele şase valize candelabrele, serviciul de argint şi oliţa de aur, precum şi rămăşiţele nenumărate şi de nefolosit ale unei catastrofe familiale consumate de-a lungul a două secole. Don Fernando refuză invitaţia de a-i însoţi. Promise că va veni mai târziu, după ce va fi încheiat afacerile în curs şi după ce-i dădu binecuvântarea fiicei sale, se duse să se închidă din nou în biroul său pentru a-i scrie acele scrisorele cu viniete jalnice, marcate cu armele familiei, care aveau să fie, între Fernanda şi tatăl ei, primul contact omenesc în toată existenţa lor. Pentru ea, aceasta a fost adevărata dată a naşterii ei. Pentru Aureliano Segundo, a fost aproape simultan începutul, şi sfârşitul fericirii.

Fernanda avea la ea un almanah preţios cu cheiţe aurite, în care călăuzitorul ei spiritual însemnase cu cerneală violetă zilele de abstinenţă în raporturile dintre soţi. Scăzând Săptămâna Mare, duminicile, sărbătorile poruncii, primele vineri ale lunii, retragerile, sacrificiile şi impedimentele periodice, partea utilă din anuarul ei se reducea la patruzeci şi două de zile răsfirate într-o pădure de cruci violete. Aureliano Segundo, convins că timpul nu va întârzia să culce la pământ această reţea de sârmă ghimpată duşmană, îşi prelungi plăcerile nunţii cu mult peste durata prevăzută. Istovită de a arunca la gunoi atâtea sticle goale de coniac şi de şampanie care ar fi ajuns să invadeze casa, dar în acelaşi timp intrigată văzându-i pe tinerii căsătoriţi dormind la ore diferite şi în camere separate, în timp ce continuau petardele, muzica şi sacrificiile de animale, Ursula îşi aminti de propria ei experienţă şi se întrebă dacă nu cumva purta şi Fernanda o centură de castitate care să provoace mai curând sau mai târziu batjocura satului întreg şi care să dea naştere unei tragedii. Însă Fernanda îi mărturisi că lăsa pur şi simplu să treacă două săptămâni înainte de a-i permite soţului ei să o atingă pentru prima oară. Într-adevăr, după ce trecu acest răstimp, ea deschise uşa de la camera ei, resemnată în faţa jertfei, ca şi cum ar fi fost o victimă ispăşitoare, şi Aureliano Segundo putu să o contemple pe cea mai frumoasă femeie de pe pământ, strălucirea ochilor ei de animal speriat şi părul lung arămiu desfăşurat pe

pernă. Era atât de fascinat de această viziune încât rămase o clipă fără să-şi dea seama că Fernanda îmbrăcase o cămaşă de noapte albă, care-i cobora până la călcâie, cu mâneci până la pumni şi cu o butonieră mare de formă rotundă, tivită în chip minunat, la înălțimea pântecului. Aureliano Segundo nu-şi putu reține o izbucnire de râs.

— Iată lucrul cel mai obscen pe care l-am văzut în viața mea! strigă el cu un hohot de râs care răsună în toată casa. M-am însurat cu o surioară călugăriță!

La capătul unei luni, neobținând din partea soției sale să-şi scoată cămaşa de noapte, se duse să-i facă fotografia Petrei Cotes costumată în regină. Mai târziu, când reuşi ca Fernanda să se reîntoarcă acasă, ea cedă cerințelor lui în febra împăcării, însă nu ştiu să-i procure niciodată acea odihnă pe care o visase atunci când plecase să o caute în oraşul cu treizeci şi două de clopotnițe. Aureliano Segundo nu aflǎ în ea decât un simțământ de adâncă dezolare. Într-o noapte, cu puțin înainte de naşterea primului lor fiu, Fernanda îşi dădu seama că soțul ei se întorsese pe ascuns în patul Petrei Cotes.

— Este adevărat, recunoscu el, şi-i explică pe un ton de umilită resemnare: a trebuit s-o fac, pentru ca animalele să continue să se înmulțească.

A fost nevoie de câtva timp pentru a o convinge de necesitatea unui expedient atât de straniu, dar atunci când în sfârşit reuşi, aducând dovezi care păreau indiscutabile, Fernanda se mărgini să-i ceară promisiunea că nu se va lăsa surprins de moarte în patul amantei sale. Astfel continuară să trăiască toți trei, fără să se incomodeze, Aureliano Segundo credincios atât față de una cât şi de cealaltă şi îndrăgostit de amândouă, Petra Cotes fudulindu-se în urma acestei împăcări, iar Fernanda prefăcându-se că nu cunoaşte adevărul.

Cu toate acestea, aranjamentul nu reuşi s-o integreze cu adevărat pe Fernanda în familie. În zadar stărui Ursula ca ea să-şi lepede mica broboadă de lână pe care o arbora la sculare după nopțile când făcuse dragoste şi care-i făcea pe vecini să şuşotească. Nu reuşi să o convingă să folosească baia, nici latrina comună, nici să-i vândă oala de noapte din aur colonelului Aureliano Buendía pentru a face din ea peştişori. Amaranta se simți atât de incomodată de felul ei pedant de a vorbi şi de obiceiul pe care-l avea de a numi fiecare lucru prin eufemisme, încât în prezența ei nu pierdea niciodată prilejul să vorbească păsăreşte:

— Eapa epestepe dipintrepe apacepei oapamepeni caparepe fapac pepe depegupustapațipii îpîn fapațapa popripiilor lopor epexcrepemepentepe.

Într-o zi, iritată de această batjocură, Fernanda voi să ştie ce spune Amaranta şi aceasta nu se servi de eufemisme pentru a-i răspunde:

— Ziceam că tu faci parte dintre acei oameni care-şi confundă fundul cu săptămâna sfântă.

Din ziua aceea nu-şi mai adresară nici un cuvânt. Atunci când împrejurările le obligau totuşi, ele îşi trimiteau vorbă sau îşi comunicau lucrurile în chip indirect. În ciuda vizibilei ostilități a familiei, Fernanda nu renunța de loc de a-şi impune deprinderile strămoşeşti. Puse capăt obiceiului urât de a se lua masa la bucătărie, iar când cuiva îi era foame, îl obliga să aştepte mâncarea la ore fixe, la masa mare din sufragerie, acoperită cu fețe de masă din in şi unde se puneau candelabre şi tacâmuri de argint. Solemnitatea acestui act pe care Ursula îl considerase întotdeauna ca fiind cel mai simplu din viață, sfârşi prin a face să domnească o încordare împotriva căreia se răzvrăti, în primul rând, în ciuda caracterului său taciturn, José Arcadio Segundo. Însă acest obicei a triumfat, ca şi acela de a spune rugăciunea înainte de cină, care atrase într-atâta curiozitatea vecinilor încât nu întârzie să circule zvonul că familia Buendía nu se aşeza la masă ca ceilalți muritori, ci transformase actul mâncatului într-o adevărată liturghie. Până şi superstițiile Ursulei, născute sub inspirația momentului mai degrabă decât moştenite din tradiție, au intrat în conflict cu acelea pe care Fernanda le moştenise de la părinții ei şi care erau perfect distribuite şi definite pentru fiecare împrejurare. Atâta timp cât Ursula şi-a păstrat toate facultățile, câteva din vechile obiceiuri s-au menținut şi inspirațiile ei continuară să exercite o anumită influență asupra vieții familiei, dar după ce-şi pierdu vederea şi povara anilor o alungă într-un colț, cercul rigid pe care începuse să-l instaureze Fernanda de la venirea ei, sfârşi prin a se închide complet şi, mai mult decât oricine altul, ea deveni aceea de care atârna acum

soarta familiei.

Comerțul cu prăjituri şi cu micile animale din zahăr ars, pe care Santa Sofia de la Piedád îl continua la dorința Ursulei, constituia în ochii Fernandei o activitate nedemnă căreia nu întârzie să-i pună capăt. Uşile casei, care se lăsau larg deschise din zorii zilei până la ora culcării, fură închise în timpul siestei, sub pretextul că soarele făcea insuportabilă căldura în odăi, şi în cele din urmă fură închise definitiv. Buchetul de aloe şi pâinea prinsă în grindă, din epoca întemeierii, fură înlocuite cu o nişă care adăpostea Inima sfântă a lui Isus. Colonelul Aureliano Buendía începu să-şi dea seama de aceste modificări şi avu intuiția urmărilor lor. "Suntem pe cale să devenim oameni din înalta societate, protesta el. Pe calea aceasta, vom ajunge să ne batem încă o dată cu regimul conservator, însă de rândul acesta pentru a pune un rege în locul lui". Fernanda, cu mult tact, evită să-l înfrunte direct. Spiritul lui independent, aversiunea lui față de orice formă de constrângere socială, îi displăceau profund. Era exasperată de ceştile lui mari cu cafea la orele cinci dimineața, de dezordinea din atelierul lui, de pătura lui destrămată, de obiceiul pe care-l avea de a se aşeza pe pragul porții la sfârşitul după-amiezii. A trebuit însă să permită dăinuirea acestei piese izolate a mecanismului familial, căci avea convingerea că bătrânul colonel este un animal îmblânzit de ani şi de deziluzii, dar care, într-un acces de revoltă senilă, încă mai era capabil de a smulge casa din temelii. Când soțul ei hotărî să-i dea primului lor fiu numele străbunicului, ea nu îndrăzni să i se împotrivească, deoarece asta se întâmpla abia la un an de la sosirea ei. Dar când se născu prima lor fetiță, ea declară fără ocol că era hotărâtă să-i dea numele de Renata, ca al mamei ei. Ursula hotărâse să o numească Remedios. După o controversă încordată în care Aureliano Segundo îl juca pe mediatorul amuzat, o botezară Renata-Remedios, însă Fernanda continuă să o numească scurt Renata, în timp ce familia soțului ei şi satul întreg continuau să o numească "Meme", diminutivul lui Remedios.

La început, Fernanda nu vorbea niciodată de ai ei, însă cu timpul începu să-şi idealizeze tatăl. Vorbea despre el la masă ca despre o ființă excepțională care renunțase la orice formă de vanitate şi care era pe cale să devină un sfânt. Aureliano Segundo, mirat de această glorificare intempestivă a socrului său, nu rezista ispitei de a face, fără ştirea soției sale, unele zeflemele uşoare. Restul familiei îi urma exemplul. Ursula însăşi, care veghea cu grijă arzătoare asupra armoniei familiale şi care suferea în taină din pricina tuturor fricțiunilor din casă, îşi îngădui să afirme într-o zi că strănepotul ei avea asigurat viitorul său de papă, deoarece era "nepot de sfânt şi fiu de regină şi de hoț de vite". În ciuda acelei conspirații surâzătoare, copiii se obişnuiră să se gândească la bunicul lor ca la o ființă legendară, care copia pentru ei poeme de inspirație religioasă în scrisorile lui şi care, în fiecare an de Crăciun, le trimitea o ladă cu cadouri pe care abia o puteau trece prin poarta de la stradă. Acestea erau de fapt ultimele rămăşițe ale patriotismului său seniorial. S-au servit de ele pentru construirea în camera copiilor a unui altar cu sfinți în mărime naturală, cărora ochii de sticlă le dădeau o aparență neliniştitoare de viață, iar în privința veşmintelor din postav brodat artistic, nici un locuitor din Macondo nu purtase vreodată atât de bune. Încetul cu încetul, somptuozitatea funebră din vechea locuință înghețată se mutase în casa luminoasă a familiei Buendía. "Ne-au trimis de acum tot cimitirul familial, remarcă într-o zi Aureliano Segundo. Nu mai lipsesc decât sălciile plângătoare şi lespezile de mormânt". Deşi lăzile nu conțineau niciodată ceva care ar fi putut servi ca jucării pentru copii, aceştia îşi treceau anul aşteptând luna decembrie, căci, la urma urmei, aceste cadouri demodate şi mereu neprevăzute constituiau ceva nou în casă. De Crăciunul al zecelea, când micul José Arcadio se pregătea să plece la seminar, sosi un pic mai devreme ca de obicei enorma ladă a bunicului, bătută cu grijă în cuie, impermeabilizată cu un strat de gudron şi adresată, pe eticheta obişnuită, redactată cu caractere gotice, prea distinsei doña Fernanda del Carpio de Buendía. În timp ce citea scrisoarea în odaia ei, copiii se grăbiră să deschidă lada. Ajutați, ca de obicei, de Aureliano Segundo, rupseră sigiliile gudronului, desprinseră capacul, deşertară stratul de rumeguş protector şi găsiră înăuntru un cufăr lung de plumb, închis cu piroane de aramă. În fața nerăbdării copiilor, Aureliano Segundo deşurubă cele opt piroane şi, ridicând placa de plumb, abia avu timp să scoată un țipăt şi să-i îndepărteze pe copii de vederea lui don Fernando îmbrăcat în negru, cu un crucifix pus pe piept, pielea crăpată

emanând gaze pestilențiale, şi pâlpâind într-o mustire spumoasă de perle vii.

La puțină vreme după naşterea fetiței se proclamă jubileul colonelului Aureliano Buendía, la care nimeni nu se aştepta şi pe care-l hotărâse guvernul pentru sărbătorirea unei noi aniversări a tratatului de pace de la Neerlandia. Această hotărâre era atât de puțin potrivită cu politica oficială, încât colonelul se declară violent ostil față de ea şi-i refuză omagiul. "Este pentru prima oară când aud acest cuvânt *jubileu,* mărturisi el. Dar orice ar vrea să zică, nu poate fi decât o glumă proastă". Strâmtul atelier de aurărie se umplu cu emisari. Revenіră mult mai bătrâni, mult mai solemni, îmbrăcați în robe închise care se învârteau odinioară împrejurul colonelului ca un cârd de corbi. Când acesta îi văzu apărând, ei, care odinioară reuşiseră să înăbuşe războiul, nu putu suporta cinismul panegiricelor. Le dădu ordin să-i dea pace, stărui asupra faptului că el nu avea nimic comun cu acea mare figură națională drept care voiau să-l facă să se considere, ci că era doar un meşteşugar fără amintiri, al cărui unic vis era să moară de oboseală în uitarea şi în mizeria peştişorilor săi de aur. Ceea ce-l făcu să se indigneze la culme a fost vestea că preşedintele republicii voia să asiste personal la ceremoniile de la Macondo pentru a-i decerna Ordinul Meritului. Colonelul Aureliano Buendía îi comunică, cuvânt cu cuvânt, că aştepta cu adevărată nerăbdare această ocazie, întârziată dar binemeritată, de a-i trimite un glonte în trup, nu pentru a-i răsplăti măsurile tiranice şi anacronice ale regimului său, ci pentru lipsa de respect față de un bătrân care nu făcea rău nimănui. A proferat această amenințare cu atâta vehemență încât preşedintele republicii îşi anulă călătoria în ultimul minut şi-i trimise decorația printr-un reprezentant personal. Colonelul Gerineldo Márquez, asediat de presiuni de tot felul, îşi părăsi patul de paralitic pentru a merge să-l convingă pe fostul său camarad de arme. Când acesta din urmă văzu apărând balansoarul purtat de patru oameni şi şezând între perini mari pe prietenul care împărtăşise cu el, încă din tinerețe, succesul şi reversul norocului, nu se îndoi nici o singură clipă că făcea acest efort numai pentru a veni să-şi exprime solidaritatea cu el. Dar când află motivul adevărat al vizitei sale, îl dădu afară din atelier.

— Prea târziu mă conving, îi spuse el, că bine aş fi făcut dacă aş fi lăsat să te împuşte.

Astfel că jubileul s-a săvârşit fără ca vreun membru al familiei să fi asistat la el. Întâmplarea a vrut ca el să coincidă cu săptămâna carnavalului, dar nimeni nu izbuti să-i scoată din cap colonelului Aureliano Buendía ideea fixă că însuşi guvernul prevăzuse această coincidență de date pentru ca batjocura să fie şi mai crudă. El auzi din atelierul său solitar marşurile militare, loviturile de tun trase în onoarea lui, clopotele de la Te Deum, şi câteva fraze din discursurile rostite în fața casei, atunci când se boteză strada cu numele lui. Era atât de indignat, atât de înfuriat pe propria sa neputință, încât ochii îi lăcrimară şi, pentru prima oară de la înfrângere, suferi că nu mai este capabil de îndrăzneala din tinerețe pentru a declanşa un război care să înece în sânge până şi ultima urmă a regimului conservator. Încă nu se stinseseră ultimele ecouri ale acestui omagiu că Ursula veni să bată la uşa atelierului.

— Să nu fiu deranjat, răspunse el. Sunt ocupat.

— Deschide, stărui Ursula cu glasul ei de toate zilele. Am venit pentru ceva care nu are nici o legătură cu serbarea.

Colonelul Aureliano Buendía trase drugul care condamna uşa şi descoperi în ambrazură şaptesprezece indivizi de aspecte diferite, de toate tipurile şi de toate culorile, dar arborând fără excepție acel aer de solitudine care era de ajuns pentru a-i identifica în orice loc din lume. Erau fiii lui. Fără să se fi înțeles între ei, fără chiar să se cunoască, veniseră din colțurile cele mai îndepărtate ale litoralului, atraşi de zgomotul făcut în jurul jubileului. Toți purtau cu mândrie prenumele de Aureliano şi numele mamei lor respective. În cursul celor trei zile cât au rămas în casă, spre profunda satisfacție a Ursulei şi spre marea scandalizare a Fernandei, produseseră atâtea răsturnări încât credeai că te afli în război. Amaranta căută printre hârtiile sale de altă dată caietul cu socotelile în care Ursula înscrisese numele, data naşterii şi ziua botezului, şi adăugă în dreptul fiecăruia din ei domiciliul actual. Această listă ar fi permis o recapitulare a celor douăzeci de ani de război. Grație ei, s-ar fi putut reconstitui itinerariile nocturne ale colonelului, din acea dimineață

când a pornit din Macondo în fruntea celor douăzeci şi unu de bărbați, pe drumurile unei rebeliuni himerice, până în ziua când s-a reîntors pentru ultima oară, învelit într-o pătură toată închegată de sânge. Aureliano Segundo nu pierdu ocazia de a sărbători sosirea verilor săi făcând un chef de pomină, cu şampanie şi acordeoane, ceea ce s-a interpretat ca o dorință de a-şi lua revanşa cu întârziere, pentru carnavalul ratat din pricina jubileului. Făcură zob jumătate din veselă, pustiiră trandafirii urmărind un taur pentru a-l împunge ei pe el, masacrară găinile cu focuri de pistol, o siliră pe Amaranta să danseze valsurile triste ale lui Pietro Crespi, reuşiră ca frumoasa Remedios să îmbrace pantaloni bărbăteşti pentru a se cățăra pe trunchiul copacului, slobozîră în sufragerie un porc mâzgălit cu seu, care o răsturnă pe Fernanda, dar nimeni nu se gândi să se plângă din pricina stricăciunilor, deoarece casa se simțea zguduită ca de un cutremur sănătos. Colonelul Aureliano Buendía, care la început îi primise cu neîncredere, şi a mers până acolo încât să pună la îndoială filiația unora, se distră de excentricitățile băieților şi înainte de plecare, oferi fiecăruia un peştişor de aur. Până şi nesociabilul José Arcadio Segundo le oferi o după-amiază de lupte de cocoşi, care fu cât pe ce să cunoască un sfârşit tragic, deoarece mai mulți Aurelieni se pricepeau atât de bine la arbitrarea luptelor de cocoşi, încât descoperiră de la prima vedere subterfugiile părintelui Antonio Isabel. Aureliano Segundo întrevăzu noile posibilități de chefuri nesfârşite pe care le ofereau rubedeniile sale atât de turbulente şi hotărî ca toată lumea să rămână să lucreze cu el. Singurul care a acceptat a fost Aureliano cel Trist, un mulatru înalt, impetuos ca şi bunicul său, având acelaşi gust de explorări, care-şi căutase deja norocul cutreierând lumea şi căruia puțin îi păsa dacă se aşeza într-un loc sau în altul. Ceilalți, cu toate că erau încă celibatari, considerau că soarta lor era deja hotărâtă. Erau toți meşteşugari îndemânatici, oameni casnici, făcuți să trăiască paşnic. În Miercurea Mare, înainte de a pleca pentru a se răspândi pe litoral, Amaranta îi convinse să îmbrace costume de duminică şi să o însoțească la biserică. Mai mult amuzați decât reculeşi, se lăsară conduşi până la sfântul altar, unde părintele Antonio Isabel îi însemnă pe frunte cu cenuşă în chip de cruce. Reveniră acasă, dar când cel mai tânăr voi să-şi şteargă fruntea, observă că semnul nu se putea şterge şi că la fel, era la toți frații săi. Mai încercară şi cu apă şi săpun, cu pământ pe o cârpă şi la urmă cu piatră ponce şi leşie dar nu izbutiră să şteargă crucea. În schimb, Amaranta şi ceilalți care au fost la biserică o făcură să dispară fără greutate. "Este mult mai bine pentru voi, le zise Ursula în loc de rămas bun. De acum înainte, nimeni nu vă va putea confunda". Porniră în grup, precedați de muzicanți şi făcând să explodeze petarde, lăsând în sat impresia că vița lui Buendía avea sămânța semănată pentru multe veacuri. Aureliano cel Trist, cu crucea lui de cenuşă pe frunte, amenajă în preajma satului fabrica de gheață la care visase José Arcadio Buendía în delirurile sale de inventator.

La câteva luni de la sosirea lui, cunoscut şi stimat de acum de toți, Aureliano cel Trist, căutând o casă în care să o aducă pe mama şi pe o soră de-a sa încă nemăritată (care nu era fiica colonelului), se interesă de casa mare, învechită, care părea părăsită într-un colț al pieții. Întrebă cui îi aparține. I se răspunse că nu era a nimănui, că pe vremuri trăise în ea, singură, o anumită văduvă care se hrănea cu pământ şi cu varul de pe pereți, şi care nu fusese văzută decât de două ori pe stradă în cursul ultimilor ani, cu o pălărie împodobită cu floricele artificiale şi cu pantofi de culoarea argintului vechi, traversând piața pentru a merge până la biroul poştei, de unde trimitea scrisori episcopului. I s-a precizat că singura ei însoțitoare era o servitoare fără inimă, care omora câini şi pisici sau orice animal care intra în casă, şi arunca hoiturile chiar în mijlocul străzii, otrăvind satul cu putoarea putreziciunii. Trecuse atâta vreme de când soarele mumificase resturile pielii ultimului animal, încât toată lumea socotea ca sigur că proprietara şi servitoarea ei muriseră cu mult înainte de sfârşitul războaielor; dacă încă se mai ținea în picioare casa, este pentru că n-au fost ierni aspre, nici vânturi pustiitoare în anii din urmă. Țâțânile fărâmițate de rugină, uşile abia ținute de grămada pânzelor de păianjen, ferestrele sudate de umiditate, pavajul mâncat de buruieni şi flori sălbatice, în crăpăturile căruia se cuibăreau şopârlele şi tot felul de gângănii, toate acestea păreau a confirma versiunea potrivit căreia nici o ființă omenească n-a mai locuit acolo de cel puțin o jumătate de veac. Impulsiv cum era, Aureliano cel Trist nu mai avea nevoie de alte dovezi pentru a trece la acțiune. Izbi cu umărul în uşa principală

şi lemnăria putredă se prăbuşi fără zgomot, într-un vacarm înăbuşit de pulbere şi materii lutoase de cuiburi de furnici. Aureliano cel Trist rămase pe prag, aşteptând să se risipească praful şi descoperi atunci, în mijlocul încăperii, pe acea femeie descărnată, îmbrăcată încă într-o toaletă din veacul trecut, cu câteva şuviţe rare de păr pe craniul pleşuv, dar cu ochii mari încă frumoşi, din care se stinseseră ultimele stele ale speranţei şi cu pielea obrazului crăpată toată din pricina aridităţii singurătăţii. Cutremurat de această vedenie din cealaltă lume, Aureliano cel Trist abia observă că femeia ţintea asupra lui un pistol militar foarte vechi.

— Vă cer iertare, murmură el.

Ea rămase de piatră în mijlocul acestei încăperi plină de vechituri, măsurându-l amănunţit pe uriaşul cu umeri pătraţi, cu tatuajul de cenuşă pe frunte şi, printr-un nor de praf, îl văzu prin ceaţa din alte vremuri, cu puşca de vânătoare pe umăr şi cu un şir de iepuri de câmp în mână.

— Pentru numele lui Dumnezeu, exclamă ea cu voce joasă, nu este drept să mi se aducă acum şi această amintire!

— Vreau să închiriez casa, zise Aureliano cel Trist.

Femeia îndreptă atunci pistolul ochind cu mână sigură crucea de cenuşă şi ridică cocoşul pistolului cu o hotărâre neclintită.

— Pleacă de aici, porunci ea.

În seara aceea, în timpul cinei, Aureliano cel Trist povesti familiei acest episod, iar Ursula, consternată, nu-şi putu opri lacrimile. "Dumnezeule atotputernic! strigă ea luându-şi capul între mâini. Mai trăieşte încă!". Timpul, războaiele, nenumăratele calamităţi de fiecare zi o făcuseră să-şi uite de Rebeca. Singura care nu-şi pierduse nici o clipă convingerea că era în viaţă, trândăvind în zeama ei de larve, era implacabila şi îmbătrânita Amaranta. Se gândea la ea în zori, când gheaţa din inima ei o deştepta în patul solitar, şi se gândea la ea pe când îşi săpunea sânii fleşcăiţi şi pântecele veştejit, când îşi îmbrăca jupoanele albe şi fustele cu volane ale bătrâneţii, şi când îşi schimba banda neagră de la mână, semn al ispăşirii ei teribile. Fără încetare, la orice oră, dormind sau trează fiind, în clipele cele mai sublime, ca şi în cele mai abjecte, Amaranta se gândea la Rebeca, deoarece singurătatea izbutise să-i cearnă amintirile, îi îngropase mormanele supărătoare ale murdăriei nostalgice pe care viaţa le îngrămădise în inima ei, şi le purificase, le înălţase, le eternizase pe celelalte, pe cele mai amare. Prin ea, frumoasa Remedios ştia despre existenţa Rebecăi. De fiecare dată când treceau prin faţa locuinţei părăginite, ea îi povestea câte o întâmplare penibilă, câte o fabulă ruşinoasă, încercând să-i împărtăşească nepoatei pizma ei mistuitoare, pentru a o prelungi dincolo de moartea ei, dar nu-şi putu atinge ţinta, deoarece Remedios era imună la toate sentimentele dictate de patimă, şi cu atât mai mult faţă de ale altora. Ursula, în schimb, trecuse printr-o evoluţie contrară celei a Amarantei şi începu să o evoce pe Rebeca cu o amintire lipsită de impurităţi, deoarece imaginea acelei făpturi vrednice de milă, care a fost adusă în casă cu un săculeţ plin cu osemintele părinţilor ei, era mai puternică decât ofensa care o făcuse nevrednică de a mai trăi legată de trunchiul familiei. Aureliano Segundo hotărî că trebuie să fie adusă acasă şi îngrijită, însă bunele sale intenţii se izbiră de intransigenţa nemiloasă a Rebecăi, care avusese nevoie de mulţi ani de suferinţă şi de mizerie pentru a cuceri privilegiile singurătăţii, şi nu mai era dispusă să renunţe la ele în schimbul unei bătrâneţi tulburate de atracţiile iluzorii ale milostivirii.

În februarie, când cei şaisprezece fii ai colonelului Aureliano Buendía reveniră, tot însemnaţi cu crucea de cenuşă, Aureliano cel Trist le vorbi despre Rebeca în tumultul petrecerilor, şi nu le trebui decât o jumătate de zi pentru a-i reda o oarecare înfăţişare casei, pentru a schimba uşile şi ferestrele, pentru a zugrăvi din nou faţada în culori vesele, pentru a tencui pereţii şi a cimenta din nou solul, însă nu putură obţine autorizaţia de a continua reparaţiile în interior. Rebeca nu se arătă nici măcar la uşă. Îi lăsă să-şi termine zărghita lor restaurare, apoi socoti suma cheltuielilor şi le trimise prin intermediul Argenidei, bătrâna servitoare care-i ţinea mereu companie, un pumn de monede care erau scoase din circulaţie încă de pe vremea ultimului război, dar care, în mintea Rebecăi, continuau să aibă curs. Atunci s-a putut constata cât de tare se izolase de restul lumii şi s-a înţeles că ar fi imposibil

să o scoată din retragerea ei încăpăţînată, cât timp îi mai rămăsese un suflu de viaţă.

Cu ocazia celei de a doua vizite pe care fiii colonelului Aureliano Buendía o făcură la Macondo, încă unul dintre ei, Aureliano Centeno, rămase să lucreze împreună cu Aureliano cel Trist. Acesta era unul dintre primii care veniseră în casă pentru a fi botezat, şi Ursula şi Amaranta îşi aminteau foarte bine de el, deoarece, după câteva ceasuri, zdrobise toate obiectele fragile care-i trecuseră prin mână. Timpul îi potolise ardoarea cu care crescuse la început şi acum era un bărbat de statură mijlocie, însemnat cu semne de vărsat, însă puterea uimitoare de distrugere a mâinilor lui rămăsese intactă. Sparse atâtea farfurii, uneori chiar fără să le atingă, încât Fernanda preferă să-i cumpere un servici de cositor înainte ca el să termine ultimele piese ale costisitoarei ei vesele, ceea ce nu împiedică ca farfuriile de metal, deşi solide, să fie scorojite şi îndoite într-o clipită. Însă în schimbul acestei forţe iremediabile, de care era exasperat şi el, era de o cordialitate care inspira imediat încredere şi puterea lui de muncă era formidabilă. În scurtă vreme, spori producţia de gheaţă atât de mult încât depăşi piaţa locală şi Aureliano cel Trist trebui să se gândească la extinderea comerţului în alte târguşoare ale mlaştinilor. Atunci concepu un pas hotărâtor nu numai pentru modernizarea industriei sale, ci şi pentru legarea satului de restul lumii.

— Trebuie să aducem calea ferată până aici, zise el.

A fost pentru prima oară când s-au auzit pronunţându-se aceste cuvinte la Macondo. La vederea planului pe care-l desenă la masă Aureliano cel Trist, şi care cobora în linie dreaptă din schemele prin care José Arcadio Buendía îşi ilustrase proiectul său de război solar, Ursula îşi confirmă impresia că timpul se învârteşte pe loc. Însă, spre deosebire de bunicul său, Aureliano cel Trist nu-şi pierdea nici somnul, nici pofta de mâncare şi nu chinuia pe nimeni cu crize de indispoziţie; dimpotrivă, considera proiectele cele mai extravagante drept posibilităţi imediate, evalua raţional preţul veniturilor şi investiţiilor şi le ducea la capăt fără să trebuiască să treacă prin mijlociri exasperante. Cât despre Aureliano Segundo, dacă avea ceva de la străbunicul său, şi ceva în minus de la colonelul Aureliano Buendía, apoi aceasta era incapacitatea absolută de a trage învăţăminte dintr-un eşec, şi cheltui banii pentru a se aduce calea ferată cu aceeaşi nepăsare cu care-i cheltuise pentru compania absurdă de navigaţie a fratelui său. Aureliano cel Trist se uită în calendar şi plecă în miercurea următoare pentru a fi înapoi după sezonul ploilor. Nu mai primiră nici o veste de la el. Aureliano Centeno, copleşit de prosperitatea fabricii sale, începuse deja să experimenteze fabricarea de gheaţă pornind de la suc de fructe în loc de apă şi, fără să ştie, nici să vrea, descoperi în felul acesta bazele esenţiale ale îngheţatei, dorind să diversifice în felul acesta producţia unei întreprinderi despre care presupunea că-i aparţine lui, în măsura în care fratele său, după sezonul ploilor şi după ce se scurse o vară întreagă fără veşti, nu dăduse nici un semn de viaţă. La începutul iernii următoare, însă, o femeie care spăla rufe la râu, la ora cea mai caldă din zi, porni să treacă strada mare scoţând urlete stridente, într-o alarmantă stare de excitare.

— Soseşte ceva înspăimântător, reuşise ea să explice, ca o maşină de gătit care târăşte după sine un sat întreg.

Chiar în clipa aceea, micul grup care se adunase fu zguduit de un şuierat răsunând îngrozitor şi de o extraordinară respiraţie gâfâitoare. În cursul săptămânii trecute fuseseră observate echipele care aşezau traversele şi şinele, dar nimeni nu le acordase atenţie deoarece se credea că este vorba de o nouă invenţie a ţiganilor care reveniseră cu fluierele şi cu tamburinele lor cu zurgălăi, ale căror poveşti centenare îşi pierduseră tot prestigiul, lăudând virtuţile incomparabile ale Dumnezeu mai ştie cărui straşnic elixir laxativ al excentricilor salepgii din Djalabad. Dar după ce-şi revenirá din surpriza provocată de şuierături şi gâfâituri, toţi locuitorii năvăliră în stradă pentru a-l vedea pe Aureliano cel Trist, cocoţat pe locomotivă, salutându-i cu mâna, şi pentru a descoperi vrăjiţi trenul împodobit tot cu flori, sosind, pentru prima oară, cu o întârziere de opt luni faţă de orarul său. Acest tren galben nevinovat care avea să aducă atâtea incertitudini şi evidenţe, atâtea bucurii şi nenorociri, atâtea schimbări, calamităţi şi nostalgii în Macondo.

ULUIȚI DE ATÂTEA INVENȚII NEMAIPOMENITE, oamenii din Macondo nu ştiau de ce să se minuneze mai întâi. Petreceau nopți albe privind becurile palide alimentate de un grup electrogen pe care-l adusese Aureliano cel Trist din a doua sa călătorie făcută cu trenul, cu al cărui obsedant pufăit nu se obişnuiseră decât cu greu, după multă vreme. S-au indignat la vederea imaginilor vii pe care don Bruno Crespi, care devenise un comerciant bogat, le proiecta în teatrul cu ghişee în formă de cap de leu, imagini în care apărea un personaj mort şi îngropat într-un film, la nefericirea căruia au vărsat lacrimi amarnice, şi care a reapărut iarăşi viu şi preschimbat în arab în filmul următor. Publicul care plătea doi bănuți pentru a lua parte la nefericirile personajelor, nu putu suporta acea batjocură incalificabilă şi zdrobi toate scaunele. Primarul, cedând reclamațiilor lui don Bruno Crespi, a trebuit să explice printr-un anunț că cinematograful nu este decât o maşină de iluzii, care nu merita aceste descărcări pătimaşe ale publicului. În urma explicației dezamăgitoare, mulți socotiră că au fost victimele unei noi şi spectaculare năzdrăvănii a țiganilor, încât se hotărâră să nu mai pună piciorul în cinematograf, considerând că au destule necazuri ca să mai meargă să deplângă şi nenorocirile prefăcute ale unor ființe imaginare. S-a produs un lucru analog şi cu fonografele cu cilindru aduse de veselele matroane din Franța, care înlocuiseră vechile flaşnete şi care un oarecare timp prejudiciaseră atât de grav taraful muzicanților. La început, curiozitatea înmulți clientela, din cartierul prohibit şi se află chiar că doamne foarte respectabile se deghizaseră în femei din popor pentru a merge să vadă mai de aproape această noutate a gramofonului, însă oamenii îl examinară atât de mult şi atât de aproape, încât ajunseră foarte repede la concluzia că nu era vorba de morişti fermecate, aşa cum credea toată lumea şi cum susțineau matroanele, ci de un mecanism vulgar care nu se putea compara cu ceva atât de mişcător, atât de omenesc, atât de plin de adevăr cotidian ca o adevărată orchestră de muzicanți. Deziluzia a fost atât de profundă încât nici în epoca în care folosirea gramofoanelor se răspândise atât de mult că le întâlneai în toate casele, nu se putură decide să le considere nişte obiecte slujind la distracția adulților, ci numai bune pentru a fi dezmembrate de copii. În schimb, în ziua în care cineva din sat avu ocazia de a verifica realitatea palpabilă a telefonului instalat în gară, care era considerat, din pricina manivelei, drept o versiune rudimentară a gramofonului, chiar şi cei mai neîncrezători rămaseră descumpăniți. Era de parcă Dumnezeu s-ar fi hotărât să pună la încercare facultatea lor de mirare şi să-i mențină pe locuitorii din Macondo în acest, veşnic du-te vino, între plăceri şi dezamăgiri, între îndoială şi revelație, în aşa fel încât, până la urmă nimeni nu mai ştia cu deplină certitudine unde începea şi unde înceta realitatea. Acest încâlcit talmeş-balmeş de adevăruri şi iluzii provoca atâta harababură, încât spectrul lui José Arcadio Buendía, de sub castan, fu cuprins de convulsii de nerăbdare şi se văzu silit să cutreiere casa în plină zi. De când se inaugurase oficial calea ferată, de când trenul începu să sosească regulat, în toate zilele de miercuri la orele unsprezece, şi de când se construise o baracă de scânduri servind drept gară cu birou, telefon şi ghişeu pentru vânzarea biletelor, se vedeau străzile din Macondo bătătorite de bărbați şi de femei care se străduiau să arboreze atitudini normale şi curente, dar care în realitate aveau aerul unor oameni de la circ. Echilibriştii micului comerț ambulant, care, cu aceeaşi volubilitate îmbiau fie la o marmită şuierătoare, fie la un regim de viață pentru mântuirea sufletului în ziua a şaptea, nu aveau ce aştepta din partea unui sat deja pățit în experiențele cu țiganii, însă printre acei care se lăsau convinşi din plictiseală şi eternii naivi, îşi asigurau câştiguri considerabile. Într-o zi de miercuri ca oricare alta, printre toate aceste personaje de bâlci, îmbrăcat în pantaloni de călăreț şi jambiere, cu pălăria lui de plută, cu ochelarii lui în rame de oțel, cu ochii lui de topaz şi cu pielea lui de cocoş de rasă, debarcă la Macondo şi veni să dejuneze în casă surâzătorul şi durduliul Mr. Herbert.

La masă nu-l remarcă nimeni până ce nu se începu primul ciorchine de banane. Aureliano Segundo dăduse peste el din întâmplare; omul protestă într-o spaniolă greoaie că nu mai rămăsese nici o cameră liberă în Hotelul lui Iacob şi, aşa cum făcea adesea cu mulți străini, îl adusese acasă. Avea o mică întreprindere de baloane captive, pe care le purtase

printr-o mulțime de țări, cu câștiguri foarte substanțiale, însă la Macondo nu convinsese pe nimeni să se ridice în văzduh, deoarece această invenție era considerată ca un regres față de covoarele zburătoare ale țiganilor, pe care avuseseră deja ocazia să le vadă și să le încerce. Pleca deci cu trenul următor. Când se servi la masă ciorchinele de banane vărgate, pe care obișnuiau să-l atârne în sufragerie, la ora prânzului, el desprinse primul fruct fără entuziasm prea mare. Însă vorbind mereu, continuă să mănânce, savurând, mestecând, mai degrabă cu o distracție de intelectual decât cu rafinament de fin mâncător, apoi terminând primul ciorchine, se rugă să i se mai aducă unul. Scoase atunci din cutia cu unelte, care nu-l părăsea niciodată, un săculeț care conținea instrumente optice. Cu atenția perplexă a unui cumpărător de diamante, examină cu grijă o banană, tăind-o cu un bisturiu special, cântărind fiecare bucată pe un cântar de farmacie și calculându-le diametrul cu un calibrar de armurier. Apoi, scoase din cutie o serie de instrumente cu care măsură temperatura, gradul higrometric al atmosferei și intensitatea luminii. Toată lumea era atât de intrigată de această ceremonie, încât nimeni nu putu mânca în liniște, așteptând ca Mr. Herbert să termine făcând o apreciere revelatoare, însă acesta nu spuse nimic care să permită să-ți faci nici cea mai mică idee despre intențiile sale.

În zilele care urmară, fu văzut înarmat cu o plasă și cu un coșuleț vânând fluturi prin împrejurimile satului. Miercuri debarcă un grup de ingineri, agronomi, hidrologi, topografi și arpentori, care-și petrecu câteva săptămâni ca să exploreze aceleași locuri pe care le cutreierase Mr. Herbert vânând fluturi. Mai târziu sosi Mr. Jack Brown, într-un vagon suplimentar atașat la coada trenului galben și căptușit tot cu argint, cu fotolii acoperite cu catifea cardinal și cu sticlă albastră în loc de acoperiș. În acest vagon special sosiră, de asemenea, roind în jurul lui Mr. Brown, acei avocați plini de emfază, îmbrăcați în întregime în negru, care-l urmaseră altă dată pretutindeni pe colonelul Aureliano Buendía, ceea ce le dădu de gândit oamenilor că acești agronomi, hidrologi, topografi și arpentori, ca și Mr. Herbert cu baloanele sale captive și cu fluturii multicolori, și Mr. Brown cu mausoleul său pe roți și cu ferocii săi buldogi, aveau anume legătură cu războiul. Cu toate acestea, nu avură timp să zăbovească prea mult asupra acestui gând, deoarece abia începuseră locuitorii din Macondo să se întrebe, neîncrezători, ce dracu avea să se mai întâmple, și satul se și transformase într-o tabără de barăci din lemn acoperite cu zinc, populate de străini care veneau de la capătul lumii cu trenul, nu numai pe bănci și pe platforme, ci chiar și pe acoperișul vagoanelor. Acei *gringos* care-și aduseseră apoi și pe soțiile lor languroase, îmbrăcate în toalete din muselină și cu pălării mari de voal, alcătuiră un sat separat, de cealaltă parte a căii ferate, cu străzi străjuite de palmieri, case cu ferestre zăbrelite, cu măsuțe albe pe terase, cu ventilatoare în formă de elice atârnate de tavan, și cu largi pajiști albastre pline cu prepelițe și cu păuni. Întreg sectorul, asemenea unui coteț gigantic, era împrejmuit de un grilaj electrificat, care în timpul lunilor celor mai răcoroase ale verii era negru complet din pricina rândunicilor arse de vii. Nimeni nu se dumirise încă ce căutau acești oameni, sau dacă într-adevăr nu erau altceva decât niște filantropi, când ei și isprăviseră de provocat o răsturnare enormă, mult mai tulburătoare ca aceea pe care o creaseră odinioară țiganii și totodată mai puțin trecătoare și mai puțin de înțeles. Înzestrați cu mijloace care altă dată erau rezervate providenței divine, modificară regimul ploilor, precipitară ciclul recoltelor, scoaseră râul din albia pe care curgea dintotdeauna și-l strămutară împreună cu pietrele sale albe și cu curenții săi reci până la capătul celălalt al satului, în spatele cimitirului. Ca această ocazie au construit o fortăreață de beton deasupra mormântului decolorat al lui José Arcadio, pentru ca mirosul de praf de pușcă al cadavrului să nu contamineze apele. Pentru străinii care soseau fără iubite, ei au transformat strada matroanelor mângâietoare din Franța într-un sat și mai întins decât celălalt și, într-o miercuri glorioasă, aduseră un convoi de târfe nemaiîntâlnite, femele babiloniene versate în procedee imemorabile și prevăzute cu tot felul de unsori și accesorii pentru a-i stimula pe cei dezarmați, pentru a-i dezmorți pe cei timizi, pentru a-i îndestula pe cei lacomi, pentru a-i exalta pe cei modești, pentru a-i îndrepta pe amatorii părților dosnice, precum și pe solitari. Strada Turcilor, îmbogățită prin magazinele luminoase cu mirodenii care luaseră locul vechilor bazaruri în culori țipătoare, se umplea în cursul nopții de sâmbătă de

freamătul mulțimii de aventurieri care se îmbulzeau la mesele cu jocuri de noroc, standurile de tras la țintă, stradela unde se ghicea viitorul şi se tălmăceau visele şi mesele pline cu fripturi şi cu băuturi pe care le regăseai duminică dimineața răsturnate, claie peste grămadă printre trupurile întinse care uneori erau ale celor beți morți şi aproape totdeauna ale curioşilor culcați de loviturile de armă, de loviturile de pumni, de cuțit şi de sticle în urma vreunei încăierări. Era o invazie atât de tumultoasă şi intempestivă încât la început, era imposibil să scoți nasul afară din casă din pricina mobilelor şi a cuferelor care blocau strada a neîncetatului du-te vino al pieselor de tâmplărie cărate de acei care se pregăteau, fără să ceară autorizația cuiva, să-şi planteze baraca pe oricare teren gol, şi a spectacolului scandalos al perechilor care-şi atârnau hamacurile între migdali şi făceau dragoste sub umbrare din foi de cort, în plină zi şi în văzul tuturor. Singurul liman liniştit era acela pe care şi-l amenajaseră negrii paşnici din Antile, croindu-şi o stradă retrasă cu casele lor de lemn pe stâlpi, în fața cărora se aşezau seara pentru a cânta imnuri melancolice în graiul lor confuz şi ciripitor. Se făcură atâtea schimbări într-un timp atât de scurt, încât la opt luni după vizita lui Mr. Herbert, vechii locuitori din Macondo trebuiau să se scoale foarte devreme pentru a-şi recunoaşte propriul sat.

— Iată necazurile pe care ni le-am atras numai pentru că am invitat un gringo să mănânce banane, obişnuia pe atunci să spună colonelul Aureliano Buendía.

Aureliano Segundo, dimpotrivă, nu mai putea de bucurie în fața unei astfel de avalanşe de străini. Casa se umplu în curând de oaspeți necunoscuți, de cheflii neîntrecuți de clasă mondială şi au trebuit să adauge camere în curte, să mărească sufrageria, să înlocuiască vechea masă cu alta la care să încapă şaisprezece persoane, să împrospăteze vesela şi tacâmurile şi, chiar aşa, musafirii la dejun trebuiră repartizați pe serii. Fernanda fu silită să-şi înăbuşe scrupulele şi să-i primească ca pe nişte regi pe invitații care reprezentau culmea depravării, care aduceau noroi pretutindeni, prin verandă, cu cizmele lor, se urinau prin grădină, îşi întindeau peste tot rogojinile lor pentru a-şi face siesta şi vorbeau fără perdea față de susceptibilitățile doamnelor, şi fără fasoanele domnilor bine crescuți. Amaranta era atât de scandalizată de această invazie a plebei încât se duse iar să mănânce la bucătărie ca în bunele vremuri vechi. Colonelul Aureliano Buendía, convins că majoritatea acelora care veneau să-l salute în atelierul său nu o făceau nicidecum din simpatie sau din stimă, ci împinşi de curiozitatea de a vedea o relicvă a istoriei, o fosilă de muzeu, preferă să se închidă şi să blocheze uşa cu drugul, şi nu mai fu văzut decât extrem de rar, când mai mergea să se aşeze la poarta dinspre stradă. Ursula, în schimb, chiar şi în epoca în care nu mai umbla decât târându-şi picioarele şi pipăind pereții, încerca o bucurie copilărească atunci când se apropia ora sosirii trenului. "Trebuie să punem la fript carne şi peşte", le poruncea ea celor patru bucătărese care se aferau pentru a fi gata la timp, sub conducerea imperturbabilă a Santei Sofia de la Piedád. "Trebuie să facem de toate, stărui ea, căci nu se ştie niciodată ce doresc străinii să mănânce". Trenul sosea la ora cea mai fierbinte din zi. La vremea dejunului, un tumult de bâlci făcea să se cutremure toată casa, iar comesenii asudați, care nici măcar nu ştiau cine le sunt amfitrionii, năvăleau grămadă pentru a ocupa locurile cele mai bune la masă, în timp ce bucătăresele se ciocneau între ele cu enormele lor marmite cu supă, cu cratițe uriaşe pline cu carne, cu tigvele pline cu legume şi cu platourile cu orez, şi împărțeau cu căni inepuizabile limonada din butoaie. Era atâta dezordine încât Fernanda era exasperată la gândul că mulți mâncau de două ori şi i se întâmpla adesea să-şi descarce fierea proferând insulte de zarzavagioaică la adresa comeseanului încurcat care-i cerea să vină la plată. Trecuse peste un an de la vizita lui Mr. Herbert şi singurul lucru care se ştia era că străinii aveau intenția să planteze bananieri în regiunea vrăjită pe care o traversaseră José Arcadio Buendía şi oamenii lui în epoca în care căutau calea spre marile descoperiri. Alți doi fii ai colonelului Aureliano Buendía, cu crucea lor de cenuşă pe frunte, debarcară şi ei, târâți de acea erupție vulcanică şi-şi justificară hotărârea printr-o frază care poate că explica într-un fel motivele tuturor.

— Am venit, spuseră ei, pentru că vine toată lumea.

Frumoasa Remedios a fost singura care a rămas imună la această epidemie bananieră. Ea se fixase într-o adolescență magnifică, tot mai refractară față de convenții, mai

indiferentă faţă de răutăţi şi suspiciuni, fericită într-o lume cu realităţi foarte simple şi pe potriva ei. Întrucât nu înţelegea pentru ce-şi complică femeile viaţa cu tot felul de corsete şi jupoane, îşi confecţionă o sutană largă din pânză groasă de cânepă pe care nu trebuia decât să o tragă peste cap, şi rezolvă fără nici o altă formă de procedură problema îmbrăcăminţii, fără să se lipsească de impresia că este goală, care după felul ei de a vedea lucrurile era singura ţinută decentă pe care trebuie să o ai acasă. O sâcâiră atât de mult ca să-şi taie părul care-i cădea în valuri până la călcâie şi să-şi facă nişte conciuri prinse cu piepteni sau cozi cu panglici colorate, încât îşi rase pur şi simplu capul, iar din păr făcu peruci pentru sfinţi. Ceea ce era uimitor în instinctul ei simplificator era că, cu cât respingea mai tare moda în favoarea comodităţii şi convenţiile pentru a asculta numai de spontaneitate, cu atât mai tulburătoare părea frumuseţea ei incredibilă, şi mai provocatoare comportarea ei faţă de oameni. Când fiii colonelului Aureliano Buendía veniseră pentru prima oară la Macondo, Ursula îşi aminti că în vinele fiecăruia curge acelaşi sânge ca şi în cele ale strănepoatei ei, şi o groază pe care o crezuse uitată o făcu din nou să freamăte: "Deschide-ţi bine ochii, o preveni. Cu oricare dintre aceştia, copiii îţi vor ieşi din pântece cu o coadă de purcel." Ea făcu atât de puţin caz de acest avertisment încât se îmbrăcă bărbăteşte, se tăvăli prin nisip şi se căţără pe trunchiul copacilor şi era să provoace o tragedie printre cei şaptesprezece veri pe care acest spectacol irezistibil i-a făcut să-şi piardă capul. Acesta era motivul pentru care nici unul nu dormea în casă atunci când veneau în vizită în sat, iar cei patru care rămăseseră trăiau, după hotărârea Ursulei, în camere de închiriat. Frumoasa Remedios însă, ar fi murit de râs dacă ar fi avut cunoştinţă de astfel de precauţiuni. Până în ultima clipă a trecerii ei pe acest pământ, nu ştia că iremediabilul ei destin de femeie fatală constituia un dezastru de fiecare zi. De fiecare dată când apărea în sufragerie, contravenind ordinelor Ursulei, stârnea o panică exasperată printre străini. Era prea evident că era complet goală sub cămaşa ei aspră şi nimeni nu putea înţelege că craniul ei ras, atât de perfect, nu era o sfidare, că lipsa de pudoare cu care-şi descoperea coapsele pentru a nu-i fi prea cald nu constituiau o provocare criminală, după cum nici plăcerea de a-şi linge degetele când mânca ceva cu mâinile. Ceea ce membrii familiei nu ştiură niciodată era că străinii nu întârziară să-şi dea seama că frumoasa Remedios exala o suflare tulburătoare, o furtună de chinuri, care rămânea perceptibilă mai multe ceasuri după ce trecuse. Bărbaţii experţi în disperările dragostei, ale căror cunoştinţe erau recunoscute în lumea întreagă, susţineau că n-au încercat niciodată transe asemănătoare cu cele în care îi aducea mirosul natural al frumoasei Remedios. În veranda cu begonii, în salon, în orice loc din casă, se putea preciza exact locul unde stătuse ea şi de câtă vreme plecase de acolo. Era o urmă uşor de distins, pe care nu o puteai confunda cu nici o alta, pe care nimeni din casă nu o putea percepe, deoarece făcea parte, de prea multă vreme, din mirosurile zilnice, dar pe care străinii o identificau imediat. Din această pricină, ei erau singurii care puteau înţelege că tânărul comandant al gărzii murise din dragoste şi că un cavaler venit din alte ţinuturi căzuse în deznădejdea cea de pe urmă. Inconştientă de această orbită neliniştitoare în interiorul căreia se mişca, de starea insuportabilă de dezastru interior pe care o provoca la trecerea ei, frumoasa Remedios îi trata pe bărbaţi fără nici un pic de răutate şi sfârşea prin a-i înnebuni prin complezenţele ei ingenue. Când Ursula reuşi să-i impună să mănânce la bucătărie cu Amaranta, pentru a o sustrage vederii străinilor, ea se simţi uşurată, deoarece, la urma urmelor scăpa în felul acesta de orice disciplină. Într-adevăr, îi era indiferent că mănâncă aici sau acolo, şi nu la ore fixe, ci după capriciile poftei ei.

I se întâmpla să se scoale, pentru a-şi lua dejunul, la orele trei dimineaţa, apoi dormea toată ziua şi-şi petrecea mai multe luni trăind după orare răsturnate, până ce un incident cu totul întâmplător o readucea la ordinea obişnuită. Când toate mergeau normal, se scula la orele unsprezece dimineaţa şi se închidea în baie mai bine de două ceasuri, complet goală omorând scorpioni, ieşind astfel din torpoarea ei lungă şi profundă. Apoi se stropea cu apă din cisternă, pe care şi-o turna dintr-o tigvă de totuma. Această operaţie dura atât de mult, era atât de meticuloasă, atât de bogată în situaţii ceremoniale încât cine nu o cunoştea destul de bine ar fi crezut că se dedică adorării meritate a propriului trup. Pentru ea, însă, acest rit solitar era lipsit de orice senzualitate; nu era decât un fel de a omorî timpul aşteptând să i se

facă foame. Într-o zi, pe când începea să se îmbăieze, un străin ridică o ţiglă a acoperişului şi rămase cu răsuflarea tăiată în faţa spectacolului extraordinar al goliciunii ei. Ea îi zări ochii holbaţi printre ţiglele sparte şi reacţia ei nu a fost aceea de ruşine, ci de teamă:

— Atenţie, strigă ea. Ai să cazi!

— Nu vreau altceva decât să te văd, murmură străinul.

— A, bine, răspunse ea. Dar ia seama, toate aceste ţigle sunt putrede.

Chipul străinului avea o expresie dureroasă de stupoare şi părea că luptă surd împotriva impulsurilor primare ca să nu provoace dispariţia mirajului. Frumoasa Remedios crezu că era chinuit de teama ca nu cumva să se spargă ţiglele, şi se îmbăie mai repede ca de obicei, pentru a-l feri pe acel om să rămână prea mult în primejdie. Stropindu-se mereu cu apa din cisternă, îi povesti că este o mare problemă pentru ea faptul că acoperişul se găseşte într-o astfel de stare, căci, după părerea ei, stratul de frunze putrezit de ploaie face ca baia să fie infestată de scorpioni. Străinul văzu în această flecăreală un mod de a-şi ascunde complezenţa, încât nu putu rezista ispitei de a se apropia cu un pas atunci când ea începuse să se săpunească.

— Lasă-mă să te săpunesc eu, murmură el.

— Mulţumesc pentru buna intenţie, îi zise ea, dar mi-ajung aceste două mâini.

— Numai spatele, se rugă străinul.

— Ar fi într-adevăr timp pierdut, răspunse ea. Niciodată nu s-au văzut oameni săpunindu-şi spatele.

Apoi, în timp ce se zvânta, străinul o imploră cu lacrimi în ochi să se mărite cu el. Ea îi răspunse cu francheţe că nu se va căsători niciodată cu un bărbat atât de neghiob încât să-şi piardă aproape o oră şi să rămână chiar nemâncat numai ca să vadă o femeie îmbăindu-se. Până la urmă, în timp ce-şi îmbrăca sutana, bărbatul nu putu suporta această confirmare a ceea ce toată lumea bănuia, că adică ea nu purta nimic pe dedesubt, şi se simţi însemnat cu fierul roşu pentru totdeauna de această taină. Atunci mai scoase încă două ţigle pentru a se putea strecura în interiorul băii.

— E prea mare înălţimea, îl preveni ea cu frică. Vă veţi omorî!

Ţiglele putrede zburară în ţăndări într-un zgomot îngrozitor şi omul nu mai avu timp decât să scoată un ţipăt de groază înainte de a-şi zdrobi craniul şi de a muri fără agonie pe solul de ciment. Străinii, care auziră trosnetul din sufragerie, se grăbiră să ridice cadavrul pe pielea căruia putură să adulmece mirosul ucigător al frumoasei Remedios. Trupul îi era atât de pătruns de acest miros, încât din craniul crăpat nu curgea sânge, ci un ulei de ambră impregnat de acel parfum secret şi atunci oamenii au înţeles că mirosul frumoasei Remedios continua să-i tortureze pe bărbaţi şi dincolo de moarte, şi până ce oasele lor se vor fi prefăcut în pulbere. Cu toate acestea, ei nu făcură nici o legătură între acest accident oribil şi povestea celor doi bărbaţi care muriseră deja pentru frumoasa Remedios. Mai era nevoie de încă o victimă pentru ca străinii, şi mulţi dintre vechii locuitori din Macondo, să dea crezare legendei potrivit căreia frumoasa Remedios nu răspândea o suflare de dragoste, ci o emanaţie mortală. Au avut ocazia să verifice aceasta după câteva luni, într-o după-amiază, când frumoasa Remedios se dusese, în tovărăşia unui grup de prietene, să viziteze noile plantaţii. Oamenii din Macondo îşi găsiseră un obiect de distracţie nouă în aceste plimbări de-a lungul aleilor umede, interminabile, străjuite de bananieri, unde tăcerea părea că vine din altă parte, o tăcere care nu se rodase încă, şi care părea, din această pricină, tare greoaie în a transmite glasurile. Uneori nu se auzea bine ceea ce se rostise la o jumătate de metru distanţă, dar aceleaşi cuvinte se auzeau perfect la capătul celălalt al plantaţiei. Tinerele fete din Macondo găsiră în acest joc nou un pretext de a râde, de a tresări, de a se teme şi de a glumi, iar la lăsarea serii se vorbea despre această promenadă ca despre o experienţă de vis. Se făcea atâta tevatură în jurul acestei tăceri încât pe Ursula n-o lăsă inima să o lipsească pe frumoasa Remedios de o astfel de distracţie, şi-i permise să meargă acolo, într-o după-amiază, cu condiţia să-şi pună o pălărie şi o toaletă convenabilă. Din clipa în care grupul de prietene intră în plantaţie, aerul se impregnă cu un parfum mortal. Bărbaţii care lucrau în şanţurile dintre fiecare rând de pomi se simţiră dintr-o dată pradă unei fascinaţii stranii, ameninţaţi de o primejdie nevăzută, şi mulţi cedară unei porniri irezistibile de a plânge.

Frumoasa Remedios şi prietenele ei speriate abia apucară să se refugieze într-o casă învecinată, în momentul când o bandă de masculi feroce erau pe cale să le atace. Nu întârziară să fie eliberate de către cei patru Aureliano, a căror cruce de cenuşă inspira un respect religios, ca şi cum ar fi fost un semn de castă sau o pecete de invulnerabilitate. Frumoasa Remedios nu povesti nimănui că unul dintre acei bărbați, profitând de zăpăceală, reuşise s-o prindă de pântece cu o mână care părea mai degrabă o gheară de vultur care se agață de marginea unei prăpăstii. Într-un fel de uimire scurtă cât o fulgerare, ea ținu piept agresorului şi-i descoperi privirea deznădăjduită, a cărei imagine se fixă în inima ei înduioşată ca un cărbune aprins. În noaptea aceea, pe strada Turcilor, bărbatul se lăudă cu îndrăzneala sa şi se îngâmfă cu norocul său, cu câteva minute înainte ca un cal să-i zdrobească pieptul cu o lovitură de copită, sub ochii unei mulțimi de străini care-l văzu agonizând în mijlocul străzii, înecându-se în cheaguri de sânge.

Ipoteza după care frumoasa Remedios deținea anumite puteri mortale se fundamenta acum pe patru fapte incontestabile. Unii oameni, buni de gură, se complăceau în a repeta că o noapte de dragoste cu o femeie atât de tulburătoare merita să-ți dăruieşti viața. Dar, în realitate, nimeni nu încerca nici cel mai mic efort pentru a o obține. Poate că ar fi fost de ajuns, nu numai pentru a o birui, dar şi pentru a-i înlătura puterea primejdioasă, un sentiment atât de primitiv şi de simplu ca dragostea, dar a fost singurul lucru care nu-i trecu nimănui prin cap. Ursula încetă să se mai ocupe de ea. Altă dată, când nu renunțase încă la ideea de a o recupera, de a o reda unei vieți normale, căută să o intereseze în problemele elementare ale vieții casnice. "Bărbații sunt mai pretențioşi decât îți închipui, îi zicea ea misterios. Trebuie să găteşti neîncetat, să deretici mereu şi să suferi adesea pentru nimicuri, nici nu-ți poți închipui". În sinea ei, ştia că se amăgeşte vrând să o învețe cum se întemeiază un cămin fericit, deoarece era convinsă că, după ce i se va potoli pasiunea, nu se va găsi nici un bărbat pe lume care să suporte, nici măcar o zi, această neglijență care întrecea orice înțelegere. Naşterea ultimului José Arcadio şi voința ei neclintită de a-l face papă, au sfârşit prin a o îndepărta de strănepoata ei, de care nu se mai ocupa. O lăsase în voia sorții, spunându-şi cu încredere că o minune se va produce mai curând sau mai târziu, şi că în lumea aceasta în care se găsesc de toate, se va găsi şi un bărbat destul de tare de rânză care să i-o ia de pe cap. Cu mult înainte, Amaranta renunțase să mai facă cea mai mică încercare de a o preschimba într-o femeie folositoare la ceva. După acele după-amiezi uitate pe care le petreceau în camera de cusătorie şi unde nepoata ei, învârtind manivela maşinii de cusut, nu prea avea aerul că se interesează prea mult de ceea ce făcea, ajunsese la concluzia că Remedios era idioată. "Va trebui să te scoatem la loterie", îi spunea, intrigată de nesimțirea ei față de cuvintele pe care i le adresau bărbații. Mai târziu, când Ursula îşi băgase în cap să o trimită pe frumoasa Remedios la liturghie, cu obrazul ascuns sub mantilă, Amaranta socoti că un astfel de accesoriu, care-i mărea misterul, este şi mai provocator şi că se va găsi repede un bărbat, cu curiozitatea destul de aprinsă pentru a căuta punctul slab al inimii ei. Dar când văzu în ce chip nerod îl disprețui pe acel pretendent care, în multe privințe, era mai de dorit decât un principe, se gândi că orice speranță e pierdută. Fernanda, la rândul ei, nici nu încerca măcar să o înțeleagă. Când o văzuse pe frumoasa Remedios costumată în regină, în timpul carnavalului sângeros, şi-a zis că e vorba de o făptură extraordinară. Dar când o revăzu mâncând cu degetele, incapabilă de a da un răspuns care să nu fie o minune a simplității duhului, ea nu regretă decât un singur lucru: că idioții din familie aveau o viață atât de lungă. Cu toate că Aureliano Buendía stăruia să creadă şi să repete că frumoasa Remedios era în realitate ființa cea mai lucidă pe care a întâlnit-o vreodată, şi că o dovedea mereu prin finețea uimitoare cu care-şi bătea joc de toți, o lăsară în plata Domnului. Frumoasa Remedios continua să rătăcească prin pustiul singurătății, fără să poarte nici o cruce, pierzându-se în visele ei fără coşmaruri, în băile ei interminabile, în prânzurile ei la orice oră, în tăcerile lungi şi adânci, fără amintiri, până într-o după-amiază de martie când Fernanda vru să-şi împăturească în grădină cearşafurile de olandă şi ceru ajutor femeilor din casă. Abia începuseră, când Amaranta observă paloarea intensă a frumoasei Remedios, care o făcea aproape transparentă:

— Nu te simți bine? o întrebă ea.

Frumoasa Remedios, care ținea cearşaful de celălalt capăt, avu un zâmbet de compătimire.

— Dimpotrivă, zise ea, nu m-am simțit niciodată mai bine.

În clipa aceea, Fernanda simți cum o adiere uşoară şi luminoasă îi smulge cearşafurile din mâini şi le despătureşte pe toată lățimea lor. Amaranta simți un fel de înfiorări misterioase în dantelele jupoanelor şi voi să se prindă de pânză ca să nu cadă, în clipa în care frumoasa Remedios începea să se înalțe în văzduh. Ursula, deja aproape oarbă, a fost singura care şi-a păstrat prezența de spirit încât să recunoască natura acestui vânt pe care nimeni nu-l putea opri, şi lăsă cearşafurile să pornească în voia acelei lumini, văzând-o pe frumoasa Remedios cum îi face semne de adio în mijlocul bătăilor de aripi uluitoare ale pânzelor care se ridicau împreună cu ea, părăsind o dată cu ea lumea scarabeilor şi a daliilor, traversând împreună cu ea ținuturile văzduhului unde tocmai băteau ceasurile patru după-amiază, pentru a se pierde cu totul, împreună cu ea, în sferele înalte unde nici cele mai înalte paseri ale amintirii nu le puteau ajunge.

Bineînțeles că străinii crezură că frumoasa Remedios a pierit în sfârşit datorită destinului ei implacabil de regină a albinelor, şi că familia ei voia să-i salveze onoarea prin această poveste mincinoasă despre levitație. Fernanda, mistuită de invidie, sfârşi prin a recunoaşte minunea şi, multă vreme, continuă să se roage lui Dumnezeu să-i restituie cearşafurile. Majoritatea oamenilor crezură în minune şi au mers până acolo încât să aprindă lumânări şi să facă rugăciuni. Poate că multă vreme nu s-ar fi vorbit despre altceva dacă exterminarea barbară a Aurelianilor n-ar fi înlocuit uimirea cu groaza. Deşi nu-şi dăduse niciodată seama că ar fi vorba de o presimțire, într-un anumit fel colonelul Aureliano Buendía prevăzuse sfârşitul tragic pe care aveau să-l cunoască fiii săi. Atunci când Aureliano Serrador şi Aureliano Arcaya, cei doi care debarcaseră în toiul confuziei generale, îşi manifestară dorința de a se aşeza la Macondo, tatăl lor încercă să le schimbe hotărârea. Nu vedea ce ar putea face într-un sat, care peste noapte devenise un loc nesigur. Însă Aureliano Centeno şi Aureliano cel Trist, susținuți de Aureliano Segundo, le dădură de lucru în întreprinderile lor. Colonelul Aureliano Buendía avea motive, încă foarte confuze, de a nu credita o astfel de hotărâre. De când îl văzu pe Mr. Brown făcându-şi intrarea în Macondo, în primul automobil decapotabil portocaliu prevăzut cu claxon, ale cărui urlete terorizau toți câinii, bătrânul războinic începu să se indigneze din pricina servilelor exclamații admirative ale oamenilor, şi-şi dădu seama de schimbările care s-au produs în firea oamenilor din vremea când, cu puşca la umăr, îşi părăseau soțiile şi copiii şi porneau la război. Autoritățile locale nu mai constau, după armistițiul de la Neerlandia, decât din primari lipsiți de inițiativă, din magistrați decorativi, aleşi dintre conservatorii paşnici şi obosiți din Macondo. "Ce mai regim de prăpădiți! zicea colonelul Aureliano Buendía atunci când îi vedea pe polițişti trecând desculți, înarmați cu un baston în formă de popic. Când te gândeşti că am purtat atâtea războaie numai ca să nu ni se spoiască în albastru casele". Cu toate astea, când se înființă compania bananieră, funcționarii locali au fost înlocuiți cu străini autoritari, pe care Mr. Brown i-a adus să trăiască în cotețul electrificat, pentru a se bucura, cum zicea el, de toată demnitatea cerută de noile lor numiri, şi a nu fi nevoiți să îndure căldura, țânțarii, lipsa de comoditate şi privațiunile din sat. Vechii polițişti fură înlocuiți prin adevărați sicari înarmați cu satâre. Închis în atelierul său, colonelul Aureliano Buendía se gândea la toate schimbările acestea şi, pentru prima oară, în tăcuții săi ani de singurătate, se simți chinuit de o certitudine absolută: a fost o greşeală că nu s-a dus războiul până la ultimele consecințe. Într-o zi, tot în vremea aceea, un frate de-al acelui colonel Magnifico Visbal, pe care-l uitaseră acum, îşi aduse nepoțelul de şapte ani să ia o răcoritoare la una din trăsuricile instalate în piață şi, cum copilul dădu din greşeală peste un brigadier de poliție, vărsând băutura pe uniforma lui, bărbatul îl sfârtecă cu lovituri de satâr şi-l decapită dintr-o singură lovitură pe bunicul care voia să intervină. Satul întreg îl văzu pe decapitat dus până acasă de un grup de oameni, precum şi capul nenorocit pe care-l culesese o femeie, ținându-l de păr, şi bocceaua însângerată în care fuseseră adunate bucățelele din trupul copilului.

Pentru colonelul Aureliano Buendía, această scenă a însemnat culmea ispăşirii sale.

În chip subit îndură aceeaşi indignare pe care o cunoscuse în tinerețe, în fața cadavrului femeii masacrate cu lovituri de baston pentru că o muşcase un câine turbat. Privi la grupurile de curioşi adunați în fața casei sale şi, cu vechea sa voce de stentor, fortificată de un profund dispreț față de sine însuşi, îşi descărcă asupra lor toată povara de ură pe care n-o mai putea răbda în inimă:

— Într-o bună zi, le strigă el, îi voi înarma pe băieții mei pentru a isprăvi cu aceşti netrebnici *gringos.*

În decursul aceleiaşi săptămâni, în diferite locuri de pe litoral, cei şaptesprezece fii ai săi fură vânați ca nişte iepuri de către nişte criminali nevăzuți, care țintiră asupra crucii lor de cenuşă. Aureliano cel Trist ieşea din casa mamei sale către orele şapte seara, când o lovitură de puşcă trasă pe neaşteptate din beznă îi găuri fruntea. Aureliano Centeno fu găsit în hamacul pe care obişnuia să şi-l întindă în interiorul fabricii, cu o daltă de spart gheața înfiptă până în plăsele între sprâncene. Aureliano Serrador o însoțise pe logodnica sa până acasă, după ce o dusese la cinematograf; şi se întorcea pe strada Turcilor încă luminată, când un individ, care nu putu fi identificat în mulțime, trase un foc de revolver care-l făcu să se prăbuşească într-un cazan cu smoală arzândă. După câteva minute, cineva veni să bată la uşa camerei în care se închisese Aureliano Arcaya cu o femeie, şi-i strigă: "Grăbeşte-te, că-i omoară pe frații tăi". Mai târziu, femeia care era cu el povesti că Aureliano Arcaya sărise din pat şi deschisese uşa, unde-l aştepta o descărcătură de pistol Mauser care-i fărâmiță craniul. În cursul acelei nopți a morții, în timp ce casa se pregătea să privegheze cele patru cadavre, Fernanda cutreieră satul întreg ca o nebună, în căutarea lui Aureliano Segundo, pe care Petra Cotes îl închisese într-un dulap, fiind convinsă că consemnul de exterminare îi viza pe toți acei care purtau prenumele colonelului. Ea nu-l lăsă să iasă decât la sfârşitul zilei a patra, când telegramele primite din diferitele puncte ale litoralului lăsară să se înțeleagă că înverşunarea acestui duşman nevăzut se îndrepta numai împotriva fraților însemnați cu o cruce de cenuşă. Amaranta căuta caietul cu socoteli în care îşi însemnase datele nepoților ei şi, pe măsură ce soseau telegramele, ştergea numele, unul după altul, până ce nu mai rămase decât unul, al celui mare. Îşi aminteau foarte bine de acesta din urmă din pricina contrastului dintre pielea lui foarte întunecoasă şi ochii săi mari, verzi. Se numea Aureliano Amador, era tâmplar de meserie şi trăia într-un sat pierdut între povârnişurile munților. După ce aşteptase timp de două săptămâni telegrama care să-i vestească moartea lui, Aureliano Segundo îi trimise un emisar care să-l prevină, crezând că nu cunoaşte primejdia care-l pândea. Emisarul reveni cu ştirea că Aureliano Amador era la adăpost de orice primejdie. În noaptea exterminării veniseră doi oameni să-l dibuiască acasă la el, îşi descărcaseră revolverele asupra lui, dar nu nimeriseră crucea de cenuşă. Aureliano Amador izbutise să sară gardul curții şi se pierduse în hăţişul munților pe care îi cunoştea ca pe buzunarul său datorită prieteniei cu indienii, cu care făcea comerț cu lemne. De atunci, nu se mai aflase nimic despre el.

Au fost zile negre pentru colonelul Aureliano Buendía. Preşedintele republicii îi trimise o telegramă de condoleanțe prin care-i promitea o anchetă temeinică şi aducea omagii postume celor dispăruți. Din ordinul său, primarul se prezentă, în ziua înmormântării, cu patru cununi mortuare pe care voia să le aşeze pe cele patru sicrie, însă colonelul îl scoase pe uşă afară. După înmormântare, redactă şi se duse să predea el însuşi o telegramă violentă adresată preşedintelui republicii, pe care însă telegrafistul refuză să o transmită. Atunci o completă cu expresii de o agresivitate deosebită, o băgă într-un plic şi o depuse la poştă. Aşa cum i se întâmplase la moartea soției sale, aşa cum i se întâmplă de atâtea ori în timpul războiului, la moartea prietenilor săi celor mai buni, nu se simți cuprins de durere, ci de o furie oarbă, fără un obiect precis, de o senzație istovitoare de neputință. Ajunse să-l acuze de complicitate pe părintele Antonio Isabel care-i însemnase pe fiii săi cu cenuşa care nu se ştergea, pentru a le permite duşmanilor să-i identifice. Bătrânul preot, care nu-şi mai putea înşirui prea bine gândurile, şi care începuse să-i înfricoşeze pe enoriaşi cu exegeze năzdrăvane în care se aventura de la înălțimea amvonului, veni în casă, într-o după-amiază, înarmat cu un castronaş în care pregătea cenuşa din miercurea mare, cu care voi să ungă toată familia pentru a dovedi că se poate şterge foarte uşor cu apă. Însă teama

de nenorocire se înrădăcinase atât de puternic în suflete, încât Fernanda însăşi refuză să se supună acestei experienţe şi de atunci nu s-ar mai fi văzut niciodată un Buendía îngenunchind în faţa sfântului altar în Miercurea Mare.

Colonelul Aureliano Buendía nu reuşi multă vreme să-şi redobândească liniştea. Părăsi fabricarea de peştişori, mânca în silă, umbla prin casă ca un somnambul, trăgând după sine pătura şi rumegând o mânie surdă. După trei luni, părul îi devenise cenuşiu, vechea lui mustaţă cu vârfurile pomădate îi cădea acum peste buzele decolorate, în schimb ochii redeveniră cărbunii aprinşi cu care-i speriase pe toţi la naşterea sa, şi cu care făcea să se învârtă scaunele doar privindu-le. În furia chinurilor sale, încerca în zadar să stârnească acele povestiri care-i călăuziseră tinereţea pe cărări periculoase până spre deşertul dezolant al gloriei. Era pierdut, rătăcit într-o casă străină, în care nimic şi nimeni nu-i mai trezea nici cea mai mică urmă de afecţiune. Într-o zi, căutând urmele unui trecut de dinainte de război, deschise odaia lui Melchiade, dar nu mai găsi decât dărâmături murdare, gunoaie îngrămădite de-a lungul atâtor ani de părăsire. În copertele cărţilor pe care nu le mai citise nimeni şi în vechile pergamente mucezite de umiditate se dezvoltase o floră lividă şi în aerul acestei încăperi, care fusese cândva cel mai curat şi mai luminos din toată casa, plutea un miros insuportabil de amintiri putrede. Într-o dimineaţă, o găsi pe Ursula în lacrimi sub castan, la picioarele defunctului ei soţ. Colonelul Aureliano Buendía era singurul din casă care nu-l mai putea vedea pe puternicul moşneag încovoiat de o jumătate de veac de intemperii. "Vino să-l saluţi pe tatăl tău", îi zise Ursula.

El se opri în faţa castanului şi putu constata că nici acest spaţiu vid nu mai trezea în el vreun sentiment de afecţiune:

— Ce spune? întrebă el.

— E foarte trist, îi răspunse Ursula. Crede că vei muri.

— Spune-i, zise colonelul surâzând, că nu mori când trebuie, ci când se poate.

Această prevestire a părintelui său mort răscoli resturile superbei aroganţe care încă mai mocnea în inima lui, dar el le luă drept o redobândire bruscă a energiei. Şi astfel o hărţui pe Ursula ca să-i arate locul din curte unde erau îngropate monedele de aur pe care le descoperiseră în statuia de ipsos a Sfântului Iosif. "Nu o vei şti niciodată, îi spuse ea cu o fermitate pe care i-o inspira experienţa ei îndelungată şi crudă. Într-o zi, adăugă, trebuie să apară proprietarul acestei averi şi numai el o va putea dezgropa". Toată lumea se întreba pentru ce acest om, care fusese totdeauna atât de dezinteresat, începuse să se lăcomească atât de febril la bani, şi nu la cantităţile modeste care i-ar fi ajuns pentru a face faţă unei obligaţii momentane ci la o avere care se urca la o sumă atât de neînchipuită încât Aureliano Segundo, numai auzindu-l evaluând-o, se afundă într-un abis de stupefacţie. Foştii săi tovarăşi la care s-a dus pentru a le cere ajutor se ascunseră ca să nu-l primească. Cam prin epoca aceasta fu auzit spunând: "Acuma, singura deosebire între liberali şi conservatori este că liberalii merg la liturghia de la orele cinci, iar conservatorii la cea de la orele opt". Totuşi, depuse atâta stăruinţă şi înverşunare, se rugă atât de mult, contraveni atât de deplin tuturor principiilor sale de demnitate, încât pe ici pe colo, puţin câte puţin, introducându-se pretutindeni cu un zel discret şi cu o statornicie nemiloasă, reuşi ca în opt luni să adune mai mulţi bani decât îngropase Ursula în pământ. Îl vizită atunci pe colonelul Gerineldo Márquez, care era tot bolnav, ca să-i ajute să dezlănţuiască un război total.

Într-o anumită epocă, colonelul Gerineldo Márquez ar fi fost într-adevăr singurul care ar fi putut trage, chiar din fotoliul său de paralitic, firele ruginite ale rebeliunii. După armistiţiul de la Neerlandia, în timp ce colonelul Aureliano Buendía se refugiase în exilul peştişorilor săi de aur, el rămăsese în contact cu ofiţerii rebeli care-i fuseseră credincioşi până la dezastru. Cunoscuse alături de ei războiul trist al umilirii zilnice, al supliciilor şi memorandumurilor, al lui veniţi mâine şi al lui numaidecât, al lui suntem pe cale să studiem cazul dumneavoastră cu toată atenţia cuvenită; războiul iremediabil pierdut dus împotriva acelor oameni foarte amabili care dădeau asigurări de profundul lor devotament şi care trebuiau să acorde, dar n-au acordat niciodată, pensiile viagere. Celălalt război, care făcuse să curgă sânge timp de douăzeci de ani, le pricinuise mai. puţin necaz decât acest război nimicitor al eternelor amânări. Colonelul Gerineldo Márquez, care scăpase din trei atentate,

supravieţuise la cinci răniri şi ieşise până la urmă nevătămat din nenumărate bătălii, sucombă şi el acestei blocade fioroase a aşteptării şi se cufundă în înfrângerea mizerabilă a bătrâneții, gândindu-se la Amaranta printre romburile de lumină ale unei case cu chirie. Ultimii veterani despre care mai aflară ceva apăreau fotografiaţi într-un ziar, ridicându-şi nedemn capetele, alături de un preşedinte anonim al republicii, care le dăruia nişte butoni cu efigia lui ca să şi-o pună la revere, şi le restituia un drapel pătat de praf şi de sânge cu care să-şi acopere sicriele. Ceilalți, cei mai demni, mai aşteptau încă o scrisoare în penumbra carității publice, crăpând de foame, supravieţuind din mânie, mucegăind de bătrâneţe în minunata murdărie a gloriei. Astfel că, atunci când colonelul Aureliano Buendía îl invită să dezlănţuie o explozie mortală care să stârpească orice urmă a scandalosului regim de corupție susținut de invadatorul străin, colonelul Gerineldo Márquez nu-şi putu stăpâni un fior de milă:

— Of, Aureliano, zise el suspinând. Ştiam că eşti bătrân, dar acuma îmi dau seama că eşti mult mai bătrân decât pari.

ÎN VÂRTEJUL ANILOR DIN URMA, Ursula nu se mai bucurase decât de foarte rare momente de răgaz pentru a se ocupa de formația papală a lui José Arcadio, când s-a ajuns la părerea că trebuia să i se pregătească în toată graba plecarea la seminar. Sora lui, Meme, împărțită între rigiditatea Fernandei şi amărăciunea Amarantei, a atins aproape în acelaşi timp vârsta la care se prevăzuse să o trimită la un pension de călugărițe, unde să facă din ea o virtuoasă a clavecinului. Ursula se simțea pradă unor grave incertitudini cu privire la eficacitatea metodelor prin care temperase spiritul langurosului candidat la cinul de Pontif Suprem, însă ea nu învinovățea de aceasta nici bătrânețea ei şovăitoare, nici norii deşi care abia îi mai îngăduiau să distingă conturul obiectelor, ci un lucru pe care nici chiar ea nu putea să-l definească exact, dar pe care şi-l imagina confuz ca o deteriorare progresivă a timpului. "Anii de acum nu mai sunt ca pe vremuri", obişnuia ea să spună, simțind cum realitatea cotidiană îi scapă printre degete. Altădată, gândea ea, copiii creşteau mult, foarte încet. E suficient să-ți aminteşti de câtă vreme a fost nevoie pentru ca José Arcadio, cel mai mare, să plece cu ţiganii şi de toate câte s-au întâmplat înainte de a se fi întors pictat ca o năpârcă şi exprimându-se ca un astronom, şi de evenimentele care s-au petrecut în casă înainte ca Amaranta şi Arcadio să uite limba indienilor pentru a învăţa să vorbească spaniola. E suficient să te gândeşti la câte a îndurat bietul José Arcadio Buendía sub castanul său, şi la tot răstimpul cât a trebuit să-i plângă moartea, înainte de a-l aduce muribund pe colonelul Aureliano Buendía, care scăpând din atâtea războaie şi după ce au suferit atât de mult pentru el, nu atinsese încă vârsta de cincizeci de ani. Pe vremuri, după o zi întreagă petrecută confecționând mici animale din zahăr ars, îi mai rămânea timp berechet pentru a se ocupa de copii şi să vadă în albul ochilor lor că aveau nevoie de o porție de ulei de ricin. În schimb acuma, când nu avea nimic de făcut şi când umbla de dimineața până seara ducându-l pe José Arcadio în cârcă, proasta calitate a timpului o obliga să lase lucrurile pe jumătate făcute. Adevărul era că Ursula se încăpățâna să nu voiască să îmbătrânească nici chiar atunci când pierduse socoteală anilor săi, şi că se afla întotdeauna acolo unde nu trebuia, căutând să-şi bage nasul peste tot, supărându-i pe străini cu întrebarea dacă nu cumva au lăsat în pază, în casă, pe vremea războiului, aşteptând încetarea ploilor, un sfânt Iosif din ipsos. Nimeni nu putea spune sigur când a început să-şi piardă vederea. Până în ultimii ani ai vieţii ei, când nu se mai putea scula din pat, avea o mină complet biruită de decrepitudine, însă nimeni nu descoperise că a orbit complet. Ea însă îşi dăduse seama de aceasta încă înainte de naşterea lui José Arcadio. La început, credea că e vorba doar de o slăbire trecătoare şi lua pe ascuns sirop de măduvă sau îşi punea miere de albine în ochi, dar nu întârzie să se convingă că se scufunda iremediabil în beznă, într-atât încât nu avu niciodată o noțiune prea exactă despre, ceea ce însemna invenția luminii electrice, deoarece atunci când s-a montat primul bec, ea nu-i putu ghici decât în

mod vag strălucirea. Nu spuse nimănui nimic despre aceasta, deoarece ar fi dat în vileag că a devenit inutilă. Se avântă cu încăpățânare în a se deprinde discret cu perceperea depărtării fiecărui lucru şi a glasului fiecăruia, pentru a continua să vadă cu memoria ceea ce nu-i mai permiteau să distingă norii opaci ai cataractei. Mai târziu avea să descopere ajutorul neaşteptat al mirosurilor pe care începu să le perceapă, pe întuneric, cu o forță mult mai convingătoare decât volumele şi culorile şi care o salvară definitiv de ruşinea unei renunțări. În obscuritatea camerei ei, putea să treacă un fir de ață prin ac şi să facă o butonieră şi ştia când trebuia să dea laptele în foc. Dobândise o cunoaştere atât de fără greş a aşezării fiecărui lucru încât adeseori uita ea însăşi că e oarbă. Într-o zi, Fernanda răscoli toată casa pentru că-şi pierduse inelul de cununie şi Ursula îl descoperi pe o etajeră, în odaia copiilor. În chip firesc, în timp ce ceilalți umblau de colo-colo fără să o bage în seamă, ea îi supraveghea cu ajutorul celor patru simțuri care-i rămăseseră, pentru ca nimeni să n-o ia vreodată prin surprindere, şi după câtva timp reuşi să descopere că fiecare membru al familiei repeta, fără să-şi dea seama, acelaşi itinerar, aceleaşi gesturi şi aproape aceleaşi cuvinte la ore fixe. Numai atunci când ieşeau din această meticuloasă rutină riscau să rătăcească vreun obiect. În aşa fel încât auzind-o pe Fernanda plângându-se că şi-a pierdut verigheta, Ursula nu avu decât să-şi amintească singura abatere din ziua aceea de la faptele şi gesturile ei obişnuite, şi anume că se dusese să întindă la soare rogojinile pe care dormeau copiii fiindcă Meme descoperise în noaptea precedentă o ploşniță. Deoarece copiii asistau la dereticat, Ursula îşi închipui că Fernanda trebuie să-şi fi pus verigheta într-un loc unde aceştia nu puteau să o ajungă: pe etajeră. Fernanda, dimpotrivă, n-o căutase decât pe traiectul pe care umbla în fiecare zi, fără să ştie că regăsirea obiectelor pierdute e împiedicată de rutină, de deprinderi, şi tocmai de aceea îți dau atât de mult de furcă pentru a le regăsi.

Educarea lui José Arcadio îi ajuta Ursulei în această sarcină istovitoare de a se ține la curent cu cele mai mici schimbări din interiorul casei. Când îşi dădea seama că Amaranta îmbrăca statuile sfinților din dormitor, ea se prefăcea că-l învață pe copil diferențele dintre culori:

— Ia să vedem, zicea ea, spune-mi un pic în ce culoare e îmbrăcat sfântul arhanghel Rafail.

În felul acesta copilul îi aducea informațiile de care o lipseau ochii şi încă înainte de a pleca la seminar, Ursula ajunsese în stare să distingă pipăind țesăturile, culorile diferite alt veşmintelor sfinților. Uneori se întâmplau lucruri neprevăzute. Într-o după-amiază, Amaranta broda în veranda cu begonii, când Ursula se ciocni de ea.

— Pentru numele lui Dumnezeu, protestă Amaranta, ia seama pe unde umbli!

— Tu nu te-ai aşezat pe locul tău, îi răspunse Ursula.

Pentru ea, nu era nici o îndoială. Dar în ziua aceea, începu să-şi dea seama de un lucru de care nimeni nu avea idee până atunci, şi anume că în cursul anului soarele îşi schimba pe nesimțite poziția şi că acei care se aşezau în verandă trebuiau să-şi schimbe şi ei locurile, puțin câte puțin, fără măcar s-o observe. De atunci, Ursula nu trebuia decât să-şi amintească data pentru a cunoaşte exact locul unde era aşezată Amaranta. Deşi tremuratul mâinilor îi era din ce în ce mai perceptibil şi abia se mai putea târî, niciodată nu i se văzuse căpşorul sfrijit în atâtea locuri deodată. Era aproape tot atât de activă ca în epoca în care avea toată casa pe mână. Cu toate acestea, în singurătatea de nepătruns a bătrâneții ei, se bucură de atâta clarviziune ca să examineze până şi cele mai neînsemnate peripeții din istoria familiei, încât pentru prima oară putu face lumină asupra adevărurilor pe care ocupațiile de altă dată o împiedicaseră să le vadă. Pe vremea când se pregătea plecarea lui José Arcadio la seminar, ea efectuase deja o recapitulație infinitezimală a ceea ce a fost viața casei de când se întemeiase Macondo, şi îşi revizuise complet părerea pe care o avusese dintotdeauna despre descendenții săi. Îşi dădu seama că nici colonelul Aureliano Buendía nu se înăsprise în război într-atât încât să-şi piardă toată dragostea față de familie, aşa cum credea ea pe vremuri, dar că el nu iubise niciodată pe nimeni, nici chiar pe Remedios, soția sa, sau pe nenumăratele femei de o noapte care trecuseră prin viața sa, şi cu atât mai puțin pe fiii săi. Ea credea a ghici că nu din idealism, aşa cum zicea toată lumea,

purtase atâtea lupte, nici că renunțase din oboseală, aşa cum credeau toți, la victoria iminentă, ci că a câştigat şi pierdut din acelaşi motiv, din simplul păcat al orgoliului. A ajuns la concluzia că acest fiu pentru care şi-ar fi dat viața n-a fost decât o ființă incapabilă de iubire. Într-o noapte pe când îl purta încă în pântece, îl auzise plângând. Era un plâns atât de distinct încât José 'Arcadio Buendía, care dormea lângă ea, se trezi şi se bucură la gândul că copilul va deveni ventriloc. S-au găsit alții care preziseră că va deveni ghicitor. Ea, în schimb, se cutremură, convinsă că acest profund grohăit era primul semn al îngrozitoarei cozi de porc, şi se rugă lui Dumnezeu să lase să-i moară acest plod în pântece. Însă clarviziunea nesfârşitei ei bătrâneți îi îngădui să constate şi să-şi repete de atâtea ori, că plânsetele de copil din pântecele mamei lor nu erau un semn nici de ventrilocie, nici de capacități de ghicitor, ci vesteau fără greş pe ființele incapabile de iubire. Această devalorizare a chipului lui stârni în ea toată mila pe care-şi dădu seama că o datorează fiului ei. Amaranta, în schimb, a cărei asprime sufletească o înspăimânta atât de mult şi a cărei amărăciune îngrămădită o durea, îi apăru dimpotrivă, în lumina acestei ultime revizuiri, ca fiind femeia cea mai iubitoare din câte au existat vreodată şi înțelese cu înduioşată luciditate că necazurile nedrepte pe care i le pricinuise lui Pietro Crespi nu i-au fost dictate din vreo voință de răzbunare, cum socotea toată lumea, şi că nu fierea amărăciunii, cum credeau toți, o determinase să facă din viața colonelului Gerineldo Márquez un martiriu lent, ci că în ambele cazuri a fost o luptă pe viață şi pe moarte între o iubire nemăsurată şi o laşitate invincibilă, care se soldase cu triumful acelei temeri iraționale pe care i-o inspirase Amarantei dintotdeauna inima ei chinuită. Cam prin epoca aceasta începuse Ursula să o cheme pe Rebeca pe numele ei, să o pomenească cu o veche tandrețe exaltată prin căința tardivă şi printr-o admirație bruscă, înțelegând că singură Rebeca, pe care n-o alăptase la sânul ei, ci care mâncase pământ şi var de pe pereți, aceea în vinele căreia nu curgea acelaşi sânge ca în al ei, ci sângele necunoscut al unor oameni necunoscuți ale căror oseminte continuau să clămpănească în mormântul lor, acea Rebecă cu inimă nerăbdătoare, cu pântece lacom, era singura care avusese curajul neînfrânat pe care Ursula sperase atât de mult să-l găsească în propria ei progenitură.

— Rebeca, zicea ea pipăind de-a lungul pereților, cât de nedrepți am fost cu tine!

În casă, lumea se mărginea să creadă că trăncăneşte, mai ales de când i se năzărise să umble cu brațul drept ridicat, ca arhanghelul Gabriel. Fernanda îşi dădu seama, totuşi, că era ca un fel de soare de mare luciditate în umbra densă a acelui delir, deoarece Ursula era capabilă să spună fără să şovăiască câți bani s-au cheltuit în casă în cursul anului scurs. Amaranta a avut aproape aceeaşi idee în ziua în care o văzu pe mama ei în bucătărie, mestecând supa într-o marmită, spunând brusc, neştiind că o ascultă, că morişca de mălai cumpărată odinioară de la țigani, care dispăruse încă înainte ca José Arcadio să fi ocolit lumea pentru a şaizeci şi cincea oară, încă se mai găsea la Pilar Ternera. Ajunsă şi ea aproape centenară, însă robustă şi îndemânatică, în ciuda obezității ei de necrezut care-i speria pe copii, aşa cum altă dată râsul ei speria porumbeii, Pilar Ternera n-a fost surprinsă să vadă cât de bine ghicise Ursula, deoarece propria ei experiență începuse să-i arate că o îmbătrânire conştientă permite să se distingă mai bine lucrurile decât toate investigațiile din cărțile de ghicit.

Cu toate acestea, din ziua când Ursula îşi dădu seama că nu a avut timp să consolideze vocația lui José Arcadio, ea se lăsă copleşită de consternare. Începu să săvârşească erori, voind să vadă cu ochii lucruri pe care intuiția îi permitea să le distingă cu mai multă claritate. Într-o dimineață, crezând că e apă de flori, ea turnă pe capul copilului conținutul unei călimări. Mania de a-şi vârî nasul peste tot a fost pricina atâtor discuții şi incidente, încât se simți răvăşită de accese de proastă dispoziție, şi încercă să se elibereze de acele tenebre care ajunseseră să se strângă în jurul ei ca o cămaşă de noapte țesută de un păienjeniş uriaş. Atunci îi trecu prin cap că stângăcia ei nu reprezenta prima victorie a decrepitudinii şi obscurității, ci o detracare a timpului. Îşi spunea că altădată, când bunul Dumnezeu nu înşela cu lunile şi cu anii, ca turcii atunci când măsurau un cot de pânză, lucrurile erau cu totul altfel. Acuma, nu numai copiii creşteau mai repede, dar şi sentimentele evoluau altfel. Abia se înălțase frumoasa Remedios la cer cu trupul şi cu

duhul, că, fără nici o considerație, Fernanda se şi pusese pe bombănit în ungherul ei pentru că luase cu ea cearşafurile. Abia se răciseră cadavrele Aurelienilor în mormintele lor, că fără să mai aştepte, Aureliano Segundo îşi luminase din nou casa, umplând-o cu bețivi care cântau la acordeon şi se bălăceau în şampanie, ca şi cum n-ar fi fost creştini, ci câini cei care muriseră, şi ca şi cum această casă de nebuni care costase atâta bătaie de cap şi atâtea mici animale din caramel era sortită să devină scursoarea publică a tuturor pierzaniilor. Amintindu-şi de toate acestea în timp ce i se pregătea valiza lui José Arcadio, Ursula se întrebă dacă n-ar fi mai bine să adoarmă odată pentru totdeauna pe fundul mormântului şi să se arunce pământ peste ea, şi fără temere îl întrebă pe Dumnezeu dacă crede cu adevărat că oamenii sunt de fier pentru a îndura atâtea necazuri şi mortificări; şi, din întrebare în întrebare, ea nu făcea decât să-şi sporească sminteala şi simțea o poftă irezistibilă de a umbla la trăncănit ca un gringo, de a-şi permite, în sfârşit, o clipă de răzvrătire, clipa atât de des dorită şi atât de des amânată de a-şi pune resemnarea de o parte şi de a nu se mai sinchisi de nimic, şi de a-şi uşura inima vărsând atâtea împovărătoare cuvinte grele pe care trebuise să le înghită în ea în timpul unui secol întreg de îndelungată răbdare:

— La naiba! strigă ea.

Amaranta, care începuse să aşeze hainele în cufăr, crezu că a înțepat-o vreun scorpion.

— Unde e? întrebă ea alarmată.

— Ce?

— Gângania! explică, Amaranta.

Ursula îşi puse un deget în dreptul inimii.

— Aici, răspunse ea.

Într-o joi, la orele două după-amiază, José Arcadia plecă la seminar. După aceea Ursula avea să-l evoce mereu aşa cum şi-l imaginase în clipa despărțirii, lânced şi serios, stăpânindu-se de a nu vărsa nici o lacrimă, aşa cum îl învățase ca, năduşind de căldură în costumul de catifea verde cu nasturi de aramă şi cu panglica scrobită în jurul gâtului. Lăsase sufrageria impregnată toată de mirosul pătrunzător al apei de flori pe care i-o turna pe cap pentru a-i putea păşi pe urme în casă. Tot timpul cât durase prânzul de adio, familia îşi ascunsese nervozitatea sub aparența veseliei şi aplaudase cu un entuziasm exagerat frumoasele cuvinte ale părintelui Antonio Isabel. Dar când scoaseră cufărul căptuşit cu catifea şi împodobit cu colțari din argint, fu ca şi cum s-ar fi scos din casă un sicriu. Singurul care a refuzat să ia parte la despărțire a fost colonelul Aureliano Buendía.

— Numai asta ne mai lipsea, mormăi el: un papă.

După trei luni, Aureliano Segundo şi Fernanda o duseră pe Meme la pension şi se întoarseră cu un clavecin care luă locul pianului mecanic. Cam pe vremea aceea, Amaranta se apucă să-şi țeasă propriul linţoliu. Febra bananei se potolise. Vechii locuitori din Macondo erau înghesuiți şi îndepărtați de către noii veniți şi se agățau penibil de mijloacele precare de existență de altă dată, reconfortați totuşi de impresia de a fi supraviețuit unui naufragiu. Acasă, continuau să se primească invitați la masă, dar în realitate a trebuit să se aştepte câțiva ani până la plecarea companiei bananiere pentru a se vedea restabilindu-se vechile obiceiuri de viață. Cu toate acestea, avură loc schimbări radicale în sensul tradițional al ospitalității, căci acum Fernanda era aceea care-şi impunea legile. Ursula aflându-se alungată în tenebrele ei, iar Amaranta fiind atât de absorbită de linţoliu, ucenica ce se pregătea odinioară pentru a deveni regină avu toată libertatea de a-i alege pe comeseni şi de a-i supune normelor rigide pe care i le dictaseră părinții ei. Severitatea ei transformase casa într-un bastion al frumoaselor maniere regăsite, într-un sat convulsionat de vulgaritatea cu care străinii îşi risipeau averile câştigate repede. Pentru ea, scurt şi cuprinzător, lumea bună era aceea care nu avea nimic a face cu compania bananieră. Până şi propriul ei cumnat, José Arcadio Segundo, a fost victima ardoarei ei discriminatorii, pentru că-şi procurase din nou cocoşi magnifici de luptă, şi în entuziasmul înfierbântat al primei clipe, se angajase contramaistru la compania bananieră.

— Atâta vreme cât o să mai care după el râia străinilor, să nu mai pună piciorul în casa aceasta, zise Fernanda.

Austeritatea impusă casei devenise astfel încât până la urmă Aureliano Segundo se simți definitiv mai la largul său la Petra Cotes. Mai întâi, sub pretextul de a o uşura pe soția sa de o parte din griji, el îşi mută acolo orgiile. Apoi, sub pretextul că animalele sunt pe cale să-şi piardă din fecunditate, mută acolo grajdurile. În sfârşit, sub pretextul că la concubina lui era mai puțin cald, îşi mută şi micul birou, unde se ocupa de afacerile sale. Atunci când Fernanda luă la cunoştință că era de fapt văduva unui soț care încă nu murise, era deja prea târziu pentru a se mai reveni la vechea stare de lucruri. Aureliano Segundo abia dacă mai venea să mănânce acasă şi cele câteva aparențe pe care continua să le salveze, ca aceea de a dormi lângă soția sa, nu mai ajungeau să convingă pe nimeni. Într-o noapte, din nebăgare de seamă, zorii zilei îl surprinseră în patul Petrei Cotes. Fernanda, împotriva aşteptărilor lui, nu-i adresă nici cel mai mic reproş şi nu scoase nici cel mai uşor suspin de resentiment, dar în aceeaşi zi îi trimise la concubina lui cele două cuiere pline cu haine. I le trimise ziua, cu poruncă să fie transportate prin mijlocul străzii, ca să le vadă toată lumea, socotind că bărbatul ei rătăcit nu va putea suporta o astfel de ruşine şi se va întoarce cu capul plecat la cuibul său. Dar acest gest eroic n-a fost decât o probă suplimentară, dacă mai era nevoie, despre cât de puțin cunoştea Fernanda nu numai caracterul soțului, dar şi natura profundă a unei comunități care nu avea nimic a face cu, aceea din care făcuseră parte părinții ei, deoarece toți cei care văzură cărându-se cuierele îşi spuseră că, la urma urmei, acesta era sfârşitul firesc al unei poveşti ale cărei amănunte intime toată lumea le cunoştea, iar cât îl privea pe Aureliano Segundo, el îşi sărbători libertatea oferită printr-un chef care dură trei zile. Spre şi mai marele dezavantaj al soției în timp ce aceasta începea să-şi poarte tare rău maturitatea în veşmintele ei bisericeşti întunecoase, cu medalioanele ei anacronice şi cu orgoliul ei deplasat, concubina părea că înfloreşte într-o a doua tinerețe, îmbrăcată strâns în toalete somptuoase din mătase naturală, cu ochii vărgați de focul revendicării., Aureliano Segundo i se dărui din nou cu înflăcărarea din adolescență, când Petra Cotes nu-l iubea de dragul lui, ci pentru că-l confunda cu fratele său geamăn şi pentru că, culcându-se în aceeaşi epocă cu amândoi, gândea că Dumnezeu i-a hărăzit norocul de a avea un bărbat care făcea dragoste cât doi. Această pasiune regăsită se dovedi atât de impetuoasă, încât în mai multe rânduri, atunci când se pregăteau să mănânce, se priveau în ochi şi fără să spună nimic, acopereau din nou farfuriile pentru a merge în camera lor să moară de foame şi de dragoste. Inspirat de toate câte le văzuse el în cursul vizitelor făcute pe furiş la matroanele franceze, Aureliano Segundo îi cumpără Petrei Cotes un pat cu baldachin de arhiepiscop, puse perdele de catifea la fereastră şi acoperi tavanul şi pereții camerelor cu oglinzi mari din cristal de cvarț. Îl vedeai atunci mai chefliu şi mai risipitor ca oricând. Cu trenul care sosea în fiecare zi către orele unsprezece, primea lăzi şi iar lăzi cu şampanie şi cu brandy. Revenind de la gară lua la câte un chef improvizat pe oricine întâlnea în drum, băştinaş din sat sau străin, cunoscut sau necunoscut, fără nici un fel de deosebire. Până chiar şi lunecosul Mr. Brown, care nu ştia să răspundă decât într-o limbă străină, se lăsă ademenit de semnele ispititoare pe care i le adresa Aureliano Segundo şi în repetate rânduri se îmbătă tun la domiciliul Petrei Cotes, ba chiar reuşi ca fioroşii săi buldogi care-l urmau pretutindeni să danseze pe melodii texane pe care le mormăia el însuşi, n-are importanță cum, în ritmul acordeonului:

— La o parte, bandă de vaci! zbiera Aureliano Segundo în paroxismul chefului. La o parte! Viața este atât de scurtă!

Niciodată n-a avut o mână mai bună, niciodată n-a fost iubit mai mult, niciodată reproducerea animalelor sale nu a atins proporții atât de enorme. În cursul acestor petreceri interminabile se sacrificau atâtea vite, atâția porci şi păsări, încât pământul din curte deveni negru şi noroios de atâta sânge închegat. Nu mai era decât o veşnică îngrămădire de oase şi de mațe, o hazna în care se aruncau resturile şi scursorile, şi trebuiau să se aprindă mereu cartuşe de dinamită pentru a împiedica vulturii de a veni să le scoată comesenilor ochii. Aureliano Segundo devenise mare şi gras, liliachiu, îndesat din pricina poftei abia comparabile cu aceea a lui José Arcadio atunci când s-a întors din ocolul pământului. Prestigiul lăcomiei sale supraomeneşti, al risipei sale nemăsurate, al ospitalității sale fără precedent depăşise hotarele mlaştinilor şi-i atrase pe hulpavii cei mai calificați de pe litoral.

Din toate părțile debarcau mâncăi fabuloşi, veniți să participe la concursurile fantastice de rezistență şi de capacitate care se organizau la Petra Cotes. Aureliano Segundo a rămas campionul necontestat al mâncatului până în acea sâmbătă nefericită când apăru Camila Sagastume, femelă totemică pe care o cunoşteau în țară sub numele de Elefanta. Duelul se prelungi până marți dimineața. După primele douăzeci şi patru de ore, înghițind o juncă garnisită cu manioc, cu igname şi banane fripte, fără să mai socotim o ladă şi jumătate de şampanie, Aureliano Segundo considera asigurată victoria sa. Manifesta mai mult entuziasm şi veselie decât adversara sa imperturbabilă, al cărei stil era, cum se putea vedea, mai mult al unui profesionist, dar tocmai prin aceasta mişca mai puțin publicul împestrițat pe care abia îl putea cuprinde casa. În timp ce Aureliano Segundo înfuleca cu gura largă, ațâțat de setea triumfului, Elefanta îşi tăia carnea cu pricepere de chirurg şi o mânca fără să se grăbească, cu o oarecare plăcere chiar. Era masivă şi gigantică, dar la ea tandrețea feminității întrecea corpolența colosală şi chipul ei era atât de frumos, mâinile atât de fine şi îngrijite, farmecul personal atât de irezistibil, încât în clipa în care o văzu intrând în casă, Aureliano Segundo mărturisi cu voce scăzută că ar fi preferat ca întrecerea să se fi făcut mai degrabă în pat decât la masă. Mai târziu, după ce o văzu terminând o coapsă de vițel fără să calce nici o singură regulă a manierelor elegante, afirmă foarte serios, că dintr-un anumit punct de vedere acest elefant delicat, fascinant şi nesaturat reprezenta pentru el femeia ideală. Nu se înşela. Reputația de sfărâmătoare de oase, care o preceda în toate locurile, nu avea nici un temei. Ea nu avea nimic din sugrumătorii de boi vii, cum se povestea şi nu era nici femeia cu barbă dintr-un circ grecesc, ci conducea o academie de canto. Învățase să mănânce astfel atunci când era deja o mamă respectabilă de familie, căutând o metodă care să permită copiilor ei să se alimenteze bine nu prin stimularea artificială a poftei de mâncare, ci printr-o linişte absolută a spiritului. Teoria ei care se verificase în practică, se fundamenta pe principiul că o ființă care este în perfectă regulă cu conştiința sa putea să mănânce fără saț până ce o biruia oboseala. Astfel că, din motive morale iar nu dintr-un interes sportiv, îşi lăsă ea academia şi căminul pentru a merge să se măsoare cu un bărbat a cărui reputație de mare mâncău fără principii făcuse înconjurul țării. Din clipa când l-a văzut pentru prima oară, ea a înțeles că ceea ce-l va pierde pe Aureliano Segundo nu va fi nicidecum stomacul, ci caracterul. La sfârşitul primei nopți, în timp ce Elefanta era la fel de neînfricată ca la început, Aureliano Segundo se istovise de atâta râs şi vorbărie. Au dormit patru ore. La deşteptare, fiecare înghiți sucul a cincizeci de portocale, opt litri de cafea şi treizeci de ouă crude. În dimineața zilei a doua, după ore îndelungate de veghe şi după ce au lichidat doi porci întregi, un ciorchine de banane şi patru lăzi de şampanie, Elefanta îl bănui pe Aureliano Secundo că a descoperit fără să observe aceeaşi metodă ca a ei, dar prin ocolişul absurd al unei totale iresponsabilități. El se dovedea deci mai primejdios decât crezuse ea. Totuşi, atunci când Petra Cotes aduse pe masă doi curcani fripți, Aureliano Segundo era doar la un pas de congestie.

— Dacă nu mai poți mânca, opreşte-te, îi zise Elefanta. Să rămânem la egalitate.

I-o propusese din toată inima, înțelegând că nici ea n-ar mai fi putut lua nici o îmbucătură suplimentară din pricina remuşcărilor de a fi contribuit la moartea adversarului ei. Însă Aureliano Segundo interpretă atitudinea ei ca o nouă sfidare şi-şi îndopă gâtlejul cu curcan, cu mult peste capacitatea lui de necrezut. Îşi pierdu cunoştința. Îşi înfipse nasul în farfuria în care nu mai rămăsese decât oasele, cu buzele înspumate ca un câine, înăbuşindu-se în horcăitul agoniei. În adâncul beznei, se simți azvârlit de pe înălțimea unui turn într-o prăpastie fără fund şi într-o ultimă fulgerare de luciditate îşi dădu seama că la capătul interminabil al acelei căderi îl aştepta moartea.

— Duceți-mă lângă Fernanda, mai avu putere să rostească.

Prietenii care-l aduseră acasă crezură că şi-a ținut promisiunea făcută soției de a nu muri în patul concubinei sale. Petra Cotes lustruise cizmulițele de lac pe care dorea să le încalțe în sicriu şi se preocupa deja de a căuta pe cineva pentru a i le duce, când veni un prieten să o prevină că Aureliano Segundo era în afară de orice pericol. Se restabili, într-adevăr, în mai puțin de o săptămână, şi după cincisprezece zile sărbătorea printr-un ospăț fără precedent acea zi de glorie în care i-a fost dat să supraviețuiască. Continuă să locuiască

la Petra Cotes, dar venea zilnic s-o vadă pe Fernanda şi uneori rămânea să dejuneze în familie, ca şi cum destinul s-ar fi complăcut să inverseze situațiile şi l-ar fi făcut soțul concubinei sale şi amantul propriei sale soții.

A fost un fel de uşurare pentru Fernanda. În amărăciunea părăsirii ei, singurele distracții erau exercițiile la clavecin la ora siestei şi scrisorile copiilor ei. În misivele amănunțite pe care li le trimitea tot la cincisprezece zile, nu era nici un rând de adevăr. Ea le ascundea necazurile ei. Trecea sub tăcere melancolia unei case care în ciuda luminii de pe begonii, în ciuda căldurii sufocante din cele două ceasuri de după-amiază, în ciuda rafalelor de petreceri care veneau din stradă, din zi în zi semăna tot mai mult cu locuința colonială a părinților ei Fernanda rătăcea prin singurătate între trei fantome vii şi fantoma moartă a lui José Arcadio Buendía, care venea uneori să se aşeze în penumbra salonului, cu o atenție scrutătoare, în timp ce ea cânta la clavecin. Colonelul Aureliano Buendía nu mai era decât o umbră. De la ultima sa ieşire când îi propusese colonelului Gerindeldo Márquez un război fără viitor, abia dacă-şi mai părăsea atelierul pentru a merge să urineze sub castan. Nu primea alte vizite decât ale frizerului, o dată la trei săptămâni. Se hrănea cu ceea ce binevoia să-i aducă Ursula, o dată pe zi, şi cu toate că mai continua să fabrice peştişori de aur cu aceeaşi ardoare de odinioară, încetă să-i mai vândă, din clipa când află că oamenii nu-i cumpărau ca bijuterii, ci ca relicve istorice. Făcuse în curte un foc mare cu păpuşile lui Remedios, care-i împodobeau camera din ziua cununiei lor. Ursula, căreia nu-i scăpa nimic, îşi dădu seama de ceea ce voia să facă fiul ei, dar nu-l putu împiedica.

— Ai o piatră în loc de inimă, îi zise ea.

— Nu e vorba de o chestiune sentimentală, îi răspunse el. Camera este amenințată să fie năruită de molii.

Amaranta îşi țesea lințoliul. Fernanda nu înțelegea pentru ce-i scria din când în când scrisori lui Meme şi îi trimitea chiar cadouri, în timp ce lui José Arcadio nici măcar nu voia să-i rostească numele. "Vor muri fără să ştie pentru ce", răspunse Amaranta atunci când îi puse întrebarea prin intermediul Ursulei, şi răspunsul semăna în inima ei o enigmă pe care nu reuşi niciodată să o lămurească. Înaltă, semănând cu o tulpină melițată, mândră, îmbrăcată întotdeauna cu multe jupoane de dantelă înspumate, cu acel aer distins care rezista anilor şi amintirilor urâte, Amaranta părea că poartă pe frunte crucea de cenuşă a feciorelniciei. De fapt o purta la mână, sub banda neagră pe care n-o scotea nici când se culca şi pe care o spăla şi o călca ea însăşi. Viața i se scurgea brodându-şi lințoliul. S-ar fi zis că ziua lucra la el iar noaptea desfăcea ceea ce a lucrat, nu cu speranța de a-şi birui astfel singurătatea, ci, dimpotrivă, pentru a o întreține.

Ceea ce o preocupa mai mult pe Fernanda în anii ei de părăsire, era că Meme avea să-şi petreacă primele vacanțe acasă, fără să-l găsească aici pe Aureliano Segundo. Congestia a pus capăt temerilor ei. Când Meme se întoarse, părinții ei se puseseră de acord, nu numai pentru a o face pe fetiță să creadă că Aureliano Segundo a rămas un soț întru totul domesticit, dar şi ca s-o împiedice să observe tristețea casei. În fiecare an, timp de două luni, Aureliano Segundo îşi juca rolul de soț model şi organiza petreceri la care se servea îngheţată şi prăjituri uscate şi pe care şcolărița hazlie şi plină de viață le înveselea aşezându-se la clavecin.

Era evident încă de pe atunci că ea nu moştenise decât foarte puțin din caracterul mamei. Părea mai degrabă o a doua versiune a Amarantei, din epoca în care aceasta nu cunoştea încă amărăciunea şi răspândea o agitație voioasă în casă cu piruetele şi paşii ei de dans, pe când avea doisprezece sau patrusprezece ani, înainte de acea pasiune ascunsă pentru Pietro Crespi, care în inima ei însemnase o schimbare de direcție definitivă. Însă, spre deosebire de Amaranta, spre deosebire de toți ceilalți, Meme nu părea încă menită destinului solitar al familiei şi avea aerul de a fi acordată perfect cu lumea, chiar şi atunci când se închidea în salon, către orele două după-amiază, pentru a exersa la clavecin cu o disciplină inflexibilă. Se vedea foarte limpede că-i plăcea în această casă, că-şi petrecea tot anul visând la tămbălăul adolescentelor stârnite de sosirea ei, şi că nu era prea departe de a împărtăşi chemarea de petrecăreață şi simțul ospitalității copleşitoare a tatălui ei. Primul semn al acestei moşteniri nefericite a apărut cu ocazia celei de a treia vacanțe de vară, în

ziua în care Meme veni acasă în compania a patru călugăriţe şi a şaizeci şi două de colege de clasă pe care le invitase să-şi petreacă o săptămână în sânul familiei ei, din iniţiativa ei proprie şi fără să prevină pe nimeni.

— Ce nenorocire! gemu Fernanda. Această copilă este la fel de barbară ca şi tatăl ei.

Au trebuit să împrumute paturi şi hamacuri de la vecini, să servească masa în nouă serii, să fixeze orare pentru ocuparea băii şi să împrumute vreo patruzeci de taburete pentru ca fetele în uniforme albastre şi ghetuţe băieţeşti să nu zburde toată ziua încoace şi-ncolo. Invitaţia a fost un eşec deoarece colegele turbulente abia terminau micul dejun că şi trebuia să se înceapă prima serie a dejunului, şi tot aşa mai departe, până la cină, astfel încât în acea săptămână nu au putut face decât o singură plimbare până la plantaţii. La căderea nopţii, călugăriţele erau istovite, incapabile să se mai mişte, să mai dea vreun ordin, în timp ce grupul de adolescente neobosite încă mai erau în curte cântând cântece şcolăreşti anoste. Într-o zi erau să o răstoarne pe Ursula care se încăpăţâna în dorinţa de a se face de folos tocmai acolo unde stânjenea mai mult. În altă zi, călugăriţele făcură scandal deoarece colonelul Aureliano Buendía se urinase sub castan fără să-i pese că elevele erau în curte. Amaranta era să creeze panică atunci când una dintre surorile călugăriţe intrase în bucătărie în clipa când săra supa şi nu găsi altceva să o întrebe decât despre natura acelei pulberi albe pe care o punea cu pumnii.

— Arsenic, răspunse Amaranta.

În seara sosirii lor, voind să meargă la closet înainte de a se culca, şcolăriţele creaseră o astfel de înghesuială încât la ora unu dimineaţa cele din urmă încă mai aşteptau să le vină rândul. Fernanda cumpără atunci şaizeci şi două de oale de noapte, dar nu reuşi decât să transforme problema nocturnă într-o problemă matinală, deoarece se putea vedea în zori, în faţa closetului, un şir lung de fete, fiecare cu oala ei în mână, aşteptându-şi rândul să o deşarte. În afară de câteva care au avut febră şi de alte câteva ale căror înţepături de ţânţari se infectară, majoritatea dintre ele au arătat în faţa dificultăţilor celor mai mari o rezistenţă de neclintit şi erau văzute chiar şi la orele cele mai calde alergând prin grădină. Când în sfârşit au plecat, florile erau secătuite, mobilele zdrobite şi pereţii acoperiţi cu desene şi inscripţii, însă Fernanda se simţi atât de uşurată la plecarea lor încât le iertă ravagiile. Restitui paturile şi taburetele împrumutate şi păstră cele şaizeci şi două de oale de noapte, pe care le rândui în cabinetul lui Melchiade. Această odaie, ţinută mereu închisă, şi în jurul căreia se învârtise odinioară viaţa spirituală a casei, fu cunoscută de atunci sub numele de *camera cu oale.* Pentru colonelul Aureliano Buendía aceasta era de altfel denumirea care-i convenea mai bine, căci, în timp ce restul familiei continua să se mire de faptul că odaia lui Melchiade rămânea ferită de praf şi de părăginire, el o vedea transformată într-o adevărată ladă de gunoi. Oricum, se părea că îl interesează prea puţin cine are dreptate şi nu află de noua destinaţie a acestei odăi decât întâmplător, deoarece Fernanda îl deranja în lucrul lui o după-amiază întreagă trecând şi revenind pentru a-şi aranja oalele.

Pe vremea aceea îşi făcu reapariţia José Arcadio Segundo. Trecea drept înainte prin verandă, fără să salute pe nimeni, şi se ducea să se închidă în atelier unde stătea de vorbă cu colonelul. Deşi nu-l putea vedea, Ursula analiza zgomotul pe care-l făceau tocurile cizmelor lui de contramaistru, şi se mira constatând ce prăpastie de netrecut îl despărţea acum de restul familiei, chiar şi de fratele său geamăn, cu care, în copilărie, se juca inventând stratageme ingenioase ca să fie confundaţi, dar care care nu mai avea acum nici o trăsătură comună. Era înalt, cu un aer solemn, cu o atitudine meditativă, o tristeţe de sarazin şi avea un fel de strălucire, lugubră în obrazul de culoare tomnatică. Semăna cel mai mult eu; mama lui, Santa Sofia de la Piedád. Ursula îi reproşa tendinţa de a uita de el întotdeauna când vorbea despre familie, dar când simţi că e din nou acasă şi când observă cum îl primea colonelul în atelierul său în timpul orelor de lucru, începu să-şi reexamineze vechile amintiri şi redobândi convingerea că într-o anumită clipă, din copilărie, se preschimbase cu fratele său geamăn, deoarece el, şi nu celălalt, trebuia să se numească Aureliano. Nimeni nu cunoştea amănuntele existenţei sale. Într-o vreme se aflase că nu avea un domiciliu fix, că şi el creştea cocoşi de luptă la Pilar Ternera şi că uneori rămânea să doarmă acolo, însă de fapt îşi petrecea aproape toate nopţile în odăile matroanelor venite din Franţa. Umbla pe căi

rătăcite, fără afecţiuni, fără ambiţii, ca o stea rătăcitoare în sistemul planetar al Ursulei.

De fapt, José Arcadio Segundo nu mai era un membru al familiei - şi nici nu avea să aparţină cândva vreuneia - din acea dimineaţă îndepărtată când colonelul Gerineldo Márquez l-a dus la cazarmă, nu pentru ca să asiste la o execuţie, ci pentru a-i rămâne întipărit în memorie, pentru tot restul zilelor, surâsul trist şi puţin batjocoritor al celui împuşcat. Aceasta nu era numai ceai mai veche amintire, ci singura pe care o păstra din copilărie. Cealaltă amintire, aceea a unui bătrân care purta o jiletcă anacronică şi o pălărie ca nişte aripi de corb, şi care povestea minunăţii în faţa unei ferestre orbitor de strălucitoare, pe aceea nu reuşea să o situeze în nici o epocă. Era o amintire nesigură, cu totul lipsită de învăţăminte sau de nostalgie, spre deosebire de amintirea celui împuşcat, care hotărâse de fapt orientarea vieţii sale şi care-i revenea tot mai limpede în memorie, pe măsură ce îmbătrânea, ca şi cum scurgerea vremii i-ar fi apropiat-o tot mai mult. Ursula încerca să se folosească de José Arcadio Segundo pentru a-l face pe colonelul Aureliano Buendía să iasă din bârlogul lui. "Convinge-l să meargă la cinema, îi spunea ea. Chiar dacă filmele nu-i plac, va avea cel puţin ocazia să respire niţel aer curat". Dar nu întârzie să-şi dea seama că el rămânea la fel de insensibil la rugăminţile ei ca şi colonelul, şi că aceeaşi platoşă îi făcea pe amândoi impermeabili faţă de orice formă de afecţiune. Deşi ea nu află niciodată - şi nimeni nu află - despre ce vorbeau în cursul discuţiilor lor prelungite în atelier, îşi dădu seama că ei erau singurii doi membri ai familiei care păreau legaţi prin nişte afinităţi.

Adevărul era că nici chiar José Arcadio Segundo n-ar fi reuşit să-l facă pe colonel să iasă din bârlogul lui. Invazia şcolăriţelor îi depăşise limitele răbdării. Sub pretextul că odaia nupţială era expusă moliilor în ciuda distrugerii păpuşilor ademenitoare ale lui Remedios, el îşi atârnă un hamac în atelier, pe care nu-l mai părăsi de atunci decât pentru a merge să-şi facă nevoile în grădină. Ursula nu reuşea să aibă cu el nici cea mai banală conversaţie. Ştia că el nu-şi arunca nici o privire asupra mâncării pe care i-o servea, şi că o aşeza la un capăt al mesei sale de lucru pentru a putea termina un peştişor, şi puţin îi păsa că supa se închega sau că friptura se răcea. Se arătă din ce în ce mai dur în ziua în care colonelul Gerineldo Márquez refuzase să-l însoţească în războiul senil pe care voia să-l dezlănţuie. Se închise în sine complet şi familia sfârşi prin a-l considera ca mort. Nu se mai observă la el nici o reacţie omenească până în acel unsprezece octombrie când ieşi în stradă la trecerea unui circ.

Pentru colonelul Aureliano Buendía, acea zi fusese la fel ca toate celelalte din ultimii lui ani. La orele cinci îl deşteptară zgomotele broaştelor şi ale greierilor de cealaltă parte a zidului. Cădea o ploaie măruntă, fină, care dăinuia de sâmbăta trecută, dar, ca să ştie n-ar fi avut nevoie să-i audă şoaptele mărunte pe frunzele din grădină; oricum, tot ar fi simţit-o în frigul care-i pătrundea prin oase. Era înfofolit ca întotdeauna în pătura lui de lână şi-şi îmbrăcase acele lungi izmene de bumbac pe care continua să le poarte din comoditate, cu toate că din pricina anacronismului lor colbuit, el le numea "izmene conservatoare". Îşi trase pantalonii strâmţi fără să-şi lege şireturile, după cum nici la gulerul cămăşii nu-şi puse butonul de aur pe care-l purta întotdeauna, deoarece avea de gând să facă baie. Apoi îşi acoperi capul cu pătura, în chip de glugă, îşi netezi mustaţa sclivisită cu degetele şi se duse să urineze în grădină. Mai era atât de mult până să răsară soarele, încât José Arcadio Buendía mai dormea încă sub umbrarul lui din frunze de palmier putrezite de ploaie. Nu-l văzuse niciodată şi nu-l văzu nici de data aceasta, după cum nu auzi nici fraza de neînţeles pe care i-o adresă spectrul tatălui său, care se deşteptase tresărind din pricina jetului de urină aburindă care-i stropea ghetele. Amână baia pentru mai târziu, nu din pricina frigului şi a umezelii, ci din pricina acelei piele de octombrie care-l apăsa. Revenind în atelier, simţi mirosul de lumânare sleită al cuptoarelor pe care tocmai le aprinsese Santa Sofia de la Piedád, şi aşteptă în bucătărie până ce fierse cafeaua pentru a-şi lua ceaşca lui fără zahăr. Ca în toate dimineţile, Santa Sofia fie la Piedád îl întrebă în ce zi din săptămână se găseau, iar el îi răspunse că era marţi, unsprezece octombrie. La vederea acestei femei atât de curajoase, aurite de reflexele focului, care în clipa aceea, ca şi în toate clipele vieţii ei, nu părea că există în întregime, el îşi aminti deodată că într-o zi de unsprezece octombrie, în

plin război, se trezise cu convingerea că femeia care se culcase cu el era moartă. Era într-adevăr moartă şi el nu putea uita această dată deoarece şi ea îl întrebase, cu o oră mai înainte, în ce zi erau. În ciuda acestei evocări, nu-şi dădu seama nici de data aceasta, cât de mult îl părăsiseră presimţirile şi în timp ce cafeaua fierbea, continuă, din simplă curiozitate, dar fără cel mai mic risc de nostalgie, să se gândească la femeia al cărei nume nu-l ştiuse niciodată şi al cărei chip nu-l văzuse niciodată în viaţă, deoarece ea se apropiase până la hamacul lui dibuind prin întuneric. Cu toate astea, în înfăţişarea atâtor femei care pătrunseseră în viaţa lui în chip asemănător, el nu-şi mai aminti că ea a fost aceea care, în delirul primei lor întîlniri, era să se înece în lacrimi, şi abia cu o oră înainte de a muri îi jurase că-l va iubi până la moarte. Nu se mai gândi la ea, şi nici la alta, după ce intră în atelier cu ceaşca aburindă şi aprinse lumina pentru a număra peştişorii de aur pe care-i păstra într-o strachină de tablă. Avea şaptesprezece. De când se hotărâse să nu-i mai vândă, continua să fabrice cîte doi pe zi şi când ajungea la cifra de douăzeci şi cinci, îi topea din nou în creuzet pentru a începe să-i fabrice din nou. Se adânci toată ziua în munca aceasta, fără să se gândească la nimic, fără să-şi dea seama că la orele zece ploua cu găleata, şi că cineva trecu prin faţa atelierului strigând să se închidă bine uşile, ca să nu fie inundată casa, şi fără să aibă cunoştinţă nici chiar de propria sa existenţă, până când Ursula îşi făcu intrarea, aducând dejunul şi stingând lumina.

— Straşnică ploaie! zise Ursula.

— Octombrie, răspunse el.

Pronunţă acest cuvânt fără să ridice privirile de pe primul peştişor al zilei căruia tocmai îi fixa ochii de rubin. Abia după ce-l termină şi-l aşeză împreună cu ceilalţi în strachină, începu să-şi soarbă supa. Apoi mâncă foarte încet bucata de carne din tocana garnisită cu ceapă, cu orez alb şi cu felii de banane fripte, servite toate pe aceeaşi farfurie. Pofta de mâncare nu i se altera nici în împrejurările cele mai bune, nici în cele mai rele. După dejun simţi neliniştea inactivităţii. Dintr-un fel de superstiţie ştiinţifică, lăsa totdeauna să treacă două ore pentru digestie fără să lucreze, nici să citească, nici să facă baie, nici să facă dragoste, şi această credinţă era atât de înrădăcinată în el încât i se întâmplase de mai multe ori să întârzie operaţiile militare pentru a nu-i expune pe oamenii săi la riscul unei congestii. Se culcă deci în hamacul său, ocupându-se cu scoaterea cerii din urechi cu ajutorul unui briceag şi după câteva minute adormi. Visă că intra într-o locuinţă goală, cu pereţii albi complet, şi că îl nelinişte impresia apăsătoare că este prima fiinţă omenească care a intrat acolo. Tot visul îşi aminti că visase acelaşi lucru în noaptea precedentă şi în cursul a numeroase nopţi din anii din urmă, şi ştiu că această imagine i se şterge din memorie în clipa deşteptării, deoarece visul acela recurent avea particularitatea că nu ţi-l puteai reaminti decât tot în vis. De fapt, după o clipă, când bărbierul bătu la uşa atelierului, colonelul Aureliano Buendía se trezi cu impresia că s-a lăsat furat de somn împotriva voinţei sale, timp de numai câteva secunde, şi că nu a avut timp să viseze nimic.

— Astăzi nu, îi zise bărbierului. Ne vedem vineri.

Avea o barbă de trei zile, plină cu scame albe, dar nu socotea că trebuie să se mai bărbierească dacă avea să-şi tundă părul vinerea viitoare şi să le rezolve astfel pe toate dintr-o dată. Sudoarea lipicioasă a acestei sieste nedorite îi trezi cicatricele abceselor de la subsuori.

Ploaia se oprise dar soarele nu se ivise încă. Colonelul Aureliano Buendía scoase o râgâială sonoră care-i aduse în gură aciditatea supei, şi care a fost pentru el ca un ordin al organismului de a-şi arunca pătura pe umeri şi de a se duce la closet. A stat acolo mai mult decât era nevoie, ghemuit deasupra fermentaţiei intense care se ridica din latrina de lemn, până când rutina îi arătă că a sosit vremea să-şi reia lucrul. Tot timpul cât a durat această aşteptare, îşi reaminti că era marţi şi că José Arcadio Segundo nu venise la atelier deoarece era zi de plata salariilor la compania de banane. Această amintire, ca şi toate celelalte din ultimii ani, îl făcu, fără să-şi dea seama, să se gândească la război. Îşi aminti că colonelul Gerineldo Márquez îi promisese într-o zi că-i va procura un cal cu stea albă în frunte, şi că pe urmă nu l-a mai auzit niciodată vorbindu-i despre asta. Apoi trecu de la un episod la altul, în ordine dispersată, mărginindu-se la evocarea lor fără a le judeca, deoarece

neputându-şi fixa atenția asupra altui lucru, învățase să cugete la rece, pentru ca amintirile ineluctabile să nu-i mai afecteze sensibilitatea. Revenind în atelier, constată că atmosfera devenise mai uscată şi hotărî că e momentul să facă baie, însă Amaranta i-o luase înainte. Atunci începu al doilea peştişor al zilei. Tocmai îi monta coada când soarele izbucni cu atâta putere încât strălucirea lui pârâi ca un vas în furtună. Văzduhul scăldat de trei zile de ploaie se umplu de furnici zburătoare. Îşi dădu seama că simțea nevoia să urineze, dar hotărî să se abțină până când va termina cu montatul peştişorului. La orele patru şi zece se îndrepta spre grădină când auzi răsunând în depărtare alămurile, bătăile unei tobe mari şi strigătele vesele ale copiilor, şi pentru prima oară de la vârsta copilăriei sale se lăsă de bună voie să cadă în cursa pe care i-o întindea nostalgia, şi retrăi miraculoasa după amiază cu țiganii, când tatăl său l-a dus să facă cunoştință cu gheața.

Santa Sofia de la Piedád îşi părăsi lucrul la bucătărie şi se precipită spre uşa de la intrare.

— Vine circul! strigă ea.

În loc să continue în direcția castanului, colonelul Aureliano Buendía se îndreptă şi el către poarta dinspre uliță şi se amestecă printre curioşii care priveau defilarea. Văzu o femeie costumată toată în aur, pe ceafa unui elefant. Văzu un dromader trist. Văzu un urs îmbrăcat în olandeză care marca ritmul fanfarei cu un polonic şi o tingire. Văzu clovni făcând piruete în coada coloanei, şi văzu din nou spectacolul mizerabil al singurătății sale, după ce trecuse tot şi nu mai era nimic de văzut decât golul luminos al străzii, aerul plin de furnici zburătoare şi câțiva curioşi întorşi către prăpastia incertitudinii. Se duse atunci sub castan, gândindu-se la circ, şi voi să continue să se gândească la el în timp ce urina, dar nu mai găsi nici o urmă din el în amintirile sale. Îşi vârî capul între umeri ca puii de găină şi rămase nemişcat, cu fruntea lipită de trunchiul castanului. Familia nu află decât a doua zi, când Santa Sofia de la Piedád, voind să meargă în fundul grădinii pentru a deşerta gunoiul, îşi simți atenția atrasă de zborul vulturilor care coborau.

ULTIMELE VACANȚE ALE LUI MEME au concis cu perioada de doliu care a urmat după moartea colonelului Aureliano Buendía. În casa închisă nu mai era loc pentru petreceri. Se vorbea în şoaptă, se mânca în tăcere, se recita rozariul de trei ori pe zi, iar în căldura siestei exercițiile la clavecin aveau şi ele rezonanțe funebre. În ciuda ostilității ascunse pe care o nutrea față de colonel Fernanda, impresionată de solemnitatea cu care guvernul exaltase memoria inamicului său dispărut, a impus doliul cu toată rigoarea lui. Ca de obicei, Aureliano Segundo venise să doarmă acasă pe durata vacanțelor fiicei sale şi probabil că Fernanda fusese îndeajuns de activă pentru a-şi redobândi privilegiile ei de soție legitimă, deoarece în anul următor, Meme găsi o surioară nou născută, pe care au botezat-o, împotriva dorinței mamei ei, cu numele de Amaranta Ursula.

Meme îşi terminase studiile. Virtuozitatea cu care interpretă teme populare din secolul XVII, cu ocazia serbării organizate pentru celebra încununare a studiilor ei şi care a marcat sfârşitul perioadei de doliu, a dovedit că meritase diploma care o consacra clavecinului. Mai mult decât arta, dualitatea ei puțin comună a stârnit admirația invitaților. Caracterul ei frivol şi oarecum pueril nu părea că o predispune la vreo activitate serioasă, însă atunci când se aşeza la clavecin, se transforma într-un om cu totul diferit, căruia maturitatea neaşteptată îi conferea un aer de adult. Aşa a fost întotdeauna. De fapt, ea nu avea o vocație definită, dar reuşise să ia notele cele mai bune printr-o disciplină inflexibilă, ca să nu-şi contrarieze mama. Dacă i s-ar fi impus să învețe oricare altă meserie, rezultatele ar fi fost aceleaşi. Din cea mai fragedă copilărie îndurase severitatea Fernandei, mania ei de a decide pentru alții şi, decât să se izbească de intransigența ei, ar fi fost capabilă de sacrificii mult mai grele decât nişte simple lecții de clavecin. În ziua serbării de sfârşit de an, avu impresia că diploma în litere gotice cu majusculele ei împodobite cu viniete, o elibera de un angajament la care consimțise mai mult din comoditate decât din supunere, şi-

şi închipui că nici chiar încăpăţînata Fernanda nu se va mai interesa de-acum înainte de acest instrument pe care călugăriţele însele îl considerau ca o fosilă de muzeu. În primii ani crezu că socotelile ei erau greşite, deoarece după ce adormise mai bine de jumătate din oraş cu recitalurile date nu numai în salon, dar şi la toate seratele de binefacere, la matineele şcolare şi comemorările patriotice care se organizau la Macondo, mama ei nu capitulă, ci continuă să-i invite pe toţi noii veniţi pe care-i socotea capabili să preţuiască talentul fiicei ei. Abia după moartea Amarantei, când familia se închise într-o nouă perioadă de doliu, a putut Meme să închidă din nou clavecinul şi să rătăcească cheia într-un dulap, fără ca Fernanda să-şi dea osteneala să verifice când şi din vina cui se pierduse. Meme suportă aceste exhibiţii cu acelaşi stoicism cu care se dedicase uceniciei. Era preţul libertăţii. Fernanda era atât de mulţumită de docilitatea fiicei sale şi atât de mândră de admiraţia pe care o stârnea arta ei, încât nu se opuse niciodată să aibă casa invadată de prietene, sau să-şi petreacă după-amiaza la plantaţii sau să meargă la cinematograf cu Aureliano Segundo sau cu diverse doamne de încredere, cu condiţia ca filmul să fie autorizat de părintele Antonio Isabel. În aceste clipe de distracţie veselă se descopereau adevăratele pustiiri ale lui Meme. Fericirea ei se găsea la extrema opusă a disciplinei, în petrecerile zgomotoase, în confidenţele amoroase. În întrunirile secrete prelungite cu prietenele ei, unde învăţau să fumeze şi unde vorbeau despre chestiuni privitoare la bărbaţi, şi unde li s-a întâmplat o dată să întreacă măsura, înghiţind trei sticle de rom şi sfârşind prin a rămâne în pielea goală, pentru a-şi măsura şi compara toate părţile trupurilor. Meme nu avea să uite niciodată seara aceea, când reveni acasă mestecând lemn dulce şi, fără să-i observe nimeni buimăceala, luă loc la masa unde Fernanda şi Amaranta cinau fără să-şi adreseze vreun cuvânt. Îşi petrecuse în odaia unei prietene, două ceasuri groaznice, plângând de râs cât şi de teamă, şi în urma acestei crize descoperi acel curaj atât de preţios care-i lipsise ca să fugă din pension şi să-i spună mamei ei, cu aceste cuvinte sau cu altele asemănătoare, că simţea nevoia să se cureţe de clavecin printr-o clismă. Şezând în capul mesei, sorbind o supă de pasăre care-i pică în stomac ca un elixir înviotor, Meme descoperi atunci pe Fernanda şi pe Amaranta înconjurate de nimbul acuzator al realităţii. A trebuit să facă un mare efort pentru a nu le azvârli în obraz tot ceea ce la ele nu era decât afectare, sărăcie spirituală, delir de grandomanie. Ea ştia încă din vacanţa a doua că tatăl ei nu locuia acasă decât pentru a salva aparenţele şi, cunoscând-o pe Fernanda aşa cum o cunoştea, şi aranjându-se apoi pentru a face cunoştinţă cu Petra Cotes, îi dădu dreptate tatălui ei. Şi ea ar fi preferat să fie fiica concubinei. Ameţită puţin sub efectul alcoolului, Meme se gândea cu voluptate la scandalul pe care l-ar fi provocat exprimând cu voce tare ceea ce-i trecea atunci prin minte, şi această năzdrăvănie îi produse o satisfacţie atât de intensă încât Fernanda nu putu să nu o remarce.

— Ce ţi s-a întâmplat? o întrebă ea.

— Nimic, răspunse Meme. Nimic, decât că abia acum îmi dau seama cât de mult vă iubesc.

Toată povara urii cuprinsă vădit în această declaraţie o înfioră pe Amaranta. Însă Fernanda se simţi atât de emoţionată încât atunci când Meme se trezi la miezul nopţii, cu capul gata să-i plesnească de durere, vomând şuvoaie de fiere care o făceau să se înăbuşe, crezu că înnebuneşte. Îi administră o fiolă de ulei de castor, îi puse cataplasme pe pântece şi pungi de gheaţă la cap, şi îi impuse un regim şi o izolare completă de cinci zile, prescrise de noul şi extravagantul medic francez care, după ce o examinase timp de peste două ore, ajunsese la concluzia nebuloasă că e atinsă de o boală de femei. Curajul o părăsi pe Meme când, într-o stare jalnică de demoralizare, simţi că n-are încotro decât să îndure totul cu răbdare. Ursula, acum cu totul oarbă dar încă activă şi lucidă, a fost singura care a intuit diagnosticul exact. "După mine, îşi zise ea, asta seamănă în toate privinţele cu ceea ce li se întâmplă beţivanilor." Totuşi, îşi alungă acest gând din cap şi ajunse chiar să-şi reproşeze că a nutrit idei atât de uşuratice. Aureliano Segundo avu mustrări de conştiinţă atunci când o văzu pe Meme atât de abătută şi se jură că se va ocupa mai mult de ea în viitor. În felul acesta se născură între tată şi fiică legături de camaraderie sinceră şi voioasă care aveau să-l elibereze pe el, pentru o vreme, de singurătatea amară a petrecerilor sale şi s-o elibereze pe ea de sub tutela Fernandei, fără să trebuiască să provoace acea criză familială care părea

inevitabilă. Aureliano Segundo îşi amână pe atunci toate angajamentele pentru a rămâne cu Meme, s-o ducă la cinematograf sau la circ, şi-i consacra cea mai mare parte a timpului său liber. În vremea din urmă, jena provocată de obezitatea monstruoasă care îl stânjenea şi la legatul şireturilor de la pantofi ca şi la satisfacerea abuzivă a tuturor poftelor începuse să-i acrească fierea. Descoperirea propriei sale fiice îi redase vechea jovialitate, şi plăcerea pe care o simţea de a se găsi în compania ei îl îndepărtă treptat de la dezmăţ. Meme atinsese vârsta în care fetele înfloresc. Nu era frumoasă, după cum n-a fost niciodată frumoasă nici Amaranta, în schimb atrăgea simpatie, era directă şi producea imediat o impresie plăcută. Avea o manieră de spirit modernă care contrasta cu rezerva învechită a Fernandei şi cu inima avară pe care şi-o ascundea cu greu, dar care găsea în schimb un apărător în Aureliano Segundo. El a fost acela care a hotărât ca ea să părăsească dormitorul pe care-l ocupase din copilărie, şi unde ochii temători ai statuilor sfinţilor continuau să-i alimenteze groaza de adolescentă, şi mobilă pentru ea o cameră prevăzută cu un pat de regină, cu o toaletă mare şi cu draperii din catifea, fără să-şi dea seama că nu făcea decât să confecţioneze o a doua versiune a camerei Petrei Cotes. Se arăta atât de risipitor faţă de Meme încât nici nu mai ştia câţi bani îi dădea, din simplul motiv că ea însăşi îi mai lua din buzunar, şi o ţinea la curent cu toate produsele şi accesoriile de cosmetică sosite în depozitele companiei bananiere. Camera lui Meme se umpluse cu bucăţi de piatră ponce pentru şlefuirea unghiilor, cu fiare de frezat, cu paste pentru a avea dinţi strălucitori, cu coliruri pentru a face privirea mai languroasă, cu atâtea cosmetice şi machiaje noi, încât ori de câte ori intra în cameră, Fernanda se scandaliza la gândul că toaleta fiicei ei trebuie să fi fost, în toate privinţele, identică cu aceea a matroanelor franţuzoaice. Dar în vremea aceea, Fernanda îşi împărţea timpul între micuţa Amaranta Ursula, capricioasă şi bolnăvicioasă, şi schimburile ei palpitante de corespondenţă cu medicii nevăzuţi. Astfel încât atunci când observă complicitatea dintre tată şi fiică, singura promisiune pe care a putut să i-o smulgă lui Aureliano Segundo a fost ca el să nu o ducă niciodată la Petra Cotes. Această prevenire nu avea de altfel nici un sens, deoarece concubina era atât de indispusă din pricina camaraderiei care se stabilise între amantul ei şi fiica acestuia, încât nu mai voia să audă vorbindu-se despre fată. O teamă până atunci necunoscută o chinuia, ca şi cum instinctul ei ar fi lăsat-o să înţeleagă că Meme n-avea decât să-şi ridice degetul mic pentru a obţine ceea ce nu izbutise niciodată Fernanda: s-o lipsească de o iubire pe care o socotise sigură atât timp cât va trăi. Pentru prima oară a trebuit să îndure Aureliano Segundo mutrele îndărătnice ale concubinei sale şi să-i suporte ironiile înveninate, şi chiar s-a temut că valizele lui, transportate de atâtea ori de la un domiciliu la altul, ar putea face cale-ntoarsă spre casa soţiei legitime. Nu s-a întâmplat aşa ceva. Nimeni nu cunoştea mai bine un bărbat decât Petra Cotes pe amantul ei, şi ştia că valizele vor rămâne definitiv acolo unde vor fi duse, din pricină că Aureliano Segundo nu detesta nimic mai mult decât să-şi complice viaţa cu rectificări şi mutări. Valizele au rămas deci acolo unde erau şi Petra Cotes se strădui să-şi recucerească bărbatul ascuţindu-şi singurele arme de care fiica nu se putea folosi pentru a i-l disputa. Eforturi zadarnice însă, căci Meme nu a avut niciodată intenţia de a interveni în treburile tatălui ei, şi dacă s-ar fi amestecat, ar fi fost în favoarea concubinei. Ea nu avea timp nici măcar să plictisească pe careva. Îşi mătura singură odaia şi-şi făcea patul, aşa cum o învăţaseră călugăriţele. În cursul dimineţii îşi îngrijea îmbrăcămintea, brodind în verandă sau cosând la vechea maşină cu manivelă a Amarantei. În timp ce ceilalţi îşi făceau siesta, ea exersa două ore la clavecin, ştiind că, datorită acestui sacrificiu zilnic, Fernanda va fi liniştită. Din acelaşi motiv, continua să dea recitaluri cu ocazia vânzărilor bisericeşti şi a seratelor şcolare, cu toate că solicitările deveniseră din ce în ce mai rare. Către seară se aranja, îmbrăca o toaletă din cele mai simple, încălţa ghetele aspre şi în caz că n-o reţinea nimic lângă tatăl ei, se ducea la prietene, unde rămânea până la ora cinei. Rar se întâmpla ca Aureliano să nu vină atunci să o ia pentru a o duce la cinematograf.

Printre prietenele lui Meme erau trei americance care rupseseră barajul electrificat al rezervei lor ca să lege prietenie cu fetele din Macondo. Una dintre acestea era Patricia Brown. Recunoscător faţă de ospitalitatea pe care i-o oferise Aureliano Segundo, Mr.

Brown îi deschisese lui Meme uşile casei sale şi o invită la balurile de sâmbăta care erau singurele la care veneticii acceptau să se amestece cu băştinaşii. Când află Fernanda, uită pentru o clipă de Amaranta Ursula ca şi de medicii nevăzuți, şi făcu o melodramă întreagă: "Închipuieşte-ți numai ce va crede colonelul în mormântul lui", îi zise lui Meme. Bine-înțeles că, în felul acesta, căuta sprijin la Ursula. Însă bătrâna oarbă, spre deosebire de ceea ce aştepta toată lumea, consideră că nu era nimic de condamnat în faptul că Meme se ducea la aceste baluri şi că păstra legături de prietenie cu americancele de vârsta ei, cu condiția de a-şi păstra fermitatea judecății şi de a nu se lăsa convertită la religia protestantă. Meme pricepu foarte bine gândurile străbunicii ei şi a doua zi după fiecare bal se scula mai devreme ca de obicei ca să se ducă la liturghie. Împotrivirea Fernandei stărui până în ziua când Meme o dezarmă informând-o că americancele doreau să o asculte cântând la clavecin. Au trebuit să scoată încă o dată instrumentul din casă şi să-l ducă până la Mr. Brown, unde într-adevăr tânăra interpretă primi cele mai sincere aplauze şi felicitările cele mai entuziaste. De atunci o invitară nu numai la baluri, ci să se şi scalde duminica în piscină şi să dejuneze la ei o dată pe săptămână. Meme învăță să înoate ca o campioană, să joace tenis şi să mănânce şuncă de Virginia cu felii de ananas. Cu balurile, piscina şi partidele de tenis începu deodată să se descurce şi pe englezeşte. Aureliano Segundo a fost atât de încântat de progresele fiicei sale încât cumpără de la un negustor ambulant o enciclopedie engleză în şase volume, cuprinzând numeroase planşe în culori, pe care Meme începu să o citească în timpul liber. Lectura îi mobiliză toată atenția pe care o dedica până atunci, împreună cu prietenele ei, confidențelor amoroase sau experiențelor în cerc restrâns, nu pentru că şi-o impusese ca disciplină, ci centru că-şi pierduse tot interesul pentru a dezbate astfel de mistere ajunse de domeniul public. Îşi amintea de scena cu beția lor ca de o aventură copilărească şi i se păru atât de nostimă încât i-o povesti lui Aureliano Segundo, care păru că se amuză chiar mai mult decât ea. "Dacă ar şti mama ta!", zise el izbucnind în râs, aşa cum îi spunea ori de câte ori ea îi făcea vreo confidență. O făcuse să-i promită că-l va ține la curent cu primul flirt, cu aceeaşi încredere, şi Meme îi povesti că-l simpatizează pe un american roşcovan care venise să-şi petreacă vacanțele la părinți. "Ce oroare! zise Aureliano Segundo râzând. Dacă ar şti mama ta!" Însă Meme îi mărturisi că tânărul s-a întors în țara lui şi că n-a mai dat nici un semn de viață. Maturitatea judecății ei garanta pacea în casă. Aureliano Segundo începu să-i consacre mai mult timp Petrei Cotes şi, deşi nu mai avea nici trupul nici sufletul destul de tari pentru a se deda la petreceri ca cele de altădată, nu pierdea nici o ocazie de a le organiza şi de a-şi scoate din cutie acordeonul la care unele clape erau deja prinse cu ajutorul unor şireturi de ghete. Acasă, Amaranta continua să-şi brodeze linţoliul interminabil, iar Ursula se lăsa târâtă de decrepitudine spre adâncul tenebrelor în care nu mai era nimic de văzut pentru ea decât umbra lui José Arcadio Buendía sub castanul său. Fernanda îşi întări autoritatea. Scrisorile lunare către fiul ei José Arcadio nu mai conteneau nici un rând cu minciuni şi singurul lucru pe care i-l ascundea era corespondența ei cu medicii nevăzuți care-i diagnosticaseră o tumoare benignă la intestinul gros şi se străduiau să o pregătească pentru a opera asupra ei o intervenție prin telepatie.

S-ar fi putut spune că în locuința încercată a familiei Buendía domnea acum, pentru multă vreme, o pace şi o fericire statornică, însă moartea subită a Amarantei provocă un nou scandal.

Nu se aşteptau la un astfel de eveniment. Cu toate că era bătrână şi trăia departe de toți, încă o mai vedeau în putere, dreaptă ca un par, cu o sănătate de fier cunoscută dintotdeauna. Nimeni nu mai ştia ce gândea ea, din acea după-amiază în care-l respinsese definitiv pe colonelul Gerineldo Márquez şi se închisese în odaia ei pentru a plânge. Când îşi făcu din nou apariția, îşi epuizase toate lacrimile. N-a fost văzută plângând în ziua înălțării la cer a frumoasei Remedios, nici în clipa exterminării Aurelienilor, nici chiar la moartea colonelului Aureliano Buendía, care era ființa pe care o iubise cel mai mult pe lume, deşi nu a putut-o dovedi decât atunci când cadavrul lui fu descoperit sub castan. Ea ajută la ridicarea trupului. Îl îmbrăcă cu podoabele lui de războinic, îl bărbieri, îl pieptănă şi-i pomădă mustățile cu şi mai multă grijă decât depunea el însuşi în anii lui de glorie.

Nimeni nu-şi închipuia câtă dragoste punea în acele gesturi, deoarece toată lumea se obişnuise cu familiaritatea Amarantei faţă de ritualul morţii. Fernanda se supăra că nu înţelegea nimic despre raporturile credinţei catolice cu viaţa, ci numai despre raporturile ei cu moartea ca şi cum aceasta n-ar fi fost o religie, ci un prospect de pompe funebre. Amaranta era prea prinsă în plasa amintirilor ei pentru a înţelege atâtea subtilităţi. Ajunsese la ultima vârstă a vieţii cu toate nostalgiile încă vii. Când asculta valsurile lui Pietro Crespi simţea aceeaşi poftă să plângă, pe care o simţise în vremea adolescenţei, ca şi cum anii, încercările, experienţa n-ar fi servit la nimic. Sulurile cu melodii pe care le aruncase ea însăşi la gunoi, sub pretextul că au putrezit din pricina umezelii, continuau să răsucească şi să ciocnească ciocănele în amintirea ei. Încercase să le facă să dispară în dosul acelei pasiuni murdare pe care îndrăznise să o aibă pentru nepotul ei Aureliano José şi încercase să se refugieze sub ocrotirea calmă şi bărbătească a colonelului Gerineldo Márquez, însă nu reuşise să se elibereze, nici chiar prin actul cel mai deznădăjduit al bătrâneţii ei, atunci când scăldându-l pe micuţul José Arcadio, cu trei ani înainte de plecarea lui la seminar, îl mângâia într-un chip cu totul altul decât acela al unei bunici faţă de nepotul ei, aşa cum ar fi făcut-o o femeie faţă de un bărbat, aşa cum se povestea că obişnuiau matroanele franţuzoaice şi cum ea însăşi dorise atât de mult să facă cu Pietro Crespi, la doisprezece sau patrusprezece ani, când l-a văzut în pantalonii lui de dansator, bătând cu bagheta magică ritmul metronomului. Uneori suferea că a lăsat în urma ei această dâră de noroi, iar alte ori se înfuria atât de tare încât îşi înţepa degetele cu ace, însă cu cât o durea şi se înfuria mai mult, cu atât o amăra mai mult această durere a iubirii parfumate şi găunoase pe care avea s-o târască după sine până la moarte. Aşa cum colonelul Aureliano Buendía nu putea evita să se gândească la război, nici Amaranta nu se putea opri de a se gândi la Rebeca. Însă, în timp ce fratele ei reuşise să-şi purifice amintirile, ea nu putuse decât să şi le facă şi mai arzătoare. Vreme de ani îndelungaţi, singurul lucru de care se rugă lui Dumnezeu să o cruţe a fost pedeapsa de a muri înaintea Rebecăi. De fiecare dată când trecea prin faţa casei remarcând ruinarea ei, îi plăcea să creadă că Dumnezeu o ascultă. Într-o după-amiază, pe când cosea în verandă, avu deodată certitudinea că vestea despre moartea Rebecăi îi va fi adusă într-o zi când va şedea în acelaşi loc, în aceeaşi poziţie, luminată de aceeaşi lumină. Se aşeză s-o aştepte, ca cineva care aşteaptă o scrisoare, şi este lucru sigur că într-o vreme îşi smulgea nasturii pentru a putea să-i coasă din nou, ca nu cumva inactivitatea să-i facă aşteptarea şi mai lungă şi mai îngrozitoare. În casă nimeni nu remarcase ca atunci Amaranta începu să ţeasă un linţoliu somptuos pentru Rebeca. Mai târziu, când Aureliano cel Trist povesti că o văzuse schimbată în ceea ce credea că este o vedenie, cu pielea toată crăpată şi cu câteva smocuri gălbui care-i rămăseseră pe cap, Amaranta n-a fost surprinsă, deoarece spectrul descris astfel semăna cu ceea ce ea îşi închipuise de mult. Ea plănuise să restaureze cadavrul Rebecăi, să acopere ravagiile de pe obraz cu ajutorul parafinei şi să-i facă o perucă cu părul sfinţilor. Va confecţiona un cadavru frumos şi în linţoliul acela de in şi într-un sicriu căptuşit cu pluş cu volane de purpură, îl va da în grija viermilor cu funeralii magnifice. Îşi făurise planul cu atâta ură încât se simţi cutremurată la gândul că ar fi făcut totul în acelaşi chip şi dacă ar fi fost mânată de dragoste, se cutremura, dar nu se lăsă descurajată de această clipă de zăpăceală şi continuă să pună la punct cele mai mici amănunte, cu atâta meticulozitate încât deveni nu numai o specialistă, ci o adevărată virtuoasă în riturile mortuare. Singurul amănunt de care n-a ţinut seama în proiectul ei teribil a fost că, în ciuda rugăminţilor ei către Dumnezeu, putea să moară tot atât de bine înaintea Rebecăi. Ceea ce s-a şi întâmplat. Dar când sosi sfârşitul, Amaranta nu se simţi frustrată, ci dimpotrivă eliberată de orice amărăciune, căci moartea îi acordase privilegiul de a se anunţa cu câţiva ani mai înainte. O văzuse într-o amiază arzândă, cosând alături de ea pe verandă, puţin după plecarea lui Meme la pension. O recunoscu îndată şi nu găsi nimic înspăimântător în ea; moartea era o femeie înveşmântată în albastru, cu părul lung, cu un aer puţin demodat, şi la care se putea descoperi o oarecare asemănare cu Pilar Ternera de pe vremea când ajuta la bucătărie. S-a întâmplat în repetate rânduri ca Fernanda să fie prezentă, dar ea n-o văzu de loc, în ciuda faptului că era atât de reală şi atât de umană, încât o dată o rugă pe Amaranta să binevoiască a-i trece aţa prin ac. Moartea nu i-a precizat când avea să o ia, nici dacă

ultima ei oră era înscrisă înainte de aceea a Rebecăi, ci îi porunci să înceapă să-şi țească propriul lințoliu începând din 6 aprilie următor. Îi îngădui să-şi facă unul cât de complicat şi de măiestrit doreşte, cu condiția să pună în el aceeaşi probitate ca şi în confecționarea celui al Rebecăi, şi o preveni că va muri fără durere, fără chin şi fără amărăciune, la lăsatul serii în care-l va isprăvi. Căutând să-şi piardă cât mai mult timp, Amaranta trimise să-i caute fir de in extrem de fin şi confecționă ea însăşi pânza. O făcu cu atâta grijă încât numai operațiunea aceasta îi luă patru ani. Apoi începu lucrările de broderie. Pe măsură ce se apropia termenul fatal, ea înțelese că numai o minune i-ar mai putea permite să-şi prelungească lucrul dincolo de moartea Rebecăi, dar concentrarea însăşi îi dărui calmul de care avea nevoie pentru a accepta ideea frustrării. Atunci înțelese semnificația cercului vicios al peştişorilor de aur, în care se închisese colonelul Aureliano Buendía. De atunci lumea se opri la suprafața pielii ei, iar interiorul rămăsese ferit de orice amărăciune. Suferea că nu a cunoscut această descoperire atâția ani mai înainte, când încă mai putea să-şi purifice amintirile şi să reconstruiască universul într-o lumină nouă, să evoce fără să se înfioare mirosul de lavandă al lui Pietro Crespi în amurg şi să o scoată pe Rebeca din mizeria în care se bălăcea, nu din dragoste, nici din ură, ci din acea putere de înțelegere fără margini cu care te înzestrează singurătatea. Ura pe care o remarcase într-o seară în cuvintele lui Meme nu o tulburase din pricină că o viza pe ea, ci pentru că se descoperise dintr-o dată repetată în altă adolescență, care părea la fel de curată cum trebuie să fi părut şi a ei, şi cu toate acestea era de pe acum pătată prin pizmă. Numai că ea era acum atât de profund resemnată în fața împlinirii destinului, încât nu se lăsă chinuită de certitudinea că orice rectificare devenise imposibilă. Nu mai avea altă țintă decât să-şi termine lințoliul. În loc să mai întârzie sfârşitul prin înflorituri deşarte, aşa cum făcuse la început, acceleră ritmul muncii. Cu o săptămână mai înainte socoti că va putea face ultima împunsătură în noaptea de 4 februarie şi, fără să-i arate motivul, îi sugeră lui Meme, care nu o ascultă, să mute data unui recital de clavecin programat pentru a doua zi. Amaranta căută atunci un chip de a-şi prelungi sorocul cu patruzeci şi opt de ore şi chiar îşi închipui că moartea vrea să-i facă pe plac, căci în noaptea de 4 februarie o furtună provocă defectarea instalației electrice. Însă a doua zi dimineața, la orele opt, ea puse punctul final al celei mai frumoase broderii pe care a făcut-o vreodată o femeie şi anunță fără a dramatiza câtuşi de puțin că va muri înainte de căderea serii. Nu se mulțumi numai să-şi prevină familia, ci înştiință totodată satul întreg, deoarece Amaranta îşi băgase în cap că se putea repara o viața întreagă de meschinării printr-un ultim serviciu adus lumii, şi se gândi că nu putea exista nimic mai bun decât să ducă morților scrisori.

Vestea că Amaranta Buendía va ridica ancora la lăsarea serii însărcinâdu-se să fie curierul morții se răspândi în tot Macondo înainte de amiază şi către orele trei era deja în sala comună o cutie mare cu misive. Aceia care preferau să nu scrie, îi încredințară Amarantei mesaje orale pe care ea le consemnă într-un caiet cu numele destinatarului şi cu data decesului lui. "Nu vă faceți griji, le spuse liniştindu-i pe trimițători. Primul lucru pe care-l voi face la sosire va fi să întreb de el şi-i voi transmite mesajul vostru." Toate acestea aveau aerul unei comedii. Amaranta nu părea deloc neliniştită, nici să sufere câtuşi de puțin, şi părea chiar că întinerise puțin având sentimentul datoriei împlinite. Era mereu zveltă, dreaptă. Dacă n-ar fi fost pomeții proeminenți, deveniți mai aspri, şi câțiva dinți care-i lipseau, ar fi părut mult mai tânără decât era în realitate. Supraveghe ca scrisorile să fie băgate într-o cutie etanşă şi arătă cum să fie aşezată în interiorul mormântului pentru a fi cât mai ferită de umezeală. În cursul dimineții, chemase un tâmplar care i-a luat măsura pentru sicriu stând în picioare în mijlocul sălii, ca şi cum ar fi fost vorba de o rochie. În cursul ultimelor ceasuri ale ei se trezi în ea un astfel de dinamism încât Fernanda avu impresia că vrea să-şi bată joc de ei. Ursula, care ştia că cei din neamul Buendía nu mureau de boli, nu se îndoi că Amaranta a primit prevestirea morții, dar cu toate acestea se temea că această îngrămădire de scrisori şi nerăbdarea de a le vedea pornite cât mai repede, să nu-i determine pe trimițători, în rătăcirea lor, de a o îngropa de vie. De aceea, se încăpățână să evacueze casa, certându-se în gura mare cu intruşii şi spre orele patru după-amiază izbuti să termine cu ei. Cam pe la aceeaşi oră, Amaranta terminase cu împărțitul lucrurilor ei

personale la săraci şi nu mai păstrase pe sicriul aspru din lemn brut decât rândul de haine şi modeştii papuci din pluş pe care avea să-i ia cu sine în moarte. Nu uitase să ia această precauţiune deoarece îşi aminti că la moartea colonelului Aureliano Buendía au trebuit să-i cumpere o pereche de pantofi noi, deoarece nu mai avea ce să încalţe în afară de papucii pe care-i purta în atelier. Cu puţin înainte de orele cinci, Aureliano Segundo veni să o ia pe Meme la recital şi rămase surprins văzând casa pregătită ca pentru o înmormântare. Dacă totuşi cineva avea aerul deplin vioi la acea oră, apoi aceasta era Amaranta, atât de calmă încât mai găsi timp să-şi cureţe şi să-şi radă bătăturile. Aureliano Segundo şi Meme se despărţiră de ea luându-şi în glumă adio şi-i făgăduiră să o sărbătorească în sâmbăta următoare, celebrându-i învierea. Atras de vâlva publică prin care Amaranta ceruse să i se încredinţeze scrisorile destinate morţilor, părintele Antonio Isabel veni la ora cinci aducând cu sine grijania şi trebui să aştepte aproape un sfert de oră până când muribunda ieşi din baie. Când o văzu apărând în cămaşă de noapte din pânză de bumbac, cu părul despletit pe umeri, bătrânul preot crezu că-şi bate joc de el şi-l concedie pe acolit. Socoti totuşi nimerit să profite de ocazie pentru a o spovedi pe Amaranta după refuzurile ei încăpăţânate timp de douăzeci de ani. Amaranta îi răspunse simplu că nu are nevoie de nici un fel de asistenţă religioasă, deoarece are conştiinţa curată. Fernanda se scandaliză. Fără să ia nici cea mai mică precauţie pentru a nu fi auzită, se întrebă cu voce tare, ce păcat îngrozitor va fi putut săvârşi Amaranta ca să prefere o moarte sacrilegă ruşinii de a se spovedi. Amaranta se culcă atunci şi o obligă pe Ursula să adeverească în public că a rămas fecioară.

— Să nu-şi facă nimeni iluzii, strigă ea, ca să fie auzită de Fernanda. Amaranta Buendía părăseşte această lume aşa cum a venit în ea.

Nu s-a mai sculat. Adâncită între perne, ca şi cum ar fi fost într-adevăr bolnavă, îşi împleti cosiţele lungi şi le înfăşură pe după urechi, aşa cum îi spusese moartea că trebuie să fie pregătită în sicriul ei. Apoi ceru Ursulei o oglindă şi pentru prima oară după patruzeci de ani îşi văzu chipul răvăşit de vârstă şi de martiriul pe care-l îndurase, şi rămase surprinsă constatând cât de mult semăna cu imaginea mintală pe care şi-o făcuse despre sine. După liniştea care domnea în odaie, Ursula înţelese că a început să se întunece.

— Ia-ţi rămas bun de la Fernanda, o rugă ea. O singură clipă de împăcare este mai de preţ decât o viaţă întreagă de prietenie.

— Nu mai are nici un rost, răspunse Amaranta.

Meme nu se putu împiedica să nu se gândească la ea atunci când se aprinseră luminile scenei improvizate şi începu a doua parte a programului. În toiul bucăţii, cineva veni să-i anunţe la ureche ştirea şi reprezentaţia fu întreruptă. Când ajunse acasă, Aureliano Segundo trebui să-şi croiască drum cu coatele prin mulţime, ca să privească trupul neînsufleţit al bătrânei fecioare, hidoase, de culoare murdară, cu banda neagră în jurul mâinii, învelită într-un linţoliu răpitor. Era aşezată în sala comună, alături de marea cutie de scrisori.

După cele nouă nopţi petrecute priveghind-o pe Amaranta, Ursula nu se mai ridică. Santa Sofia de la Piedád o luă în grija ei. Îi servea mâncarea în odaie, îi aducea esenţă de capoc pentru toaletă şi o ţinea la curent cu tot ceea ce se petrecea la Macondo. Aureliano Segundo o vizita deseori, îi aducea haine pe care ea şi le punea lângă pat, împreună cu cele mai indispensabile obiecte pentru viaţa de toate zilele, astfel încât, în scurtă vreme îşi clădise o lume la îndemâna ei. Reuşi să trezească o puternică afecţiune în micuţa Amaranta Ursula, care-i semăna leit în toate privinţele şi pe care o învăţase să citească. Luciditatea şi îndemânarea cu care ajunsese să se descurce singură te făceau desigur să te gândeşti că era covârşită de povara celor o sută de ani ai ei, dar dacă era evident că sta cam prost cu vederea, nimeni nu bănui niciodată că era complet oarbă. Dispunea atunci de atâta timp şi de atâta linişte interioară ca să supravegheze viaţa casei, încât a fost prima care şi-a dat seama de nenorocirea mută a lui Meme.

— Vino încoace, îi zise ea. De vreme ce am rămas singure, poţi să-i spui unei biete bătrâne ca mine ce ţi s-a întâmplat.

Meme avu un râs sacadat şi ocoli convorbirea. Ursula se feri să stăruiască, însă găsi confirmarea bănuielilor ei în faptul că Meme nu mai veni să o vadă. Ştia că se pregăteşte mai devreme ca de obicei, că nu mai putea sta liniştită nici o clipă în aşteptarea ceasului

când putea ieşi, că-şi petrecea nopţi întregi sucindu-se şi răsucindu-se în pat în odaia învecinată, şi că fâlfâitul aripilor unui fluture era de ajuns să-i provoace chinuri. Într-o bună zi o auzi spunând că se duce să se întâlnească cu Aureliano Segundo şi Ursula a fost surprinsă văzând cât de lipsită de imaginaţie era Fernanda pentru a nu bănui nimic atunci când soţul ei veni acasă să întrebe de fiica lui. Era deja foarte evident că Meme era preocupată de probleme secrete, de întâlniri urgente, de nerăbdări greu stăpânite, cu mult înainte de acea seară când Fernanda răzvrăti toată casa deoarece o descoperise sărutându-se cu un bărbat în timpul filmului la cinematograf.

Meme era atunci atât de închisă în sinea ei, încât o acuză pe Ursula că a denunţat-o. În realitate, ea se denunţase singură. De câtva timp, lăsa în urma ei o mulţime de indicii care ar fi putut stârni atenţia celui mai adormit om, şi dacă Fernanda întârzie atât de mult să le descopere, aceasta se întâmplă pentru că ea însăşi era orbită de relaţiile ei secrete cu medicii nevăzuţi. Şi chiar aşa, tot ajunse să remarce tăcerile adânci, tresăririle neaşteptate, salturile de dispoziţie şi contradicţiile fiicei ei. Începu să o supravegheze pe cât de discret pe atât de implacabil. O lăsa să iasă cu eternele ei prietene, îi ajuta să se îmbrace pentru micile serbări de sâmbătă seara şi nu-i punea niciodată întrebări supărătoare care ar fi putut să o alarmeze. Avea deja suficiente dovezi că Meme făcea lucruri cu totul deosebite de cele pe care pretindea că le face, dar se feri să-şi dea în vileag bănuielile, aşteptând o ocazie propice. Într-o seară, Meme o anunţă că se duce la cinematograf împreună cu tatăl ei. Cu puţin timp după aceea, Fernanda auzi explodând petardele serbării alături de casa Petrei Cotes, şi acordeonul lui Aureliano Segundo, asupra căruia nu te puteai înşela. Se îmbrăcă repede, intră la cinematograf şi în penumbra locurilor de la orchestră, o recunoscu pe fiica ei. Emoţia acestei descoperiri o zăpăci atât de tare încât nu-l putu distinge pe bărbatul cu care se săruta Meme, reuşi în schimb să-i audă glasul tremurător între glumele proaste şi furtuna de râs care zguduia publicul. "Îmi pare rău, iubito", putu ea să audă, şi o sili pe Meme să părăsească localul fără să rostească nici un cuvânt. O făcu să îndure ruşinea de a o conduce pe strada Turcilor forfotind de lume şi o încuie cu cheia în odaia ei.

A doua zi, spre ceasurile şase seara, Fernanda recunoscu vocea bărbatului care venea să o viziteze. Era tânăr, avea tenul brun şi o privire întunecată şi tristă care ar fi surprins-o mai puţin dacă i-ar fi cunoscut pe ţigani, şi un aer visător care unei femei cu inima mai puţin înăsprită i-ar fi fost suficient pentru a înţelege motivele fiicei ei. Hainele lui din pânză erau foarte uzate, purta ghete văcsuite cu multă trudă prin straturi suprapuse de alb de zinc şi ţinea în mână o pălărie cumpărată în sâmbăta trecută. În toată viaţa lui nu fusese - şi nici nu avea să fie vreodată - mai speriat decât în decât în clipa aceea; avea însă o demnitate şi o stăpânire de sine care-l puneau la adăpost de orice umilinţă, precum şi o eleganţă înnăscută, umbrită doar de mâinile sale bătătorite şi unghiile roase din pricina muncii aspre. Fernandei, însă, i-a fost suficient să-l vadă o singură dată pentru a ghici că munceşte cu braţele. Îşi dădu seama că purta pe el singurul lui rând de haine de sărbătoare şi că sub cămaşă pielea îi era roasă de râia companiei bananiere. Nu-l lăsă să vorbească. Nu-i îngădui nici să intre pe uşa pe care peste o clipă a şi trebuit să o închidă din pricina fluturilor galbeni care invadaseră casa.

— Pleacă de aici, îi zise ea. Nu ai ce căuta între oamenii cinstiţi.

Se numea Mauricio Babilonia. Se născuse şi crescuse în Macondo şi era ucenic mecanic în atelierele companiei bananiere. Meme făcuse cunoştinţă cu el din întâmplare, într-o după-amiază când se dusese, împreună cu Patricia Brown să ia maşina pentru a da o raită prin plantaţie. Şoferul fiind bolnav, l-au însărcinat pe el să le conducă şi Meme putu să-şi împlinească în sfârşit dorinţa de a se aşeza lângă volan pentru a observa de aproape mecanismul de conducere al automobilului. Spre deosebire de şoferul titular, Mauricio Babilonia îi făcu o demonstraţie practică. Aceasta s-a petrecut pe vremea când Meme tocmai începuse să frecventeze casa lui Mr. Brown şi când încă se mai considera că e nedemn pentru doamne să conducă o maşină. De aceea, a trebuit să se mulţumească cu o informaţie teoretică şi timp de câteva luni nu l-a mai revăzut pe Mauricio Babilonia. Mai târziu, avea să-şi aducă aminte că în cursul acelei plimbări, frumuseţea lui bărbătească îi atrăsese atenţia, lăsând la o parte asprimea mâinilor lui, dar că după aceea a vorbit cu

Patricia Brown despre jena pe care o stârnise în ea siguranța lui cam trufaşă. În prima sâmbătă când s-a dus la cinematograf cu tatăl ei, îl revăzu pe Mauricio Babilonia îmbrăcat curat, şezând nu departe de locul unde se aflau ei, şi observă cât de mult se dezinteresa de film pentru a se întoarce şi a o privi, nu atât pentru a o vedea, cât pentru ca ea să observe că el o privea. Vulgaritatea acestui gest o indispuse pe Meme. La sfârşitul filmului, Mauricio Babilonia înaintă pentru a-l saluta pe Aureliano Segundo şi abia atunci află Meme că cei doi bărbați se cunoşteau deja, deoarece el lucrase la cea dintâi instalație electrică a lui Aureliano cel Trist şi se adresa tatălui ei ca unui superior. Această constatare risipi împotrivirea pe care o provocase la început în ea mândria lui extremă. N-au avut ocazia să se vadă între patru ochi, nici să schimbe alte vorbe decât un bună ziua sau un bună seara, până în noaptea când a visat că el o salva dintr-un naufragiu şi că ea nu încerca față de el un sentiment de recunoştință, ci dimpotrivă, o furie puternică. De parcă i-ar fi oferit ocazia pe care o aşteptase atât de mult, în timp ce Meme nu avea altă dorință decât să-l evite, şi nu numai pe el, Mauricio Babilonia, ci pe toți bărbații care se interesau de ea. De aceea a fost cuprinsă de atâta indignare atunci când, după visul ei, în loc să-l deteste, simți o necesitate irezistibilă de a-l vedea. Nerăbdarea ei se făcu din ce în ce mai mare în cursul săptămânii, iar sâmbătă dorința ei devenise atât de copleşitoare încât a trebuit să depună un efort imens pentru ca Mauricio Babilonia să nu remarce, în timp ce o saluta la cinematograf, că inima era gata să-i iasă pe gură. Ca orbită de o impresie confuză de plăcere şi de furie, îi întinse pentru prima oară mâna, şi abia în clipa aceea Mauricio Babilonia îndrăzni să i-o strângă într-a lui. Timp de o fracțiune de secundă, Meme se căi de pornirea pe care a avut-o, însă căința se transformă de îndată în satisfacție crudă, atunci când constată că mâna lui era la fel de jilavă şi înghețată ca a ei. În noaptea aceea a înțeles că nu va avea nici o clipă de odihnă atâta vreme cât nu-i va dovedi lui Mauricio Babilonia cât de deşartă era ambiția lui şi-şi trecu toată săptămâna roind în jurul acestei dorințe noi. Recurse la tot felul de vicleşuguri inutile pentru ca Patricia Brown să o trimită după automobil. Până la urmă s-a servit de roşcovanul american, care pe vremea aceea venise să-şi petreacă vacanța la Macondo şi, sub pretextul că se duce să examineze noile modele de automobile se lăsă condusă până la ateliere. Din clipa în care l-a revăzut, Meme încetă de a se mai amăgi şi înțelese că de fapt a ajuns să nu-şi mai poată stăpâni dorința de a rămâne singură cu Mauricio Babilonia, însă certitudinea că acesta a înțeles-o văzând-o venind, a scos-o din fire.

— Am venit să văd noile modele, zise Meme.

— Este un pretext bun, răspunse el.

Meme îşi dădu seama că avea să-şi ardă aripile la flacăra orgoliului lui şi căută cu disperare un mijloc de a-l umili. El nu-i lăsă însă timp. "N-ai nici o teamă, îi zise cu voce scăzută. Nu este pentru prima oară când o femeie înnebuneşte după un bărbat." Ea se simți atât de descumpănită, încât părăsi atelierul fără să mai privească noile modele şi-şi petrecu noaptea, de seara până dimineața, sucindu-se şi răsucindu-se în pat şi vărsând lacrimi de revoltă. Roşcovanul american, care începuse de fapt să o intereseze, îi făcea acum impresia unui prunc în faşă. Atunci observă fluturii galbeni care precedau toate aparițiile lui Mauricio Babilonia. Ea remarcase deja prezența lor, îndeosebi în atelierul mecanic, unde credea că-i atrage mirosul de vopsele. Uneori îi simțise fluturând pe deasupra capului lui în penumbra cinematografului. Dar atunci când Mauricio Babilonia începu să o urmărească ca o umbră pe care numai ea o putea identifica în mulțime, înțelese că fluturii aveau o oarecare legătură cu el. Mauricio Babilonia se afla întotdeauna în asistență la recitaluri, la cinematograf, la liturghie, şi ea nici nu avea nevoie să-l vadă pentru a-i descoperi prezența pe care i-o semnalau fluturii. Într-o zi, Aureliano Segundo se arătă atât de iritat din pricina acestor bătăi din aripi supărătoare, încât ea simți pofta bruscă de a-i dezvălui secretul, după cum îi promisese, însă instinctul o făcu să înțeleagă că de data aceasta el nu va râde ca de obicei: "Ce ar zice mama ta dacă ar şti?" Într-o zi, fiind ocupată cu tăiatul trandafirilor, Fernanda scoase un țipăt de spaimă şi o trase pe Meme de-o parte din locul unde se afla şi de unde frumoasa Remedios părăsise grădina pentru a se înălța la cer. Timp de o clipită, avusese impresia că minunea se va repeta cu fiica ei, din pricina unei bătăi neaşteptate de aripi care

o tulburase în lucrul ei. Erau fluturii. Meme îi văzu, zămisliți parcă spontan din lumină şi inima îi zvâcni. În aceeaşi clipă intră Mauricio Babilonia, purtând un pachet care nu era altceva, pretindea el, decât un cadou de la Patricia Brown. Meme roşi şi abia îşi înghiți saliva, suportă însă această lovitură şi reuşi chiar să arboreze un surâs firesc, rugându-l să binevoiască să depună pachetul pe balustradă, deoarece ea avea degetele pline cu pământ. Singurul lucru pe care-l remarcă Fernanda la acest bărbat pe care, după câteva luni avea să-l dea pe uşă afară, fără să-şi amintească să-l fi văzut vreodată, a fost chipul lui melancolic.

— Iată un bărbat foarte straniu, zise Fernanda. Citeşti pe chipul lui că nu va întârzia să moară.

Meme crezu că mama ei se afla încă sub efectul apariției fluturilor. După ce terminaseră cu tăiatul trandafirilor, îşi spălă mâinile şi duse pachetul în odaia ei pentru a-l deschide. Era un fel de jucărie chinezească, formată din cinci cutii care se îmbucau una în cealaltă, în ultima fiind un mic bilet mâzgălit penibil de cineva care abia putea scrie: *Ne vedem sâmbătă la cinematograf.* Imediat Meme rămase năucită la gândul că acea cutie rămăsese atâta vreme pe balustradă la cheremul curiozității Fernandei şi, deşi se simțea măgulită de îndrăzneala şi ingeniozitatea de care dăduse dovadă Mauricio Babilonia, se înduioşă de naivitatea cu care spera să-l vadă venind la întâlnire. Meme ştia deja că Aureliano Segundo era ocupat sâmbătă seara. Totuşi ardea de atâta nerăbdare, pe măsură ce trecea săptămâna, încât sâmbătă îl convinse pe tatăl ei să o lase să meargă singură la cinematograf şi să nu vină să o ia decât la sfârşitul reprezentației. Un fluture de noapte zburătăci deasupra capului ei tot timpul cât lămpile rămăseseră aprinse. Apoi s-a întâmplat ceea ce avea să se întâmple. De îndată ce s-au stins luminile, Mauricio Babilonia veni şi se aşeză alături de ea. Meme simți că se bălăceşte într-o mlaştină de spaime, din care nu o putea salva, aşa se întâmplase şi în visul ei, decât acel bărbat, mirosind a ulei de motor, pe care ea abia îl distingea în penumbră.

— Dacă n-ai fi venit, nu m-ai fi revăzut niciodată zise el.

Meme simți greutatea mâinii pe genunchiul ei şi ştiu că în clipa aceasta ajunseseră amândoi de partea cealaltă a spaimei.

— Ce-mi place la tine, îi răspunse ea surâzând, este că spui întotdeauna tocmai ceea ce n-ar trebui.

Devenise nebună după el. Îşi pierdu somnul şi pofta de mâncare şi se afundă atât de mult în singurătate încât însuşi tatăl ei devenise pentru ea stânjenitor. Inventă o rețea încurcată de întâlniri false cu scopul de a o înşela pe Fernanda, îşi pierdu din vedere prietenele şi calcă în picioare orice bună-creştere pentru a-l putea întâlni pe Mauricio Babilonia, la orice oră şi în orice loc. La început, asprimea manierelor lui o incomoda. Prima oară când s-au regăsit singuri, pe pajiştile pustii din spatele atelierului mecanic, el o atrase fără milă într-o astfel de joacă animalică încât ieşise extenuată. Îi trebui câtva timp ca să înțeleagă că şi aceasta era o formă de tandrețe, şi din ziua aceea îşi pierdu toată liniştea şi nu mai trăia decât pentru el, zăpăcită de dorința de a se scufunda în teribilul lui miros de ulei frecat cu leşie. Cu puțin timp înainte de moartea Amarantei, ea fu dintr-o dată reținută de o zonă de luciditate din interiorul nebuniei ei şi nesiguranța viitorului o făcu să se cutremure. Auzise atunci de o femeie care citea viitorul în cărți şi se duse să o viziteze în secret. Era Pilar Ternera. De îndată ce o văzu intrând, ghici motivele ascunse ale lui Meme. "Stai jos, îi zise ea. Nu am nevoie de cărți pentru a cunoaşte viitorul unui Buendía." Meme nu ştiu niciodată că această pithie centenară nu era altcineva decât străbunica ei. Nu ar fi crezut nici după ce i-a dezvăluit, cu un realism agresiv, că acest gen de exaltare amoroasă nu se potoleşte decât în pat, Mauricio Babilonia împărtăşea acest punct de vedere, însă Meme refuza să-i dea crezare, nevăzând aici decât o idee grosolană de lucrător. Ea credea, de altfel, că acest soi de dragoste nimiceşte cealaltă dragoste, deoarece era în firea oamenilor de a-şi alunga foamea o dată ce pofta le-a fost satisfăcută. Pilar Ternera nu numai că-i risipi eroarea, dar îi mai şi oferi vechiul pat de chingi, în care-l zămislise pe Arcadio, bunicul lui Meme, şi unde l-a zămislit apoi pe Aureliano José. În afară de aceasta, ea o învăță cum să împiedice o zămislire nedorită, prin evaporarea unor cataplasme cu muştar şi-i dădu diferite rețete de poțiuni, care în caz de neplăceri, izgoneau "chiar şi mus-

trările de conştiinţă". Această întrevedere o umplu pe Meme de acelaşi curaj pe care-l încercase în acea după-amiază când băuse peste măsură. Însă moartea Amarantei o obligă să-şi amâne hotărârea. În tot timpul cât au durat cele nouă nopți de priveghi, ea nu-l părăsi nici o clipă pe Mauricio Babilonia, pierdut în mijlocul mulțimii care invadase casa. A urmat apoi lunga perioadă a doliului şi izolarea obligatorie, şi au trebuit să rămână separați câtva timp. Aceste zile văzură domnind în ea atâta frământare lăuntrică, atâta nerăbdare imposibil de stăpânit şi atâtea dorințe arzătoare înăbuşite, încât din prima după-amiază când reuşi să iasă, Meme se duse direct la Pilar Ternera. Se dărui fără împotrivire lui Mauricio Babilonia, fără ruşine, fără să arate nici un formalism, cu un avânt atât de firesc şi cu o intuiție atât de savantă, încât oricare bărbat mai neîncrezător decât iubitul ei le-ar fi considerat nişte rezultate ale experienței. Se drăgostiră de două ori pe săptămână, timp de peste trei luni, ocrotiți de complicitatea inocentă a lui Aureliano Segundo care acredita, fără să se gândească la rău, alibiurile fiicei sale, numai pentru a o vedea scăpată de inflexibilitatea mamei sale. În seara când Fernanda îi surprinse la cinematograf, Aureliano Segundo se simți atât de copleşit de împovărarea conştiinței încât se duse să o vadă pe Meme în odaia în care o închisese Fernanda, încredințat că ea se va uşura față de el de toate tainele pe care nu i le destăinuise. Meme tăgădui însă totul. Avea un aer atât de sigur de ea, agățându-se atât de mult de însingurarea ei, încât Aureliano Segundo plecă cu impresia că nu mai există nici o legătură între ei, că prietenia şi complicitatea lor nu mai erau acum decât iluzii trecute. Se gândi să vorbească cu Mauricio Babilonia, crezând că autoritatea lui de fost patron îl va face să renunțe la proiectele lui, dar Petra Cotes îl convinse că acestea erau chestiuni care nu le priveau decât pe femei, şi aşa rămase să plutească pe apele nehotărârii, cu greu susținut de speranța că la sfârşitul închisorii necazurile fiicei sale vor înceta.

Meme nu arătă nici un semn de supărare. Dimpotrivă, din odaia alăturată, Ursula putea constata că are un somn liniştit, că îşi vedea în deplină linişte de ocupațiile ei, că-şi lua mâncarea regulat şi că-i pria. Singurul lucru care o intriga pe Ursula, după mai bine de două luni de pedeapsă, era că Meme nu făcea baie dimineața ca toată lumea, ci către orele şapte seara. Uneori, se gândea să o prevină să fie atentă la scorpioni, însă Meme se arăta atât de recalcitrantă, convinsă că ea a fost aceea care a denunțat-o, încât preferă să nu o tulbure cu vorbele ei nesăbuite de străbunică. Fluturii galbeni năpădeau casa o dată cu căderea serii. În fiecare seară, revenind din baie, Meme o găsea pe Fernanda disperată, masacrând fluturii cu pompa pentru insecticid. "Ce blestem, zicea ea. Toată viața mi s-a spus că fluturii de noapte aduc nenoroc." Într-o seară, în timp ce Meme mai era încă în baie, Fernanda intră din întâmplare în odaia ei, unde găsi o mulțime atât de mare de fluturi încât abia mai puteai respira. Apucă prima cârpă la îndemână pentru a-i izgoni şi inima îi îngheță de spaimă când făcu legătura între băile de noapte ale fiicei ei şi cataplasmele cu muştar care se rostogoliră pe pământ. Nu mai aşteptă clipa potrivită, aşa cum făcuse prima oară. A doua zi îl invită la dejun pe noul primar al satului, care cobora ca şi ea din podişurile înalte, şi-i ceru să pună o gardă de noapte în curtea din dos, deoarece avea impresia că i se fură găinile. În seara aceea, garda l-a doborât pe Mauricio Babilonia în timp ce scotea țiglele pentru a pătrunde în baie, unde îl aştepta Meme goală şi tremurând de dragoste, în mijlocul scorpionilor şi fluturilor, aşa cum îl aşteptase aproape în fiecare seară din ultimele luni. Un glonte înfipt în şira spinării îl țintui la pat pentru tot restul zilelor sale. A murit de bătrânețe, în singurătate, fără să se plângă, fără să protesteze, fără a se lăsa târât vreodată de indiscreție, chinuit de amintiri şi de fluturii galbeni care nu-i dădeau nici o clipă de răgaz şi surghiunit de societate ca găinar.

EVENIMENTELE CARE AVEAU să aducă lovitura de moarte la Macondo tocmai începeau să se precizeze când a fost adus în casă fiul lui Meme Buendía. Situația generală era atunci atât de nesigură, încât nimănui nu-i ardea de scandalurile particulare, astfel că Fernanda putu profita de acest climat favorabil pentru a ține copilul ascuns, ca şi cum n-ar

fi existat niciodată. Fusese silită să-l accepte, deoarece împrejurările în care i-a fost adus au făcut imposibil refuzul. A fost constrânsă să-l suporte împotriva voinței ei, pentru restul zilelor, din pricină că la ceasul decisiv n-a avut curajul să pună în aplicare ceea ce hotărâse în taină, să-l înece în baie. Îl închise în vechiul atelier al colonelului Aureliano Buendía. Reuşi s-o convingă pe Santa Sofia de la Piedád că ea l-a găsit plutind într-un coş pe râu. Ursula avea să moară fără să-i cunoască originea. Micuța Amaranta Ursula, care intră într-o zi în atelier tocmai când Fernanda hrănea copilul, a crezut şi ea în versiunea cu coşul plutitor. Aureliano Segundo, care se depărtase definitiv de soția lui din pricina modului absurd în care aceasta manevrase tragedia lui Meme, nu află despre existența nepotului său decât la trei ani după aducerea lui în casă, copilul profitând de o clipă de neatenție a Fernandei pentru a scăpa din captivitate şi a se arăta pe verandă timp de o fracțiune de secundă, complet gol, cu părul încâlcit, arborând un sex impresionant, asemănător excrescențelor cărnoase ale unui cioc de curcan, ca şi cum n-ar fi fost vorba de o ființă omenească ci de definiția enciclopedică a antropofagului.

Fernanda nu se aştepta la această farsă proastă a destinului ei incorigibil. Copilul a fost ca revenirea unei ruşini pe care crezuse că a izgonit-o definitiv din casă. Încă nu-l transportaseră pe Mauricio Babilonia cu şira spinării fracturată, şi Fernanda iscodise deja în cele mai mici amănunte un plan menit să spele orice urmă a ocării. Fără să ceară părerea soțului, îi făcu bagajele chiar a doua zi, puse într-o valijoară cele trei schimburi de care fiica putea să aibă nevoie, şi se duse să o caute în odaia ei cu o jumătate de oră înainte de sosirea trenului.

— Să mergem, Renata, zise ea.

Nu-i dădu nici o explicație. Meme, la rândul ei, nu aştepta şi nici nu dorea să-i dea vreuna. Nu numai că nu cunoştea destinația dar îi era chiar perfect egal să se vadă condusă la abator. Nu mai deschisese gura şi nu avea să mai rostească vreun cuvânt în toată viața ei, din clipa în care auzise împuşcătura în curtea din dos şi, totodată, urletul de durere al lui Mauricio Babilonia. Când mama îi porunci să iasă din odaie, nu-şi mai luă grija nici să se pieptene, nici să-şi spele obrazul şi se urcă în tren ca o somnambulă, fără să mai remarce fluturii galbeni care continuau să o însoțească peste tot. Fernanda n-a ştiut niciodată şi nici nu şi-a dat osteneala să verifice dacă tăcerea ei de piatră se datora unei determinări a voinței, sau dacă devenise incapabilă de a mai rosti un singur cuvânt sub lovitura tragediei. Meme abia dacă era conştientă de călătoria pe care o făcea prin vechea regiune fermecată. Nu văzu bananeriile interminabile şi umbroase de o parte şi de cealaltă a căii ferate. Nu văzu trecând casele albe ale străinilor, nici grădinile lor pustiite de praf şi căldură, nici femeile în şorturi şi cămăşi în dungi albastre care jucau cărți în pridvoare. Nu văzu carele trase de boi şi încărcate cu ciorchini pe drumurile colbuite. Nu văzu tinerele fete țopăind ca nişte peştişori în râurile transparente, lăsând călătorilor din tren regretul dureros după sânii lor magnifici, nici barăcile mizerabile şi bălțate ale lucrătorilor, printre care zburau fluturii galbeni ai lui Mauricio Babilonia, şi pe pragurile cărora se vedeau copii verzi şi slabi, şezând pe oală, şi femei gravide care strigau enormități la trecerea trenului. Această viziune fugitivă, din care-şi făcea o sărbătoare atunci când revenea de la colegiu, trecu prin inima lui Meme fără să o trezească din amorțire. Nu aruncă nici o privire pe fereastră, nici chiar după trecerea umidității arzătoare a plantațiilor şi după ce trenul traversase câmpul cu maci unde încă se mai înălța carcasa carbonizată a galionului spaniol, pentru a coborî apoi pe acelaşi mal cu aer diafan şi la marea înspumată şi murdară, unde cu mai bine de un secol mai înainte se spulberaseră iluziile lui José Arcadio Buendía. La orele cinci după-amiază, au ajuns la ultima stație a mlaştinii şi Meme, imitând-o pe Fernanda, coborî din tren. Urcară într-o trăsurică asemănătoare unui liliac enorm, tras de un cal astmatic, şi traversară oraşul pustiu, parcurgând străzi nesfârşite, roase de salitră, în care se auzeau exerciții la pian întru totul asemănătoare cu acelea pe care le auzea Fernanda în orele de siestă din adolescența ei. Se îmbarcară pe un vapor al navigației fluviale a cărui roată mare de lemn făcea un zgomot de incendiu şi ale cărui palete metalice se vedeau mâncate de rugină, sclipind ca gurile unui cuptor. Meme se închise în cabină. De două ori pe zi venea Fernanda să-i aducă o farfurie cu mâncare la pat şi de două ori pe zi trebuia să le ia înapoi fără ca ea să le fi atins, nu

pentru că Meme s-ar fi hotărât să moară de foame, ci pentru că însuşi mirosul mâncării o dezgusta şi stomacul ei refuza să primească chiar şi apa. Nici măcar ea nu ştia pe vremea aceea că fecunditatea ei dejucase cataplasmele de muştar, după cum nici Fernanda nu avea să o ştie decât după aproape un an, când i s-a adus copilul. În atmosfera sufocantă din cabină, îmbolnăvită din pricina vibraţiilor pereţilor metalici şi a mirosului insuportabil de noroi care se lipea de roata vaporului, Meme ajunse să piardă numărătoarea zilelor. A trecut multă vreme până când văzu ultimul fluture galben sfârtecat de aripile ventilatorului, şi admise ca pe un adevăr iremediabil faptul că Mauricio Babilonia e mort. Cu toate acestea, nu se lăsă biruită de resemnare. Nu încetă să se gândească la el în timpul penibilei traversări călare pe catâr prin podişul halucinant, unde se pierduse odinioară Aureliano Segundo în căutarea celei mai frumoase femei de pe faţa pământului, nici când trecură munţii pe potecile indienilor, spre a pătrunde în oraşul lugubru ale cărui uliţe pietroase şi prăpăstioase răsunau de glasul clopotelor metalice ale celor treizeci şi două de biserici. Au dormit în noaptea aceea în locuinţa colonială părăsită, pe scândurile pe care Fernanda le-a aşezat chiar pe solul unei odăi năpădite de buruieni, învelindu-se cu fâşii din perdelele pe care le smulseră de la ferestre şi care se fărâmiţau la fiecare mişcare a trupului. Meme înţelese unde se află văzându-l trecând, în spaima insomniei, pe gentilomul îmbrăcat în negru pe care l-au adus în casă într-un cufăr plumbuit, într-un îndepărtat ajun de Crăciun. A doua zi, după liturghie, Fernanda o conduse până la o clădire sinistră pe care Meme o recunoscuse imediat, amintindu-şi de modul în care mama ei avea obiceiul să evoce mănăstirea unde-şi primise educaţia de regină, şi de atunci înţelese că au sosit la capătul călătoriei. În timp ce Fernanda se întreţinea cu cineva în biroul învecinat, a trebuit să rămână într-un salon segmentat prin tablouri mari în ulei, înfăţişând arhiepiscopi din epoca colonială, tremurând de frig din cauza rochiei din etamină cu floricele negre pe care încă o mai purta şi a bocancilor ei aspri umflaţi de gheaţa podişurilor înalte. Stătea nemişcată în mijlocul salonului, gândindu-se la Mauricio Babilonia în razele de lumină galbenă ale vitrourilor, când ieşi din birou o novice de o rară frumuseţe, purtându-şi valijoara cu cele trei schimburi. Trecând pe lângă Meme, îi întinse mâna fără să se oprească.

— Să mergem, Renata, îi zise ea.

Meme o luă de mână şi se lăsă condusă. Fernanda o zări pentru ultima oară, căutând să-şi potrivească pasul cu cel al novicei, când se închise în urma ei grilajul de fier al mănăstirii. Se gândea tot la Mauricio Babilonia, la mirosul lui de ulei şi la fluturii care-l înconjurau, şi avea să continue să se gândească la el în toate zilele vieţii ei, până în acea dimineaţă îndepărtată de toamnă, când avea să moară de bătrâneţe, cu numele schimbat şi fără a mai fi rostit vreun cuvânt, într-un ospiciu tenebros din Cracovia.

Fernanda se reîntoarse la Macondo cu un tren apărat de poliţişti înarmaţi. În timpul călătoriei, observă nervozitatea călătorilor, pregătirile militare din satele traversate de linia căii ferate, acea rarefiere a aerului care însoţeşte certitudinea că este pe cale să se producă ceva grav, dar nu putu să afle nimic până la sosirea în Macondo, unde i se povesti că José Arcadio Segundo se pregătea să-i incite pe lucrătorii de la compania bananieră să intre în grevă. "Nu ne mai lipsea decât asta, îşi zise Fernanda. Un anarhist în familie." Greva izbucni după două săptămâni şi nu avu urmările dramatice de care se temeau. Lucrătorii cereau să nu mai fie siliţi să taie şi să îmbarce banane duminica şi această revendicare păru atât de legitimă, încât părintele Antonio Isabel însuşi pledă în favoarea ei, deoarece o găsea conformă cu legea lui Dumnezeu. Triumful acestei acţiuni, precum şi al altora care au urmat în cursul lunilor viitoare, îl scoase din anonimat pe José Arcadio Segundo, despre care se spunea de obicei că nu fusese bun la altceva decât să umple satul cu târfe franţuzoaice. Printr-o hotărâre tot atât de impulsivă ca aceea care-l făcuse să-şi vândă cocoşii de luptă cu scopul de a crea o companie de navigaţie extravagantă, renunţase acum la funcţiile sale de şef de echipă la compania bananieră pentru a trece de partea lucrătorilor. Foarte repede îl semnalară ca fiind agentul unei conspiraţii internaţionale, destinată să tulbure ordinea publică. Într-o noapte, în timp ce ieşea de la o întrunire secretă - toată săptămâna fusese întunecată de zvonuri sinistre - scăpă ca prin minune de cele patru focuri de revolver trase asupra lui de un necunoscut. În lunile următoare, atmosfera fu atât de

încordată, încât Ursula însăşi îşi dădu seama în tenebrele în care se retrăsese, şi avu impresia că retrăieşte acea epocă îndoielnică în care fiul ei Aureliano Buendía înghițea tabletele homeopatice ale subversiunii. Voi să vorbească cu José Arcadio Segundo pentru a-l încunoştiința despre acel precedent, însă Aureliano Segundo o informă că din noaptea atentatului nu i se mai ştia domiciliul.

— La fel ca Aureliano! exclamă Ursula. De parcă lumea s-ar învârti în loc.

Incertitudinea acelor zile nu o atinse deloc pe Fernanda. Aproape că nu mai avea legătură cu lumea din afară, de la cearta violentă pe care o avusese cu soțul ei pentru a fi hotărât soarta lui Meme fără consimțământul lui; Aureliano Segundo era hotărât să o elibereze pe fiica sa cu ajutorul poliției, dacă era nevoie, însă Fernanda îi arătă nişte hârtii dovedind că fiica ei intrase în mănăstire de bună voie. Meme le semnase, într-adevăr, după ce ajunsese de cealaltă parte a grilajului de fier, şi făcuse aceasta cu acelaşi dispreț cu care se lăsase condusă până acolo. Aureliano Segundo nu crezu niciodată în sinea lui în validitatea acestor dovezi, după cum nu a crezut niciodată că Mauricio Babilonia s-ar fi introdus în curte pentru a fura găini, totuşi aceste două pretexte îi serviră la liniştirea conştiinței sale, şi astfel s-a putut întoarce, fără remuşcări, la sânul Petrei Cotes, unde îşi reluă petrecerile zgomotoase şi chefurile fără perdea. Străină de neliniştea satului, surdă la prevestirile îngrozitoare ale Ursulei, Fernanda făcu ultimul pas în planul ei, aproape în întregime consumat. Scrise o scrisoare lungă fiului ei José Arcadio care urma să primească hirotonia clerului inferior, informându-l că sora lui, Renata, atinsă de frigurile galbene, şi-a dat sufletul în pacea Domnului. Apoi o încredință pe Amaranta Ursula grijei Santei Sofia de la Piedád şi se puse să facă ordine în corespondența ei cu medicii nevăzuți, tulburată de necazurile provocate de Meme. Primul lucru pe care-l făcu fu să fixeze data definitivă a intervenției telepatice care fusese amânată. Însă medicii nevăzuți îi răspunseră că nu era deloc prudent atâta timp cât va dura climatul de agitație socială de la Macondo. Era atât de nerăbdătoare şi atât de greşit informată, încât redactă altă scrisoare pentru a-i lămuri că nu există nimic care să semene cu acel pretins climat de agitație, ci că totul se datoreşte extravaganțelor unui cumnat, al cărui sindicalism nu e decât o simplă toană, aşa cum, altă dată, fuseseră luptele de cocoşi şi navigația. Nu se puseră încă de acord, când, într-o miercuri toridă, veni să toată la uşa casei o călugăriță bătrână, cu un coş atârnat de braț. Deschizându-i uşa, Santa Sofia de la Piedád crezu că e vorba de un cadou şi voi să o scape de coşul acoperit cu un şervețel fermecător din dantelă. Dar călugărița o opri, căci avea instrucțiuni să-l predea personal şi cu cea mai mare discreție, donei Fernanda del Carpio de Buendía. Era fiul lui Meme. Fostul duhovnic al Fernandei îi explica printr-o scrisoare că se născuse cu două luni mai înainte şi că şi-au îngăduit să-l boteze cu numele de Aureliano, ca pe bunicul lui, deoarece mama fiind invitată să-şi împărtăşească dorințele, nu-şi descleştase dinții. Fernanda se răzvrăti în sinea ei împotriva acestei farse urâte a destinului, dar avu destulă putere să nu lase să apară nimic în fața călugăriței.

— Vom spune că l-am găsit plutind în acest coş, zise ea surâzând.

— Nimeni nu va crede povestea aceasta, răspunse călugărița.

— Dacă toți au crezut povestea din Sfânta Scriptură, replică Fernanda, nu văd pentru ce nu m-ar crede şi pe mine.

Călugărița prânzi în casă aşteptând trecerea trenului care avea să o aducă înapoi, şi, discretă cum i se ceruse să fie, nu făcu nici o aluzie la copil, însă Fernanda continua să vadă în ea o mărturie indezirabilă a ruşinii şi regretă că s-a pierdut obiceiul medieval de a-i ştrangula pe toți aducătorii de veşti proaste. Hotărî atunci să înece copilul în cadă, de îndată ce va fi plecat călugărița, n-avu însă inima să-şi execute planul şi preferă să aştepte cu răbdare ca bunătatea nemărginită a lui Dumnezeu să o elibereze de această povară supărătoare.

Noul Aureliano împlinise un an atunci când tensiunea populară explodă brusc, fără nici o prevenire. José Arcadio Segundo şi alți conducători sindicali, care rămăseseră până atunci în ilegalitate, reapărură pe neaşteptate la sfârşitul săptămânii şi dezlănțuiră manifestații în satele din regiunea bananieră. Poliția se mulțumi să mențină ordinea. Dar în noaptea spre luni i-au scos pe şefii sindicali din casele lor şi i-au trimis la închisoarea din

capitala provinciei cu fiare de câte cinci kilograme la picioare. Între aceştia se numărau José Arcadio Segundo şi Laurenzo Gavilán, colonel al revoluției mexicane exilat în Macondo, şi care spunea că a fost martor la comportarea eroică a tovarăşului său, Artemio Cruz. Cu toate acestea, după mai puțin de trei luni erau din nou în libertate, guvernul şi compania bananieră neputând cădea de acord pe a cui socoteală avea să le asigure subzistența în închisoare. De data aceasta, nemulțumirea lucrătorilor se datora insalubrității locuințelor, escrocheriilor din serviciile medicale şi condițiilor inechitabile în care erau puşi să lucreze. Pe de altă parte, pretindeau că nu erau plătiți în bani peşin, ci cu bonuri care nu serveau decât la cumpăratul şuncii de Virginia din magazinele companiei bananiere. José Arcadio Segundo a fost închis pentru că dezvăluise că acest sistem al bonurilor nu era decât un mijloc, pentru companie, de a-şi finanța vasele fructiere, care ar fi fost silite să se întoarcă goale de la New Orleans până în porturile de îmbarcare a bananelor, dacă n-ar fi trebuit să aprovizioneze magazinele. Celelalte plângeri erau de notorietate publică. Medicii companiei nu-i examinau pe bolnavi, ci îi puneau să se aşeze în şir indian în fața dispensarelor, iar o infirmieră le punea pe limbă câte o tabletă de culoare roz, indiferent dacă erau atinşi de paludism, de blenoragie sau de constipație. Această terapeutică se generalizase atât de mult încât copiii se strecurau de mai multe ori în acelaşi şir şi, în loc de a înghiți tabletele, le duceau acasă pentru a marca numerele câştigătoare la jocul de loto. Lucrătorii companiei erau îngrămădiți în cabane nenorocite. Inginerii, în loc să amenajeze latrine, aduceau în tabără, de Crăciun, un fel de W.C. mobil pentru grupuri de câte cincizeci de persoane, şi se făceau demonstrații publice cu privire la folosirea acestuia pentru a-l păstra în bună stare cât mai mult timp posibil. Avocații senili, îmbrăcați în, negru, care veniseră altă dată să-l asalteze pe colonelul Aureliano Buendía şi care acum erau autorizați cu puteri din partea companiei bananiere, nimiceau toate aceste acuzații cu ajutorul unor expediente care păreau de domeniul magiei. După ce lucrătorii au redactat un caiet plin cu doleanțe unanim aprobate, pierdură multă vreme căutând zadarnic să-l prezinte oficialilor companiei bananiere. De îndată ce cunoscu acordul la care au ajuns, Mr. Brown puse să se ataşeze la tren luxosul său vagon de sticlă şi dispăru din Macondo împreună cu reprezentanții cei mai de vază ai întreprinderii sale. Cu toate acestea, câțiva lucrători îl descoperiră - pe unul dintre ei în sâmbăta următoare, într-un bordel, şi-l puseră să semneze un exemplar din caietul cu doleanțe, în timp ce era în pielea goală cu femeia care acceptase să-l atragă în această cursă. Avocații, cu mutrele lor de înmormântare, au dovedit la tribunal că acest individ nu avea nici o legătură cu compania şi, pentru ca nimeni să nu se mai îndoiască de argumentele lor, puseră să-l aresteze ca uzurpator. Mai târziu, Mr. Brown a fost surprins călătorind incognito într-un vagon de clasa a treia şi-l puseră să semneze alt exemplar din caietul cu doleanțe. A doua zi, se prezentă în fața judecătorilor cu părul vopsit în negru şi vorbind curgător spaniola. Avocații au dovedit că acesta nu era Mr. Jack Brown, superintendentul companiei bananiere, născut în Prattville, Alabama, ci un negustor nevinovat de plante medicinale, născut în Macondo, unde a şi fost botezat cu numele de Dagoberto Fonseca. După puțină vreme, în fața unei noi tentative a lucrătorilor, avocații puseră să se afişeze în câteva locuri publice certificatul de deces al lui Mr. Brown, autentificat de mai mulți consuli şi ataşați de ambasade, prin care se adeverea că în nouă iunie trecut a fost găsit la Chicago, zdrobit de o maşină a pompierilor. Sătui de acest delir hermeneutic, lucrătorii renunțară să se mai adreseze autorităților din Macondo şi merseră cu doleanțele lor până la tribunalele supreme. Acolo, iluzioniştii dreptului dovediră că reclamațiile lor nu aveau nici o valoare pentru simplul motiv că compania bananieră nu avea, n-a avut niciodată şi nu va avea niciodată lucrători în serviciul ei, ci că se mărginea să-i recruteze ocazional şi în chip cu totul temporar. Aşa au fost risipite poveştile cu şunca de Virginia, cu tabletele miraculoase şi cu closetele de la Crăciun şi s-a stabilit prin hotărâre judecătorească, înainte de a se proclama oficial, că lucrătorii nici nu există.

A izbucnit greva generală. Culturile au fost abandonate, fructele se stricară pe crengi, iar convoaiele celor o sută douăzeci de vagoane au fost imobilizate pe şine. Satele se umplură cu lucrători fără slujbă. Strada Turcilor îşi redobândi toată strălucirea în acea sâmbătă prelungită şi, în sala de biliard de la hotelul lui Iacob a fost nevoie să se organizeze

un serviciu neîntrerupt. Acolo se afla José Arcadio Segundo în ziua când s-a anunțat că armata fusese însărcinată cu restabilirea ordinei publice. Deşi nu era omul presimțirilor această veste a fost pentru el ca o anunțare a morții pe care o aştepta din acea dimineață îndepărtată când colonelul Gerineldo Márquez îi permise să asiste la o execuție. Acest semn rău nu-i alteră însă solemnitatea. Execută lovitura pe care o meditase şi nu-şi greşi combinația. După puțin timp, focul alimentat de bătăile tobei, de sunetul goarnei, țipetele şi îmbulzeala precipitată a oamenilor îi indicară că s-a terminat nu numai partida lui de biliard, ci şi acea partidă mută şi solitară pe care o juca cu sine însuşi din acea dimineață a execuției. Ieşi în stradă şi-i zări. Erau trei regimente al căror marş, în ritmul tobelor de galeră, făcea să se cutremure pământul. Răsuflarea lor de balaur cu multe capete umplu văzduhul limpede al amiezii cu o duhoare pestilențială. Erau mici, masivi, bestiali. Asudau ca nişte cai, aveau miros de carne macerată de soare şi aerul întrepid, impenetrabil şi taciturn, al oamenilor din podişurile înalte. Deşi le-a trebuit peste o oră pentru a defila de la primul până la ultimul, ai fi putut crede că nu era vorba decât de câteva escadroane învârtindu-se în cerc, pentru că toți erau la fel, fii ai aceleiaşi mame, suportând cu acelaşi aer abrutizat povara ranițelor şi bidoanelor soldățeşti, ruşinea puştilor lor cu baioneta pusă, ulcerul ascultării oarbe şi al sensului onoarei lor. Din patul tenebrelor ei Ursula îi auzi trecând şi-şi ridică mâna încrucişându-şi două degete a piază-rea. Santa Sofia de la Piedád reveni o clipă la viață, aplecată asupra pânzei brodate pe care terminase să o calce, şi se gândi la fiul ei, José Arcadio Segundo, care privea cum defilează ultimii soldați prin fața porții hotelului lui Iacob, fără să-i tresară vreun muşchi al obrazului.

Legea marțială îngăduia armatei să joace un rol de arbitru în acest conflict, însă nu se făcu nici o tentativă de împăcare. După ce defilară în întregul Macondo, soldații îşi rânduiră puştile, tăiară şi încărcară bananele şi porniră din nou trenurile. Lucrătorii care până atunci se mulțumiseră să aştepte, se retraseră în păduri, înarmați doar cu cuțitele care erau uneltele lor de lucru şi începură să saboteze acest sabotaj. Incendiară domeniile şi depozitele, distruseră căile ferate pentru a împiedica circulația trenurilor care începuseră să-şi facă drum cu focuri de mitralieră şi tăiară firele telegrafului şi telefoanelor. Pâraiele se umplură de sânge.

Mr. Brown, care era sănătos şi bine în fortul electrificat, a fost evacuat din Macondo împreună cu familia sa şi cu cele ale altor compatrioți de ai săi şi condus la loc sigur sub protecția armatei. Situația amenința să degenereze într-un război civil pe cât de sângeros, pe atât de inegal, atunci când autoritățile adresară tuturor lucrătorilor apelul de a se aduna la Macondo. Apelul anunța pentru vinerea următoare sosirea comandantului civil şi militar al provinciei, dispus să medieze în conflict.

José Arcadio Segundo se afla în mulțimea care se masase în fața gării în zorii zilei de vineri. Participase la o reuniune a conducătorilor sindicali şi fusese însărcinat, împreună cu colonelul Gavilán, să se amestece în mulțime şi să o călăuzească după împrejurări. Nu se simțea în largul lui şi frământa în cerul gurii o pastă cu gust de salitră din clipa când remarcase cuiburile de mitraliere dispuse de armată în jurul micii piețe, şi piesele de artilerie, destinate să apere, în dosul sârmelor ghimpate, cetatea companiei bananiere. Către amiază, aşteptând un tren care nu mai venea, peste trei mii de oameni, între care erau lucrători, femei şi copii, nu mai găsiră locuri pe esplanada din fața gării şi se îmbulzeau în străzile învecinate pe care armata le blocă cu ajutorul şirurilor de mitraliere. Mai mult decât al unei ceremonii de primire, aspectul era al unui bâlci plin de animație veselă. Fuseseră mutate aici standurile negustorilor de fripturi şi chioşcurile cu băuturi din strada Turcilor, şi oamenii suportau cu foarte bună dispoziție plictiseala aşteptării şi soarele arzător. Cu puțin timp înainte de orele trei, se răspândi zvonul că trenul oficial nu va sosi decât a doua zi. Mulțimii obosite îi scăpă un oftat de descurajare. Atunci, un locotenent al armatei se sui pe acoperişul gării, unde se aflau patru cuiburi de mitraliere ațintite asupra mulțimii, şi se auzi semnalul prin care se cerea să se facă linişte. Lângă José Arcadio Segundo se afla o femeie foarte grasă, desculță, însoțită de doi copii, care puteau să aibă patru şi şapte ani. Îl luă în brațe pe cel mai mic şi-i ceru lui José Arcadio Segundo, deşi nu-l cunoştea, să-l ridice pe al doilea, ca să audă mai bine ce avea să se spună. José Arcadio Segundo îl luă pe copil călare

pe umerii săi. Cu mulți ani mai târziu, copilul avea să povestească, fără să-l creadă nimeni, cum l-a văzut pe locotenent, cu o pâlnie de gramofon în lipsă de difuzor, dând citire Decretului Nr. 4 al Comandantului Civil şi Militar al provinciei. Decretul fusese semnat de generalul Carlos Cortes Vargas şi de secretarul său, maiorul Enrico García Isaza şi, de-a lungul a trei articole de optzeci de cuvinte, îi declara pe grevişti *bandă de răufăcători* şi împuternicea armata să-i doboare pe loc.

După citirea decretului, în mijlocul protestelor asurzitoare, un căpitan luă locul locotenentului pe acoperişul gării şi cu pâlnia gramofonului, făcu un semn că vrea să vorbească. Mulțimea se linişti din nou.

— Doamnelor şi domnilor, zise căpitanul cu voce slabă, înceată şi puțin obosită, aveți cinci minute pentru a părăsi terenul.

Fluierăturile şi strigătele repetate acoperiră sunetul trompetei care anunța începerea acestui termen. Nimeni nu se mişcă.

— Cele cinci minute s-au scurs, reluă căpitanul pe acelaşi ton. Încă un minut şi se va trage.

José Arcadio Segundo, în sudori de gheață, descărcă copilul pe care-l ținea pe umeri şi-l dădu femeii. "Aceşti ticăloşi sunt în stare să tragă", murmură ea. José Arcadio Segundo nu mai avu timp să răspundă deoarece în aceeaşi clipă recunoscu glasul răguşit al colonelului Gavilán, care se făcea ecoul cuvintelor femeii. Amețit de încordarea mulțimii, de densitatea minunată a tăcerii ei, şi convins încă o dată că nimic nu va face să se mişte această mulțime împietrită de fascinația morții, José Arcadio Segundo se ridică în vârful picioarelor, pe deasupra capetelor care erau înaintea lui şi, pentru prima oară în viață, ridică glasul.

— Bandă de codoşi! strigă el. Vi se face cadou minutul care vă trebuie!

Abia scoase acest strigăt, că se şi produse ceva ce nu stârni în el spaimă, ci un fel de halucinație. Căpitanul dădu ordin să se tragă şi patrusprezece cuiburi de mitraliere răspunseră imediat. Însă totul avea aerul unei operete. S-ar fi putut spune că mitralierele erau încărcate cu muniție oarbă de focuri de artificii, căci dacă se auzea pocnetul lor gâfâitor, dacă se zăreau exploziile lor incandescente, nu se observa nici cea mai slabă reacție, nici o voce, nici măcar un suspin în această mulțime compactă care părea sudată printr-o invulnerabilitate neaşteptată. Deodată, de lângă gară, se auzi un țipăt de moarte şi farmecul se frânse brutal: "Ah, mamă!" O răbufnire seismică, o gâlgâire vulcanică, un răcnet de cataclism izbucniră în mijlocul mulțimii cu o putere de propagare extraordinară. José Arcadio Segundo abia mai avu timp să ridice copilul în timp ce mama şi celălalt copil fuseseră înghițiți de mulțimea risipită de panică.

Cu mulți ani mai târziu, copilul avea să mai povestească însă, deşi vecinii lui aveau să-l considere un moşneag țicnit, cum José Arcadio Segundo îl ridicase deasupra capului lui şi se lăsase dus, aproape în văzduh, ca plutind peste teroarea mulțimii, în direcția unei străzi învecinate. Poziția privilegiată a copilului îi îngăduia să vadă, în aceeaşi clipă, masa stârnită care era gata să ajungă la colțul străzii şi şirul mitralierelor care au deschis focul. Mai multe glasuri urlară în acelaşi timp.

— Culcați-vă la pământ! Culcați-vă la pământ!

Primele rânduri o făcuseră deja, secerate de rafalele mitralierelor. Supraviețuitorii, în loc să se culce la pământ, voiră să revină în piațetă şi atunci panica, asemenea loviturii unei cozi de balaur, îi zvârli într-un val compact care se ciocni de celălalt val compact ce venea în sens invers, împins de o altă lovitură de coadă de balaur, dinspre strada opusă, de unde alte mitraliere trăgeau şi ele fără încetare. Fură încolțiți în acest ungher, prinşi într-un vârtej uriaş, care încetul cu încetul fu redus la epicentrul său, pe măsură ce marginea circulară era secerată sistematic, aşa cum se curăță o ceapă, cu foarfecele insațioase şi bine reglate ale mitraliei. Copilul observă o femeie îngenuncheată, cu brațele încrucişate, într-un spațiu gol, ferit misterios de împuşcături. În locul acesta îl aşeză José Arcadio Segundo în clipa în care se prăbuşi, cu obrazul în sânge, înainte ca gloata gigantică să vină să mături în întregime acel spațiu gol, cu femeia îngenuncheată, cu lumina cerului uscat de secetă, cu acea lume ticăloasă în care Ursula Ignarán vânduse atâtea şi atâtea animale mici din zahăr ars.

Când îşi reveni, José Arcadio Segundo era întins pe spate în întuneric. Îşi dădu seama că înainta într-un tren interminabil şi liniştit, că părul i se lipise de sângele închegat şi că-l dor toate oasele. Simți o poftă irezistibilă de a dormi. Pregătindu-se să se cufunde într-un somn de multe ceasuri, eliberat de teroare şi de groază, se întoarse pe partea care-i producea mai puține dureri, şi abia atunci îşi dădu seama că zăcea peste oameni morți. În afară de culoarul central, nu mai era nici un spațiu liber în tot vagonul. Trecuseră, pesemne, multe ceasuri de la masacru, deoarece cadavrele aveau aceeaşi temperatură ca şi ipsosul toamna, consistența lui de spumă împietrită, iar acei care-i încărcaseră în vagon avuseseră timp să-i aşeze în rând şi în sens potrivit, aşa cum se transportau ciorchinii de banane. Încercând să scape de acest coşmar, José Arcadio Segundo se târî din vagon în vagon în sensul mersului trenului, şi, la lumina fulgerelor care se aprindeau brusc printre scândurile de lemn, la trecerea prin satele adormite, vedea numai bărbați morți, femei moarte şi copii morți, pe care-i duceau să-i arunce în mare, ca bananele de rebut. Nu putu recunoaşte decât o femeie care vindea răcoritoare în piață, precum şi pe colonelul Gavilán care încă mai ținea, înfăşurat în jurul mâinii, centironul cu cataramă de argint din Morelia, cu ajutorul căruia încercase să-şi croiască drum în înghesuiala generală. După ce ajunse în primul vagon, făcu un salt în întuneric şi rămase întins în şanț până ce trecu convoiul. Era cel mai lung pe care-l văzuse vreodată, aproape două sute de vagoane de marfă, cu câte o locomotivă la ambele capete şi o a treia la mijloc. Nu avea nici un felinar, nici măcar luminile de poziție roşii şi verzi, şi aluneca într-o repeziciune nocturnă şi tăcută. Pe acoperişul vagoanelor se puteau vedea formele confuze şi întunecoase ale soldaților cu mitralierele lor încărcate.

După miezul nopții căzu o ploaie torențială. José Arcadio Segundo nu ştia unde sărise, dar ştia că, mergând în sensul opus celui al trenului, va ajunge la Macondo. După peste trei ore de mers, ud până la piele, cu o durere de cap groaznică, putu distinge primele case în lumina dimineții. Atras de mirosul de cafea, intră într-o bucătărie unde era o femeie, cu un copil în brațe aplecată deasupra cuptorului.

— Bună ziua, îi zise el, sfârşit de puteri. Mă numesc Buendía, José Arcadio Segundo.

Îşi rosti numele întreg, separând silabele pentru a se convinge singur că mai este în viață. Procedă bine, deoarece femeia, văzând în pragul uşii această siluetă murdară şi sinistră, cu capul şi hainele pline de sânge, atinsă de solemnitatea morții, crezu că e o vedenie. Îl cunoştea. Îi aduse o pătură cu care să se acopere în timp ce hainele i se vor zvânta deasupra vetrei, îi încălzi apă ca să-şi spele rana, care nu era decât o uşoară zgârietură, şi-i dădu o pânză curată să-şi bandajeze capul. Îi servi apoi o ceaşcă de cafea fără zahăr, cum i se spusese că beau cei din neamul Buendía, iar el îşi întinse hainele lângă foc.

José Arcadio Segundo nu vorbi decât după ce terminase să-şi bea cafeaua.

— Trebuie să fi fost cel puțin trei mii, murmură el...

— Cine?

— Cei morți, explică el. Trebuie să fi fost toți cei care se aflau la gară.

Femeia îl privi cu milă. "N-au fost morți pe aici, îi zise ea. De pe vremea unchiului tău, colonelul, nu s-a mai întâmplat nimic la Macondo". În trei bucătării pe unde se opri José Arcadio Segundo înainte de a ajunge acasă, i se repetă acelaşi lucru: "Nu au fost morți". Trecu prin piațeta gării, văzu mesele la care se mâncau fripturile, îngrămădite una peste alta, dar nici acolo numai găsi nici o urmă de măcel. Străzile erau pustii în ploaia persistentă şi casele rămăseseră închise, lipsite de aparența unei vieți interioare. Singurul semn omenesc a fost sunetul clopotelor care-i chema pe oameni la liturghie. Bătu la uşa colonelului Gavilán. O femeie gravidă, pe care o întâlnise de mai multe ori, îi trânti uşa în nas. "A plecat, îi zise ea, cu un aer înspăimântat. S-a întors în țara lui". Intrarea principală a fortului înconjurat cu sârmă ghimpată era păzită, ca de obicei, de doi polițişti locali care păreau nişte statui în ploaie, cu căştile şi cu pelerinele lor. În ulicioara lor dosnică, negrii antilieni cântau în cor psalmii de sâmbătă. José Arcadio Segundo sări peste gardul curții şi intră în casă prin bucătărie. Santa Sofia de la Piedád abia îşi ridică vocea; "Să nu te vadă Fernanda, îi zise ea. S-a sculat acum câteva clipe". Ca şi cum s-ar fi conformat unei înțelegeri implicite, îl conduse pe fiul ei la *odaia cu oale,* îi pregăti patul şubrezit al lui

Melchiade şi, către orele două după-amiază, în timp ce Fernanda îşi făcea siesta, îi trecu pe fereastră o farfurie cu mâncare.

Aureliano Segundo dormise în casă, unde îl apucase ploaia, şi către orele trei după-amiază încă mai aştepta ca aceasta să se oprească. Informat în taină de Santa Sofia de la Piedád, îl vizită atunci pe fratele său în odaia lui Melchiade. Nici el nu voi să creadă în povestea cu masacrul nici în coşmarul cu trenul încărcat cu morți care pleca spre mare. Spre seară se citise o adresă specială către țară pentru a-i informa pe oameni că lucrătorii se supuseră ordinului de a evacua gara şi s-au întors acasă în cortegii paşnice. Acest anunț mai spunea că conducătorii sindicali, cu un înalt simț patriotic, îşi reduseseră revendicările la două puncte: reformarea serviciilor medicale şi construirea de latrine la locuințe. Mai târziu, populația a fost informată că, de îndată ce şefii militari au obținut acordul lucrătorilor, s-au grăbit să-i comunice lui Mr. Brown, care nu se mulțumi numai să accepte noile condiții, dar se şi oferi să plătească trei zile de petreceri publice pentru a sărbători sfârşitul conflictului. Numai că, atunci când militarii l-au întrebat pentru ce dată se poate anunța semnarea acordului, el privi prin fereastră spre cerul brăzdat de fulgere şi făcu un gest evaziv.

— Va fi când va înceta ploaia, zise el. Cât timp plouă, se suspendă toate activitățile noastre.

Nu mai plouase de trei luni şi erau în plină epocă de secetă. Dar abia îşi împărtăşi Mr. Brown hotărârea sa, că se şi revărsă peste toată zona bananieră ploaia torențială care îl surprinse pe José Arcadio Segundo în drum spre Macondo. După o săptămână încă mai ploua. Versiunea oficială, repetată şi pisată de mii de ori în toată țara prin toate mijloacele de informare de care dispunea guvernul, reuşi să se impună: nu au fost morți, lucrătorii satisfăcuți s-au întors acasă cu familiile lor, iar compania bananieră şi-a suspendat activitățile până la încetarea ploilor. Legea marțială se menținea în vigoare, pentru cazul în care se va dovedi necesar să se ia măsuri de urgență împotriva calamității nesfârşitelor ploi torențiale, însă trupele erau încartiruite. În timpul zilei, soldații cutreierau prin torentele străzilor, cu pantalonii sumeşi până sub genunchi, jucându-se cu copiii de-a naufragiul. În timpul nopții, după semnalul stingerii, spărgeau uşile prin lovituri cu patul puştii, îi scoteau din pat pe cei suspecți şi-i îmbarcau pentru o călătorie fără întoarcere. Era vorba tot de căutarea şi stârpirea răufăcătorilor, asasinilor, incendiatorilor şi altor rebeli din Decretul cu Numărul Patru, însă militarii refuzau să recunoască aceasta chiar şi față de părinții victimelor lor care veneau şi invadau biroul statului major în aflarea de veşti. "Ați visat cu siguranță, stăruiau ofițerii. La Macondo nu s-a întâmplat nimic, nu se întâmplă nimic şi nu se va întâmplă niciodată nimic. Satul acesta este un sat fericit". Aşa s-a terminat exterminarea responsabililor sindicali.

Singurul şi unicul supraviețuitor era José Arcadio Segundo. Într-o noapte din februarie, se auziră la uşă loviturile de neconfundat date cu patul puştii. Aureliano Segundo care aştepta mereu să înceteze ploaia pentru a putea pleca, deschise la şase soldați comandați de un ofițer. Uzi de ploaie, fără să spună un cuvânt, scotociră casa, cameră după cameră, dulap după dulap, de la intrare şi până la hambar. Ursula se trezi când aprinseră lumina în camera ei şi tot timpul cât dură percheziția, nu-i scăpă nici un suspin, dar îşi păstră degetele încrucişate, îndreptate către soldați şi urmărindu-i în mersul lor încolo şi încoace. Santa Sofia de la Piedád reuşi să-l prevină pe José Arcadio Segundo care dormea în odaia lui Melchiade, dar el înțelese că era prea târziu ca să mai încerce să fugă. Santa Sofia de la Piedád închise atunci uşa iar el îşi îmbrăcă cămaşa şi încălță pantofii şi se aşeză pe patul de campanie aşteptându-i să vină. În clipa aceea scotoceau atelierul de aurărie. După ce au deschis lacătul, ofițerul lumină repede odaia cu lanterna sa, timp cât să observe masa de lucru şi vitrina cu flacoanele de acizi şi cu instrumentele care se aflau tot pe locul unde le lăsase proprietarul lor, şi păru să înțeleagă că în odaia aceea nu locuia nimeni. Totuşi îl iscodi pe Aureliano Segundo dacă era aurar şi acesta îi explică că se găsesc în atelierul colonelului Aureliano Buendía. "Aşa", zise ofițerul şi făcu lumină pentru a efectua "o percheziție atât de minuțioasă încât nu le putură scăpa cei optsprezece peştişori de aur care nu fuseseră retopiți, ascunşi în dosul şirurilor de flacoane în tipsia lor de tablă. Ofițerul

îi examină unul după altul şi din clipa aceea se umaniză cu totul. "Cu îngăduința dumneavoastră m-aş bucura să iau unul, zise el. Era o vreme când acesta ora un semn de recunoaştere a subversiunii, acuma însă a devenit o relicvă". Era tânăr, aproape un adolescent, fără cea mai mică urmă de timiditate şi înzestrat cu o simpatie naturală care până atunci trecuse neobservată. Aureliano Segundo îi dărui peştişorul. Ofițerul îl strecură în buzunar, cu ochii strălucind ca la un copil, şi-i lăsă pe ceilalți în tipsie pentru a-i pune la locul unde-i găsise.

— Este o amintire neprețuită, zise el. Colonelul Aureliano Buendía a fost unul dintre oamenii cei mai mari ai istoriei noastre.

Această bruscă umanizare nu-i schimbă însă nicidecum atitudinea profesională. În fața odăii lui Melchiade, care fusese din nou încuiată cu lacătul, Santa Sofia de la Piedád făcu o ultimă încercare: "A trecut mai bine de un secol de când nu mai locuieşte nimeni în odaia aceasta", zise ea. Ofițerul puse să o deschidă, o parcurse cu fascicolul lanternei; Aureliano Segundo şi Santa Sofia de la Piedád zăriră ochii de maur ai lui José Arcadio Segundo în clipa în care chipul lui fu luminat de lanternă şi atunci înțeleseră că în clipa aceea luase sfârşit o spaimă şi începea alta, care nu-şi va găsi potolire decât în resemnare. Dar ofițerul continuă să inspecteze odaia cu ajutorul lanternei şi nu arătă nici cel mai mic semn de interes până când descoperi cele şaizeci şi două de oale de noapte, aşezate una peste alta în dulapuri. Făcu atunci lumină. José Arcadio Segundo şedea pe marginea patului de campanie, gata de plecare, mai solemn şi mai visător ca oricând. În fund se înşirau etajerele cu cărțile descusute, cu sulurile de pergament şi masa de lucru, curată şi bine rânduită, cu cerneala încă proaspătă în călimări. În aer era aceeaşi puritate, aceeaşi limpezime, acelaşi privilegiu față de praf şi distrugere pe care-l cunoscuse Aureliano Segundo în copilăria sa şi pe care numai colonelul Aureliano Buendía nu l-a putut observa. Însă ofițerul nu se interesă decât de oalele de noapte.

— Câte persoane trăiesc sub acoperişul acesta? întrebă el.

— Cinci.

Ofițerul rămase fireşte fără să înțeleagă. Privirea i se opri asupra zonei în care Aureliano Segundo şi Santa Sofia de la Piedád continuau să-l vadă pe José Arcadio Segundo, iar acesta din urmă îşi dădu seama şi el că ofițerul îl fixa fără să-l vadă. Apoi stinse lumina şi închise uşa după el. Auzindu-l vorbindu-le soldaților, Aureliano Segundo înțelese că tânărul militar văzuse odaia cu aceiaşi ochi ca şi, odinioară, colonelul Aureliano Buendía.

— Este adevărat că nimeni nu a mai locuit în această odaie de cel puțin un secol, le spuse ofițerul soldaților. Trebuie să se fi prăsit chiar şi şerpi.

După ce uşa se închise la loc, José Arcadio Segundo avu certitudinea că războiul său se terminase. Cu mulți ani înainte, colonelul Aureliano Buendía îi vorbise despre vraja războiului şi încercase să i-o dovedească prin nenumărate exemple luate din propria sa experiență. Îl crezuse. Dar în noaptea aceasta, când militarii îl priviseră fără să-l vadă în timp ce el se gândea la încordarea din ultimele luni, la mizeria din închisoare, la panica din gară, la trenul încărcat cu morți, José Arcadio Segundo ajunse la concluzia că ruda sa, colonelul Aureliano Buendía nu fusese decât un cabotin sau un imbecil. Nu înțelegea de ce i-au trebuit atâtea cuvinte pentru a-i explica ce simți în război, când un singur cuvânt putea să fie de ajuns: frică. În odaia lui Melchiade, în schimb, ocrotit de lumina supranaturală, de zgomotul ploii, de senzația de a fi invizibil, găsi linişte pe care nu o cunoscuse nici o singură clipă din viața sa de până atunci, şi singura teamă care mai stăruia în el era cea de a nu fi îngropat de viu. Se destăinui Santei Sofia de la Piedád, care-i aducea mâncarea în fiecare zi, iar ea îi făgădui că va face totul pentru a rămâne în viață până peste puterile ei, pentru a se asigura că nu va fi îngropat decât mort. Eliberat de orice teamă, José Arcadio Segundo se consacră atunci cititului şi recititului pergamentelor lui Melchiade, având cu atât mai multă plăcere cu cât le înțelegea mai puțin. Se obişnui cu zgomotul ploii, care după două luni devenise o nouă formă a liniştii; singurătatea lui nu mai era tulburată decât de intrările şi ieşirile Santei Sofia de la Piedád. Astfel că o rugă să-i lase mâncarea pe polița ferestrei şi să pună lacătul la uşă. Restul familiei uită de el, chiar şi Fernanda, care nu văzu

nici un inconvenient în a-l lăsa acolo, după ce aflase că militarii îl priviseră fără să-l vadă. După şase luni petrecute în această ascunzătoare, armata părăsind Macondo, Aureliano Segundo se duse să scoată lacătul, căutând pe cineva cu care să stea la taifas, aşteptând ca ploaia să înceteze. De îndată ce deschise uşa, Aureliano fu izbit de mirosul pestilențial al oalelor de noapte aşezate pe jos şi fiecare dintre ele fusese folosită de mai multe ori. José Arcadio Segundo, căruia îi căzuse părul, indiferent față de aceste emanații îngrețoşătoare care făceau atmosfera de nerespirat, continua să citească şi să recitească pergamentele neînțelese. Era luminat de un fel de strălucire serafică. Abia îşi ridică ochii când simți că se deschide uşa, dar această privire i-a fost de ajuns fratelui său pentru a citi în ea repetarea destinului ireparabil al străbunicului lor.

— Erau peste trei mii, se mărgini să spună José Arcadio Segundo, acum sunt sigur că erau toți aceia care fuseseră atunci la gară.

A PLOUAT PATRU ANI, UNSPREZECE LUNI şi patru zile. Au fost epoci în care picura numai, şi toată lumea îşi îmbrăca hainele de sărbătoare şi lua un aer de convalescență pentru a sărbători înseninarea, însă foarte curând se obişnuiră să nu mai vadă în aceste pauze decât semnele unei nemiloase recrudescențe. Cerul se deşerta în vijelii pustiitoare şi dinspre miazănoapte se năpusteau uraganele care smulseră acoperişuri, dărâmară ziduri şi dezrădăcinară ultimele trunchiuri ale plantației. La fel ca odinioară în timpul ciumei nesomnului, de care Ursula îşi aminti în cursul acestor zile, flagelul însuşi avea să născocească mijloacele de apărare împotriva plictiselii. Aureliano Segundo se număra printre aceia care făcură maximum pentru a nu se lăsa biruiți de inactivitate. Trecuse pe acasă pentru un motiv fortuit, chiar în seara în care Mr. Brown invocase furtuna, şi Fernanda vru să-i vină în ajutor cu un cortel pe jumătate sfâşiat pe care-l găsi într-un dulap. "Nu e nevoie, zise el. Rămân aici până încetează ploaia". Nu era, bineînțeles, un angajament ineluctabil, dar puțin a lipsit ca să-l respecte întocmai. Întrucât garderoba lui era la Petra Cotes, îşi dezbrăca la fiecare trei zile hainele pe care le purta şi aştepta în izmene să i le spele. Ca să nu se plictisească, se apucă să repare numeroasele deteriorări pe care le suferise casa. Ajustă balamalele, unse închizătoarele, strânse şuruburile, redresă cremoanele. Timp de câteva luni fu văzut pretutindeni, cu o lădiță de unelte pe care le uitaseră pesemne țiganii de pe vremea lui José Arcadio Buendía şi nimeni n-ar fi putut spune dacă din cauza gimnasticii involuntare, a plictiselii hibernale sau a abstinenței forțate, burdihanul lui se desumflă puțin câte puțin ca un burduf, chipul lui de broască țestoasă fericită deveni mai puțin sângeriu, şi mai puțin proeminentă bărbia sa dublă, până ce întreaga lui înfățişare deveni mai puțin pachidermică şi putu să-şi lege iar şireturile la pantofi. Văzându-l cum monta clanțele şi cum deregla orologiile, Fernanda se întrebă dacă nu cumva era pe punctul de a cădea şi el în viciul de a face pentru a desface, cum făcea colonelul Aureliano Buendía cu peştişorii lui de aur, Amaranta cu nasturii şi cu linţoliul, José Arcadio Segundo cu pergamentele şi Ursula cu amintirile. Dar nu era aşa. Partea proastă era că ploaia răsturnase totul, că angrenajele maşinilor celor mai aride înfloreau dacă nu erau unse cu ulei, tot la trei zile, că firele de brocart se oxidau şi că pe lenjeria umedă creşteau alge de şofran. Atmosfera era atât de umedă încât peştii ar fi putut intra pe uşă şi ieşi pe fereastră, navigând prin aerul încăperilor. Într-o dimineață, trezindu-se, Ursula simți că se sfârşeşte într-un fel de leşin paşnic, şi ceruse chiar să fie adus părintele Antonio Isabel, dacă era nevoie pe targă, când Santa Sofia de la Piedád descoperi că are spatele acoperit cu un mozaic de lipitori. Le dezlipiră una după alta, frigându-le cu cărbuni, cu puțin înainte de a-i fi supt tot sângele. Au trebuit să sape canale pentru a evacua apa din casă, pentru a o goli de melci şi de broaşte, pentru ca podelele să se poată zvânta, să se scoată cărămizile puse sub picioarele paturilor şi să reînceapă să umble în pantofi. Distrat de multiplele mici lucrări de reparații care-i rețineau toată atenția, Aureliano Buendía nici nu realiză că începuse să îmbătrânească, până în seara când, privind apusul timpuriu al

soarelui dintr-un balansoar, îşi dădu seama că se gândeşte fără să freamăte la Petra Cotes. Nu ar fi avut nimic împotrivă să se întoarcă la dragostea searbădă a Fernandei, a cărei frumusețe devenise mai calmă o dată cu vârsta coaptă, însă ploaia îl ținuse la adăpost de orice pornire pătimaşă, şi-i insuflase seninătatea spongioasă a lipsei de pofte. Îi plăcea să se gândească la lucrurile pe care le-ar fi putut face odinioară pe această ploaie care cădea deja de peste un an. El fusese unul dintre primii care au adus tablă de zinc la Macondo, cu mult înainte ca această companie bananieră să o fi lansat la modă, numai cu scopul de a acoperi dormitorul Petrei Cotes şi de a gusta sentimentul de profundă intimitate pe care i-o dădea pe vremea aceea plescăitul ploii pe acoperiş. Dar chiar şi aceste amintiri nebunatice ale tinereții sale extravagante îl lăsau insensibil, ca şi cum ultimele chefuri ar fi epuizat toate resursele sale de lubricitate, şi nu i-ar mai fi rămas decât această compensație minunată de a le putea evoca fără amărăciune şi remuşcare. S-ar fi putut crede că potopul îi dăduse ocazia să stea să reflecteze, şi că această febră a cleştelor şi a biuretelor redeşteptase în el nostalgia târzie a atâtor meserii folositoare pe care le-ar fi putut exercita şi nu le exercitase niciodată în viață, dar nici una, nici alta dintre aceste două alternative nu era reală, căci, de fapt, acea ispită a unei existențe sedentare şi casnice care-i tot dădea târcoale nu era rodul chibzuinței şi nici al experienței. Această atracție îi venea de mult mai departe, parcă dezgropată de furia ploii, din vremea când citea în cabinetul lui Melchiade poveştile minunate cu covoarele zburătoare şi cu balenele care se hrăneau cu vapoare cu echipajele lor cu tot. Într-una din aceste zile, profitând de un moment de neatenție al Fernandei, apăruse pe verandă micuțul Aureliano, şi bunicul lui află taina existenței sale. Îi tăie părul, îl îmbrăcă, îl învăță să nu se mai teamă de oameni şi în puțină vreme îşi dădu seama că era un adevărat Aureliano Buendía, cu pomeții săi proeminenți, cu privirea sa mirată şi cu aerul său solitar. Fernanda se simți uşurată. Trecuse multă vreme de când socotea deplasat orgoliul de care dăduse dovadă, dar nu ştia cum să-l remedieze: cu cât se gândea mai mult la soluții, cu atât acestea i se păreau mai puțin rezonabile. Dacă ar fi ştiut că Aureliano Segundo avea să ia lucrurile aşa cum le luase, cu complezența unui bunic bun, ar fi renunțat la atâtea ocoluri şi amânări şi s-ar fi găsit, încă de un an, eliberată de această mortificare. Pentru Amaranta Ursula, căreia îi crescuseră dinți noi, acest nepot a fost ca o jucărie jucăuşă care o consolă de plictiseala ploii. Aureliano Segundo îşi aminti atunci de enciclopedia engleză de care nu se mai atinsese nimeni, în fosta cameră a lui Memo. Începu să le arate copiilor planşe, îndeosebi cele cu animale, iar mai târziu hărți geografice, fotografii cu țări îndepărtate şi personaje celebre. Întrucât nu cunoştea engleza şi abia putea recunoaşte oraşele cele mai vestite şi personajele cele mai familiare, se puse să inventeze nume şi legende pentru a satisface curiozitatea nepotolită a copiilor.

Fernanda credea sincer că soțul ei aştepta încetarea ploii pentru a se întoarce la concubina lui. În cursul primelor luni ale ploii, se temea ca nu cumva el să încerce să se strecoare în camera ei şi să trebuiască să îndure ruşinea de a-i destăinui că de la naşterea Amarantei Ursula, nu mai era capabilă de o asemenea împăcare. Aceasta era cauza acelei corespondențe febrile cu medicii nevăzuți, întreruptă de frecventele dezastre ale poştei. În primele luni, când se află că trenurile deraiau din pricina furtunii, o scrisoare a medicilor nevăzuți o preveni că ale ei se rătăciseră. Mai târziu, când raporturile ei cu corespondenții necunoscuți fură suspendate, ea se gândise foarte serios să-şi pună masca de tigru pe care o folosise soțul ei la carnavalul sângeros, pentru a se lăsa examinată sub un nume fals de către medicii de la compania bananieră. Însă, una din nenumăratele persoane care se perindau prin casă aducând veşti ingrate despre potop, o informă că în curând, compania era pe cale să-şi demonteze dispensarele pentru a le transporta sub un cer mai blând. Atunci îşi pierdu orice speranță. Se resemnă să aştepte ca ploaia să înceteze şi poşta să revină la normal, şi în acest timp recurse la resursele inspirației pentru a se uşura de suferințele ei ascunse, căci ar fi preferat să moară mai degrabă decât să intre pe mâna singurului medic rămas la Macondo, extravagantul francez care se hrănea cu iarbă pentru măgari. Se apropiase de Ursula, sigură că aceasta cunoaşte un paleativ pentru suferințele ei. Însă obiceiul sucit pe care-l avea de a nu le spune lucrurilor pe nume o făcea să vorbească despre față ca şi cum ar fi fost dosul, să substituie naşterea cu expulzarea, să înlocuiască

pierderile prin arsuri, pentru ca totul să pară mai puţin ruşinos, astfel că Ursula ajunse la concluzia că necazurile ei nu erau uterino ci intestinale, şi o sfătui să ia pe stomacul gol un săculeţ cu calomel. Dacă n-ar fi fost această suferinţă, care n-ar fi avut nimic ruşinos pentru cineva care n-ar fi pătimit şi de pudoare extremă, şi dacă n-ar fi fost ca pricina că scrisorile s-au pierdut, ploaia n-ar fi incomodat-o cu nimic pe Fernanda, căci, la urma urmei, toată viaţa ei se scursese ca şi cum n-ar fi încetat să plouă. Ea nu modifică întru nimic orarele şi nu părăsi nici un rit. În timpul când masa încă mai era înălţată pe cărămizi şi scaunele aşezate pe scânduri, pentru a-i feri pe comeseni să-şi ude picioarele, ea continua să se slujească de feţele de masă de in şi de serviciile chinezeşti, aprinzând candelabrele, deoarece considera că nu se puteau invoca drept pretext calamităţile pentru a se nesocoti bunele maniere. Nimeni nu mai ieşea din casă. Dacă ar fi fost după Fernanda, n-ar mai fi ieşit nimeni niciodată, nu numai de când a început să plouă, ci cu mult mai devreme, deoarece uşile, după părerea ei, nu fuseseră inventate decât pentru a fi închise şi curiozitatea faţă de ceea ce se petrece pe stradă era o treabă de destrăbălată. Cu toate acestea, ea a fost prima care să privească afară atunci când a fost prevenită că trece înmormântarea colonelului Gerineldo Márquez, dar ceea ce văzu atunci prin fereastra întredeschisă, o lăsă într-o astfel de stare de întristare, încât multă vreme se căi de această slăbiciune.

Cu greu ţi-ai fi putut închipui un convoi mai mizerabil. Sicriul fusese într-un car tras de boi, acoperit cu un mic umbrar din frunze de bananier, însă ploaia cădea cu atâta putere şi străzile erau atât de împotmolite, încât la tot pasul se poticneau roţile şi umbrarul era pe cale să se desfacă. Trombele de apă tristă care cădeau peste sicriu îmbibaseră complet drapelul care fusese întins deasupra şi care nu era altul decât stindardul însângerat şi plin de praf de puşcă pe care-l renegaseră cei mai venerabili dintre veterani. Pe sicriu puseseră şi sabia cu ciucuri de aramă şi mătase, aceeaşi pe care-o atârnase colonelul Gerineldo Márquez în cuierul salonului, pentru a intra neînarmat în odaia de cusut a Amarantei. În urma carului, câţiva desculţi, toţi cu pantalonii suflecaţi până sub genunchi, ultimii supravieţuitori de la capitularea de la Neerlandia, se bălăceau prin noroi, ţinând într-o mână ciomagul de mânat boii, iar în cealaltă o cunună din flori de hârtie decolorată de ploaie. Apărură ca nişte fantome pe strada aceasta, care încă mai purta numele lui Aureliano Buendía, şi toţi priviră în tăcere casa înainte de a coti după colţul pieţii, unde au trebuit să ceară ajutor pentru a despotmoli carul. Ursula o rugase pe Santa Sofia de la Piedád să o aducă până în pragul uşii. Urmări peripeţiile înmormântării cu atâta atenţie, încât nu-i trecu nimănui prin gând să se îndoiască de faptul că vede, mai ales că mâna ei ridicată ca un arhanghel vestitor bătea măsura în ritmul zdruncinăturilor carului.

— Adio, Gerineldo, fiule, strigă ea. Salută-i pe ai mei şi spune-le că ne vedem când se opreşte ploaia.

Aureliano Segundo o ajută să se întoarcă la patul ei şi, cu aceeaşi dezinvoltură pe care o arăta întotdeauna faţă de ea, o întrebă despre semnificaţia acestui adio.

— Este adevărat, îi zise ea. Nu mai aştept decât oprirea ploii ca să mor.

Starea străzilor îl nelinişti pe Aureliano Segundo. Preocupat cu întârziere de soarta animalelor sale, îşi aruncă o pânză cerată în spate şi se duse la Petra Cotes. O găsi în curte, cu apa până la brâu, încercând să despotmolească hoitul unui cal. Aureliano Segundo îi veni în ajutor, înarmat cu o bară de fier, şi trupul enorm se răsuci şi se lăsă târât de torentul noroiului lichid. De la începerea ploii, Petra Cotes îşi petrecuse toată vremea curăţindu-şi curtea de animale moarte. În cursul primelor săptămâni, îi trimise mesaje lui Aureliano Segundo ca să ia măsuri de urgenţă, dar el răspunse că nu era nici o grabă, că situaţia nu e alarmantă şi că va reflecta asupra unor măsuri, de îndată ce se va opri ploaia. Ea îi trimise vorbă că păşunile sunt inundate şi că vitele se refugiază spre locurile înalte, unde nu e nimic de mâncare şi unde cad pradă tigrilor şi molimei. "Nu se poate face nimic, îi răspunse Aureliano Segundo. Când va înceta ploaia, se vor naşte altele." Petra Cates văzuse cum mureau cirezi după cirezi şi abia dacă mai pridideа să taie vitele rămase împotmolite. Cu o neputinţă surdă, vedea cum potopul distruge implacabil o avere care într-o anumită epocă era considerată ca fiind cea mai însemnată şi mai solidă din întregul Macondo şi din care nu mai rămânea decât această duhoare. Când Aureliano Segundo se hotărî să se ducă să vadă

ce se petrece, nu mai găsi decât cadavrul calului şi un catâr scheletic între ruinele grajdului. Petra Cotes îl văzu sosind, fără surprindere, fără bucurie şi fără duşmănie, şi abia îşi permise să surâdă ironic.

— Noroc! îi zise ea.

Îmbătrânise mult, nu mai avea decât pielea pe os, iar ochii ei săgetători de fiară sălbatică deveniseră trişti şi blânzi din pricină că privise atât de mult ploaia. Aureliano Segundo rămase peste trei luni la ea, nu că s-ar fi simțit mai bine acolo decât în propria sa casă, ci pentru că avu nevoie de tot acest răstimp pentru a lua hotărârea de a-şi arunca iarăşi pe umeri acea bucată de pânză cerată. "Nu e nici o grabă, zise el aşa cum spusese şi în cealaltă casă. Să aşteptăm, poate că va înceta ploaia în ceasurile următoare." În cursul primei săptămâni putu să se obişnuiască cu ravagiile pe care le cauzaseră timpul şi ploaia asupra stării sănătății iubitei sale, şi încetul cu încetul începu să o vadă iar aşa cum era altă dată, amintindu-şi de nestăpânirile sale vesele şi de fecunditatea delirantă pe care dragostea lor o stârnea în animale, şi fie din dragoste, fie din interes, într-o noapte din săptămâna a doua, o trezi prin mângâieri violente. Petra Cotes nu reacționă. "Stai liniştit şi dormi, murmură ea. Nu mai sunt vremuri pentru aşa ceva". Aureliano Segundo se văzu reflectat în oglinda de deasupra patului, văzu şira spinării Petrei Cotes ca un rând de mosoare înşirate pe un mănunchi de nervi veştejiți, şi înțelese că ea avea dreptate, nu din pricina vremurilor, ei chiar a lor, care nu mai erau îndeajuns de tineri pentru asemenea lucruri.

Aureliano Segundo se întoarse acasă cu cuferele sale, convins că nu numai Ursula, ci toți locuitorii din Macondo aşteptau să înceteze ploaia pentru a muri. Îi văzuse în trecere, şezând în odăile de primit oaspeți, cu privirea pierdută, cu brațele încrucişate, simțind cum trece timpul scurgându-se dintr-o dată, un timp lăsat în voia lor deoarece era inutil să-l divizezi în luni şi ani, în zile şi ceasuri, când nu se putea face altceva decât să contempli ploaia. Copiii îl întâmpinară veseli pe Aureliano Segundo, care se apucă să cânte din acordeonul său astmatic. Însă acest concert nu le reținu atenția în asemenea măsură ca şedințele de enciclopedie, astfel că-şi reluară întrunirile din odaia lui Meme, unde imaginația lui Aureliano Segundo transformă balonul dirijabil într-un elefant zburător care-şi căuta un loc unde să doarmă printre nori. Într-o zi dădu peste un cavaler pe care aspectul lui exotic nu-l împiedica să păstreze un aer de familie şi după ce-l examină multă vreme, ajunse la concluzia că era un portret al colonelului Aureliano Buendía. I-l arătă Fernandei, care admise şi ea asemănarea acestui călăreț nu numai cu colonelul, dar şi cu toți membrii familiei, deşi în realitate era vorba de un general tătar. Aşa îşi trecea vremea, între colosul din Rodos şi îmblânzitorii de şerpi, până în ziua când soția lui îl anunță că n-au mai rămas decât zece kilograme de carne sărată şi un sac de orez în hambar.

— Şi ce vrei să fac? întrebă el.

— Eu nu ştiu, replică Fernanda. Această chestiune îi priveşte pe bărbați.

— Prea bine, răspunse Aureliano Segundo, vom mai vedea după ce va înceta ploaia.

Continuă să arate mai mult interes pentru enciclopedie decât pentru această problemă domestică, chiar şi atunci când trebui să se mulțumească cu firimituri de carne şi un pic de orez la dejun. "Pentru moment nu se poate face nimic, zicea el. Nu va ploua toată viața." Şi cu cât amâna la calendele greceşti necesitățile presante ale hambarului, cu atât creştea indignarea Fernandei, până când protestările ei accidentale, exploziile ei puțin frecvente ajunseră să se descarce într-un torent dezlănțuit, imposibil de stăpânit, care începu într-o bună dimineață, ca un monocord monoton de ghitară, şi pe măsură ce trecea ziua, urca câte un ton, din ce în ce mai alimentat, din ce în ce mai generos. Aureliano Segundo nu băgă de seamă acest pomelnic de reproşuri decât în ziua următoare, după micul dejun, când se simți complet zăpăcit de un bâzâit care se auzea din ce în ce mai limpede şi pe note mai înalte decât rumoarea ploii, care nu era altceva decât Fernanda care umbla prin toată casa, plângându-se că a fost educată ca o regină pentru a sfârşi ca o slujnică într-o casă de nebuni, cu un soț trândav, idolatru, libertin, care tot timpul zăcea pe spate, cu gura căscată, aşteptând să-i cadă pâinea din cer coaptă gata, în timp ce ea se spetea încercând să mențină la suprafață un cămin care nu se mai ținea decât într-un fir de păr, un cămin unde erau atâtea de făcut, atâtea de suportat şi de îndreptat, de când bunul Dumnezeu făcea să răsară soarele

până în ceasul asfințitului, când se ducea la culcare în pat cu ochii împăienjeniți de atâta oboseală şi, cu toate acestea, nimeni nu-i spunea vreodată bună ziua, Fernanda, ai dormit bine, Fernanda, şi nici nu o întreba nimeni, măcar din respect, pentru ce era atât de palidă şi pentru ce se scula cu cearcănele astea violete, deşi nici nu se aştepta, de fapt la aşa ceva din partea restului familiei, care, la urma urmei, o considerase întotdeauna ca o piedică, ca o otreapă de care te serveşti să apuci oala fără să te arzi, ca o marionetă caraghioasă desenată pe pereți, şi care şuşoteau tot timpul prin colțuri, bârfind-o pe ea, făcând-o mironosiță, făcând-o fariseică, făcând-o şopârlă înrăită, ba chiar şi Amaranta, odihnească-se în pace, cutezase să spună în gura mare că era una dintre acelea care îşi confundă fundul cu săptămâna mare, binecuvântat fie Domnul, ce cuvinte, şi ea îndurase totul fără să spună nimic, supunându-se voiei Tatălui ceresc, dar paharul dăduse pe dinafară când sceleratul acela de José Arcadio Segundo pretinse că pierzania familiei se datora faptului că i-au deschis uşa unei fandosite, închipuiți-vă numai, o fandosită care ar fi vrut să le poruncească tuturor, Dumnezeule bun, o fandosită cu limba despicată şi din aceeaşi plămădeală cu acei filfizoni trimişi de guvern ca să masacreze lucrătorii, auziți dumneavoastră, şi că, spunând acestea, se referea, n-o să credeți, la ea însăşi, la fina Ducelui de Alba, o doamnă a cărei descendență provoca crize de ficat soțiilor preşedinților, care aparținea nobilimii de sânge şi care avea dreptul să semneze cu unsprezece patronimice peninsulare şi care era singura muritoare din acest sat de bastarzi care nu se încurca atunci când avea în fața ei şaisprezece tacâmuri diferite, ca să audă după aceea pe desfrânatul ei de soț murind de râs, zicând că un număr atât de mare de linguri şi de furculițe şi de cuțite şi de lingurițe nu se potriveşte cu bunii creştini, ci cu miriapozii, şi tot ea era singura care putea spune cu ochii închişi când trebuie să se servească vin alb, din care parte şi din care cupe, şi când trebuie să se servească vin roşu, din care cupe şi din care parte, nu ca sălbatica aceea de Amaranta, odihnească-se în pace, care credea că vinul alb se serveşte ziua şi vinul roşu seara, precum şi singura de pe întregul litoral care se putea lăuda că nu şi-a făcut nevoile în altă parte decât în oala de noapte de aur, pentru ca după aceea colonelul Aureliano Buendía, odihnească-se în pace, să aibă îndrăzneala să o întrebe, cu firea lui rea de mason, de unde i se trăgea ei un astfel de privilegiu, să facă, în loc de rahat, flori de astromelii, luați seama, să audă astfel de cuvinte, şi ca Renata, fiica ei, care în chip indiscret o văzuse făcându-şi treaba mare în dormitor, să răspundă că într-adevăr oala era cu totul de aur şi cu însemne heraldice, dar ceea ce era înăuntru era chiar rahat, rahat organic, şi chiar mai rău decât altele deoarece era rahatul unei fandosite, da, închipuiți-vă, propria ei fiică, măcar că nu-şi făcea iluzii despre restul familiei, dar avea orişicum dreptul să aştepte ceva mai multă considerație din partea soțului ei, deoarece, de bine de rău, taina cununiei făcuse din el consortul ei, susținătorul, defloratorul ei legal, care îşi asumase în toată libertatea şi suveranitatea, răspunderea grea de a o smulge de la vatra părintească unde nu-i lipsea şi nu se putea plânge niciodată de nimic, unde împletea cununi funerare numai din plăcerea de a-şi ocupa timpul, deoarece însuşi naşul ei îi trimisese o scrisoare, cu semnătura lui şi cu pecetea inelului său imprimată în ceară, în care-i spunea limpede că mâinile finei lui nu sunt făcute pentru nevoile acestei vieți mărunte, ci numai pentru a cânta la clavecin, dar cu toate acestea, nebunul ei de bărbat o smulsese de acasă, cu toate avertismentele şi prevenirile, şi o adusese în această căldare infernală unde te sufocai de căldură, şi chiar înainte de a apuca să ducă până la capăt abstinența de la Rusalii, el se furişase cu cuferele lui transhumante şi cu acordeonul său de chefliu, să se destrăbăleze lângă o mizerabilă căreia era de ajuns să-i vezi fesele, ce mai încolo şi-ncoace, ce am zis, am zis, era de ajuns s-o vezi clătinându-şi fesele ei de iepşună, ca să-ți dai seama că era o, că era o, una cu totul deosebită de ea, ea care ştia să rămână doamnă într-un castel ca şi într-o cocină, la masă ca şi în pat, o doamnă din născare, temătoare de Dumnezeu, ascultând de poruncile lui, supusă hotărârii lui, şi cu care desigur că nu putea face toate acrobațiile şi nici să ducă acea viață de coate goale pe care o ducea el cu cealaltă, care fără îndoială că se preta la orice, ca şi matroanele franțuzoaice şi chiar mai rău, dacă stai să te gândeşti, deoarece acestea din urmă aveau cel puțin onestitatea de a-şi pune o lampă roşie la poartă, astfel de porcării, închipuiți-vă, n-ar mai fi lipsit decât asta, cu mult iubita fiică unică a doamnei Renata Argote şi a lui don Fernando del Carpio, şi

îndeosebi a acestuia, bineînțeles, omul sfânt, creştin din cei mai cucernici, cavaler al ordinului Sfântului Mormânt, făcând parte dintre aceia care primesc direct de la Dumnezeu privilegiul de a se conserva intacți în mormânt, cu pielea curată şi strălucitoare ca satinul unei rochii de mireasă, cu ochii vii şi diafani ca smaragdele.

— Iacă, asta nu-i adevărat, o opri Aureliano Segundo. Când l-au adus, puțea deja.

Avusese răbdare să o asculte o zi întreagă ca s-o poată prinde cu greşeala. Fernanda nu-i dădu nici o atenție, însă coborî vocea. În seara aceea, în timpul cinei, bombănitul exasperant al acestui pomelnic acoperise zgomotul ploii. Aureliano Segundo mâncă puțin, cu nasul în farfurie, şi se retrase devreme în odaia lui. A doua zi, la micul dejun, Fernanda tremura toată, avea o mină de parcă ar fi făcut noapte albă, însă părea că se uşurase complet de ceea ce avea pe inimă. Cu toate acestea, când soțul ei o întrebă dacă nu s-ar putea să mănânce un ou fiert moale, ea nu se mărgini să-i răspundă pur şi simplu că ouăle se terminaseră încă de săptămâna trecută, ci se lansă într-o critică violentă împotriva bărbaților care-şi petreceau vremea adorându-şi buricul şi care aveau apoi pretenția să li se servească pe tavă ficați de ciocârlie. Aureliano Segundo duse copiii să se uite prin enciclopedie, ca de obicei, iar Fernanda se prefăcu că face ordine în camera lui Meme, numai pentru ca el să o audă cum mormăia că trebuie să ai tupeu, nu glumă, ca să le spui acestor bieți nevinovați, că însuşi colonelul Aureliano Buendía era înfățişat în enciclopedie. După-amiază, în timp ce copiii îşi făceau siesta, Aureliano Segundo se aşeză pe verandă şi Fernanda îl urmări până acolo, provocându-l, sâcâindu-l, sucindu-se în jurul lui cu bâzâitul ei implacabil de bondar, spunând că, de bună seamă, când nu mai aveau decât pietre de pus în gură, soțul ei stătea tolănit ca un sultan din Persia, contemplând ploaia, căci nu era decât un pierde-vară, un peşte ordinar, un neisprăvit, mai molatec ca un ciucure de bumbac, obişnuit să trăiască pe spinarea femeilor, convins că s-a căsătorit cu soția lui Iona, aceea care a rămas atât de liniştită după povestea cu balena. Aureliano Segundo o ascultă mai mult de două ore, imperturbabil, ca şi cum ar fi fost surd. Se feri să o întrerupă până la o oră foarte înaintată a după-amiezii, când nu mai putu suporta acest uruit de ladă grea, care-i producea dureri de cap.

— Fie-ți milă şi taci, o rugă el.

Fernanda, dimpotrivă, ridică tonul. "N-am nici un motiv să tac, îi zise ea. Cine nu vrea să mă asculte, n-are decât să plece." Aureliano Segundo îşi pierdu atunci stăpânirea de sine. Se ridică fără grabă, ca şi cum nu se gândea la altceva decât să-şi dezmorțească mădularele, apoi, cu o furie perfect controlată şi metodică, apucă unul după altul ghivecele cu begonii, ciuberele cu ferigi, oalele cu origan, şi le zdrobi pe rând de pământ în mii de cioburi. Fernanda se înfricoşă, deoarece până atunci nu-şi dăduse seama prea clar de teribila forță interioară a pomelnicului ei, însă era prea târziu ca să mai dea înapoi. Târât de acest torent eliberator imposibil de stăvilit, Aureliano Segundo sparse geamul vitrinei şi una câte una, fără să se grăbească, scoase piesele serviciului şi le dădu de pământ, prefăcându-le în pulbere. Sistematic, cu cel mai mare calm, cu aceeaşi nepăsare de care dăduse dovadă când a tapetat toată casa cu bancnote, se apucă apoi să spargă de pereți cristalele de Boemia, vasele decorate de mână, tablourile cu domnişoarele din gondolele încărcate cu trandafiri, oglinzile cu cadre aurite şi tot ce se putea sparge, de la camera de primire până la hambar, şi termină cu urciorul cel mare din bucătărie care se sparse în curte cu un zgomot profund de explozie. Apoi se spălă pe mâini, îşi azvârli pe umeri bucata de pânză cerată şi, înainte de a bate miezul nopții, se întoarse cu câteva ciozvârte uscate de carne sărată, cu câțiva saci de orez şi de porumb plini cu gărgărițe şi cu câțiva ciorchini de banane toate zbârcite. De atunci nu mai lipsiră niciodată alimentele.

Amaranta Ursula şi micuțul Aureliano aveau să-şi amintească de potop ca de o epocă fericită. În ciuda severității Fernandei, se bălăceau prin băltoacele de noroi din curte, vânau şopârlele pentru a le sfârteca şi se jucau de-a otrăvitul supei, aruncând în ea praf de aripi de fluturi, când Santa Sofia de la Piedád nu era atentă. Ursula era pentru ei jucăria cea mai distractivă. O considerau ca o păpuşă mare, decrepită, pe care o purtau şi o trăgeau prin toate ungherele, deghizată cu ajutorul cârpelor vechi multicolore şi cu obrazul mânjit cu funingine sau cu roşală şi într-o zi erau să-i scoată ochii aşa cum făceau la broaşte, cu

foarfecele de tăiat crengi. Nimic nu-i înveselea mai tare decât s-o audă bătând câmpii. Într-adevăr, trebuie să se fi petrecut ceva în creierul ei în timpul celui de al treilea an ploios, deoarece îşi pierdu încetul cu încetul simțul realității şi începu să confunde epoca prezentă cu anumite perioade îndepărtate din viața ei, într-atât încât i se întâmplă odată să jelească trei zile, nemângâiată, moartea Petronilei Iguarán, străbunica ei, îngropată de peste un secol. Se cufundă într-o stare de buimăceală atât de absurdă, încât credea că vede, în micul Aureliano, pe fiul său, colonelul, prin epoca în care fusese dus să facă cunoştință cu gheața, iar în José Arcadio, care se afla atunci la seminar, pe primul ei născut, care plecase cu țiganii. Vorbea atât de mult despre familie, încât copiii se deprinseră să-i organizeze vizite imaginare cu oameni care nu numai că muriseră de mult, dar care trăiseră chiar în epoci cu totul diferite. Şezând pe pat, cu părul acoperit de cenuşă şi cu obrazul ascuns sub un fular roşu, Ursula era fericită în mijlocul acestor neamuri ireale pe care copiii le descriau fără să omită nici un amănunt, ca şi cum le-ar fi cunoscut cu adevărat. Ursula se întreținea cu strămoşii ei asupra unor evenimente anterioare propriei ei existențe, se bucura de veştile pe care i le dădeau şi plângea împreună cu ei după morții mult mai recenți decât acei care erau adunați. Copiii nu întârziară să observe că în cursul acestor întruniri de fantome, Ursula strecura totdeauna o întrebare menită să stabilească cine era acela care a adus în casă, în timpul războiului, un sfânt Iosif din ipsos, în mărime naturală, ca să-i fie păstrat până va înceta ploaia. Aşa şi-a amintit Aureliano Segundo de averea îngropată într-un loc pe care nu-l cunoştea decât Ursula, dar toate întrebările lui, ca şi toate manevrele şirete pe care izbuti să le născocească, se dovediră zadarnice, deoarece ea părea că păstrează în labirintele rătăcirii ei o anumită limită de luciditate menită să păzească secretul, pe care avea să-l dezvăluie numai față de acela care va face dovada că este adevăratul proprietar al aurului îngropat. Era atât de abilă şi memoria ei era atât exactă, încât în ziua în care Aureliano Segundo îl învăță pe unul dintre tovarăşii lui de chefuri să se dea drept stăpânul averii, ea îl încurcă în firele unui interogatoriu din cele mai precise, presărat cu curse subtile.

Convins că Ursula va duce cu sine în mormânt acest secret, Aureliano Segundo angajă o echipă de săpători, sub pretextul de a construi canale de scurgere în curtea din față şi cea din dos, şi el însuşi se puse să sondeze solul cu târnăcoape de fier şi cu tot felul de detectoare de metale, fără să găsească ceva care să semene a aur, după trei luni de săpături istovitoare. Mai târziu, se duse la Pilar Ternera, în speranța că întinzând cărțile vor vedea mai bine decât săpătorii, dar ea îi explică de la bun început că orice încercare e zadarnică, atâta vreme cât Ursula nu va tăia cărțile cu mâna ei. În schimb, confirmă existența comorii, precizând chiar că era vorba de şapte mii două sute patrusprezece monede, îngropate în trei saci din pânză gudronată, cusuți cu sârmă de aramă, într-un cerc cu o rază de douăzeci de metri şi având ca centru patul Ursulei, însă îl preveni că nu va fi găsită înainte de a fi încetat ploaia şi înainte ca soarele din iunie din trei ani consecutivi să fi prefăcut toate smârcurile în pulbere. Pentru Aureliano Segundo, abundența şi imprecizia meticuloasă a acestor date păreau că se înrudesc atât de mult cu poveştile de spiritism, încât perseveră în întreprinderea sa, deşi era în august şi ar fi trebuit să mai aştepte cel puțin trei ani, pentru a se împlini toate condițiile prorocirii. Ceea ce îl stupefie în primul rând, sporindu-i în acelaşi timp dezorientarea, fu constatarea că de la patul Ursulei până la gardul curții din dos erau exact douăzeci şi doi de metri. Fernanda se temu că e la fel de nebun ca şi fratele său geamăn când îl văzu făcând măsurători şi, ceea ce era şi mai grav, când dădu ordin echipelor de săpători să sape toate şanțurile cu încă un metru mai adânc. Cuprins de un delir al explorării, pe care îl puteai compara fără exagerare cu acela al străbunicului său când căuta calea marilor invenții, Aureliano Segundo pierdu ultimele pungi de grăsime care-i mai rămăseseră, şi vechea sa asemănare cu fratele geamăn se accentuă iar, nu numai în silueta subțiată, ci şi în aerul distrat şi în atitudinea sa închisă. Nu se mai ocupa de copii. Mânca fără nici o rânduială, plin de noroi din tălpi până în creştet, într-un colț al bucătăriei, abia răspunzând la întrebările puse din când în când de Santa Sofia de la Piedád. Văzându-l cu câtă străduință lucrează, aşa cum nu visase niciodată că ar fi în stare, Fernanda luă temeritatea lui drept hărnicie, lăcomia lui drept abnegație şi încăpățânarea lui drept perseverență, şi inima ei se sfâşie de remuşcări din pricina violenței cu care trăncănise despre

trândăvia lui. Însă Aureliano Segundo nu era dispus atunci la împăciuiri milostive. Scufundat până la gât într-o mlaştină de ramuri uscate şi flori putrezite, întoarse toată grădina cu fundul în sus, după ce terminase cu curtea din faţă şi cu cea din dos, şi găuri atât de adânc temeliile aripii de răsărit a casei, încât într-o noapte, toată lumea se trezi îngrozită de ceea ce părea a fi un cataclism, judecând după toate acele cutremurări, precum şi după o înspăimântătoare troznitură subterană, şi care nu era altceva decât prăbuşirea a trei camere şi apariţia unei crăpături înspăimântătoare, care se căscase din verandă până în odaia Fernandei. Aureliano Segundo nu renunţă din pricina aceasta la săpături. Chiar şi după ce se năruiseră ultimele sale speranţe şi numai prezicerile cărţilor păreau a fi păstrat un oare-care sens, el consolidă fundaţiile ştirbite, astupă fisura cu mortar şi începu să sape la aripa de apus a casei. Încă mai erau într-a doua săptămână a lunii iunie a anului următor, când ploaia începu să se potolească, norii să se înalţe din nou şi se văzu că cerul se pregătea dintr-o clipă în alta, să se însenineze complet. Ceea ce nu întârzie să se întâmple. Într-o vineri, către ceasurile două de după-amiază, lumea se pomeni luminată de un soare nebun, roşcat şi aspru asemenea prafului de cărămidă, aproape tot atât de răcoros ca şi apa, şi apoi, timp de zece ani nu mai căzu nici un strop de ploaie.

Macondo era în ruine. Pe străzile înnămolite rămăseseră mobile dezarticulate, schelete de animale acoperite de crini roşii, ultimele urme ale hoardelor de străini care fugiseră din Macondo într-o sminteală asemănătoare cu aceea de la venirea lor. Casele care ţâşniseră ca nişte ciuperci pe vremea febrei bananelor fuseseră părăsite. Compania bananieră îşi demontase instalaţiile. Din vechiul centru împrejmuit nu mai rămăseseră decât mormane de dărâmături. Căsuţele de lemn, terasele răcoroase unde se scurgeau după-amie-zele liniştite în partide de cărţi, păreau că au fost rase printr-o prefiguraţie a acelui vânt profetic, care cu mulţi ani mai târziu avea să facă să dispară Macondo de pe faţa pământului. Singurul vestigiu omenesc rămas după acea suflare dezlănţuită a fost o mănuşă a Patriciei Brown în automobilul înecat de panselele înflorite. Regiunea fermecată pe care o explorase José Arcadio Buendía în epoca întemeierii satului, şi unde se întinseseră apoi plantaţiile de banane, nu mai era decât o imensă mocirlă cu cioturi putrezite, la a cărei limită îndepărtată se putu vedea, timp de câţiva ani, spuma tăcută a mării. Prima duminică în care-şi îmbrăcă haina zvântată şi plecă în recunoaştere prin sat, Aureliano Segundo cunoscu un moment de crudă deprimare. Supravieţuitorii catastrofei, aceiaşi care fuseseră în Macondo înainte ca satul să fi fost zguduit de uraganul companiei bananiere, şedeau în mijlocul străzii pentru a se bucura de primele raze de soare. Pielea lor mai purta încă verdeaţa de alge şi mirosul stătut cu care-i impregnase ploaia, dar în adâncul inimilor lor păreau mulţumiţi că şi-au putut recupera astfel satul în care se născuseră. Strada Turcilor redevenise cea de altă dată, cea de pe vremea când arabii, cu papuci şi inele la urechi, cutreierând lumea ca să schimbe papagali pe tot felul de flecuşteţe, găsiseră în Macondo un colţişor bun de pământ unde să se odihnească de condiţia lor de pribegi milenari. După toţi aceşti ani de ploaie, mărfurile de bazar se prăpădiseră, produsele expuse în faţa uşii se acoperiseră cu muşchi, tejghelele fuseseră subminate de termite iar zidurile mâncate de umiditate, totuşi arabii din generaţia a treia rămăseseră aşezaţi pe acelaşi loc şi în aceeaşi poziţie ca şi părinţii şi bunicii lor, taciturni, neclintiţi, fără să fie afectaţi nici de timp, nici de dezastru, la fel de vii sau la fel de morţi ca după ciuma nesomnului şi după cele treizeci şi două de războaie ale colonelului Aureliano Buendía. Dădeau dovadă de o tărie de suflet atât de uimitoare în faţa acestor rămăşiţe ale meselor de joc, ale tarabelor negustorilor de fripturi, ale barăcilor de tir din străduţa unde se tălmăceau visele şi se prezicea viitorul, încât Aureliano Segundo, cu dezinvoltura lui obişnuită, îi întrebă la ce mijloace misterioase au recurs de nu s-au pierdut în această vijelie, cum dracu au făcut de n-au pierit înecaţi, şi unul după altul, din uşă în uşă, îi arătară un surâs viclean şi o privire visătoare, şi fără să se fi înţeles între ei, toţi i-au dat acelaşi răspuns.

— Am înotat.

Petra Cotes era, fără îndoială, singura băştinaşă cu inimă de arabă. Asistase la distrugerea finală a grajdurilor şi staulelor ei duse de vijelie, dar făcuse în aşa fel încât casa rămăsese în picioare. În cursul ultimului an, îi trimise mesaje urgente lui Aureliano Se-

gundo, iar acesta îi răspunsese că nu ştie când va reveni la ea, dar că va aduce în orice caz un cufăr mare cu piese de aur, cu care să pardosească întreg dormitorul. Atunci ea răscolise până în adâncul inimii pentru a-şi trage restul de energie care să-i permită să supravieţuiască catastrofei, şi găsise o furie lucidă şi dreaptă care o făcu să jure că va restaura această avere risipită de amantul ei şi pe care potopul o nimicise complet. Hotărârea se înrădăcinase atât de puternic în inima ei, încât Aureliano Segundo, revenind la ea la opt luni după ultimul mesaj, o găsi toată verde, prost pieptănată, cu ochii adânciţi în orbite, cu pielea scorojită de scabie, dar scriind numere pe bileţele de hârtie pentru a organiza o loterie. Aureliano Segundo rămase atât de zăpăcit, avea un aer atât de neajutorat şi de solemn, încât Petra Cotes avu certitudinea că acela care venise să o caute nu era amantul vieţii sale, ci fratele său geamăn.

— Eşti nebună, îi zise el. Doar dacă ai de gând să-ţi scoţi oasele la loterie.

Ea îi spuse atunci să meargă să-şi arunce o privire în dormitor şi Aureliano Segundo descoperi acolo catârul. Nu avea decât pielea pe oase, ca şi proprietara, dar era la fel de vioi, la fel de hotărât ca şi ea. Petra Cotes îl hrănise din furia ei şi când nu-i mai rămăseseră furaje, nici porumb, nici rădăcini, îl adăpostise în odaia ei şi-i dăduse să mănânce cearşafurile de percal, covoarele persane, cuverturile pluşate ale patului, perdelele duble de catifea şi baldachinul brodat cu fire de aur şi garnisit cu ciucurii de mătase de la patul lor episcopal.

URSULA A TREBUIT SĂ DEPUNĂ un mare efort pentru a-şi respecta făgăduiala de a muri când va înceta ploaia. Scurtele ei sclipiri de luciditate care deveniseră atât de rare în timpul ploii, devenîră mai frecvente din luna august, când începu să sufle vântul uscat care înăbuşea trandafirii şi împietrea smârcurile, şi care sfârşi prin a răspândi în Macondo acea pulbere arzătoare care avea să acopere de tot acoperişurile de zinc oxidate şi migdalii centenari. Ursula plânse cu lacrimi amare când descoperi că timp de peste trei ani servise de jucărie pentru copii. Îşi spălă obrazul mâzgălit, îşi scoase benzile de stofă multicolore, şopârlele şi broaştele uscate, ca şi mătăniile şi vechile coliere arăbeşti pe care i le atârnaseră pe tot trupul şi, pentru prima oară de la moartea Amarantei, îşi părăsi patul fără ajutorul nimănui, pentru a se reintegra în viaţa familială. Curajul inimii ei nebiruite o călăuzea prin întuneric. Acei care-i remarcară paşii şovăielnici sau se loviră de braţul ei de arhanghel mereu ridicat până la înălţimea ochilor, socotiră că trupul ei şubred mai vrea să-i dea ascultare, dar tot nu-şi închipuiră că era oarbă. Ea nu avea nevoie să vadă pentru a-şi da seama că straturile de flori, cultivate cu atâta grijă de la prima reconstrucţiei fuseseră masacrate de ploaie şi nimicite de excavaţiile lui Aureliano Segundo, şi că zidurile şi temeliile casei stăteau să se prăvale, mobilele erau hodorogite şi spălăcite, uşile ieşite din ţâţâni, iar familia însăşi ameninţată de un spirit de resemnare şi copleşire care ar fi fost de neconceput pe vremea ei. Deplasându-se pe dibuite prin odăile goale, ea percepea ţârâitul continuu al termitelor sfredelind lemnul şi zgomotul foarfecelor moliilor prin dulapuri, precum şi tărăboiul pustiitor al furnicilor roşii, uriaşe, care se înmulţiseră în timpul potopului şi săpau acum la temeliile casei. Într-o zi, deschise cufărul în care erau aranjate veştmintele sfinţilor şi trebui să o cheme în ajutor pe Santa Sofia de la Piedád ca să o scape de gândacii care se năpustiseră afară şi care făcuseră praf veştmintele. "Nu se poate trăi într-o astfel de delăsare, zise ea. În felul acesta vom ajunge să fim devoraţi de gângănii." De atunci, nu mai avu nici o clipă de răgaz. Sculându-se cu mult înainte de zorii zilei, mobiliza toate energiile disponibile, chiar şi pe copii. Întinse la soare puţinele veştminte rare care încă mai puteau fi purtate, alungă gândacii cu atacuri prin surprindere cu insecticide, răzui galeriile termitelor din uşi şi din ferestre şi asfixie furnicile în găurile lor cu var nestins. Această febră a restaurării sfârşi prin a o conduce până în camerele uitate. Mătură molozul şi îndepărtă pânzele de păianjen din odaia în care José Arcadio Buendía îşi topise creierul căutând piatra filozofală, rândui atelierul de aurărie care fusese răvăşit de soldaţi, şi în cele

din urmă, ceru cheile de la odaia lui Melchiade, pentru a vedea în ce stare se află. Credincioasă voinței lui José Arcadio Segundo, care interzisese intrarea oricui atâta timp cât nu va fi apărut un indiciu real al morții sale, Santa Sofia de la Piedád recurse la tot felul de subterfugii pentru a o împiedica pe Ursula să-şi atingă ținta. Dar ea era atât de înverşunat hotărâtă să nu lase în stăpânirea insectelor nici măcar ungherul cel mai ferit şi mai puțin folosit al casei, încât răsturnă toate piedicile din calea ei şi după trei zile de încăpățânare, reuşi să i se deschidă odaia. A trebuit să se agațe de pragul uşii ca să nu cadă, doborâtă de duhoare, dar în două secunde îşi aminti că acolo fuseseră aşezate cele şaizeci şi două de oale de noapte ale fetelor de la pension şi că o patrulă de soldați răscolise într-o noapte, chiar la începerea ploii, toată casa în căutarea lui José Arcadio Segundo, fără a putea pune mâna pe el.

— Doamne sfinte! exclamă ea, ca şi cum ar fi îmbrățişat totul cu privirea. Când te gândeşti că m-am străduit atât de mult ca să-ți impun bunele maniere, ca să ajungi să trăieşti ca un porc.

José Arcadio Segundo continua să recitească pergamentele. Tot ce se mai putea distinge în mărăcinişul stufos al pletelor sale erau dinții tărcați verzui şi ochii lui imobili. Recunoscând glasul străbunicii sale, îşi întoarse capul către uşă, încercă să surâdă şi, fără să ştie, repetă o frază veche de a Ursulei.

— Ce vrei, murmură el, timpul trece.

— E adevărat, răspunse Ursula, dar nu chiar într-atât.

Spunând aceste cuvinte, îşi dădu seama că-i adresase aceeaşi replică pe care o primise de la colonelul Aureliano Buendía în celula lui de condamnat şi, încă o dată fu zguduită de această nouă dovadă că timpul nu trece - aşa cum ajunsese ea să admită - ci se învârteşte în loc. Cu toate acestea, nici acum nu îngădui resemnării să profite de ocazie. Îl ocărî pe José Arcadio Segundo de parcă ar fi fost un copil şi stărui să facă baie, să se bărbierească şi să participe cu forța lui, la restaurarea casei. Simpla idee de a părăsi odaia care-i adusese pacea îl umplu pe José Arcadio Segundo de groază. Strigă că nu există nici o putere omenească în stare să-l facă să iasă de acolo, deoarece nu vrea să mai vadă convoiul celor două sute de vagoane încărcate cu morți care, în fiecare seară părăseşte Macondo, îndreptându-se spre mare. "Sunt toți acei care se găseau atunci la gară, urlă el. Sunt trei mii patru sute opt." Abia atunci înțelese Ursula că el se afla într-o lume a tenebrelor mai de nepătruns decât a ei, la fel de solitară şi închisă ca aceea a străbunicului său. Îl lăsă în odaia aceasta, dar obținu să nu mai fie închisă cu lacăt, să se facă curățenie în fiecare zi, să nu se mai păstreze decât o singură oală de noapte şi să se arunce toate celelalte la gunoi, şi să se rânduiască în aşa fel ca José Arcadio Segundo să fie ținut tot aşa de curat şi prezentabil cum fusese străbunicul său în cursul îndelungatei sale captivități sub castan. La început, Fernanda nu văzu în această agitație decât un acces de nebunie senilă şi cu mare greutate îşi stăpâni exasperarea. Însă, în timpul acesta, José Arcadio o anunță din Roma că intenționează să vină la Macondo înainte de a-şi rosti făgăduințele veşnice, şi această veste bună o umplu de atâta entuziasm încât, de azi pe mine, se puse să stropească florile de patru ori pe zi, pentru ca aspectul casei să nu producă fiului ei o impresie rea. Această perspectivă stimulantă o îndemnă, de asemenea, să-şi grăbească corespondența cu medicii nevăzuți şi să pună la loc, în verandă, ciuberele cu ferigi şi cu origan şi glastrele cu begonii, cu mult înainte ca Ursula să afle că fuseseră desființate de furia distrugătoare a lui Aureliano Segundo. Mai târziu, vându argintăria şi cumpără un serviciu de ceramică, castroane şi polonice din cositor şi tacâmuri din alpaca şi sărăci cu ele bufetele deprinse cu porțelan de la Compania Indiilor şi cu cristale de Boemia. Ursula însă, voia să meargă şi mai departe. "Să se deschidă uşile şi ferestrele, striga ea. Să se pregătească carne şi peşte, să se cumpere broaştele țestoase cele mai mari care se pot găsi, să vină străinii să-şi întindă şervetele prin unghere şi să se urineze pe trandafiri, să se aşeze la masă şi să mănânce de câte ori doresc, să râgâie şi să trăncănească şi să murdărească totul cu cizmele lor, şi să facă din noi ceea ce le place, deoarece acesta este singurul şi unicul mod de a speria mizeria." Dar nu era decât o iluzie zadarnică. Era deja prea bătrână şi trăia prea peste puterile ei ca să reînnoiască minunea cu micile animale din zahăr ars, şi nici unul dintre descendenții ei nu-i moştenise

energia. Din ordinul Fernandei, casa rămase închisă.

Aureliano Segundo, care-şi dusese din nou cuferele la Petra Cotes, abia dispunea de mijloace suficiente ca familia lui să nu moară de foame. Grație catârului scos la loterie, Petra Cotes şi el cumpăraseră alte animale cu care reuşiră să pună în picioare o tombolă încă precară. Aureliano Segundo bătea din uşă în uşă, oferind bilețelele pe care le desena chiar el cu cerneală colorată pentru a le face mai atrăgătoare şi mai convingătoare, fără să observe probabil că mulți nu cumpărau decât din recunoştință. iar majoritatea din milă. Dar, chiar şi cumpărătorii cei mai generoşi aveau posibilitatea de a câştiga un purcel pentru douăzeci de bănuți şi o văcuță pentru treizeci şi doi, şi această speranță îi entuziasma atât de mult, încât marți seara invadau curtea Petrei Cotes, aşteptând clipa în care un copil ales la întâmplare trăgea din pungă numărul câştigător. Toate acestea nu întârziară să ia aspectul unui bâlci săptămânal, căci de la lăsarea serii începeau să se instaleze în curte mese pentru mâncat fripturi şi tarabe cu băuturi şi, dintre cei pe care-i alegeau sorții, mulți sacrificau pe loc animalul câştigat, cu condiția ca ceilalți să asigure muzica şi rachiul, astfel că, fără să fi vrut, Aureliano Segundo se pomeni cântând din nou la acordeon şi participând la modeste întreceri de lăcomie. Aceste replici triste ale petrecerilor de altă dată i-au permis lui Aureliano Segundo să cumpănească el însuşi cât de mult se răciseră înflăcărările sale, cât de mult secătuise ingeniozitatea lui de chefliu magistral. Nu mai era acelaşi om. Cele o sută douăzeci de kilograme cât ajunsese să cântărească pe vremea când îl înfruntase Elefanta, se reduseseră la şaptezeci şi opt, chipul lui de broască țestoasă, candidă şi puhavă, devenise de iguană, şi se simțea mereu în pragul plictiselii, al oboselii. Pentru Petra Cotes, însă nu a existat vreodată un bărbat mai bun, poate că lua drept dragoste mila pe care el i-o inspira şi acel spirit de solidaritate pe care mizeria îl făcuse să se nască între ei. Patul lipsit de echipamentul lui încetă să mai fie un loc de desfrâu şi se transformă într-un refugiu pentru confidențe. Scăpați de dublurile lor din oglinzile pe care le vânduseră la licitație ca să achiziționeze animale pe care să le scoată la loterie, şi de damascurile şi catifelele senzuale pe care le mâncase catârul, zăboveau treji, noaptea târziu, cu nevinovăția unor bătrâni bunici fără somn, folosind pentru a-şi face socotelile şi pentru a împărți bănuții, timpul pe care-l iroseau odinioară irosindu-se pe ei înşişi. Uneori primul cântat al cocoşilor îi surprindea făcând şi desfăcând grămăjoarele de monezi, luând de ici pentru a completa dincolo, ca să poată face față exigențelor Fernandei cu una şi ca să cumpere cu cealaltă ghete pentru Ursula Amaranta, iar pe cealaltă să i-o dea Santei Sofia de la Piedád, care nu mai avusese o rochie nouă din vremurile eroice, iar cu alta să comande sicriul în cazul când va muri Ursula, iar aceasta pentru cafeaua care se scumpea cu un bănuț livra la fiecare trei luni, iar aceea pentru zahărul care îndulcea din ce în ce mai puțin, iar aceasta pentru lemnele care mai erau încă ude după potop, iar cealaltă pentru hârtie şi cerneală colorată pentru biletele de loterie, iar cu ceea ce mai rămânea pentru a amortiza pierderea junincii din aprilie, de la care recuperaseră în chip miraculos pielea, pentru că începuse să dea semne de dalac în clipa când aproape toate numerele tombolei erau vândute. Domnea atâta puritate în celebrarea acestor slujbe de mizerie, încât partea cea mai bună era destinată întotdeauna Fernandei, nu că ar fi făcut-o vreodată din remuşcare, sau din caritate, ci pentru că bunăstarea ei îi interesa mai mult decât a lor. Ceea ce se întâmpla de fapt, deşi nici unul nici celălalt nu-şi dădea seama, era că amândoi se gândeau la Fernanda ca la o fiică pe care ar fi dorit s-o aibă, dar n-au avut-o, astfel încât o dată se resemnară chiar să mănânce timp de trei zile numai fiertură de porumb, pentru ca ea să-şi poată cumpăra o față de masă de olandă. Totuşi, oricât se omorau ei cu lucrul, oricâte acrobații încercau să facă cu banii şi oricâte tertipuri încercau să născocească, îngerii lor păzitori picau de oboseală şi se lăsau furați de somn, în timp ce ei tot adăugau şi scădeau monedele în grămăjoare, străduindu-se să le ajungă măcar pentru traiul de toate zilele. În insomnia pe care le-o provocau socotelile acestea atât de încâlcite, se întrebau ce se va fi întâmplat în lume că animalele nu mai fătau cu aceeaşi frenezie ca înainte, pentru ce banii le alunecau printre degete, şi pentru ce oamenii, care, cu puțină vreme în urmă cheltuiau teancuri de bancnote pe chefuri, considerau acum că dau şi pielea de pe ei dacă plătesc doisprezece bănuți pe un bilet la tombola cu şase găini. Aureliano Segundo socotea în sine însuşi că răul nu era în lume, ci

într-un loc ascuns din inima misterioasă a Petrei Cotes, în care trebuie să se fi întâmplat ceva cât ținuse potopul, ceva care făcuse ca animalele să devină sterpe şi banii alunecoşi. Intrigat de această enigmă, scormoni atât de adânc în inima ei încât, căutându-şi interesele întâlni dragostea, căci, tot căutând să se facă iubit de ea, sfârşi prin a se îndrăgosti el. Petra Cotes, la rândul ei, îl iubea tot mai mult pe măsură ce simțea crescând afecțiunea lui şi astfel, în toiul toamnei, ea se lăsă din nou cucerită de acea superstiție din tinerețe care spunea că sărăcia este una dintre slujitoarele dragostei. Amândoi evocau atunci ca tot atâtea piedici petrecerile nebuneşti, bogăția prea învederată şi destrăbălarea desfrânată, şi regretau toți acei ani pe care-i irosiseră până să descopere paradisul singurătății împărtăşite. Îndrăgostiți nebuneşte unul de celălalt după atâția ani de complicitate sterilă, se putură bucura de minunea de a se iubi atât la masă cât şi în pat, şi atinseră un astfel de grad de fericire, încât chiar atunci când deveniseră nişte bătrâni istoviți, încă mai continuau să se zbenguie ca nişte iepuraşi şi să se ciondăne ca nişte cățe.

Randamentul tombolei nu se îmbunătăți deloc. La început, Aureliano Segundo îşi petrecea trei zile din săptămână în vechiul său birou de crescător de vite, desenând bilet după bilet, pictând cu oarecare îndemânare o văcuță roşie, un purceluş verde sau un grup de găinuşe albastre, potrivit animalului scos la loterie, şi mulând cu caractere de tipar bine imitate numele cu care Petra Cotes socotise de bun augur să-şi boteze întreprinderea: *Tombolele Divinei Providențe.* Dar cu timpul, începu să se simtă atât de obosit după ce desena aproape două mii de bilete pe săptămână, încât comandă ştampile de cauciuc cu animale, cu numele şi cu numerele, şi de atunci munca lui se reduse la umezirea lor pe tampoane cu cerneluri diferite. În ultimii ani, le veni ideea de a înlocui numerele prin cimilituri, lozul fiind împărțit între aceia care găseau dezlegarea, însă sistemul acesta se dovedi atât de complicat şi se pretă la atâtea contestații, încât au trebuit să renunțe la el chiar de la a doua încercare.

Aureliano Segundo era atât de ocupat în dorința de a consolida reputația tombolelor sale, încât abia că-i mai rămânea timp să-şi vadă copiii. Fernanda o dădu pe Amaranta Ursula la o şcoală particulară care nu primea mai mult de şase elevi; se opuse însă ca Aureliano să frecventeze şcoala publică. Ea considera că a făcut deja o concesie prea mare acceptând ca el să părăsească odaia. În afară de asta, în epoca aceea nu se primeau la şcoală decât copiii legitimi născuți din căsătorii catolice, iar în certificatul de naştere prins cu un ac de siguranță la scutec, când fusese adus în casă, Aureliano era declarat copil găsit. Astfel că a rămas închis în casă, încredințat supravegherii caritabile a Santei Sofia de la Piedád şi alternativelor mintale ale Ursulei, descoperind universul restrâns al casei după explicațiile pe care i le furnizau bunicile. Era fin şi subțiratic, de o curiozitate care-i făcea pe cei mari să-şi iasă din țâțâni, însă, spre deosebire de privirea inchizitivă şi deseori clarvăzătoare pe care o avea colonelul la vârsta lui, a lui era şovăielnică şi puțin distrată. În timp ce Amaranta Ursula era la grădiniță, el vâna râme şi schingiuia insectele din grădină. Dar, într-o bună zi, Fernanda îl surprinse în timp ce culegea scorpioni într-o cutie pentru a-i strecura sub salteaua Ursulei, şi atunci îl închise în fosta odaie a lui Meme, unde-şi amăgea ceasurile de singurătate studiind din nou planşele enciclopediei. Acolo dădu Ursula peste el, într-o după-amiază când orbecăia prin casă, stropind peste tot cu apă sfințită cu un mănunchi de urzici şi, cu toate că-l mai întâlnise de multe ori, îl întrebă cine e.

— Sunt Aureliano Buendía, zise el.

— E adevărat, răspunse ea. Este timpul să începi să înveți aurăria.

Ursula începu din nou să-l confunde cu fiul ei, deoarece vântul cald de după potop, care imprimase în creierul ei accese efemere de luciditate, încetase să mai bată. Ea nu-şi mai redobândi rațiunea. Când intra în camera ei, o găsea acolo pe Petronila Iguarán în crinolina ei incomodă şi cu boleroul de perle țesute, pe care le punea pentru a merge în vizite de circumstanță, o găsea acolo pe Tranquilina Maria Miniata Alaxoque Buendía, bunica ei, făcându-şi vânt cu o pană de păun în fotoliul ei de paralitică, şi pe străbunicul ei Aureliano Arcadio Buendía, cu falsul lui dolman al gărzii viceregale, şi pe Aureliano Iguarán, tatăl ei, care inventase o rugăciune pentru a stârpi de vii şi a face să cadă toți viermii vacilor, şi pe timorata ei mamă, şi pe vărul cu coadă de porc, şi pe José Arcadio

Buendía, şi pe copiii ei morţi, şezând toţi pe scaunele împinse la perete, de parcă nu era vorba de o vizită de familie, ci de un priveghi funebru. Ea întreţinea o conversaţie limbută şi colorată, comentând fapte petrecute în locuri cu totul diferite, în epoci care nu coincideau, în aşa fel încât atunci când Amaranta Ursula se întorcea de la şcoală, şi când Aureliano se sătura de enciclopedie, o găseau şezând pe pat, vorbind singură, pierdută într-un labirint de morţi. "Arde!" strigă ea într-o zi, îngrozită, semănând, pentru o clipă, panică în toată casa, dar ceea ce vroia să vestească era aprinderea unui grajd la care asistase la vârsta de patru ani. Ajunsese să amestece atât de mult trecutul cu actualitatea, încât cu ocazia celor două sau trei momente de luciditate pe care le avu înainte de a muri, nimeni n-ar fi putut spune cu deplină siguranţă dacă vorbea despre ceea ce simţea atunci sau despre cele ce-şi amintea. Treptat o văzură reducându-se, redevenind făt, mumificându-se de vie, în aşa măsură încât în ultimele luni ai fi zis că este o prună uscată înotând în cămaşa de noapte, iar braţul ei mereu ridicat ajunsese să semene cu o labă de maimuţă. Rămânea nemişcată câteva zile fără întrerupere, şi Santa Sofia de la Piedád trebuia să o scuture pentru a se convinge că încă mai era vie, şi o lua pe genunchi pentru a o hrăni cu linguriţe de apă îndulcită cu zahăr. Avea aerul unei bătrâne nou născute. Amaranta Ursula şi Aureliano o târau şi o îmbrânceau prin odaie, o culcau pe altar pentru a constata că era cu puţin mai mare decât pruncul Isus, iar într-o după-amiază, o ascunseră într-un dulap din hambar, unde ar fi putut-o mânca şobolanii. La Duminica Floriilor, intrară în camera ei în timp ce Fernanda era la liturghie, şi o transportară pe Ursula, ţinând-o de ceafă şi de glezne.

— Biata noastră străbunică, zise Amaranta Ursula, iată că a murit de bătrâneţe.

Spaima o făcu pe Ursula să sară în sus.

— Sunt vie! strigă ea.

— Vezi, reluă Amaranta Ursula reţinându-şi râsul, nici nu mai răsuflă.

— Dar vorbesc, urlă Ursula.

— Nici nu mai vorbeşte, zise Aureliano. A murit ca un greieraş.

Ursula trebui atunci să se supună evidenţei. "Doamne! exclamă ea în şoaptă. Deci aşa este moartea". Începu o rugăciune interminabilă, întretăiată, profundă, care se prelungi peste două zile, iar marţi degeneră într-o amestecătură de rugăciuni către Dumnezeu şi de sfaturi practice pentru ca furnicile roşii să nu dărâme casa, pentru ca niciodată candela din faţa dagherotipului lui Remedios să nu fie lăsată să se stingă şi pentru ca nici un Buendía să nu se căsătorească cu cineva de acelaşi sânge, deoarece s-ar naşte copii cu coadă de porc. Aureliano Segundo încercă să profite de delirul ei pentru a o face să mărturisească unde era îngropat aurul, dar şi de data aceasta rugăminţile lui fură zadarnice. "Atunci când se va înfăţişa stăpânul lui, zise Ursula, Dumnezeu îi va lumina calea ca să-l descopere." Santa Sofia de la Piedád avea certitudinea că poate fi găsită moartă dintr-o clipă în alta, căci observase, în zilele acestea, anumite tulburări în natură: trandafirii emanau un parfum de frunză de potcă, scăpă din mână un castronaş cu boabe de năut şi grăunţele se fixară pe pământ într-o ordine geometrică perfectă, descriind forma unei stele de mare, iar într-o noapte văzu trecând prin aer o dâră luminoasă de discuri de culoare portocalie.

A fost găsită moartă în dimineaţa din Joia Mare. Ultima oară când o ajutaseră să-şi facă socoteala vârstei, în epoca companiei bananiere, ea calculase că ar fi avut cam între o sută cincisprezece şi o sută douăzeci de ani. O îngropară într-o răcliţă cu puţin mai mare decât coşul în care fusese adus Aureliano, iar la înmormântare veni destul de puţină lume, în parte fiindcă acei care-şi aminteau de ea nu mai erau mulţi, dar şi pentru că era aşa de cald în acel miez al zilei, încât păsările dezorientate se izbeau de ziduri ca nişte salve de plumb şi rupeau grilajurile ferestrelor pentru a muri în odăi.

La început se credea că era un fel de epidemie. Gospodinele nu mai prididеau măturând păsări moarte, mai ales la ora siestei, iar bărbaţii se duceau să le azvârle în râu cu căruţele pline. În duminica Învierii, părintele Antonio Isabel, care avea o sută de ani, afirmă de la amvon că moartea păsărilor era dictată de influenţa rea a Jidovului Rătăcitor pe care-l văzuse chiar el în noaptea trecută. Îl descrise ca pe o fiinţă hibridă, născut din încrucişarea între un ţap şi o femeie eretică, o bestie infernală a cărei suflare dogorea aerul şi a cărei trecere ar fi pricina că tinerele căsătorite zămisleau avortoni. Puţini au fost aceia care au

acordat atenție predicii lui apocaliptice, căci satul era convins că preotul vorbea în dodii din pricina vârstei. Însă, miercuri în zori, o femeie trezi toată lumea deoarece descoperise urmele unui biped cu copita despicată. Acestea erau atât de evidente şi atât de uşor de recunoscut, încât acei care veniră să le vadă nu puseră la îndoială existența unei făpturi înspăimântătoare, asemănătoare cu cea descrisă de preot şi, de comun acord, instalară curse în curțile lor. Aşa reuşiră să-l captureze. La două săptămâni după moartea Ursulei, Petra Cotes şi Aureliano Segundo fură treziți de zbieretul unui vițel neobişnuit, care părea să se audă din vecinătate. Când se sculară, un grup de oameni se pregăteau deja să extragă monstrul, care încetase să mai mugească, din parii ascuțiți pe care-i înfipseră în fundul unei gropi acoperite cu frunze uscate. Era greu cât un bou, deşi talia lui nu depăşea pe aceea a unui adolescent, şi din rănile lui curgea un sânge verde şi unsuros. Avea trupul acoperit cu o lână aspră plină de căpuşe mici, iar pielea era ca pietrificată într-o carapace de remoră, însă spre deosebire de descrierea preotului, părțile lui omeneşti erau mai degrabă ale unui înger bolnăvicios decât ale unui om, deoarece avea mâinile fine şi agile, ochii mari crepusculari, iar pe omoplați, cioturi cicatrizate, bătătorite, ale unor aripi puternice care trebuie să fi fost retezate cu o secure țărănească. Îl spânzurară de glezne într-un migdal din piață, ca să fie văzut de toată lumea, şi când începu să putrezească, îl incinerară pe un rug, pentru că nu se putu stabili dacă natura lui bastardă era a unui animal pe care-l arunci în râu sau a unui creştin căruia i se dă un mormânt. Nu s-a putut stabili niciodată dacă într-adevăr din pricina lui au murit păsările, însă tinerele căsătorite n-au zămislit avortonii anunțați, iar căldura nu scăzu nici ea din intensitate.

Rebeca muri la sfârşitul aceluiaşi an. Argenida, care o servise toată viața, ceru ajutor autorităților ca să forțeze uşa camerei în care se închisese stăpâna ei de trei zile, şi o găsiră în patul singurătății ei, ghemuită ca o crevetă, cu capul mâncat de chelbe şi cu degetul mare în gură. Aureliano Segundo se ocupă de înmormântare şi voi să restaureze casa pentru a o revinde, însă ruina pătrunse atât de mult în ea încât pereții se cojeau de îndată ce erau zugrăviți, şi nu se putu găsi un mortar destul de gros pentru a împiedica buruienile să macine podelele nici iedera să putrezească grinzile şi proptelele.

Aşa mergeau lucrurile de la potop încoace. Nepăsarea oamenilor contrasta cu voracitatea uitării care, încetul cu încetul, rodea nemilos amintirile, în aşa grad încât pe vremea aceea, cu ocazia unei noi aniversări a tratatului de la Neerlandia, când au venit la Macondo emisarii preşedintelui republicii, însărcinați să confere, în sfârşit, decorația refuzată de mai multe ori de colonelul Aureliano Buendía, aceştia au trebuit să-şi piardă o după-amiază întreagă căutând pe cineva care să le poată indica unde să-l găsească pe vreunul dintre descendenții lui. Aureliano Segundo fu ispitit să o accepte, crezând că este o medalie din aur masiv, însă Petra Cotes, în timp ce emisarii pregăteau deja înştiințările şi discursurile pentru ceremonie, reuşi să-l convingă că era o lipsă de demnitate. Tot pe vremea aceea veniră şi țiganii, ultimii moştenitori ai ştiinței lui Melchiade şi găsiră satul atât de stins, iar pe locuitorii lui atât de depărtați de restul lumii, încât se vârâră din nou în case, târând după ei bare de fier magnetizate, ca şi cum acestea ar fi fost într-adevăr ultima descoperire a savanților din Babilon, şi se apucară din nou să concentreze razele solare cu ajutorul lupei gigantice, şi mulți rămaseră cu gura căscată văzând cum cădeau sobele şi cum se rostogoleau clădirile, şi plătiră cincizeci de bănuți pentru a se minuna în fața unei țigănci care îşi scotea şi-şi punea dantura falsă. Un tren galben, desfăcându-se din toate încheieturile, care nu aducea şi nu ducea pe nimeni şi care abia se oprea în gara pustie, iată tot ce mai rămăsese din trenul înțesat, la care Mr. Brown îşi ataşa vagonul lui cu acoperiş de sticlă şi cu fotolii episcopale şi din convoaiele de o sută douăzeci de vagoane încărcate cu fructe, care treceau fără întrerupere în cursul unei după-amieze întregi. Trimişii tribunalelor care veniseră să cerceteze raportul cu privire la hecatomba stranie a păsărilor şi la sacrificarea Jidovului Rătăcitor, îl găsiră pe părintele Antonio Isabel jucându-se de-a baba oarba cu copiii şi, crezând că raportul său era rezultatul unei halucinații senile, îl internară într-un azil. Puțin după aceea, îl trimiseră pe părintele Augusto Angel, proaspăt şi înflăcărat cruciat, intransigent, sigur de sine, temerar, care trăgea el însuşi clopotele de mai multe ori pe zi, pentru a împiedica sufletele să cadă în letargie, şi umbla din poartă în poartă

pentru a-i trezi pe cei leneşi, ca să vină la liturghie, dar înainte de un an se văzu şi el biruit de nepăsarea pe care o respirai o dată cu aerul, de praful arzător care îmbătrânea şi înnămolea totul şi de toropeala pe care o produceau chifteluțele de la dejun pe căldura insuportabilă a siestei.

La moartea Ursulei, casa căzu din nou într-o părăsire din care n-avea s-o poată scoate nici măcar o voință atât de decisă şi viguroasă ca aceea a Amarantei Ursula, care, cu mulți ani mai târziu, devenind o femeie fără prejudecăți, veselă şi modernă, cu picioarele pe pământ, deschise uşile şi ferestrele pentru a speria mizeria, restaură grădina, extermină furnicile roşii care începuseră să umble şi ziua în amiaza mare prin verandă, şi încercă în zadar să reînvie gustul uitat al ospitalității. Pasiunea Fernandei pentru viața retrasă ridicase o stavilă de netrecut la capătul celor o sută de ani vijelioşi ai Ursulei. Nu numai că a refuzat să deschidă uşile când bătea vântul secetos, dar blocă şi ferestrele cu ajutorul unor scânduri bătute cruciş, supunându-se astfel consemnului părintesc de a se îngropa de vie. Corespondența costisitoare cu medicii nevăzuți se încheie cu un eşec. După o mulțime de amânări, se închise în odaia ei la data şi la ora fixată, acoperită doar cu o pânză albă şi cu capul îndreptat spre nord şi la ora unu dimineața simți că fața îi era acoperită cu o batistă muiată într-un lichid glacial. Când se trezi, soarele strălucea prin fereastră şi ea avea o tăietură uriaşă în formă de arc care-i pornea de la vintre pentru a se termina la stern. Însă, înainte de a se fi împlinit perioada de odihnă recomandată, primi o scrisoare deconcertantă de la medicii nevăzuți, care spuneau că au răscolit-o timp de şase ore fără să găsească nimic care să corespundă simptomelor descrise de atâtea ori şi cu atâta scrupulozitatea de ea. Într-adevăr, obiceiul dăunător pe care-l avea de a nu le spune lucrurilor pe nume dăduse naştere unei noi confuzii, căci singurul lucru pe care chirurgii telepatici îl găsiseră era o cădere a uterului, care se putea corecta cu ajutorul unei centuri. Fernanda, decepționată, încercă să obțină informațiuni mai precise, însă corespondenții necunoscuți nu-i mai răspunseră la scrisori. Ea se simți atât de copleşită de greutatea acestui cuvânt necunoscut, încât se hotărî să-şi ia inima în dinți şi să se intereseze de natura aparatului, şi abia atunci află că medicul francez se spânzurase de o grindă cu trei luni mai înainte, şi fusese îngropat, împotriva voinței satului întreg, de un fost tovarăş de arme al colonelului Aureliano Buendía. Ea se destăinui atunci fiului ei, José Arcadio, şi acesta îi trimise centurile de la Roma, împreună cu o notă conținând modul de întrebuințare, pe care o aruncă la closet după ce o învățase pe de rost, pentru ca nimeni să nu cunoască natura infirmității ei. Precauțiile ei erau inutile căci singurele ființe care mai rămăseseră în casă abia dacă o luau în seamă. Santa Sofia de la Piedád rătăcea într-o bătrânețe solitară, gătind puținul pe care-l mâncau, dedicându-se aproape în întregime slujirii lui José Arcadio Segundo. Amaranta Ursula, care moştenise unele farmece ale frumoasei Remedios, acorda lucrărilor ei şcolare tot timpul pe care-l pierdea altă dată chinuind-o pe Ursula şi începea să manifeste o judecată sănătoasă şi o devoțiune față de studiu, care făcură să renască în Aureliano Segundo speranțele pe care i le inspirase Meme. Îi promise că o va trimite să-şi termine studiile la Bruxelles, potrivit unui obicei de pe vremea companiei bananiere, şi această iluzie îl făcu să încerce să readucă la viață pământurile devastate de potop. Rarele dăți când mai era văzut venind acasă se datorau Amarantei Ursula, căci cu timpul, devenise un străin pentru Fernanda, iar micul Aureliano se arăta tot mai sălbatec şi închis pe măsură ce se apropia de pubertate. Aureliano Segundo nădăjduia că bătrânețea va îmblânzi inima Fernandei, pentru ca băiatul să se poate integra în viața unui sat în care cu siguranță că nimeni nu şi-ar fi luat osteneala de a face presupuneri bănuitoare cu privire la naşterea lui. Însă Aureliano însuşi părea că preferă retragerea şi singurătatea şi nu încerca nici cea mai mică viclenie pentru a face cunoştință cu lumea care începea la poarta dinspre stradă. Când Ursula puse să se deschidă camera lui Melchiade, se apucă să-i dea târcoale, să arunce priviri curioase prin uşa întredeschisă, şi nimeni nu ştia în ce clipă José Arcadio Segundo şi el ajunseră să se lege printr-o afecțiune reciprocă. Aureliano Segundo descoperi această prietenie cu multă vreme după ce ea se înfiripase, când îl auzi pe băiat vorbind despre omorurile de la gară. Aceasta se întâmplă la masă, într-o zi când cineva se plângea de ruina în care căzuse satul după plecarea companiei bananiere, şi când Aureliano îl contrazise cu o experiență şi cu o maturitate de

persoană mare. Punctul lui de vedere, spre deosebire de interpretarea generală, era că Macondo fusese o localitate prosperă, bine condusă, până în ziua când venise să semene în ea dezordinea, să o corupă şi să o stoarcă compania bananieră, ai cărei ingineri provocaseră potopul drept pretext ca să nu-şi mai respecte angajamentele față de lucrători. Vorbind cu atâta judecată, încât Fernandei i se păru că vede o parodie blasfematorie a scenei cu Isus între cărturari, copilul descrise cu amănunte precise şi convingătoare cum armata a mitraliat peste trei mii de lucrători adunați în fața gării şi cum au fost încărcate cadavrele într-un convoi de două sute de vagoane pentru a le arunca în mare. Convinsă, ca cei mai mulți, de adevărul oficial după care nu se întâmplase nimic, Fernanda se scandaliză la gândul că băiatul moştenise instinctele anarhiste ale colonelului Aureliano Buendía, şi-i porunci să tacă. Aureliano Segundo, în schimb, recunoscu versiunea fratelui său geamăn. De fapt, deşi toată lumea îl socotea nebun, José Arcadio Segundo era pe vremea aceea ființa cea mai lucidă din casă. Îl învăță pe micul Aureliano să scrie şi să citească, îl iniție în studiul pergamentelor şi-i insuflă o interpretare atât de personală asupra celor ce însemnase pentru Macondo compania bananieră, încât după mulți ani, când Aureliano se integrase lumii, toți aveau să creadă că versiunea pe care o povestea era produsul unei halucinații, căci era diametral opusă versiunii false pe care istoricii o admiseseră şi consacraseră în textele şcolare. În mica încăpere izolată pe care n-a atins-o niciodată nici vântul arid, nici praful, nici căldura, amândoi evocau viziunea atavică a unui moşneag cu o pălărie ca nişte aripi de corb, care vorbea despre lume cu spatele la fereastră, cu mulți ani înainte ca ei să se fi născut. Amândoi descoperiră în acelaşi timp că în locul acesta era totdeauna martie şi totdeauna luni, şi atunci înțeleseră că José Arcadio Buendía nu era atât de nebun cum povestea familia, ci că era singurul care fusese înzestrat cu suficientă luciditate pentru a întrevedea acest adevăr, şi anume că timpul putea fi şi el victima ciocnirilor şi a accidentelor, şi că deci putea să se spargă, lăsând într-o odaie una din fracțiunile sale eternizate. Aureliano Segundo reuşise pe de altă parte să opereze o clasificare a literelor criptice din pergamente. Era sigur că acestea corespundeau unui alfabet cu patruzeci şi şapte până la cincizeci şi trei de caractere, care, luate izolat, semănau cu nişte mici păianjeni şi cu ghearele de muscă, dar care, în caligrafia iscusită a lui Melchiade aveau aerul unor rufe întinse la zvântat pe o sârmă de fier. Aureliano îşi aminti că a văzut un tablou analog în enciclopedia engleză şi îl aduse în cameră pentru a-l compara cu acela al lui José Arcadio Segundo. Erau într-adevăr identice.

Pe vremea când îi venise ideea tombolei cu cimilituri, Aureliano Segundo începu să se trezească noaptea cu un nod în gât, ca şi cum şi-ar fi înăbuşit plânsul. Petra Cotes văzu în aceasta una din nenumăratele tulburări aduse de situația lor nenorocită, şi în fiecare dimineață, timp de un an şi mai bine, îi badijonă cerul gurii cu un pămătuf muiat în miere de albine şi-i dădu să bea sirop de hrean. Când nodul din gâtlej deveni atât de apăsător încât începu să-l împiedice la respirat, Aureliano Segundo se duse la Pilar Ternera să vadă dacă nu cunoaşte ea vreo buruiană care să-l uşureze. Neclintita bunică, ajunsă la vârsta de o sută de ani, în fruntea unui mic bordel clandestin, declară că nu se încrede în superstițiile terapeutice dar consultă cărțile în această chestiune. Îl văzu pe cavalerul de caro cu gâtlejul străpuns de sabia valetului de pică, şi deduse că Fernanda încerca să obțină ca bărbatul ei să revină acasă, folosind un procedeu foarte disprețuit care consta în a înfige ace în portretul lui, dar care, din pricina unei practici stângace a acestui gen de vrăjitorie, îi provocase o tumoare internă. Cum Aureliano Segundo nu avea alte fotografii decât acelea de la cununia lui şi întrucât din albumul familiei nu lipsea nici una, continuă să caute prin toată casa, profitând de clipele de neatenție ale soției sale, şi reuşi să descopere pe fundul garderobei o jumătate de duzină de centuri în ambalajele lor originale. Crezând că aceste fâşii de cauciuc roşu sunt nişte obiecte de vrăjitorie, strecură unul în buzunar ca să i-l arate lui Pilar Ternera. Ea nu putu să-i determine natura, dar i se păru atât de suspect, încât în orice caz făcu să i se aducă jumătatea de duzină şi le arse la un foc mare pe care-l aprinse în curte. Pentru a conjura presupusele vrăji ale Fernandei, îi prescrise lui Aureliano Segundo să moaie în apă o găină clocitoare şi să o îngroape de vie la rădăcina castanului, şi el făcu aceasta cu atâta bună credință, încât, în clipa când isprăvi de acoperit cu frunze moarte pământul răscolit,

simțea deja că respiră mai uşor. La rândul ei, Fernanda interpretă dispariția centurilor drept represalii din partea medicilor nevăzuți şi cusu în interiorul rochiei ei un buzunar trainic în care-şi puse noile bandaje trimise de fiul ei.

La şase luni după ce îngropase găina, Aureliano Segundo fu sculat la miezul nopții de un acces de tuse şi avu impresia că e strangulat din interior cu nişte cleşti de rac. Înțelese atunci că oricâte bandaje magice ar fi distrus şi oricâte păsări de descântec ar fi sacrificat, adevărul unic şi trist era că avea să moară. Nu spuse aceasta nimănui. Chinuit de teama că va muri fără să o poată trimite pe Amaranta Ursula la Bruxelles, începu să lucreze ca niciodată şi în loc de o loterie pe săptămână, organiză trei. Îl vedeai dis-de-dimineață cutreierând satul, până în cartierele cele mai îndepărtate şi sărăcăcioase, încercând să-şi vândă bilețelele cu o febrilitate care era de înțeles numai la un muribund. "Iată Divina Providență! striga el mereu. N-o lăsați să treacă, ea nu vine decât o dată la o sută de ani." Făcea eforturi mişcătoare pentru a părea vesel, simpatic, vorbăreț, dar era de ajuns să vezi cât asuda, cât era de palid, pentru a ghici că abia îşi mai trage sufletul. Uneori se abătea din drumul său şi se ducea în locuri pustii unde să nu-l vadă nimeni, şi se aşeza o clipă pentru a se odihni de acei cleşti care-l sfâşiau pe dinăuntru. La miezul nopții mai era încă în mahalaua bordeielor, străduindu-se să le mângâie cu făgăduințe de câştiguri pe femeile solitare care suspinau în apropierea fonografelor: "Acest număr n-a mai ieşit de patru luni, le spunea el prezentându-le bilețelele sale. Nu-l lăsa să-ți scape, viața este mai scurtă decât ai crede." Ajunseră să nu-i mai arate nici un respect, să-şi bată joc de el, iar în ultimele luni nici nu-l mai numeau don Aureliano, cum făcuseră întotdeauna, ci chiar în prezența lui, îi ziceau Domnul Divină Providență. Glasul i se umplu de note false, se dezacorda şi sfârşi prin a se stinge într-un horcăit răguşit de câine, dar găsea încă destulă voință pentru a nu lăsa să slăbească aşteptarea lozurilor mari în curtea Petrei Cotes. Cu toate acestea, pe măsură ce-şi pierdea glasul şi-şi dădea seama că în curând nu va mai putea îndura durerea, înțelegea tot mai bine că fiica lui nu va mai putea pleca la Bruxelles prin porcii şi caprele scoase la loterie, şi astfel concepu ideea de a organiza o loterie fabuloasă cu toate pământurile pustiite de potop şi pe care le-ar putea foarte bine readuce în stare bună acei care dispuneau de capitaluri. A fost o inițiativă atât de spectaculară, încât primarul însuşi se oferi să o anunțe în public şi se constituiră societăți ca să cumpere bilete de câte o sută de pesos bucata, care se epuizară în mai puțin de o săptămână. În noaptea tragerii la sorți, câştigătorii organizară o petrecere straşnică, comparabilă doar cu cele din frumoasa epocă a companiei bananiere, iar Aureliano Segundo interpretă la acordeon, pentru ultima oară, melodiile uitate ale lui Francisco Bărbatul, dar fără să le mai poată şi cânta.

Amaranta Ursula plecă la Bruxelles după două luni. Aureliano Segundo îi dădu nu numai banii de la această loterie extraordinară, ci şi acei pe care reuşise să-i pună de-o parte în cursul lunilor precedente, ca şi suma foarte scăzută pe care o obținuse din vânzarea pianului mecanic, a clavecinului şi a altor vechituri căzute în dizgrație. După socotelile lui, aceste fonduri aveau să-i ajungă pentru studiile ei şi nu mai rămânea decât să găsească suma pentru biletul de întoarcere. Fernanda se opuse până în ultima clipă la această că-lătorie, scandalizată la gândul că Bruxelles se afla atât de aproape de locul de pierzanie care era Parisul, dar se linişti în urma unei scrisori pe care i-o dădu părintele Angel, adresată unui pension de fete catolice condus de călugărițe şi unde Amaranta Ursula făgădui că va locui până la terminarea studiilor. În afară de aceasta, preotul aranjă ca ea să călătorească sub supravegherea unui grup de franciscane care mergeau la Toledo, unde sperau să găsească oameni de încredere cu care să o trimită în Belgia. În timp ce se desfăşura această corespondență precipitată care făcu posibilă o astfel de coordonare, Aureliano Segundo, cu ajutorul Petrei Cotes, se ocupă de bagajele Amarantei Ursula. În noaptea în care rânduiră unul din cuferele de mireasă ale Fernandei, totul era atât de bine pus la punct încât studenta ştia pe de rost rochiile şi papucii de catifea în care avea să efectueze traversarea Atlanticului, mantoul din postav albastru cu nasturi de aramă, şi pantofii din piele de Cordoba pe care avea să-i poarte la debarcare. Ştia, de asemenea, cum trebuie să umble ca să nu cadă în apă, atunci când va urca la bord pe pasarelă, că nu trebuie să se despartă nici o clipă de călugărițe, nici să iasă din cabina ei decât pentru a mânca, şi că nu trebuie sub nici

un pretext să răspundă la întrebările pe care necunoscuții, de orice sex ar fi fost ei, i le-ar pune când vor fi ieşit în largul mării. Îşi luă un flacon cu picături împotriva răului de mare şi un caiet redactat chiar de mâna părintelui Angel, cuprinzând şase rugăciuni pentru potolirea furtunii. Fernanda îi confecționă o centură din pânză groasă în care să-şi păstreze banii şi-i arătă cum să o poarte ajustată chiar pe corp, în aşa fel încât să nu trebuiască să o scoată nici chiar când se culca. Vru să-i dea în dar oala ei de noapte din aur spălată cu leşie şi dezinfectată cu alcool, dar Amaranta Ursula refuză de teamă ca nu cumva colegele ei de la pension să-şi bată joc de ea. După câteva luni, în ceasul morții, Aureliano Segundo avea să şi-o amintească aşa cum o văzuse ultima oară, încercând zadarnic să coboare geamul plin de praf de la vagonul de clasa a doua pentru a auzi ultimele recomandări ale Fernandei. Purta o rochie din mătase roz cu un buchețel de pansele artificiale prinse cu o agrafă pe umărul stâng, pantofii de piele de Cordoba cu şireturi şi tocuri joase şi ciorapi satinați cu jartiere elastice la pulpe. Avea un trup zvelt, părul lung despletit şi ochii vioi ai Ursulei la vârsta ei, iar în felul în care-şi luă rămas bun, fără să plângă, dar şi fără să surâdă, trăda aceeaşi tărie de caracter. Mergând alături de vagon, pe măsură ce acesta lua viteză, şi ți-nând-o pe Fernanda de braț ca să nu se poticnească, Aureliano Segundo abia mai putu răspunde cu un gest al mâinii la sărutarea pe care fiica lui i-o trimise cu vârful degetelor. Cei doi soți rămaseră nemişcați, în soarele arzător, privind cum trenul se confundă cu punctul negru de la orizont, ținându-se de braț pentru prima oară din ziua nunții lor.

În nouă august, înainte de a se fi primit cea dintâi scrisoare din Bruxelles, José Arcadio Segundo stătea de vorbă cu Aureliano în odaia lui Melchiade şi, fără nici o legătură, îi zise:

— Aminteşte-ți întotdeauna că erau peste trei mii şi că i-au aruncat în mare.

Apoi capul i se lăsă peste pergamente şi muri cu ochii larg deschişi. În aceeaşi clipă, în patul Fernandei, fratele său geamăn ajunse la capătul martiriului lung şi teribil pe care-l făcuseră să-l îndure racii de fier care-i sfâşiau gâtlejul. Trecuse o săptămână de când se întoarse acasă, fără glas, la capătul puterilor, numai piele şi oase, cu cuferele lui transhumante şi cu acordeonul lui de chefliu, pentru a-şi ține promisiunea de a muri lângă soția sa. Petra Cotes îl ajutase să-şi adune lucrurile şi-i spusese adio fără să verse o lacrimă, dar uitase să-i dea ghetele lăcuite pe care voia să le poarte în sicriu. Astfel, de îndată ce află că a murit, se îmbrăcă în negru, înveli ghetele într-un ziar şi-i ceru voie Fernandei să vadă cadavrul. Fernanda n-o lăsă să treacă pragul uşii.

— Puneți-vă în situația mea, îi zise Petra Cotes pe un ton rugător. Închipuiți-vă cât de mult l-am putut iubi pentru a suporta o astfel de umilire.

— Nu există nici o umilință prea mare pentru o concubină, răspunse Fernanda. Aşteptați deci să moară altul, dintre toți acei care v-au rămas, ca să-l încălțați cu aceste ghete.

Respectându-şi promisiunea dată, Santa Sofia de la Piedád spintecă cu un cuțit de bucătărie cadavrul lui José Arcadio Segundo ca să se asigure că nu-l vor înmormânta de viu. Trupurile au fost aşezate în sicrie asemănătoare şi se putu constata atunci că redeveni-seră identice în moarte, aşa cum fuseseră până la adolescența lor. Vechii ortaci de chefuri ai lui Aureliano Segundo aşezară pe sicriul lui o cunună purtând o panglică violetă cu inscripția: *"La o parte din calea mea, vacilor, viața este atât de scurtă."* Fernanda fu atât de indignată de o astfel de lipsă de respect încât puse să se azvârle cununa la gunoi. În zăpăceala din ultima clipă, bețivanii trişti care-i scoaseră din casă confundară sicriele şi-l îngropară pe unul în groapa celuilalt.

AURELIANO NU PĂRĂSI MULTĂ VREME odaia lui Melchiade. Învăță pe de rost legendele fantastice din cartea cu foile volante, sinteza tratamentelor lui Hermann, paraliticul, însemnările despre ştiința demonologică, cheile pentru piatra filozofală, Centuriile lui Nostradamus şi cercetările lui despre ciumă, în aşa fel încât ajunse la

adolescență fără să cunoască nimic despre epoca sa, dar înzestrat cu cultura de bază a unui om din evul mediu. La orice oră ar fi intrat în odaia lui, Santa Sofia de la Piedád îl găsea cufundat în lectură. În zorii zilei îi aducea o ceașcă mare de cafea fără zahăr, iar la amiază o farfurie cu orez garnisit cu felii de banane fripte, care era mâncarea unică servită în casă de la moartea lui Aureliano Segundo. Ea se îngrijea să-i taie părul, să-l curețe de lindini, să croiască pe măsura lui hainele vechi pe care le găsea în cuferele uitate, iar când începu să aibă o umbră de mustață, îi aduse briciul şi castronaşul pentru clăbuc care aparținuseră colonelului Aureliano Buendía. Nici unul dintre fiii acestuia din urmă, nici chiar Aureliano José, nu-i semănase într-atât, mai ales prin pomeții proeminenți şi linia hotărâtă şi puțin nemiloasă a buzelor. Aşa cum i se întâmplase şi Ursulei cu Aureliano Segundo, pe vremea când acesta studia în odaie, Santa Sofia de la Piedád credea că Aureliano vorbeşte singur. De fapt, el conversa cu Melchiade. Într-o amiază fierbinte, puțin după moartea gemenilor, el văzu cum se desprinde din reverberația ferestrei moşneagul lugubru cu pălăria lui în chip de aripi de corb, ca o materializare a unei amintiri sădite în memoria lui cu multă vreme înainte de a se naşte. Aureliano terminase cu clasificarea alfabetului pergamentelor. Astfel că, atunci când Melchiade îl întrebă dacă a descoperit în ce limbă erau redactate, îi răspunse fără nici o şovăială:

— În sanscrită.

Melchiade îi dezvălui că posibilitățile sale de a reveni în odaia aceasta era numărate. Însă pleca liniştit spre întinsele preerii ale morții definitive, căci Aureliano avea timp să învețe sanscrita în cursul anilor care mai lipseau încă pentru ca manuscrisele să împlinească un secol şi să poată fi descifrate. Tot el îi semnală că în mica ulicioară care duce la râu şi unde pe vremea companiei bananiere se ghicea viitorul şi se tălmăceau visele, un înțelept catalan ținea o prăvălie cu cărți unde se găseşte un *Sanskrit Primer,* care va fi mistuit de molii peste şase ani, dacă el nu se grăbeşte să-l cumpere. Pentru prima oară în existența ei îndelungată, Santa Sofia de la Piedád lăsă să se întrevadă un sentiment, şi acesta era unul de stupoare, atunci când Aureliano îi ceru să-i aducă cartea pe care avea să o găsească între *Ierusalimul eliberat* şi poemele lui Milton, la extremitatea din dreapta de pe rândul al doilea al etajerei. Întrucât ea nu ştia să citească, reținu pe de rost această formulă, şi procură banii necesari vânzând unul din cei şaptesprezece peştişori de aur care rămăseseră în atelier şi a căror ascunzătoare, din noaptea în care soldații percheziționaseră casa, nu o cunoşteau decât ea şi Aureliano.

Aureliano progresa în studiul sanscritei, în timp ce Melchiade se făcea de fiecare dată mai puțin asiduu şi mai îndepărtat, estompându-se în lumina strălucitoare a amiezii. Ultima oară când Aureliano îl simți, abia dacă mai era o prezență invizibilă, care murmura: "Am murit de friguri în nisipurile din Singapor". Odaia deveni atunci dintr-o dată vulnerabilă fața de praf, fața de căldură, de termite, de furnicile roşii, de moliile care aveau să prefacă în rumeguş toată ştiința cărților şi a pergamentelor.

Nu lipsea mâncarea în casă. A doua zi după moartea lui Aureliano Segundo, unul dintre prietenii lui care aduseseră cununa cu inscripția ei ireverențioasă, se oferi să restituie Fernandei câțiva bani cu care-i rămăsese dator soțului ei. Din ziua aceea, venea în fiecare miercuri un comisionar, aducând un coş cu alimente care ajungea din plin pe o săptămână. Nimeni n-a ştiut vreodată că acele alimente le trimitea Petra Cotes: pentru ea, a continua să dea de pomană aceleia care o umilise era un mod de a umili la rândul ei. Cu toate acestea, ranchiuna ei se risipi mai curând decât ar fi crezut, şi atunci continuă să le trimită de mâncare, din orgoliu, iar până la urmă, din compasiune. În câteva rânduri, când nu mai avu curajul să-şi vândă bilețelele şi când interesul oamenilor pentru loteriile ei dispăru, rămase ea fără să mănânce pentru ca Fernanda să poată mânca, şi până ce nu văzu trecând înmormântarea ei, nu-şi călcă deloc această promisiune.

Santa Sofia de la Piedád avea să găsească în scăderea numărului locuitorilor casei odihna pe care o merita după mai bine de o jumătate de veac de muncă. Niciodată nu se auzise vreo plângere din partea acestei femei tăcute, de nepătruns, care însămânțase familia cu germenii îngereşti ai frumoasei Remedios şi cu solemnitatea misterioasă a lui José Arcadio Segundo, care-şi consacrase o viață întreagă de singurătate şi tăcere creşterii unor

copii care abia îşi mai aminteau că sunt copiii şi nepoţii ei, şi care se ocupase de Aureliano ca şi cum s-ar fi născut din pântecele ei, fără să ştie măcar că-i era străbunică. Oriunde în afară de casa aceasta s-ar fi socotit de necrezut ca ea să doarmă întotdeauna pe o rogojină de trestie împletită pe care şi-o întindea pe jos, în hambar, în mijlocul hărmălaiei nocturne a şoarecilor, fără să cuteze să-i mărturisească cuiva că a fost trezită, într-o noapte, de senzaţia înspăimântătoare că cineva o priveşte în beznă şi că era o viperă care i se târa pe pântece. Ea ştia că, dacă i-ar fi povestit Ursulei acest fapt, aceasta ar fi împărţit patul cu ea, dar era în vremea când nimeni nu-şi dădea seama de nimic dacă nu strigai în gura mare ce te doare, căci munca istovitoare de la brutărie, necazurile războiului, grija copiilor nu-ţi lăsau răgazul de a te gândi la fericirea altora. Petra Cotes, pe care n-a văzut-o niciodată, a fost singura care şi-a amintit de ea. Se îngrijea să aibă o pereche bună de pantofi pentru ieşit, să nu-i lipsească îmbrăcămintea, chiar şi în epoca în care trebuiau să facă minuni cu puţinii bani de la tombolă. Când Fernanda veni în casă, avu toate motivele să creadă că era vorba de o servitoare eternizată aici, şi cu toate că auzi de mai multe ori spunându-se că era mama soţului ei, lucrul i se părea atât de necrezut încât îi trebui mai mult timp ca să-l priceapă decât după aceea, ca să-l uite. Santa Sofia de la Piedád n-a părut niciodată să se formalizeze de această condiţie de subalternă. Dimpotrivă lăsa impresia că-i place să umble de colo până colo prin toate ungherele, fără să se odihnească deloc sau să se plângă, veghind asupra ordinii şi curăţeniei casei imense unde a trăit din adolescenţă şi care, mai ales în epoca companiei bananiere, părea mai degrabă o cazarmă decât un cămin. Cu toate acestea, când muri Ursula, zeul supraomenesc al Santei Sofia de la Piedád, capacitatea ei extraordinară de muncă începură să slăbească. Nu numai că îmbătrânise şi ajunsese la capătul puterilor, dar, de pe o zi pe alta, toată casa căzuse într-o criză de senilitate.. Un muşchi fin începu să se caţere pe ziduri. Când nu mai era nici un loc liber în curţi, buruienile făcură să plesnească pe dedesubt cimentul din verandă, îl fărâmiţară ca pe un cristal şi se văzu cum răsar din crăpături aceleaşi floricele galbene pe care le găsise Ursula, cu aproape un secol mai înainte, în paharul cu dantura lui Melchiade. Neavând nici timpul, nici mijloacele pentru a împiedica revărsarea naturii, Santa Sofia de la Piedád îşi petrecea ziua prin odăi, speriind şopârlele care aveau să intre din nou o dată cu lăsarea nopţii. Într-o dimineaţă văzu cum furnicile roşii părăsesc temeliile surpate, trec prin parterul cu flori, urcă de-a lungul balustradei, unde begoniile luaseră o culoare pământie, şi intră în adâncurile casei. Încercă mai întâi să le omoare cu mătura, apoi cu insecticide şi în cele din urmă cu var, dar a doua zi le regăsi în acelaşi loc, neîncetând de a se strecura, tenace şi invincibile. Fernanda, scriind copiilor scrisoare după scrisoare, nu-şi dădea seama de ofensiva nestăvilită a distrugerii. Santa Sofia continuă singură să se lupte cu buruienile ca să nu năpădească bucătăria, să smulgă de pe pereţi ciucurii uriaşi ai pânzelor de păianjeni care creşteau din nou în câteva ceasuri, să răzuie galeriile termitelor. Dar când văzu că şi odaia lui Melchiade, chiar dacă o curăţa şi mătura de trei ori pe zi, era plină de praf şi de pânze de păianjen şi că, în ciuda freneziei ei de gospodină, era ameninţată de dărâmături şi de acel aer de profundă mizerie pe care numai colonelul Aureliano Buendía şi tânărul ofiţer însărcinat cu percheziţia o prevăzuseră, înţelese că a fost înfrântă. Îşi îmbrăcă atunci hainele uzate de duminică, îşi încălţă nişte pantofi vechi care aparţinuseră Ursulei, îşi trase o pereche de ciorapi de bumbac pe care-i făcuse cadou Amaranta Ursula şi făcu o bocceluţă cu cele două sau trei schimburi care-i mai rămăseseră:

— Mă predau, îi zise ea lui Aureliano. Este prea multă muncă în casa asta pentru bietele mele oase.

Aureliano o întrebă unde avea de gând să plece şi ea făcu un gest vag, ca şi cum n-ar fi avut nici cea mai mică idee despre viitor. Se sili totuşi să precizeze că are de gând să-şi petreacă ultimii ani ai vieţii la o verişoară primară care locuia la Riohacha. Această explicaţie nu era verosimilă. După moartea părinţilor ei nu mai avusese legături cu nimeni în sat, nu primise nici scrisori, nici veşti şi niciodată nu fusese auzită vorbind despre rude. Aureliano îi dădu patrusprezece peştişori de aur, căci ea era gata să plece doar cu averea ei, care se ridica la un peso şi douăzeci şi cinci de centime. O văzu de la fereastra odăii cum traversa curtea cu bocceluţa cu haine, târându-şi picioarele, gârbovită de ani, şi mai văzu

cum îşi trecea o mână printr-o gaură din poartă pentru a trage zăvorul după ce a ieşit. Nu s-a mai aflat niciodată nimic despre ea.

Când află despre această dezertare, Fernanda vociferă alandala o zi întreagă, cercetând cuferele, scrinurile şi dulapurile unul după altul, pentru a se încredința că Santa Sofia de la Piedád n-a furat nimic. Îşi arse degetele voind să aprindă un cuptor pentru prima oară în viața ei şi trebui să-l roage pe Aureliano să o învețe cum se prepară cafeaua. Cu timpul, începu să se ocupe el de bucătărie. Când se scula, Fernanda găsea micul dejun servit, şi apoi nu-şi mai părăsea camera decât pentru a-şi lua mâncarea pe care Aureliano i-o lăsa acoperită în spuză, şi pe care ea o ducea pe masă, pentru a o mânca pe şervete de in, între candelabre, şezând singură în capul mesei, în fața celor cincisprezece scaune goale. Nici chiar în aceste împrejurări, Aureliano şi Fernanda nu-şi împărțeau singurătatea, ci fiecare continua să şi-o trăiască singur, făcându-şi menajul fiecare în camera lui, în timp ce pânzele de păianjen continuau să înzăpezească trandafirii, să acopere grinzile şi să căptuşească pereții. Cam prin epoca aceasta avu Fernanda impresia că duhurile năpădiseră casa. S-ar fi spus că obiectele, mai ales cele mai de folos, dobândiseră putința de a-şi schimba locul prin propriile lor mijloace. Fernanda îşi pierdea vremea căutând foarfecele de care era sigură că le pusese pe patul ei, şi după ce răsturna cerul şi pământul, le descoperea pe o etajeră în bucătăria unde era convinsă că n-a pus piciorul de patru zile. Dintr-o dată nu mai era nici o furculiță în sertarul cu tacâmuri şi găsea, în schimb, şase pe altar şi alte trei la lavoar. Această nesiguranță a lucrurilor era şi mai exasperantă atunci când se aşeza să scrie. Călimara pe care o punea la dreapta ei apărea dintr-o dată la stânga, tamponul-sugativ se făcea nevăzut şi după două zile îl descoperea sub pernă, iar paginile adresate lui José Arcadio se amestecau cu cele destinate Amarantei Ursula, astfel că avea mereu spaima de a nu fi băgat scrisorile în plicurile inversate, aşa cum se şi întâmplase, de altminteri, de vreo câteva ori. Într-o zi, îşi pierdu pana. I-o restitui, după două săptămâni, factorul poştal care o descoperise în geanta lui şi care umbla din casă în casă întrebând cui îi aparține. La început, ea crezu că toate acestea sunt opera medicilor nevăzuți, aşa cum fusese şi dispariția bandajelor, şi începu chiar să le scrie o scrisoare, implorându-i să o lase în pace, dar trebui să se întrerupă, ca să facă altceva şi, când reveni în odaie, nu numai că nu mai găsi scrisoarea începută, dar uită chiar şi de intenția de a o scrie. Câtva timp crezu că e Aureliano. Se apucă să-l supravegheze, să aşeze anumite obiecte în drumul lui pentru a încerca să-l surprindă în clipa în care le va deplasa, dar foarte curând trebui să se convingă că Aureliano nu părăsea odaia lui Melchiade decât ca să meargă la bucătărie sau la latrină, şi că nu era omul care să facă farse. Astfel, ajunse să creadă că sunt feste de-ale spiriduşilor şi se decise să prindă fiecare lucru de locul în care socotea că se va servi de el. Legă foarfecele de capul patului cu ajutorul unei corzi lungi. Legă pana şi tamponul sugativ de piciorul mesei şi fixă călimara cu clei în dreapta locului unde avea obiceiul să scrie. Problemele nu se rezolvară însă cu una cu două, căci după câteva ceasuri de cusut, coarda foarfecelor nu mai permitea să te foloseşti de ele la tăiat, de parcă spiriduşii nu încetau să o scurteze. Acelaşi lucru se întâmpla cu sfoara care ținea pana, şi chiar cu brațul ei, care după câteva clipe de scris, nu mai ajungea până la călimară. Nici Amaranta Ursula la Bruxelles, şi nici José Arcadio la Roma n-au aflat niciodată nimic despre aceste pățanii. Fernanda le povestea că e fericită şi de fapt chiar şi era, tocmai pentru că se simțea dezlegată de orice obligație, ca şi cum viața ar fi purtat-o din nou în lumea părinților ei, unde nu erai afectat de problemele cotidiene, deoarece acestea erau dinainte rezolvate în imaginație. Acea corespondență interminabilă o făcu să-şi piardă noțiunea timpului, mai ales după plecarea Santei Sofia de la Piedád. Se obişnuise să socotească zilele, lunile şi anii luând ca puncte de reper datele prevăzute pentru întoarcerea copiilor. Dar atunci când aceştia începură să modifice termenele, o dată şi încă o dată, ea ajunse să confunde datele, să se încurce în soroace, şi zilele semănau atât de mult între ele încât nu mai simțea cum trec. În loc să-şi piardă răbdarea, ea se bucura în fond de această întârziere. Nu se nelinişteа din pricină că, la mulți ani după ce o anunțase că era pe cale să depună jurământul veşnic, José Arcadio continua să spună că aşteaptă să-şi termine studiile de înaltă teologie pentru a le începe pe cele de diplomație, deoarece ea înțelegea că treptele care duceau la înaltul scaun al Sf. Petru erau multe şi pavate cu obsta-

cole. În schimb, sufletul ei se exalta când primea veşti care pentru alţii ar fi părute lipsite de interes, ca aceea că fiul ei îl zărise pe Papa. Resimţi o bucurie asemănătoare atunci când Amaranta Ursula o preveni că studiile ei se vor prelungi peste durata prevăzută, deoarece calificările ei excelente îi creaseră unele privilegii pe care tatăl ei nu le luase în considerare atunci când făcuse socotelile.

Când Aureliano izbuti să traducă primul pergament, se scurseseră peste trei ani de când Santa Sofia de la Piedád îi adusese lucrarea de gramatică. N-a fost o muncă inutilă, însă nu reprezenta decât abia primul pas pe un drum a cărui lungime era imposibil de prevăzut, deoarece textul în spaniolă nu însemna nimic: era vorba de versuri cifrate. Lui Aureliano îl lipseau elementele pentru a stabili codul care i-ar fi permis să le smulgă secretul, însă de vreme ce Melchiade îi spusese că prăvălia bătrânului savant catalan conţinea cărţile de care avea nevoie pentru a descoperi sensul profund al manuscriselor, se hotărî să-i ceară Fernandei îngăduinţa de a merge să le caute. În odaia năpădită de resturi şi moloz, a căror proliferare de nestăpânit izbutise să doboare totul, chibzuia asupra modului celui mai adecvat de a-şi formula cererea, prevedea toate împrejurările, calcula ocazia cea mai potrivită, dar când o întâlnea pe Fernanda venind să-şi ia mâncarea din spuza cuptorului, acesta fiind de fapt singurul moment când putea să-i vorbească, rugămintea lui atât de trudnic pregătită i se oprea în gât şi nu reuşea să rostească o vorbă. A fost singura dată când o spionă. Ascultă cu sufletul la gură paşii din camera ei. O auzea cum se îndreaptă spre uşă pentru a primi scrisorile copiilor şi pentru a le preda factorului pe ale ei, şi trăgea cu urechea, noaptea târziu, la zgomotul dur şi pătimaş al penei pe hârtie, înainte de a auzi pocnetul întrerupătorului şi mormăitul rugăciunilor pe întuneric. Abia atunci adormea, cu speranţa că a doua zi se va ivi ocazia mult aşteptată. Se legănă atât în iluzia că permisiunea nu-i va fi refuzată, încât într-o bună dimineaţă îşi tăie părul care-i atârna până la umeri, îşi rase barba stufoasă, îmbrăcă nişte pantaloni strâmţi şi o cămaşă cu guler fals pe care nu mai ştia de la cine le moştenise, şi aşteptă în bucătărie ca Fernanda să vină să ia micul dejun. Nu mai era femeia de toate zilele care venise, cea cu fruntea trufaşă şi cu mersul statuar, ci o bătrână de o frumuseţe supranaturală, cu o capă de hermină îngălbenită, o coroană de carton aurit şi alura lâncedă a celei care a plâns mult în taină. Într-adevăr, de când îl găsise în cuferele lui Aureliano Segundo, Fernanda îşi îmbrăcase adesea costumul de suverană, mâncat de molii. Oricine ar fi văzut-o în faţa oglinzii, extaziată de propriile ei maniere de monarhă, ar fi putut-o socoti nebună. Totuşi, nu era. Transformase, pur şi simplu, aceste semne exterioare ale regalităţii într-o maşină de amintit. Când le îmbrăcă pentru prima oară, un nod i se puse fără voia ei, în inimă, şi ochii i se umplură de lacrimi, deoarece simţi din nou, în clipa aceea, mirosul de lac al cizmelor militarului care venise să o peţească pentru a o face regină, şi sufletul i se închegă cu nostalgia visurilor pierdute. Se simţi atât de bătrână, atât de sfârşită, atât de îndepărtată de cele mai frumoase clipe ale vieţii ei, încât le regretă chiar şi pe cele care-i rămăseseră în amintire drept cele mai urâte, şi abia atunci descoperi cât de mult îi lipseau acele adieri de origan din verandă, mireasma trandafirilor la căderea serii şi chiar temperamentul bestial al străinilor care veneau în casă. Inima ei de cenuşă, care rezistase, fără să se sfărâme, la loviturile cele mai bine ţintite ale realităţii cotidiene, se nărui la primele asalturi ale nostalgiei. Nevoia de a se simţi melancolică se transforma în viciu pe măsură ce o răvăşeau anii. Singurătatea o făcu mai umană. Cu toate acestea, în dimineaţa în care intră în bucătărie şi se pomeni cu o ceaşcă de cafea pe care i-o oferea un adolescent osos şi palid, cu o lucire halucinantă în ochi, se simţi brutal sfâşiată de ridicol. Nu numai că-i refuză permisiunea, dar de atunci păstră la ea cheile casei în buzunarul în care-şi păstra bandajele, nefolosite încă. Era o precauţie inutilă, căci dacă ar fi vrut, Aureliano s-ar fi putut furişa şi chiar întoarce în casă fără să fie observat. Însă captivitatea prelungită, necunoaşterea lumii şi deprinderea de a asculta, secătuiseră în inima lui germenii răzvrătirii. Astfel că se întoarse în ascunzişul său, citind şi recitind pergamentele şi auzind până noaptea târziu suspinele Fernandei în dormitor. Într-o dimineaţă veni ca de obicei să aprindă focul şi găsi în spuza stinsă mâncarea pe care o lăsase în ajun pentru ea. Se duse atunci şi-şi băgă capul pe uşa dormitorului şi o văzu întinsă pe pat, acoperită cu capa de hermină, mai frumoasă ca oricând, cu pielea preschimbată într-o crustă

de ivoriu. Când sosi José Arcadio, după patru luni, o găsi intactă.

Era imposibil să-ți închipui un bărbat care să semene mai bine cu mama lui. Purta un costum de tafta funebră, o cămaşă cu guler rotund şi tare şi o panglică îngustă de mătase pe care o înnodase în lipsă de cravată. Avea tenul livid, aerul lânced, o privire inexpresivă, buzele subțiri. Părul lui negru, întins şi lucios, împărțit la mijloc printr-o cărare dreaptă şi palidă, părea că este fals ca şi acela al statuilor sfinților. Umbra de barbă îndepărtată cu grijă de pe obrazul lui de parafină părea o umbră a conştiinței sale. Avea mâinile palide, irigate de nervuri verzi, cu degete parazitare, iar la arătătorul stâng un inel din aur masiv, pe care era montat un opal de formă rotundă. Când îi deschise poarta de la stradă, Aureliano nu trebui să se întrebe cine era pentru a ghici că venea de foarte departe. La trecerea lui, casa se impregnă de mirosul de apă parfumată pe care Ursula i-o punea pe cap, când era copil, ca să-l poată găsi în întuneric. Într-un mod imposibil de precizat, José Arcadio rămăsese, după atâția ani de absență, un copil tomnatic, grozav de trist şi de solitar. Se îndreptă direct spre camera mamei sale, unde Aureliano evaporase mercur timp de patru luni cu ajutorul atanorului care aparținuse bunicului său, pentru conservarea corpului după formula lui Melchiade. José Arcadio nu-i puse nici o întrebare. Sărută cadavrul pe frunte, scoase din micul buzunar ascuns dedesubtul rochiei cele trei bandaje rămase nefolosite, ca şi cheia de la garderob. Făcu toate acestea cu gesturi precise şi hotărâte, care contrastau cu aerul său lânced. Scoase din dulap un sipet îmbrăcat în damasc, purtând blazonul familial şi găsi, în interiorul cu mireasmă de santal, voluminoasa misivă prin care Fernanda îşi uşura inima de nenumăratele adevăruri pe care i le ascunsese. O citi fără să se aşeze, cu aviditate dar fără nici o emoție, iar la pagina a treia se opri şi-l examină pe Aureliano cu un ochi atent, de parcă abia atunci i-ar fi aflat adevărata identitate.

— Va să zică, îi spuse el cu un glas care avea ceva de brici, tu eşti bastardul.

— Sunt Aureliano Buendía.

— Du-te în odaia ta, spuse José Arcadio.

Aureliano nu ieşi nici măcar din curiozitate, când auzi zgomotul funeraliilor solitare. Uneori, îl observa din bucătărie pe José Arcadio care umbla prin casă cu respirația gâfâindă, iar după miezul nopții, continua să-i asculte paşii prin dormitoarele părăginite. Timp de luni întregi nu-i auzi sunetul glasului, nu numai pentru că José Arcadio nu-i adresa niciodată un cuvânt, ci şi pentru că nici el însuşi nu avea nici o dorință s-o facă şi nici vreme să se gândească la altceva decât la pergamente. La moartea Fernandei, scosese ultimul dintre peştişorii de aur şi se dusese la prăvălia înțeleptului catalan să caute cărțile de care avea nevoie. Nu-l interesă nimic din cele ce văzu pe drum, poate pentru că n-avea amintiri ca să le facă interesante, iar străzile goale şi casele pustii erau întocmai cum şi le închipuise într-o vreme în care şi-ar fi vândut sufletul pentru a le vedea. Îşi luase singur permisiunea pe care i-o refuzase Fernanda, dar numai o singură dată, cu un unic scop şi pentru un minimum de timp indispensabil, astfel că parcurse fără oprire cele unsprezece loturi de case care o despărțeau pe a lui de ulicioara unde odinioară se tălmăceau visele şi intră pe nerăsuflate în prăvălia jalnică şi întunecoasă unde abia aveai loc să te mişti. Mai mult decât o librărie, aceasta părea o ladă de gunoi pentru cărțile răpănoase, zvârlite de-a valma pe etajerele mâncate de termite, în colțurile îmbâcsite de pânze de păianjen, ba chiar şi în locurile care ar fi trebuit să rămână libere pentru circulat. Pe o masă lungă, încărcată şi ea cu volume enorme, stăpânul localului redacta o proză neobosită într-o caligrafie violetă, cam delirantă, pe nişte foi scoase dintr-un caiet de şcoală. Avea un păr frumos argintat care-i cădea pe frunte ca panaşul unui papagal şi ochii albaştri, vioi şi înguşti, dezvăluiau blândețea omului care a citit toate cărțile. Era în chiloți, plin de sudoare şi nu-şi abandonă scrisul pentru a se uita cine a intrat. Aureliano nu întâmpină nici o greutate în a descoperi în această dezordine fabuloasă cele cinci cărți pe care le căuta, deoarece se aflau exact pe locul pe care i-l indicase Melchiade. Fără să spună un cuvânt, i le întinse împreună cu peştişorul de aur înțeleptului catalan, care le examină încordându-şi pleoapele ca valvele unei moluşti.

— Pesemne că eşti nebun, zise el pe limba lui, ridicând din umeri, şi-i înapoie lui Aureliano cele cinci cărți şi peştişorul de aur: Ia-le, zise el în spaniolă. Ultimul care le-a

citit a fost, dacă nu mă înşel, Isac Orbul, aşa că ar trebui să chibzuieşti bine ce faci.

José Arcadio restaură camera lui Meme, puse să se curețe şi să se repare perdelele de catifea şi damascul baldachinului de la patul viceregal şi readuse în stare de funcționare baia părăsită, a cărei cadă de ciment era acoperită cu o crustă neagră, fibroasă şi aspră. La aceste două locuri se reducea imperiul său de adunătură, de produse exotice în stare vrednică de milă, de parfumuri falsificate şi de bijuterii de imitație. Singurul lucru care părea că-l deranjează în restul casei erau statuile sfinților de pe altarul casei, pe care le arse într-o după-amiază, până nu mai rămase decât cenuşa, pe un rug pe care-l aprinse în curte. Dormea dimineața până după orele unsprezece. Intra în baie într-o tunică scămoşată, brodată cu dragoni auriți, încălțat în papuci cu ciucuri galbeni, şi acolo oficia un ritual care, prin meticulozitatea şi durata lui, amintea de acel al frumoasei Remedios. Înainte de a face baie, aromatiza cada cu sărurile din trei flacoane de alabastru. Nu-şi turna apă cu o tigvă de totuma, după obiceiul casei, ci se scufunda în apele parfumate şi plutea cu fața în sus timp de aproape două ceasuri, lenevit de răcoarea plăcută şi de amintirea Amarantei. La câteva zile după sosire, îşi părăsi costumul de tafta care nu numai că ținea prea cald pentru satul acela, dar era şi singurul pe care-l avea, şi-şi puse în loc nişte pantaloni strâmți, foarte asemănători cu acei ai lui Pietro Crespi din timpul lecțiilor de dans, şi o cămaşă din borangic curat, cu inițialele sale brodate în dreptul inimii. De două ori pe săptămână îşi spăla toate rufele în baie şi rămânea în tunică până ce acestea să uscau, deoarece nu mai avea altceva de îmbrăcat. Niciodată nu lua masa acasă. Ieşea după ce se potolea căldura mare de la amiază şi nu se întorcea decât foarte târziu noaptea. Atunci îşi relua plimbările lui agitate de-a lungul şi de-a latul dormitorului, respirând ca o pisică şi gândindu-se la Amaranta. Ea şi privirea înspăimântătoare a sfinților în lumina candelei erau singurele amintiri pe care le păstrase de acasă. I se întâmplase de multe ori, în halucinantul august roman, să-şi deschidă ochii chiar în toiul unui vis şi să o vadă pe Amaranta răsărind dintr-un bazin de marmură pestriță cu jupoanele ei de dantelă şi cu mâna bandajată, idealizată de nostalgia exilului. Spre deosebire de Aureliano José, care încercase să înece acea imagine în smârcurile însângerate ale războiului, el se străduia să o păstreze vie în mlaştina lui concupiscentă, în timp ce-i fabrica mamei lui balivernele interminabile despre vocația lui pontificală. Nu-i trecu niciodată prin gând, după cum nu-i trecea nici Fernandei, că îndelungata lor corespondență nu era decât un schimb de poveşti fanteziste. José Arcadio, care părăsise seminarul îndată după sosirea sa la Roma, continua să alimenteze legenda despre teologie şi drept canonic, pentru a nu pune în primejdie moştenirea fabuloasă despre care povesteau scrisorile delirante ale mamei sale şi care avea să-l scoată din viața de mizerie şi de înjosire pe care-o împărțea cu doi prieteni într-o mansardă de pe Transtevere. Când primi ultima scrisoare de la Fernanda, dictată de presimțirea morții iminente, puse într-o valiză ultimele urme ale falsei sale străluciri şi traversă oceanul în fundul calei împreună cu emigranții care se înghesuiau ca animalele la abator, mâncând macaroane reci şi brânză plină cu viermi. Înainte de a fi citit testamentul Fernandei, care nu era altceva decât o recapitulare minuțioasă şi tardivă a nenorocirilor ei, înțelesese, privind mobilele descleiate şi buruienile care năpădiseră veranda, că a căzut într-o cursă din care nu se va mai putea smulge niciodată, exilat pe viață din lumina de diamant şi din aerul imemorial al primăverii romane. În cursul insomniilor istovitoare ale astmei, măsura şi tot măsura adâncimea nefericirii sale, cutreierând locuința tenebroasă în care spaimele senile ale Ursulei îi transmiseseră frica de lume. Pentru a se asigura că nu-l va pierde în întuneric, ea îi destinase un anumit colț al camerei, singurul loc ferit din calea morților care începeau să umble prin casă o dată cu lăsarea serii. "Orice rău vei face, îi spunea Ursula, sfinții mi-l vor spune." Serile înfricoşate ale copilăriei sale se reduceau la colțul acela, în care rămânea nemişcat până la ora culcării, asudând de spaimă pe scăunaşul său, sub privirea vigilentă şi înghețată a sfinților pârâtori. Era o tortură inutilă, căci încă din epoca aceea era terorizat de tot ce-l înconjura şi era pregătit să-i fie frică de tot ce putea întâlni în viață: femeile de pe stradă, care stricau sângele; femeile din casă, care năşteau copii cu coadă de purcel; cocoşii de luptă, care provocau moartea oamenilor şi remuşcări pentru toată viața; armele de foc, care numai dacă le atingi te condamnau la douăzeci de ani de război; întreprinderile

nechibzuite, care nu aduceau decât zile amare şi nebunie; şi în sfârşit, tot ceea ce fusese creat de Dumnezeu în nemărginita lui bunătate, dar fusese pervertit de diavol. La deşteptare, măcinat de roata coşmarurilor, era eliberat din teroarea sa de lumina ferestrei, de mângâierile Amarantei în baie şi de voluptatea cu care îl pudra între picioare cu un ciucure de mătase. Chiar şi Ursula era alta în lumina orbitoare din grădină, deoarece atunci nu-i mai vorbea despre lucruri înspăimântătoare, ci îi freca dinţii cu praf de cărbune ca să aibă surâsul strălucitor al unui papă, îi tăia şi îi lustruia unghiile pentru ca pelerinii veniţi la Roma din cele patru colţuri ale pământului să se uimească în faţa frumuseţii mâinilor papii când avea să le dea binecuvântarea, îl pieptăna ca pe un papă şi-l uda tot cu apă de flori pentru ca trupul şi hainele lui să aibă parfumul unui papă. În grădinile de la Castelgandolfo îl zărise pe papa într-un balcon, rostind acelaşi discurs în şapte limbi în faţa unei mulţimi de pelerini, şi într-adevăr, singurele lucruri care îi reţinuseră atenţia fuseseră albeaţa mâinilor, care păreau macerate în leşie, strălucirea orbitoare a veştmintelor sale de vară şi parfumul discret de apă de flori. La aproape un an după întoarcerea sa acasă, după ce vânduse, ca să se hrănească, toate candelabrele de argint şi oala de noapte heraldică, care în clipa adevărului dovedise a nu avea aur decât în incrustaţiile ecusonului, unica distracţie a lui José Arcadio consta în a aduna copiii din sat pentru a-i aduce să se joace la el. Apărea cu ei la ora siestei şi-i punea să sară coarda în grădină, să cânte în verandă şi să facă echilibristică pe mobilele din salon, în timp ce el mergea de la un grup la altul, dând lecţii de bună purtare. Pe vremea aceea, isprăvise cu pantalonii săi strâmţi şi cămaşa de mătase şi adoptase o îmbrăcăminte obişnuită, cumpărată în dughenele arabilor, dar continua să păstreze intacte demnitatea sa languroasă şi manierele papale. Copiii puseră stăpânire pe casă, aşa cum făcuseră odinioară colegele lui Meme. Îi auzeai alergând şi cântând şi dansând *zapateado* până la o oră înaintată a nopţii, încât casa ajunsese să ia aspectul unui internat lipsit de disciplină. Aureliano nu se sinchisi de invazie atâta timp cât nimeni nu veni să-l deranjeze în odaia lui Melchiade. Într-o dimineaţă, doi copii împinseră uşa şi se înspăimântară la vederea acelui om murdar şi păros care continua să descifreze pergamentele la masa lui de lucru. Nu îndrăzniră să intre, dar rămaseră să dea târcoale în jurul odăii. Aruncau priviri furişate printre crăpături, şopotind între ei, aruncau gângănii vii prin ferestruică, şi într-o zi ţintuiră pe dinafară uşa şi fereastra, în aşa fel încât Aureliano avu nevoie de o jumătate de zi pentru a le forţa. Amuzaţi de faptul că nu erau pedepsiţi pentru ştrengăriile lor, patru copii pătrunseră în altă dimineaţă în odaie, în timp ce Aureliano se afla în bucătărie, hotărâţi să nimicească pergamentele. Dar, îndată ce apucară foile îngălbenite, o forţă îngerească îi ridică de la pământ şi-i ţinu suspendaţi în aer până când se întoarse Aureliano şi le smulse manuscrisele. De atunci nu-l mai deranjă nimeni.

Patru dintre copiii cei mai mari, care mai purtau încă pantaloni scurţi, deşi erau în pragul adolescenţei, se ocupau de îngrijirea înfăţişării personale a lui José Arcadio. Veneau mai devreme decât ceilalţi şi-şi petreceau dimineaţa bărbierindu-l, făcându-i masaj cu prosoape calde, tăindu-i şi lustruindu-i unghiile de la mâini şi de la picioare, parfumându-l cu apă de flori. Şi s-a întâmplat de mai multe ori să intre în cadă pentru a-l săpuni din cap până în picioare, în timp ce el plutea cu faţa în sus, gândindu-se la Amaranta. Apoi îl ştergeau, îi pudrau corpul şi-l îmbrăcau. Unul dintre copii, care avea părul blond şi creţ şi ochii de sticlă roşie ca iepurii, dormea din când în când în casă. Legăturile care-l uneau cu José Arcadio erau atât de puternice încât îl însoţeau în insomniile lui de astmatic, fără să scoată o vorbă, umblând încolo şi încoace alături de el, prin casa scufundată în întuneric. Într-o noapte, văzură în odaia Ursulei o strălucire gălbuie sub cimentul devenit străveziu, ca şi cum un soare subteran ar fi transformat în geam pardoseala camerei. N-a fost nevoie să aprindă lumina. N-au avut decât să ridice lespezile sparte din colţul în care se aflase totdeauna patul Ursulei şi unde acea sclipire era mai intensă, pentru a descoperi cripta secretă pe care Aureliano Segundo se istovise căutând-o în delirul săpăturilor sale. Acolo putură vedea cei trei saci de pânză cusuţi cu fir de aramă, iar în interiorul lor cei şapte mii două sute patruzeci dubloni mari, care continuau să scânteieze ca nişte flăcări în obscuritate.

Descoperirea comorii produse efectul unui incendiu. În loc să se întoarcă la Roma cu

această avere atât de neaşteptată, care fusese visul său nutrit în timpul mizeriei, José Arcadio transformă casa într-un paradis decadent. Puse să se refacă cu catifea nouă perdelele odăii şi baldachinul patului, pardosi cu lespezi solul băii şi acoperi pereții cu plăci de faianță. Bufetul din sufragerie se umplu cu fructe zaharate, cu şunci şi murături de tot felul, iar hambarul părăsit se deschise din nou pentru a înmagazina vinurile şi lichiorurile pe care José Arcadio se ducea el însuşi să le ridice de la gară, în lăzi însemnate cu numele său. Într-o noapte, el şi cei patru băieți mai mari făcură o petrecere care se prelungi până în zori. La orele şase dimineața ieşiră în pielea goală din dormitor, deşertară baia şi o umplură cu şampanie. Se cufundară cu toții înotând în voie ca un stol de păsări pe un cer aurit de băşici parfumate, în timp ce José Arcadio plutea cu fața în sus, absent de la petrecere, visând cu ochii deschişi la Amaranta. Stătu aşa, absorbit de gânduri, rumegând amărăciunea plăcerilor sale echivoce, chiar şi după ce copiii se plictisiră şi se întoarseră cu toții în dormitor unde smulseră perdelele de catifea pentru a se şterge cu ele, crăpară, înghiontindu-se, sticla oglinzii de cristal de rocă şi dărâmară baldachinul patului, înghesuindu-se să se culce toți de-a valma. Când José Arcadio se întoarse din baie, îi găsi dormind, ghemuiți unul în celălalt, în pielea goală, într-un alcov de naufragiu. Întărâtat nu atât de spectacolul acestor ravagii, cât de dezgustul amestecat cu milă pe care le simțea față de sine însuşi în acest gol dezolant în care-l lăsase petrecerea, se înarmă cu un bici de dresor ecleziastic, pe care-l păstra pe fundul valizei sale împreună cu un ciliciu şi cu alte instrumente de mortificare şi de penitență, şi-i alungă pe copii din casă urlând ca un nebun şi biciuindu-i fără milă, de parcă ar fi fost o haită de lupi. Rămase istovit, cu o criză de astmă care dură câteva zile şi care-i dădu aerul unui muribund. După trei nopți de tortură, biruit de asfixiere, se duse să-l caute în odaia lui pe Aureliano, pentru a-l ruga să meargă să-i cumpere dintr-o farmacie învecinată nişte prafuri de aspirat. Astfel ieşi Aureliano a doua oară în stradă. Nu trebui să treacă decât două colțuri pentru a ajunge la mica farmacie cu vitrina prăfuită, cu flacoanele ei de porțelan cu inscripții latineşti, unde o tânără fată cu frumusețea misterioasă a unui şarpe de Nil îi dădu un medicament, al cărui nume îl scrisese José Arcadio pe o hârtie. A doua vedere a satului pustiit, slab luminat de becurile gălbui de pe străzi, nu stârni în Aureliano mai multă curiozitate ca prima José Arcadio începuse să-şi închipuie că a fugit, când îl văzu că apare, abia răsuflând din pricina grabei, târându-şi picioarele pe care claustrarea şi lipsa de exercițiu le făcuse neajutorate şi stângace. Indiferența lui față de lume era atât de manifestă încât după câteva zile, José Arcadio îşi călcă promisiunea dată mamei sale, şi-i dădu libertatea de a ieşi ori de câte ori avea chef.

— N-am ce să fac afară, îi răspunse Aureliano.

Continuă să trăiască închis în casă, absorbit de pergamentele cărora le smulgea încetul cu încetul conținutul, dar al căror înțeles nu izbutea să-l interpreteze. José Arcadio îi aducea în odaia lui felii de şuncă, dulcețuri de flori care-i lăsau în gură un gust de primăvară şi, de două ori, câte un pahar cu vin bun. El nu arătă nici un interes față de pergamentele pe care nu le considera decât cel mult un divertisment ezoteric, însă atenția îi fusese atrasă de ştiința excepțională şi inexplicabilele cunoştințe despre lume pe care le avea această rudă bizară. Află atunci că poate să înțeleagă engleza din texte şi că, printre atâtea pergamente, citise de la prima până la ultima pagină, de parcă ar fi fost vorba de un roman, cele şase tomuri ale enciclopediei. Acestei lecturi îi atribui la început faptul că Aureliano putea vorbi despre Roma ca şi cum ar fi trăit acolo mulți ani, dar nu întârzie să-şi dea seama că unele dintre cunoştințele sale nu erau enciclopedice, ca de exemplu, prețurile lucrurilor. "Toate se află", se mărgini să-i răspundă Aureliano, atunci când îl întrebă despre modul cum dobândise aceste informațiuni. La rândul său, Aureliano fu surprins să constate cât de mult se deosebea José Arcadio, văzut de aproape, de imaginea pe care şi-o făcuse despre el văzându-l umblând prin casă. Era în stare să râdă, să-şi îngăduie din când în când o clipă de nostalgie pentru trecutul casei, să se îngrijească de aspectul mizerabil al odăii lui Melchiade. Această apropiere între doi solitari din acelaşi sânge era foarte departe de prietenie, dar le îngădui la amândoi să suporte mai uşor singurătatea de nepătruns care îi separa şi îi unea în acelaşi timp. José Arcadio putu face atunci apel la Aureliano pentru a rezolva anumite probleme gospodăreşti care-l exasperau. Aureliano putea, la rândul său, să

vină să citească în verandă, să primească scrisorile Amarantei Ursula, care continuau să sosească cu o punctualitate neschimbată şi să se folosească de baia din care-l izgonise José Arcadio la venirea lui.

În zorii unei zile călduroase, cei doi fură treziți de bătăi puternice, stăruitoare în poarta de la stradă. Era un moşneag sumbru, cu ochi mari, verzi, care dădeau chipului său o fosforescență spectrală şi cu o cruce de cenuşă pe frunte. Veşmintele lui zdrențuite, pantofii rupți, o traistă veche pe care o purta pe umeri drept unic bagaj, îi dădeau înfățişarea unui cerşetor, însă ținuta lui avea o demnitate care contrasta vădit cu aparențele. Era destul să-l priveşti o singură dată, chiar şi în penumbra vestibulului, pentru a-ți da seama că forța misterioasă care-i îngăduia să trăiască nu era instinctul de conservare, ci deprinderea fricii. Era Aureliano Amador, unicul supraviețuitor dintre cei şaptesprezece fii ai colonelului Aureliano Buendía, care căuta o clipă de răgaz în lunga şi primejduita lui existență de fugar. Îşi declară identitatea, şi se rugă să i se acorde adăpost în acea casă la care visase în nopțile sale de paria ca la un ultim azil care-i mai rămânea în viață. Insă José Arcadio şi Aureliano nu-şi aminteau de el. Crezând că au de-a face cu un vagabond, îl azvârliră în stradă, îmbrâncindu-l. Din poartă, cei doi putură asista atunci la deznodământul unei drame care începuse cu mult înainte ca José Arcadio să fi atins vârsta înțelegerii. Doi agenți ai poliției, care-l urmăriseră pe Aureliano Amador ani de zile, care-l hăituiseră ca nişte câini prin toată lumea, se iviră de după migdalii de pe trotuarul din față şi traseră asupra lui două gloanțe de revolver care-i găuriră fruntea în locul unde era crucea de cenuşă.

De fapt, după ce alungase copiii din casă, José Arcadio aştepta veşti despre un transatlantic care avea să plece la Neapole înainte de Crăciun. Îi împărtăşise acestea lui Aureliano şi făcuse chiar planul să-i înjghebeze un negoț care să-i ofere din ce să trăiască, deoarece după înmormântarea Fernandei, coşul cu merinde încetase să mai sosească. Totuşi, nici acest ultim vis nu avea să se împlinească. Într-o dimineață de septembrie, după ce băuse cafeaua cu Aureliano în bucătărie, José Arcadio îşi termina baia, ca în toate zilele, când prin spărturile acoperişului de țigle îşi făcură apariția cei patru băieți pe care-i alungase din casă. Fără să-i lase timp să se apere, ei intrară îmbrăcați în bazin, îl apucară de păr şi-l ținură cu capul sub apă până ce dispăru de la suprafață frământarea agoniei, iar trupul de delfin, tăcut şi palid, se scufundă până în adâncul apelor parfumate. Luară apoi cei trei saci cu aur a căror ascunzătoare nu o cunoşteau decât ei şi victima lor. A fost o acțiune atât de rapidă, de metodică şi de brutală, încât părea un atac militar. Aureliano, închis în odaia sa, nu-şi dădu seama de nimic. După-masă, negăsindu-l în bucătărie, îl căută pe José Arcadio prin toată casa şi-l descoperi plutind pe oglinzile înmiresmate ale bazinului, enorm, tumefiat şi visând încă la Amaranta. Abia atunci începu să înțeleagă cât de mult începuse să-l iubească.

AMARANTA URSULA SE ÎNTOARSE o dată cu primele zile ale lui decembrie, împinsă de brizele iuți ale unei corăbii cu pânze, aducându-şi soțul legat de gât cu o cordeluță de mătase. Îşi făcu apariția fără nici o prevenire, într-o rochie de culoarea ivoriului, cu un şirag de perle care-i coborau până aproape de genunchi, cu smaralde şi topaze la degete şi cu părul drept, tuns până la înălțimea urechilor, în cozi de rândunică. Bărbatul cu care se căsătorise cu şase luni mai înainte era un flamand de vârstă matură, zvelt, cu aer de navigator. Îi fu de ajuns să împingă uşa de la salon pentru a înțelege că absența ei fusese mai lungă şi mai pustiitoare decât ar fi bănuit.

— Doamne Dumnezeule! strigă ea, mai mult voioasă decât neliniştită. Se vede că nu este nici o femeie în casa asta!

Bagajele ei nu încăpeau toate în verandă. Pe lângă vechiul cufăr al Fernandei cu care fusese trimisă la colegiu, ea aducea două garderoburi înalte, patru geamantane mari, un sac lung pentru umbrele, opt cutii cu pălării, o colivie uriaşă cu vreo cincizeci de canari, şi bicicleta soțului ei, demontată în piese, într-un toc special pe care-l puteai purta ca pe un

violoncel. Nu-şi îngădui nici o zi de odihnă după această lungă călătorie. Îmbrăcă o salopetă din pânză uzată pe care o adusese setul ei împreună cu alte haine de automobilist şi întreprinse o nouă acţiune de restaurare a casei. Goni furnicile roşii care puseseră deja stăpânire pe verandă, învioră trandafirii, smulse buruienile din rădăcini şi sădi din nou ferigi, origan şi begonii în ghivecele de pe balustradă. Luă comanda unei echipe de tâmplari, lăcătuşi şi zidari care podiră din nou pardoselile crăpate, reaşezară uşile şi ferestrele în ţâţânile lor, renovară mobilele şi spoiră pereţii pe dinăuntru şi pe dinafară, în aşa fel încât la trei luni de la sosirea ei, respirai din nou atmosfera de tinereţe şi de sărbătoare care domnea pe vremea pianului mecanic. Niciodată nu se văzuse în casă atâta voie bună, la orice ceas şi în orice împrejurare, atâta poftă de cântec şi de dans, şi de a arunca la gunoi lucrurile şi obiceiurile înăcrite. Dintr-o singură măturătură, terminară cu amintirile funebre şi cu mormanele de boarfe inutile şi de catrafuse superstiţioase, îngrămădite prin unghere şi, numai din recunoştinţă faţă de Ursula păstră dagherotipul lui Remedios din salon. "Uitaţi-vă ce năzdrăvănie! striga ea murind de râs. O străbunică de patrusprezece ani!" Când unul dintre zidari îi povesti că singurul chip de a-i alunga este de a se căuta comorile pe care ei le-au îngropat aici, ea răspunse între două hohote de râs că nu dă crezare superstiţiilor oamenilor. Era atât de spontană, atât de emancipată, cu un spirit atât de liber şi modern, încât Aureliano, când o văzu sosind, nu mai ştiu cum să se mişte şi ce să facă cu mâinile. "Nemaipomenit! exclamă ea fericită, deschizându-i braţele. Ia te uită cât a crescut de mare antropofagul meu adorat!" Înainte ca el să fi avut timp să reacţioneze, ea pusese deja un disc pe gramofonul portativ pe care-l adusese cu sine şi se străduia să-l înveţe dansurile la modă. Îl obligă să-şi schimbe pantalonii murdari pe care-i moştenise de la colonelul Aureliano Buendía, îi dărui nişte cămăşi tinereşti şi nişte pantofi în două culori, şi când socotea că a zăbovit prea mult în odaia lui Melchiade, îl gonea afară în stradă.

La fel de activă, minuţioasă şi neîmblânzită ca Ursula şi aproape la fel de frumoasă şi provocatoare ca frumoasa Remedios, era înzestrată cu un instinct rar care-i permitea să anticipeze întotdeauna moda. Când primea prin poştă tiparele de croit cele mai recente, acestea abia dacă-i serveau să verifice că nu se înşelase cu privire la modelele inventate de ea, pe care le cosea la maşina rudimentară cu manivelă a Amarantei. Era abonată la mai toate revistele de modă, de informaţie artistică şi de muzică populară care se publicau în Europa şi-i era de ajuns să-şi arunce o singură privire pentru a-şi da seama că lucrurile se desfăşurau în lume aşa cum şi le închipuia ea. Nu se putea înţelege ca o femeie cu un astfel de spirit să se întoarcă într-un sat mort, înăbuşit de praf şi de căldură, ba încă şi cu un soţ care avea bani cu prisosinţă pentru a duce o existenţă îndestulată în oricare colţ al lumii şi care o iubea atât de mult încât acceptase ca ea să-l ducă legat de o cordeluţă de mătase. Totuşi, pe măsură ce trecea timpul, intenţia ei de a rămâne părea şi mai evidentă, deoarece nu concepea planuri care să nu fie de lungă durată şi nu lua hotărâri care să nu caute să-i asigure o existenţă confortabilă şi o bătrâneţe paşnică la Macondo. Colivia cu canari era o dovadă că aceste planuri nu erau improvizate. Amintindu-şi de o scrisoare a mamei ei care vorbea despre exterminarea păsărilor, ea-şi întârziase călătoria cu câteva luni pentru a găsi un vapor care să facă escală în Insulele Fericirii, de unde-şi alese douăzeci şi cinci de perechi de canari de cel mai frumos soi pentru a repopula văzduhul din Macondo. Aceasta a fost cea mai lamentabilă dintre numeroasele ei iniţiative sortite eşecului. Pe măsură ce păsările se înmulţeau, Amaranta Ursula le slobozea pereche cu pereche, dar ele abia se simţeau în libertate, că îşi şi luau zborul din sat. În zadar încercă ea să le deprindă cu colivia pe care o construise Ursula cu ocazia primei restaurări. În zadar le făcu cuiburi false din paie în migdali, în zadar presără mei pe acoperişuri, în zadar le aţâţă pe cele din colivii pentru ca glasurile lor să le cheme înapoi pe dezertoare, căci acestea îşi luau înălţime de la prima tentativă şi descriau un cerc pe cer, numai atât cât aveau nevoie pentru a găsi calea de întoarcere către Insulele Fericirii.

După un an de la întoarcere, cu toate că nu reuşise să lege prietenie cu nimeni, şi nici să organizeze vreo petrecere, Amaranta Ursula persista în credinţa că va putea răscumpăra acest sat marcat de nenorocire. Gaston, soţul ei, se ferea să o contrazică, deşi înţelesese, încă din ceasul acela de amiază ucigătoare, când coborâse din tren, că hotărârea soţiei sale

fusese dictată de un miraj al nostalgiei. Fiind sigur că ea va fi învinsă de realitate, nu-şi dădu nici măcar osteneala de a-şi monta bicicleta, ci se ocupă să caute printre pânzele de păianjen pe care le smulgeau zidarii, ouăle cele mai frumoase, pe care le deschidea cu unghiile şi le contempla cu lupa ore întregi, pentru a vedea ieşind puii minusculi de păianjen. Mai târziu, apreciind că Amaranta Ursula nu-şi urmărea reformele decât pentru a nu se mărturisi învinsă, se hotărî să-şi monteze magnifica bicicletă, a cărei roată din faţă era mult mai mare decât cea din spate şi se consacră vânătorii şi disecţiei tuturor insectelor indigene pe care le întâlnea prin împrejurimi şi pe care le expedia în borcane de marmeladă fostului său profesor de ştiinţe naturale de la universitatea din Liège, unde făcuse studii aprofundate de entomologie, deşi vocaţia sa dominantă era aeronautica. Pentru a circula cu bicicleta, purta pantaloni de acrobat, şosete de cimpoier şi o caschetă de detectiv, dar pentru a umbla pe jos, îmbrăca un costum de pânză nealbită, ireproşabilă, cu pantofi albi, cravată de mătase, pălărie canotieră şi o cravaşă fină de răchită în mână. Avea pupile palide care-i accentuau aerul de navigator şi o mustăcioară de culoarea veveriţei. Deşi era cu cel puţin cincisprezece ani mai mare decât soţia sa, gusturile sale tinereşti, hotărârea lui grijulie de-a o face fericită, adăugate la calităţile lui de bun amant, compensau diferenţa. De fapt, cei care-l vedeau pe acest cvadragenar cu maniere circumspecte, cu cordeluţa lui de mătase în jurul gâtului şi cu bicicleta sa de circ, nu şi-ar fi putut închipui că între el şi tânăra sa soţie exista un pact de iubire nebună, şi că amândoi cedau acestei atracţii reciproce în locurile cele mai puţin indicate, pe unde-i surprindea inspiraţia, aşa cum făcuseră din prima zi când s-au întâlnit, cu o pasiune pe care scurgerea timpului şi împrejurările de fiecare dată tot mai insolite o făceau din ce în ce mai profundă şi mai bogată. Gaston nu era numai un amant feroce, cu o ştiinţă şi o imaginaţie inepuizabilă, ci era fără îndoială primul bărbat, din istoria speciei, care efectuase o aterizare forţată şi era să moară împreună cu logodnica lui, numai ca să facă dragoste în mijlocul unui câmp de viorele.

Se cunoscuseră cu trei ani înainte de a se căsători, într-o zi când biplanul de sport cu care făcea piruete deasupra colegiului unde învăţa Amaranta Ursula încercă o manevră intrepidă pentru a evita stâlpul semnalizator şi când această carcasă primitivă din pânză gudronată şi foi de aluminiu rămase agăţată cu coada de cablurile de energie electrică. De atunci, fără să se preocupe de piciorul său imobilizat, se ducea în fiecare duminică să o ia pe Amaranta Ursula de la pensionul de călugăriţe unde locuise tot timpul, al cărui regulament nu era atât de sever pe cât dorea Fernanda, şi o aducea la clubul lui sportiv. Începură să se iubească la cinci sute de metri altitudine, în aerul duminical al câmpiilor şi cu cât oamenii de pe pământ li se păreau mai mici, cu atât mai mult se simţeau pătrunşi unul de către celălalt. Ea îi vorbea despre Macondo ca despre satul cel mai luminos şi mai paşnic din lume şi despre o casă uriaşă care mirosea a origan, unde voia să trăiască până la adânci bătrâneţe alături de un soţ credincios şi de doi băieţi care să se numească Rodrigo şi Gonzalo, în nici un caz Aureliano şi José Arcadio, şi de o fată care să aibă numele de Virginia, în nici un caz de Remedios. Arăta atâta ardoare şi tenacitate în evocările satului idealizat de nostalgie, încât Gaston înţelese că ea n-ar primi să se mărite dacă n-ar duce-o să trăiască la Macondo. Acceptă aşa cum făcu mai târziu cu cordeluţa de mătase, deoarece socotea că acestea sunt nişte capricii efemere pe care era mai bine să le înşele la timpul lor. Dar, după ce se scurseră doi ani la Macondo fără ca Amaranta Ursula să pară mai puţin mulţumită ca în prima zi, el începu să dea semne de nelinişte. Pe atunci disecase deja toate insectele care se puteau diseca în acel ţinut, vorbea spaniola ca un indigen şi dezlegase toate cuvintele încrucişate din revistele pe care le primeau prin poştă. Nu putea pretexta clima pentru a grăbi întoarcerea, căci natura îl înzestrase cu un ficat colonial care rezista fără să se clintească dogorii amiezelor ca şi apei pline de larve. Preţuia atât de mult bucătăria creolă, încât o dată mâncă un şir de optzeci şi două de ouă de iguană. Amaranta Ursula, dimpotrivă, comanda peşti şi raci, care-i erau aduşi cu trenul, în lăzi cu gheaţă, conserve de carne şi fructe în sirop, singurele lucruri pe care le putea mânca, şi continua să se îmbrace după moda europeană şi să primească modele prin poştă, cu toate că nu avea unde să meargă, nici la cine să se ducă în vizită şi că în situaţia în care se găseau, soţul ei nu avea chef să-i apreciere rochiile scurte, pălăriile pe ureche şi colierele în şapte şiraguri. Secretul

ei părea a consta în faptul că găsea întotdeauna un mod de a se ocupa, rezolvând probleme casnice pe care şi le crea singură şi făcând greşit anumite lucruri pe care le îndrepta a doua zi, cu un zel pernicios care pe Fernanda ar fi făcut-o să se gândească la viciul ereditar de a face pentru a desface. Geniul ei festiv continuă să fie atât de viu în salon, unde repetau până noaptea târziu paşii de dans pe care prietenele ei de la colegiu i-i descriau cu desene şi sfârşeau de obicei făcând dragoste în fotoliile vieneze sau chiar pe podelele goale. Nu-i mai lipsea decât să dea naştere unor copii pentru a fi deplin fericită, dar respecta pactul pe care-l încheiase cu soțul ei, de a nu avea copii înainte de cinci ani de căsătorie.

Căutând cu ce să-şi ocupe timpii morți, Gaston obişnuia să-şi petreacă dimineața în odaia lui Melchiade, împreună cu sălbatecul Aureliano. Îi plăcea să evoce împreună cu el colțurile cele mai intime ale țării sale, pe care Aureliano le cunoştea de parcă ar fi petrecut multă vreme acolo. Atunci când Gaston îl întrebă cum a făcut pentru a-şi procura informații care nu figurau în enciclopedii, îşi atrase acelaşi răspuns ca şi José Arcadio: "Toate se află". În afară de sanscrită, Aureliano învățase engleza şi franceza şi un pic de greacă şi de latină. Deoarece acum ieşea în toate după amiezele, iar Amaranta Ursula îi alocase o sumă săptămânală pentru cheltuieli personale, odaia lui începuse să semene cu o secțiune din librăria savantului catalan. Citea cu sete până la o oră foarte înaintată din noapte, deşi, după felul în care se referea la lecturile sale, Gaston deducea că nu cumpăra aceste cărți pentru a se informa, ci pentru a verifica exactitatea propriilor sale cunoştințe, şi că nici una nu-l interesa mai mult ca pergamentele cărora le consacra cele mai frumoase ore ale dimineții. Gastón ca şi soția lui s-ar fi bucurat să-l vadă integrându-se în viața de familie, însă Aureliano era o ființă ermetică, învăluit într-un nor de mister pe care timpul îl făcea tot mai dens. Avea un caracter atât de nepătruns încât eforturile lui Gaston de a se apropia de el se soldară cu un eşec şi acesta trebuia să-şi caute alte preocupări pentru a-şi umple ceasurile moarte. Cam pe vremea aceea îi veni ideea să organizeze un serviciu de poştă aeriană. Nu era un proiect nou. De fapt, se afla într-un stadiu destul de avansat când o cunoscuse pe Amaranta Ursula, numai că nu fusese conceput pentru Macondo, ci pentru Congo Belgian, unde familia lui făcuse investiții în uleiul de palmieri. Căsătoria şi hotărârea de a petrece câteva luni la Macondo, pentru a-i fi pe plac soției, îl obligaseră să-l amâne. Dar când observă că Amaranta Ursula se încăpățâna să alcătuiască un comitet de renovare publică şi ajunsese chiar să râdă de el pentru că făcuse aluzie la eventualitatea reîntoarcerii, înțelese că lucrurile riscau să dureze multă vreme şi se puse în legătură cu foştii săi asociați din Bruxelles, gândindu-se că, în fond, pentru a fi pionier, tot una e dacă foloseşti Caraibele sau Africa. În timp ce demersurile progresau, pregăti un teren de aterizare în vechea regiune fermecată care avea pe atunci înfățişarea unei câmpii de cremene pline de brazde şi crăpături, studie direcția vânturilor, geografia litoralului şi itinerariile cele mai potrivite pentru navigația aeriană, fără să observe că zelul lui, care semăna atât de mult cu cel al lui Mr. Herbert, era pe cale să stârnească în sat bănuiala primejdioasă că intenția lui n-ar fi de a stabili planuri de zbor, ci de a planta banane. Entuziasmat de această idee, care la urma urmei putea să justifice instalarea sa definitivă la Macondo, efectuă câteva călătorii în capitala provinciei, stătu de vorbă cu autoritățile, obținu permisiuni şi semnă contracte de exclusivitate. În acest răstimp, întreținea cu asociații săi din Bruxelles o corespondență care semăna cu aceea dintre Fernanda şi medicii nevăzuți, şi ajunse să-i convingă să expedieze cu vaporul primul aeroplan, încredințându-l unui mecanic expert care să-i monteze piesele detaşate în portul cel mai apropiat şi să-l aducă pe calea aerului până la Macondo. La un an după primele măsurători şi calcule meteorologice, încrezător în promisiunile repestate ale corespondenților săi, îşi făcuse obiceiul să se plimbe pe străzi, observând cerul, atent la semnele brizei, aşteptând să apară aeroplanul.

Cu toate că Amaranta Ursula nu observase nimic, întoarcerea ei provocă o schimbare radicală în viața lui Aureliano. După moartea lui José Arcadio, devenise un client asiduu al librăriei savantului catalan. În afară de aceasta, libertatea de care se bucura acum şi timpul de care dispunea stârniră în el o oarecare curiozitate față de satul pe care-l descoperise fără uimire. Cutreieră străzile prăfuite şi solitare, examinând cu un interes mai mult ştiințific decât omenesc interiorul caselor ruinate, grilajele metalice ale ferestrelor, roase de oxid şi

sfâşiate de păsările muribunde şi pe locuitorii striviți de amintiri. Încercă să reconstituie în imaginație splendoarea redusă la neant a vechiului centru al companiei bananiere, a cărui piscină secată era plină până sus de ghete bărbăteşti şi de sandale putrezite, şi unde găsi, printre casele năruite de buruieni, scheletul unui câine ciobănesc încă legat de un belciug printr-un lanț de fier, şi un telefon care suna, suna, suna, până ce el îl desprinse pentru a auzi vocea neliniştită şi îndepărtată a unei femei care-l întreba ceva, în engleză, la care el îi răspunse că da, că greva se terminase, că cei trei mii de morți fuseseră aruncați în mare, iar compania bananieră plecase din Macondo şi că în Macondo era în sfârşit pace de mulți ani. Hoinărelile lui îl duseră până în cartierul mizerabil al caselor de toleranță, unde odinioară se ardeau teancuri de bilete pentru a se însufleți petrecerea şi care acum nu mai era decât un labirint de străzi unele mai sinistre şi mai nenorocite decât altele, cu câteva lanterne roşii încă aprinse, cu săli de bal pustii, împodobite cu resturi de ghirlande, unde veştejitele şi revărsatele vădane ale nimănui, străbunicile franceze şi matroanele babiloniene continuau să aştepte în apropierea gramofoanelor cu difuzoare. Aureliano nu găsi pe nimeni care să-şi amintească de familia sa, nici chiar de colonelul Aureliano Buendía, în afară de cel mai bătrân dintre negrii antilieni, un moşneag al cărui cap acoperit cu bumbac îi dădea înfățişarea unui negativ de fotografie, şi care continua să cânte sub porticul casei sale psalmii lugubri ai amurgului. Aureliano stătea la taifas în încâlcitul jargon antilian pe care-l învățase în numai câteva săptămâni, şi împărțea uneori cu el ciorba de capete de cocoş pe care i-o pregătea strănepoata lui, o negresă înaltă, bine legată, cu şolduri de iapă şi sâni ca pepenii copți, şi cu un cap rotund, perfect, acoperit cu un coif de păr sârmos, care avea aspectul unei chivere de războinic medieval. Se numea Nigromanta. Pe atunci, Aureliano trăia din vânzarea de tacâmuri, candele şi alte ustensile casnice. Când n-avea nici o para, ceea ce se întâmpla foarte des, se ducea pe la cârciumile din jurul pieții, să ceară capetele de cocoş care se aruncau la gunoi, şi i le aducea Nigromantei ca să-i pregătească supa ei, amestecate cu iarbă grasă şi parfumată de izmă. După moartea străbunicului, Aureliano încetă să mai frecventeze casa, dar o găsea pe Nigromanta sub migdalii umbroşi din piață, unde-i chema, prin şuierăturile ei de fiară sălbatică, pe rarii noctambuli care treceau. Îi ținu de mai multe ori tovărăşie, vorbind în papiamento despre supele din capete de cocoş şi despre alte delicii ale mizeriei, şi ar mai fi continuat dacă ea nu i-ar fi dat să înțeleagă că tovărăşia lui îi gonea clientela. Deşi încercase şi el uneori ispita, şi deşi Nigromanta însăşi n-ar fi văzut în asta decât o urmare firească a nostalgiei lor împărtăşite, nu se culcă cu ea. Astfel că Aureliano mai era încă fecior atunci când Amaranta Ursula se întoarse la Macondo şi îi dădu o îmbrățişare frățească care-l lăsă fără suflare. De fiecare dată când o vedea, dar mai ales atunci când ea îl învăța dansurile la modă, simțea cum oasele i se moaie, ca un burete găunos, aşa cum i se întâmplase răs-străbunicului său în ziua în care Pilar Ternera îl chemase în hambar sub pretextul de a-i da în cărți. Încercând să-şi înăbuşe chinul, se cufundă şi mai mult în pergamente şi începu să evite dezmierdările nevinovate ale acelei mătuşi care-i otrăvea nopțile cu efluviile ei tulburătoare, dar cu cât căuta să a ocolească, cu atât mai mult îi aştepta râsul pietros, mieunatul de pisică fericită şi cântecul ei de recunoştință, sfârşindu-se de dragoste la orice oră din zi şi din noapte şi în locurile cele mai neînchipuite din casă. Într-o noapte, la zece metri de patul său, pe tejgheaua de aurărit, cei doi soți cu pântecele neînfrânat sparseră vitrina şi se iubiră într-o baltă de acid clorhidric. Aureliano nu numai că nu putu închide o clipă ochii, dar îşi petrecu dimineața următoare cu febră, gemând de furie. I se păru o veşnicie până la lăsarea nopții, când o aşteptă pe Nigromanta în umbra migdalilor, pătruns de acele de gheață ale nesiguranței şi strângând în pumn un peso şi cincizeci de centime pe care-i ceruse Amarantei Ursula, nu atât pentru că ar fi avut nevoie de ei, ci mai degrabă pentru ca şi ea să fie, într-un fel, compromisă, înjosită şi prostituată prin aventura lui. Nigromanta îl luă în odaia luminată de nişte sfeşnice înşelătoare, în patul ei pliant, cu pânza pătată de amoruri păcătoase, lângă trupul ei de cățea sălbatecă, împietrită, neîndurătoare, care se pregătea să-l expedieze repede, ca pe un copil înfricoşat, şi care se găsi dintr-o dată în fața unui bărbat a cărui vigoare extraordinară ceru din partea măruntaielor ei o mişcare de reacomodare seismică.

Deveniră amanți. Aureliano îşi petrecea dimineața descifrând pergamente, iar la ora

siestei se ducea în odaia adormitoare, unde Nigromanta îl aştepta ca să-l învețe să facă mai întâi ca râmele, apoi ca melcii şi apoi ca racii, până când era silită să-l părăsească pentru a merge să se posteze la pânda amorurilor ei perverse. Tremură câteva săptămâni înainte ca Aureliano să descopere că avea în jurul mijlocului un fel de cerc care părea făcut dintr-o coardă de violoncel, însă dur ca oțelul şi fără nici o urmă de nod sau de sudură, deoarece se născuse şi crescuse cu ea odată. Aproape întotdeauna, între o şedință de dragoste şi alta, mâncau goi pe pat, în căldura halucinantă şi sub stelele de zi pe care oxidul le făcea să apară prin acoperişul de zinc. Era pentru prima oară că Nigromanta avea un bărbat statornic, un tip întreg-întreguț, cum zicea ea, murind de râs, şi începea chiar să-şi facă iluzii sentimentale când Aureliano îi mărturisi pasiunea sa neîmplinită pentru Amaranta Ursula, pe care nu reuşise să o vindece prin această înlocuire, dar care îi răsucea din ce în ce mai mult măruntaiele pe măsură ce experiența îi lărgea orizonturile dragostei. De atunci, Nigromanta continuă să-l primească cu aceeaşi căldură dintotdeauna, dar ceru să i se plătească serviciile cu atâta exactitate încât, în zilele când Aureliano nu avea bani, i le trecea la socoteală, nu cu ajutorul cifrelor, ci prin linii trase după uşă cu unghia degetului mare. La căderea nopții, când ea rămânea să dea târcoale prin umbrele pieții, Aureliano traversa veranda ca un străin, abia salutându-i pe Amaranta Ursula şi pe Gaston, care de obicei cinau la această oră, şi se închidea din nou în odaia sa, incapabil să citească sau să scrie, sau măcar să gândească, din pricina tulburării în care-l aduceau râsetele, şuşotelile, zbenguielile preliminarii, apoi exploziile de fericire agonizantă cu care culminau nopțile din casă. Aşa era viața lui cu doi ani înainte ca Gaston să înceapă să aştepte sosirea aeroplanului, şi tot aşa continua să fie şi în după-amiaza când se duse la librăria savantului catalan, unde dădu peste patru tineri gălăgioşi discutând cu înverşunare despre metodele pentru stârpirea gândacilor în evul mediu. Bătrânul librar, care cunoştea pasiunea lui Aureliano pentru cărțile pe care le citise numai Beda Venerabilul, îl invită imediat, nu fără oarecare malițiozitate părintească, să arbitreze controversa, şi el se apucă pe nerăsuflate să explice că gândacul, cea mai veche insectă înaripată apărută pe pământ, era deja victima favorită a loviturilor de papuc în Vechiul Testament, dar că, la nivelul speciei, era cu desăvârşire refractar față de orice metodă de stârpire, începând cu feliile de pătlăgele roşii cu borax şi terminând cu făina zaharată, deoarece cele o mie şase sute trei varietăți ale sale rezistaseră la persecuția cea mai veche, mai tenace şi mai nemiloasă pe care o dezlănțuise vreodată omul, de la apariția lui, împotriva unei ființe vii, inclusiv omul însuşi, în aşa fel, încât dacă se atribuia neamului omenesc un instinct de reproducere, trebuia să i se recunoască şi un alt instinct, încă şi mai precis şi mai puternic, şi anume acela de a ucide gândacii, care nu izbutiră să scape de ferocitatea oamenilor decât refugiindu-se în întuneric, unde deveniră invulnerabili din pricina fricii congenitale pe care obscuritatea i-o inspiră omului, dovedindu-se în schimb vulnerabili la lumina zilei, astfel încât, încă din evul mediu, şi astăzi chiar, şi veacuri de veacuri, singura măsură eficace pentru stârpirea gândacilor este lumina orbitoare a soarelui.

Acest fatalism enciclopedic constitui începutul unei mari prietenii. Aureliano continuă să se întrunească în toate după amiezile cu cei patru amatori de discuții, care aveau numele de Alvaro, Germán, Alfonso şi Gabriel, şi care au fost primii şi ultimii prieteni pe care i-a avut în viață. Pentru un om ca el, întemnițat în realitatea scrisă, acele şedințe furtunoase care începeau la librărie pe la orele şase seara pentru a sfârşi în zori la câte un bordel au fost o revelație. Până atunci nu-i trecuse prin gând că literatura era jucăria cea mai bună care se inventase vreodată pentru a-şi bate joc de oameni, aşa cum demonstră Alvaro în cursul unei nopți de orgie. Lui Aureliano i-a trebuit câtva timp pentru a-şi da seama că un raționament atât de arbitrar nu avea alt izvor decât exemplul însuşi al savantului catalan, pentru care ştiința nu făcea nici două parale dacă nu te puteai servi de ea ca să inventezi o nouă metodă de pregătit năutul.

În după-amiaza în care Aureliano îşi ținu cursul despre gândaci, discuția se termină la copilele care fac dragoste pentru o masă, un bordel mincinos într-una din mahalalele satului. Proprietara era o matroană surâzătoare, obsedată de mania de a deschide şi închide uşi. Surâsul ei etern părea provocat de credulitatea clienților, care admiteau ca un lucru

neîndoios un stabiliment ce nu exista decât în imaginație, deoarece aici chiar şi lucrurile palpabile erau ireale: mobilele se dezarticulau când te aşezai pe ele, difuzorul stricat în interiorul căruia clocea o găină, parterul din flori de hârtie, calendarele din anii anteriori venirii companiei bananiere, tablourile cu litografii decupate din revistele ce nu fuseseră editate niciodată. Chiar şi micile târfe timide care veneau din vecini atunci când proprietara le vestea că au sosit clienți, nu erau decât pură invenție. Apăreau fără să zică bună ziua, în rochițele lor înflorate de când aveau cu cinci ani mai puțin, pe care le dezbrăcau cu aceeaşi ingenuitate cu care le îmbrăcaseră şi care în paroxismul amorului strigau cu uimire formidabil, simți cum se zguduie tavanul, şi de îndată ce primeau un peso şi jumătate îl schimbau pe o pâine şi o bucată de brânză, pe care le vindea tot patroana, mai surâzătoare ca oricând, deoarece era singura care ştia că nici mâncarea aceasta nu era adevărată. Aureliano, a cărui lume de atunci începea cu pergamentele lui Melchiade şi sfârşea în odaia Nigromantei, găsi în frecventarea acestui mic bordel imaginar un leac bun împotriva timidității. La început, nu izbutea să ajungă prea departe în odăile acelea în care proprietara intra în cele mai fericite clipe ale dragostei şi făcea tot felul de comentarii asupra farmecelor intime ale partenerilor. Dar cu timpul reuşi să se familiarizeze atât de mult cu aceste mici neajunsuri ale vieții, încât într-o noapte mai deşuchiată decât celelalte, se dezbrăcă în micul salon de primire şi parcurse toată casa purtând în echilibru o sticlă de bere pe virilitatea sa uimitoare. El introduse tot felul de extravaganțe, la care proprietara răspundea cu veşnicul ei surâs, fără să protesteze, fără să le acorde crezare, mereu aceeaşi în ziua în care Germán încercă să incendieze casa pentru a dovedi că nu există, ca şi în ziua când Alfonso suci gâtul papagalului şi-l aruncă în oala în care începea să fiarbă stufatul de găină. Deşi Aureliano se simțea legat de cei patru prieteni printr-o afecțiune egală şi prin aceeaşi solidaritate, în aşa fel încât gândea la ei ca şi cum ar fi fost vorba de unul singur, era mai apropiat de Gabriel decât de ceilalți. Această legătură se născuse în noaptea când îi vorbise întâmplător, despre colonelul Aureliano Buendía, şi când Gabriel fusese singurul care nu crezuse că vrea să-şi bată joc de cineva. Chiar şi patroana, care de obicei nu se amesteca în conversații, protestă cu înverşunare de cumătră furioasă, că acest colonel Aureliano Buendía, despre care auzise într-adevăr vorbindu-se în diferite rânduri, era un personaj inventat de guvern ca pretext pentru a-i masacra pe liberali. Gabriel, în schimb, nu punea la îndoială realitatea colonelului Aureliano Buendía, pentru simplul motiv că fusese tovarăş de arme şi prieten nedespărțit al propriului său străbunic, colonelul Gerineldo Márquez. Această nestatornicie a memoriei devenea şi mai critică atunci când se vorbea despre omorârea lucrătorilor. De câte ori atingea Aureliano această chestiune, nu numai patroana, ci şi unele persoane mai bătrâne decât ea respingeau în chip violent povestea cu lucrătorii adunați la gară şi cu trenul cu două sute de vagoane încărcate cu morți, ba chiar se înverşunau să susțină ceea ce rămăsese până la urmă consemnat în dosarele judiciare şi în manualele şcolare: că acea companie bananieră n-a existat niciodată. Gabriel şi Aureliano erau astfel uniți printr-un fel de complicitate fundamentată pe fapte reale în care nu credea nimeni şi care le afectaseră într-atât existența încât amândoi se găseau neputincioşi în refluxul unei lumi sfârşite din care nu mai rămânea decât nostalgia. Gabriel dormea acolo unde-l prindea noaptea.. Aureliano îl instalase de mai multe ori în atelierul de aurărie, dar nu putea închide ochii toată noaptea din pricina neastâmpărului morților care umblau dintr-o cameră în alta până în zori. Mai târziu i-l încredință Nigromantei, care îl aducea în odăița ei multitudinară, când era liberă, şi îi însemna socoteala cu linioare verticale, în dosul uşii, în puținele spații libere pe care le luaseră datoriile lui Aureliano.

În ciuda vieții lor împrăştiate, întregul grup se străduia să săvârşească ceva nepieritor, la îndemnurile savantului catalan. Acesta, cu experiența lui de fost profesor de literatură clasică şi cu rezervele lui de cărți rare, îi stârnise să stea o noapte întreagă ca să caute a treizeci şi şaptea situație dramatică, într-un sat în care nimeni nu mai avea interesul, şi nici posibilitatea de a merge mai departe de şcoala primară. Fascinat de descoperirea prieteniei, zăpăcit de farmecele unei lumi care-i fusese interzisă din pricina meschinăriei Fernandei, Aureliano abandonă descifrarea manuscriselor chiar în clipa în care acestea începeau să i se dezvăluie ca profeții în versuri cifrate. Dar mai târziu, când îşi dădu seama că de fapt, este

vreme pentru toate, fără să fie nevoie să renunțe la bordeluri, prinse din nou curaj şi se întoarse în odaia lui Melchiade, hotărât să nu slăbească în hotărârea sa, până ce nu va fi descoperit ultimele chei. Aceasta se întâmplă cam pe vremea când Gaston începea să aştepte sosirea aeroplanului şi când Amaranta Ursula se găsea atât de singură, încât într-o dimineață îşi făcu apariția în odaia lui.

— Bună, antropofagule, îi zise ea. Iar te-ai vârât în peştera ta?

Era irezistibilă în rochia inventată de ea, cu unul dintre lungile coliere din vertebre de peşte spinos, pa care le fabrica ea însăşi. Renunțase la cordeluța de mătase, convinsă de fidelitatea soțului ei, şi pentru prima oară de la întoarcere, părea că dispune de o clipă de răgaz. Aureliano nu avea nevoie să o vadă ca să ştie că venise. Ea îşi sprijini spatele de masa lui de lucru, atât de aproape şi atât de dezarmată, încât Aureliano îi putu percepe rumoarea profundă a oaselor, şi se interesă de pergamente. Încercând să-şi învingă tulburarea, îşi stăpâni glasul care-l părăsea, viața care se ducea, memoria care se transformase într-un polip fosilizat, şi-i vorbi despre destinul levitic al sanscritei, despre posibilitatea ştiințifică de a vedea viitorul în transparența timpului, aşa cum se poate vedea în lumină ceea ce este scris pe dosul unei foi de hârtie, despre necesitatea de a cifra profețiile pentru ca să nu se altereze singure, şi despre *Centuriile* lui Nostradamus şi despre distrugerea Cantabriei, anunțată de sfântul Millan. Deodată, fără să-şi întrerupă expunerea, mişcat de un impuls care dormea în el de când se născuse, Aureliano îşi puse mâna pe-a ei, socotind că această hotărâre finală va pune capăt zbuciumului său. În acest timp, ea îi apucă degetul arătător cu aceeaşi nevinovăție dezmierdătoare cu care o făcuse de atâtea ori în copilărie, şi-l ținu în mâna ei în timp ce el continua să-i răspundă la întrebări. Au stat aşa, uniți printr-un deget de gheață care nu transmitea nimic într-un sens nici în celălalt, până când ea se trezi din visarea ei trecătoare lovindu-se peste frunte. "Furnicile!" strigă ea. Atunci uită de manuscrise, ajunse la uşă în pas dansant şi de acolo îi trimise lui Aureliano acelaşi sărut din vârful degetelor, prin care-şi luase rămas bun de la ei în după amiaza când plecase la Bruxelles.

— Îmi explici mai târziu, îi zise ea. Uitasem că astăzi este ziua când trebuie să dau cu var peste furnicare.

Continuă să vină în camera lui ocazional, când avea ceva de făcut pe acolo, şi rămânea câteva minute, în timp ce soțul ei nu înceta să scruteze cerul. Plin de iluzii datorită acestei schimbări, Aureliano începu de atunci să mănânce în familie, ceea ce nu mai făcuse din primele luni după întoarcerea Amarantei Ursula. Gaston era mulțumit. În cursul conversațiilor de după desert, care se prelungeau uneori mai bine de o oră, el se plângea că asociații săi voiau să-l înşele. Aceştia îl anunțaseră despre îmbarcarea aeroplanului pe un vapor care nu mai sosea, şi în timp ce corespondenții săi maritimi persistau în a afirma că acesta nu va sosi niciodată pentru simplul motiv că nu figura pe listele vaselor cu destinația Caraibilor, asociații lui se încăpățânau să pretindă că expedierea a fost corectă şi mergeau până acolo încât să insinueze că Gaston putea foarte bine să-i mintă în scrisorile sale. Corespondența atinsese un asemenea grad de suspiciune reciprocă, încât Gaston preferă să nu mai scrie şi începu să se gândească la eventualitatea unei călătorii rapide la Bruxelles, pentru a lămuri situația şi a se întoarce cu aeroplanul. Cu toate acestea, proiectul se nărui îndată ce Amaranta Ursula îşi reînnoi hotărârea ei fermă de a nu se mişca din Macondo chiar dacă va trebui să rămână fără soț. La început, Aureliano împărtăşi ideea generală, după care Gaston nu era decât un imbecil pe două roți, şi aceasta stârni în el un vag sentiment de milă. Mai târziu, când dobândi prin bordeluri cunoştințe mai complete despre natura oamenilor, se gândi că blândețea lui Gaston nu avea altă cauză decât pasiunea lui nemărginită. Dar când îl cunoscu mai bine, şi îşi dădu seama că adevăratul lui caracter era în contradicție cu purtarea lui supusă, începu să nutrească bănuiala răutăcioasă că până şi aşteptarea aeroplanului era o farsă. Îşi zise atunci că Gaston nu era atât de prost pe cât părea, ci dimpotrivă, un om de o statornicie, o abilitate şi o răbdare nemărginită, care proiectase să o învingă pe soția sa prin oboseala unei eterne complezențe, nespunându-i niciodată nu, simulând o adeziune fără limită, lăsând-o să se încurce în propria-i pânză de păianjen, până în ziua când nu va mai putea îndura supărarea iluziilor evidente, şi când va

pregăti ea însăşi valizele pentru a se întoarce în Europa. Vechea milă a lui Aureliano se prefăcu într-o animozitate violentă. Sistemul lui Gaston îi apăru atât de pervers, dar totodată atât de eficace, încât cuteză să o avertizeze pe Amaranta Ursula! Bineînţeles, ea îşi bătu joc de bănuielile lui, fără să întrezărească măcar sfâşietoarea povară de dragoste, de îndoieli şi gelozie pe care o purta pe suflet. Nu-i trecuse niciodată prin gând că ar putea să trezească în Aureliano altceva decât o afecţiune frăţească, până în ziua în care se înţepă la un deget voind să deschidă o conservă de piersici şi când el se grăbi să-i sugă sângele cu o lăcomie şi cu o devoţiune care-i zbârli pielea.

— Aureliano, râse ea neliniştită. Eşti prea răutăcios pentru a fi un bun vampir.

Atunci Aureliano se înfurie. Sărutând într-una palma mâinii ei rănite, îşi deschise vămile cele mai ascunse ale inimii şi-şi slobozi nesfârşitele adâncuri sfâşiate de teribilul animal parazitar pe care-l adăpostise în tot timpul martiriului său. Îi povesti cum se scula în toiul nopţii pentru a plânge de mânie şi de părăsire pe lucrurile pe care ea şi le lăsa să se usuce în baie. Îi povesti cu câtă febrilitate îi cerea Nigromantei să miaune ca o pisică şi să-i suspine în ureche gaston, gaston, gaston, şi cu câtă viclenie şterpelea flacoanele ei de parfum pentru a le regăsi pe gâtul fetelor care făceau dragostea ca să-şi astâmpere foamea. Înspăimântată de frenezia unei astfel de efuziuni, Amaranta Ursula îşi închise degetele care se contractară ca o moluscă, până ce mâna ei rănită, eliberată de orice durere şi de orice urmă de milostivire, se transformă într-un nod de smaralde şi topaze şi de oscioare pietrificate şi insensibile.

— Brută murdară! exclamă ea scuipând. Plec în Belgia cu primul vapor.

Într-una din acele după-amieze, Alvaro venise în librăria savantului catalan anunţând cu strigăte puternice ultima sa descoperire: un bordel zoologic, se numea *Copilul de aur* şi era un salon imens, sub cerul liber, prin care se plimbau în voie nu mai puţin de două sute de buhai de baltă care vesteau ora cotcodăcind să-ţi astupi urechile. În ţarcurile împrejmuite cu sârmă care înconjurau pista de dans şi între uriaşele camelii amazoniene se puteau vedea bâtlani multicolori, caimani îngrăşaţi ca nişte porci, şerpi cu doisprezece clopoţei şi o broască ţestoasă cu carapacea aurită care se scufunda într-un minuscul ocean artificial. Era şi un câine alb, blând şi pederast, care însă făcea servicii de însămânţător pentru a i se da de mâncare. Aerul de acolo avea o densitate de început de lume, ca şi cum ar fi fost inventat chiar atunci, iar frumoasele mulatre care aşteptau fără nădejde între petale sângerii şi discuri de mult demodate cunoşteau ceremonii ale dragostei pe care omul le uitase în paradisul pământesc. În prima noapte în care grupul vizită acea seră a iluziilor, bătrâna splendidă şi taciturnă, care supraveghea intrările dintr-un balansoar de liane, simţi cum timpul se întoarce la izvoarele lui primare când descoperi, printre cei cinci noi veniţi, un bărbat osos, smead, cu pomeţi de tătar, însemnat de la începutul lumii şi pentru totdeauna de pecetea singurătăţii.

— Ah, suspină ea. Aureliano!

Îl vedea din nou pe colonelul Aureliano Buendía aşa cum îl văzuse la lumina unei lămpi cu mult înaintea tuturor războaielor, cu mult înaintea dezolării gloriei şi a exilului deziluziei, în acea dimineaţă îndepărtată când venise în odaia ei pentru a da întâiul ordin din viaţa lui: ordinul de a fi iubit. Era Pilar Ternera. Cu ani în urmă, când împlinise o sută patruzeci şi cinci, renunţase la obiceiul dăunător de a ţine socoteala vârstei, şi continua să trăiască în timpul static şi marginal al amintirilor, într-un viitor perfect dezvăluit şi trasat, mai presus de viitorurile tulburate de tertipurile şi supoziţiile înşelătoare ale cărţilor.

Din noaptea aceea, Aureliano se refugiase în tandreţea şi înţelegerea compătimitoare a străbunicii sale ignorate. Aşezată în balansoarul ei de liane, ea evoca trecutul, reconstituia măreţia şi nefericirea familiei şi strălucirea apusă a fostului Macondo, în timp ce Alvaro speria caimanii cu zgomotoasele lui hohote de râs, Alfonso inventa povestea truculentă despre buhaii de baltă care scoseseră cu lovituri de cioc ochii a patru clienţi care se purtaseră urât săptămâna trecută, iar Gabriel era în camera mulatrei gânditoare, care nu făcea dragoste pentru bani, ci pentru scrisori adresate unui logodnic contrabandist care era închis de cealaltă parte a râului Orinoco, pentru că grănicerii îi dăduseră un purgativ şi îl puseseră pe o oală de noapte care se umpluse de excremente cu diamante. Acel bordel

autentic, cu patroana lui maternă, era lumea pe care Aureliano o visase în timpul îndelungatei sale captivităţi. Se simţea atât de bine, atât de aproape de acordul perfect, încât nici nu se gândi la alt refugiu în după-amiaza în care Amaranta Ursula îi sfărâmă toate iluziile. Se duse acolo cu intenţia de a se uşura prin cuvinte, pentru ca cineva să-i desfacă nodurile care-i apăsau pieptul, dar nu reuşi decât să sloboadă un plâns fără sfârşit, fierbinte şi reparator, pe genunchii lui Pilar Ternera. Ea îl lăsă să isprăvească, scărpinându-l în cap cu vârful degetelor, şi fără ca el să-i fi dezvăluit că plânge de dragoste, ea recunoscu de îndată lacrimile cele mai vechi din istoria omenirii.

— Bine, micuţul meu, zise ea, consolându-l. Spune-mi acum cine este.

Când Aureliano îi spuse, Pilar Ternera izbucni într-un râs profund, vechiul ei râs expansiv care ajunsese să semene cu gunguritul porumbeilor. Nu exista în inima unui Buendía nici un mister pe care ea să nu-l poată pătrunde, căci un secol de cărţi şi de experienţă o învăţase că istoria familiei nu era decât un angrenaj de repetiţii inevitabile, o roată turnantă care ar fi continuat să se învârtească în veci, dacă n-ar fi fost uzura progresivă şi iremediabilă a osiei ei.

— Nu te necăji, îi zise ea surâzând. Oriunde s-ar afla în clipa aceasta, ea te aşteaptă.

Erau orele patru şi jumătate după-amiază când Amaranta Ursula ieşi din baie. Aureliano o văzu trecând prin faţa odăii lui într-un halat cu încreţituri mici, cu un prosop răsucit în jurul capului ca un turban. O urmări în vârful picioarelor, clătinându-se într-un fel de beţie, şi pătrunse în dormitor în clipa în care ea îşi desfăcu halatul, pe care şi-l închise la loc, înspăimântată. Făcu un semn tăcut în direcţia camerei de alături a cărei uşă era întredeschisă şi unde Aureliano ştia că Gaston se apucase să scrie o scrisoare.

— Pleacă, îi zise ea, abia mişcându-şi buzele.

Aureliano surâse, o prinse cu ambele mâini de mijloc, o ridică ca pe un ghiveci cu begonii şi o răsturnă pe pat. Cu o smucitură brutală o despuie de halatul ei de baie înainte ca ea să fi avut vreme să-l împiedice şi se aplecă peste prăpastia unei goliciuni proaspăt spălate, unde nu exista nici o nuanţă a pielii, nici o umbră de puf, nici o aluniţă ascunsă pe care să nu şi le fi imaginat în bezna altor odăi. Amaranta Ursula se apăra cu sinceritate, cu şiretlicuri de femelă pricepută, zvârcolindu-şi trupul ei lunecos şi flexibil şi parfumat de nevăstuică, în timp ce încerca să-l izbească în rărunchi cu genunchii, şi îi zgâria obrazul cu unghiile, dar fără ca vreunul din ei să lase să le scape vreun suspin care să nu se poată confunda cu respiraţia cuiva care contemplă amurgul fragil de aprilie prin fereastra deschisă. Era o luptă feroce, o încleştare pe viaţă şi pe moarte, care părea totuşi lipsită de orice violenţă, deoarece era alcătuită din atacuri distorsionate şi din eschivări spectrale, încetinite, prudente, solemne, în aşa fel încât între una şi alta era timp suficient pentru ca petuniile să înflorească din nou, iar Gaston să-şi uite visurile de astronautică în odaia învecinată, ca şi cum ar fi fost vorba de doi amanţi duşmăniţi încercând să se împace pe fundul unui lac diafan. În vuietul acestei lupte corp la corp înverşunate şi ceremonioase, Amaranta Ursula înţelese că toată grija ei pentru a păstra linişte era atât de absurdă încât ar fi putut trezi bănuielile soţului ei de alături, mult mai mult decât vacarmul războinic pe care încercau să-l evite. Începu atunci să râdă cu buzele strânse, fără a renunţa la luptă, ci apărându-se cu muşcături prefăcute şi destinzându-şi încet, încet trupul, până când amândoi simţiră că sunt adversari şi complici în acelaşi timp, şi încăierarea degeneră în zbenguieli convenţionale, iar atacurile se transformară în mângâieri. Dintr-o dată, aproape în joacă, ca o zburdălnicie în plus, Amaranta Ursula îşi slăbi apărarea şi atunci când încercă să reacţioneze, speriată de ceea ce ea însăşi făcuse posibil, era deja prea târziu. O cutremurare neînchipuită o imobiliză în centrul ei de greutate, o ţintui pe loc, iar voinţa ei defensivă fu anulată complet de dorinţa irezistibilă de a descoperi ce erau acele şuierături portocalii şi acele sfere invizibile care o aşteptau dincolo de moarte. Abia avu timp să întindă mâna, să caute pe dibuite prosopul şi să-l bage între dinţi ca un căluş, ca să înăbuşe miorlăiturile pisiceşti care-i sfâşiau măruntaiele.

PILAR TERNERA MURI ÎN BALANSOARUL ei de liane, într-o noapte de petrecere, supraveghind intrarea paradisului ei. Potrivit ultimei ei dorinţe, a fost îngropată fără sicriu, şezând în balansoarul pe care opt oameni îl coborâră cu funiile într-o groapă enormă săpată în centrul pistei de dans... Mulatrele, îmbrăcate în negru, palide de plâns, improvizară ceremonia veşnică, scoţându-şi cerceii din urechi, broşele şi inelele pe care le aruncară în groapă înainte de a o pecetlui cu o piatră fără nume şi fără dată, pe care o acoperiră cu o movilă de camelii amazoniene. După ce otrăviră animalele, zidiră uşile şi ferestrele cu cărămizi şi mortar, şi se risipiră în lume cu cuierele lor de lemn căptuşite pe dinăuntru cu imagini de sfinţi, cu poze colorate decupate de prin reviste şi cu portrete de logodnici efemeri, îndepărtaţi şi fantastici, care făceau diamante, sau mâncau canibali, sau erau încoronaţi crai de ghindă în largul mării.

Acesta era sfârşitul. În mormântul lui Pilar Ternera, printre psalmii şi zorzoanele târfelor putrezeau ultimele resturi ale trecutului, puţinele care mai rămăseseră după ce înţeleptul catalan îşi închisese librăria şi plecase în satul mediteranean unde se născuse, biruit de nostalgia unei primăveri statornice. Nimeni n-ar fi putut presimţi hotărârea lui. Venise la Macondo pe vremea strălucirii companiei bananiere, fugind de unul din numeroasele războaie, şi nu-şi imaginase ceva mai practic decât să-şi instaleze acea librărie cu incunabule şi ediţii originale în diferite limbi, pe care clienţii întâmplători le răsfoiau cu neîncredere, ca şi cum ar fi fost vorba de cărţi obscene, în timp ce-şi aşteptau rândul pentru a-şi tălmăci visele în casa de peste drum. Îşi petrecuse jumătate din viaţă în camera toridă din dosul dughenii, mâzgălind cu scrisul lui înzorzonat cu cerneală violetă, pe foi pe care le smulgea din caiete de şcoală, fără ca cineva să ştie sigur ce tot scria. Când Aureliano făcu cunoştinţă cu el, avea deja două lăzi pline cu aceste foi mâzgălite, care într-o anumită privinţă te făceau să te gândeşti la pergamentele lui Melchiade, şi de atunci până la plecare mai umplu o a treia, ceea ce te făcea să-ţi închipui, pe bună dreptate, că nu făcuse nimic altceva în tot timpul şederii lui la Macondo. Singurele fiinţe de care se apropiase erau cei patru prieteni, cu care schimba cărţile pe sfârleze şi pe zmee şi cărora le citea din Seneca şi din Ovidiu pe când frecventau abia şcoala primară. Îi trata pe clasici cu o familiaritate domestică, ca şi cum toţi aceştia fuseseră cândva colegii lui de cameră, şi ştia o mulţime de lucruri care, pur şi simplu, nu trebuiau ştiute, ca de exemplu, faptul că sfântul Augustin purta sub veşmântul său un pieptar de lână pe care nu-l scosese niciodată timp de patrusprezece ani şi că Armand de Villeneuve, necromantul, devenise neputincios încă din copilărie din pricina unei înţepături de scorpion. În fervoarea lui pentru cuvântul scris se încrucişau respectul solemn şi ireverenţa bârfei. Nici chiar propriile sale manuscrise nu erau la adăpost de o astfel de dualitate. Învăţând catalana pentru a le putea traduce, Alfonso băgă un sul de foi într-unul din buzunare, pe care le avea întotdeauna pline cu tăieturi din ziare şi cu manuale de meşteşuguri rare, dar într-o noapte le pierdu la fetele care făceau dragoste ca să mănânce. Când află, în loc să-i facă reproşuri, bătrânul înţelept declară, murind de râs, că acesta era destinul firesc al literaturii. În schimb, n-a existat putere omenească în stare să-l convingă să nu ia cu sine cele trei lăzi, când se întoarse în satul său natal, şi se descărcă în injurii, pe limba punică, împotriva controlorilor de la calea ferată care voiau să le expedieze la vagonul de bagaje, până ce obţinu să rămână cu ele în compartiment "Lumea, zise el atunci, lumea se va întoarce cu dosu-n sus în ziua când oamenii vor călători în clasa întâi iar literatura în furgonul de bagaje". Acestea au fost ultimele cuvinte pe care l-au auzit rostindu-le. Petrecuse o săptămână grea făcându-şi ultimele pregătiri pentru călătorie, căci pe măsură ce se apropia ceasul, dispoziţia lui devenea tot mai neagră, intenţiile i se încurcau într-o harababură de nedescris, lucrurile pe care le pusese într-un loc reapăreau în altul, războindu-se cu aceiaşi spiriduşi care o chinuiseră pe Fernanda.

— *Collons!* înjura el. Ce-mi pasă mie de canonul 27 al sinodului de la Londra.

Germán şi Aureliano se îngrijiră de el. Îi veniră în ajutor ca unui copil, îi prinseră cu ace de siguranţă biletele şi documentele de emigrare în buzunare, îi alcătuiră o listă amănunţită cu ceea ce avea de făcut din clipa când va părăsi Macondo şi până va debarca la Barcelona, ceea ce nu-l împiedică nicidecum să arunce la gunoi, fără să-şi dea seama, nişte

pantaloni care conțineau jumătate din averea sa. În ajunul plecării, după ce încuiase lăzile și-și aranjase hainele în aceeași valiză cu care venise, își încreți pleoapele lui ca valvele de moluscă, însemnă cu un fel de gest de binecuvântare cinică grămada de cărți în tovărășia cărora își îndurase exilul și le spuse prietenilor săi:

— Vă las aceste excremente!

După trei luni primiră un plic mare conținând douăzeci și nouă de scrisori și peste cincizeci de fotografii, care se adunaseră în ceasurile de plictiseală din largul mării. Deși nu pusese data, ordinea scrisorilor era evidentă. În cele dintâi povestea cu umorul său obișnuit peripețiile traversării, pofta lui de a-l arunca peste bord pe șeful echipajului care-l oprise să-și pună cele trei lăzi în cabină, splendida imbecilitate a unei doamne care se dădea de ceasul morții, fiindcă avea numărul 13, nu din superstiție, ci pentru că i se părea că este un număr care a rămas neterminat, și pariul pe care-l câștigă în cursul primului dineu, recunoscând în apa servită la bord gustul de sfecle nocturne de la izvoarele Leridei. Cu timpul însă, devenea din ce în ce mai indiferent față de realitatea bordului și chiar și evenimentele cele mai recente și banale îi apăreau vrednice de nostalgie, căci pe măsură ce vaporul se îndepărta, memoria lui devenea melancolică. Acest proces de nostalgizare progresivă era la fel de evidentă în fotografii. În primele, avea un aer fericit, cu cămașa lui de invalid și șuvița de păr ninsă, în tremurătorul octombrie caraibean. În ultimele, era învelit într-o manta întunecată și cu un fular de mătase, un palid reflex al lui însuși, devenit taciturn prin absență, pe puntea unui vapor de regrete care începea să somnoleze pe oceanele tomnatice. Germán și Aureliano îi răspundeau la toate scrisorile. El le scrise atâtea, în cursul primelor luni, încât se simțeau mai apropiați de el decât atunci când se afla la Macondo, și necazul de a-l vedea plecând aproape că se domolise. La început, le făcea cunoscut că totul continua ca și mai înainte, că în casa părintească mai era încă bătrânul melc trandafiriu, că heringii afumați aveau același gust pe pâinea ca o iască, iar cascadele satului tot se mai parfumau la căderea nopții. Erau aceleași foi de caiet umplute cu mâzgălituri violete, în care consacra câte un paragraf special pentru fiecare. Și totuși, deși el nu părea să-și dea de loc seama, acele scrisori ale stimulare și încurajări se transformară încetul cu încetul în pastorale ale dezamăgirii. În nopțile de iarnă, în timp ce supa fierbea pe cuptor, avea nostalgia dughenii sale toride, a foșnetului soarelui în migdalii prăfuiți, a șuieratului trenului în somnolența amiezii, tot așa cum la Macondo regreta supa de iarnă de pe cuptor, strigătele vânzătorului de cafea și ciocârliile iuți ale primăverii. Amețit de aceste două nostalgii care stăteau față-n față ca două oglinzi paralele, își pierdu minunatul său simț al irealului până-ntr-atât încât să le recomande tuturor să plece din Macondo, să uite tot ce-i învățase despre lume și despre inima omenească, să-l dea naibii pe Horațiu și, oriunde s-ar fi aflat, să-și amintească întotdeauna că trecutul nu e decât minciună, că memoria nu are cale de întoarcere, că orice primăvară trecută este irecuperabilă și că dragostea cea mai nebună și mai statornică nu e decât un adevăr efemer.

Alvaro fu primul care-i ascultă sfatul de a pleca din Macondo. Vându tot, până și tigrul prizonier care-și bătea joc de trecători în curtea casei sale, și cumpără un bilet permanent pentru un tren care nu-și termina niciodată călătoria. În cărțile poștale pe care le expedia din gările prin care trecea, descria cu mari semne de exclamație instantaneele pe care le surprinse prin fereastra vagonului, și aceasta ca pentru a nimici și a da uitării lungul poem al vremelniciei: negrii himerici de pe plantațiile de bumbac din Louisiana, caii înaripați pe iarba albastră din Kentucky, amanții greci în amurgul infernal din Arizona, tânără fată în pulover roșu care picta acuarele pe lacurile din Michigan și care-i adresă cu penelurile ei un semn care nu era de adio, ci de speranță, deoarece ea nu știa că trenul pe care-l vedea trecând era fără întoarcere. După aceea plecară Alfonso și Germán, într-o sâmbătă, cu intenția de a se întoarce luni, dar niciodată nu se mai află nimic despre ei. La un an după plecarea înțeleptului catalan, singurul care mai rămăsese în Macondo era Gabriel, tot fără nici un căpătâi, la hatârul carității nesigure a Nigromantei și răspunzând la chestionarele unui concurs organizat de o revistă franceză, la care premiul întâi era o călătorie la Paris. Aureliano, care primea abonamentul, îl ajuta să completeze formularele, rareori, acasă la el, și mai totdeauna printre flacoanele de porțelan și în aerul încărcat de

valeriană din unica farmacie rămasă la Macondo, unde locuia Mercedes, logodnica secretă a lui Gabriel. Era tot ce mai rămăsese dintr-un trecut a cărui nimicire nu ajungea să se consume, deoarece continua să se nimicească indefinit, consumându-se pe dinăuntru, sfârşindu-se în fiecare clipă, dar neajungând niciodată să se sfârşească pe deplin. Satul ajunsese într-un astfel de grad de delăsare încât, când Gabriel câştigă concursul şi plecă la Paris cu două rânduri de haine, o pereche de pantofi şi operele complete ale lui Rabelais, trebui să-i facă semn mecanicului să oprească trenul şi să-l ia. Vechea Stradă a Turcilor nu mai era atunci decât un colț părăsit, unde ultimii arabi se lăsau purtați spre moarte cu obiceiul lor milenar de a se aşeza în pragul porții, deşi trecuseră mulți ani de când vânduseră ultimul cot de pânză, şi în penumbra vitrinelor nu mai rămăseseră decât manechinele decapitate. Cetatea companiei bananiere pe care poate că Patricia Brown se străduia să le-o evoce nepoților ei în serile din vremea intoleranței şi a castraveciorilor în oțet din Prattville, Alabama, nu mai era decât un câmp plin cu buruieni. Bătrânul preot care-l înlocuise pe părintele Angel, şi al cărui nume nimeni nu-şi luase osteneala să-l afle, aştepta mila lui Dumnezeu, culcat cu burta la soare într-un hamac, chinuit de artrită şi insomnia îndoielii, în timp ce şopârlele şi şobolanii se certau pentru moştenirea bisericii de alături. În acest Macondo părăsit până şi de păsări, în care praful şi căldura dobândiseră atâta putere încât abia mai puteai respira, prizonier ai singurătății şi ai dragostei şi ai singurătății dragostei, într-o casă în care era aproape imposibil să închizi ochii din pricina bâzâitului confuz al furnicilor roşii, Aureliano şi Amaranta Ursula erau singurele ființe fericite, şi cele mai fericite de pe pământ.

Gaston se întorsese la Bruxelles. Într-o bună zi, sătul de aşteptarea aeroplanului, îşi înghesui într-o valijoară strictul necesar şi arhiva corespondenței, şi plecă cu intenția de a se întoarce pe calea aerului, înainte ca privilegiile sale să fie cedate unui grup de aviatori germani care prezentaseră autorităților provinciale un proiect mai ambițios decât al său. Din după-amiaza când se iubiseră pentru prima oară, Aureliano şi Amaranta Ursula continuaseră să profite de rarele momente de neatenție ale soțului, iubindu-se cu o febrilitate înăbuşită, în întâlniri hazardate, aproape întotdeauna întrerupte de o întoarcere neprevăzută. Însă, atunci când se văzură singuri în casă, se abandonară delirului unei iubiri întârziate. Era o pasiune nebunească, zguduitoare, care făcea să se cutremure de spaimă osemintele Fernandei în mormântul ei, şi care-i menținea şi pe unul şi pe celălalt într-o stare de exaltare permanentă. Miorlăiturile Amarantei Ursula, cântecele ei agonizante răsunau şi la orele două după-amiază pe masa din sufragerie, ca şi la orele două noaptea, în hambar. "Ce mă doare mai mult, râdea ea, este toată vremea pe care am pierdut-o." În nebunia acestei pasiuni, ea văzu cum furnicile pustiau grădina, satisfăcându-şi foamea lor preistorică în lemnăria casei, şi văzu acest torent de lavă vie punând din nou stăpânire pe verandă, însă nu se osteni să le înfrâneze invazia decât în clipa în care ajunse până în odaia ei. Aureliano neglijă pergamentele, nu mai puse piciorul afară din casă şi răspundea cu indiferență la scrisorile înțeleptului catalan. Îşi pierdură simțul realității, noțiunea timpului, ritmul obiceiurilor zilnice. Închiseră din nou uşile şi ferestrele pentru a nu-şi mai pierde timpul cu îmbrăcatul şi dezbrăcatul, şi umblau prin casă aşa cum dorise mereu să umble frumoasa Remedios, şi se bălăceau în pielea goală în băltoacele din curte, iar într-o după-amiază erau să se înece, făcând dragoste în bazinul băii. În puțină vreme făcură mai multe stricăciuni decât furnicile roşii: distruseră mobilierul din salon, sfâşiară în nebuniile lor hamacul care rezistase tristelor amoruri din timpul campaniei colonelului Aureliano Buendía şi sfâşiară saltelele pe care le deşertaseră pe jos, înăbuşindu-se în vijelia scamelor de puf. Deşi Aureliano era un amant la fel de feroce ca şi rivalul său, Amaranta Ursula era aceea care comanda, prin ingeniozitatea ei extravagantă şi prin debordanta ei voracitate lirică, acel paradis de dragoste, ca şi cum ar fi concentrat în dragoste toată energia neîmblânzită pe care străbunica ei o consacrase fabricării de animale din zahăr ars. În afară de aceasta, în timp ce ea cânta de plăcere şi murea de râs din pricina propriilor ei invenții, Aureliano devenea tot mai închis şi mai tăcut, deoarece pasiunea lui era interioară şi mistuitoare. Amândoi ajunseseră însă la astfel de minuni ale virtuozității încât, sleiți de frenezie, profitau şi de clipele de oboseală. Se dedicară idolatrizării propriilor lor trupuri,

descoperind că sațietatea dragostei ascundea posibilități neexplorate, mult mai bogate decât acelea ale dorinței.

În clipele de răgaz pe care i le lăsa delirul lor, Amaranta Ursula răspundea la scrisorile lui Gaston. Îl simțea atât de îndepărtat şi atât de ocupat, încât întoarcerea lui i se părea imposibilă. Într-una din primele sale scrisori, povestea că asociații lui trimiseseră într-adevăr aeroplanul, dar că o companie maritimă din Bruxelles îl îmbarcase din greşeală cu destinația Tanganica, unde fusese predat tribului împrăştiat al Makonzilor. Această confuzie antrenase atâtea încurcături, încât numai recuperarea avionului putea reclama doi ani. Amaranta Ursula elimină deci eventualitatea unei întoarceri inoportune. Aureliano, la rândul său, nu mai avea nici un contact cu lumea exterioară, în afară de scrisorile înțeleptului catalan şi de ştirile pe care le primea de la Gabriel prin intermediul lui Mercedes, farmacista cea tăcută. La început erau contacte reale. Gabriel ceruse să i se ramburseze biletul de întoarcere pentru a putea rămâne la Paris, vânzând ziarele vechi şi sticlele goale pe care le scoteau cameristele dintr-un hotel lugubru din Rue Dauphine. Aureliano putea să şi-l închipuie atunci în puloverul lui cu guler înalt, pe gât, pe care nu-l scotea decât în epocile când terasele din Montparnasse se umpleau cu îndrăgostiți primăvăratici, dormind ziua şi scriind noaptea pentru a-şi înşela foamea, în odaia care mirosea a spumă de conopidă fiartă şi unde avea să moară Rocamadour. Dar veştile lui deveneau treptat atât de vagi, iar scrisorile înțeleptului atât de rare şi pline de melancolie, încât Aureliano se obişnui să se gândească la ei aşa cum Amaranta Ursula se gândea la soțul ei, şi amândoi rămaseră să plutească într-un univers gol, unde singura realitate zilnică şi externă era dragostea.

Dintr-o dată, ca o explozie puternică în această lume de inconştiență fericită, sosi vestea despre întoarcerea lui Gaston. Aureliano şi Amaranta Ursula deschiseră ochii, îşi sondară sufletele, se priviră față în față, cu mâna pe inimă, şi înțeleseră că se contopiseră în asemenea măsură într-o singură ființă încât preferau să moară decât să se despartă. Ea îi scrise atunci soțului ei o scrisoare plină de adevăruri contradictorii, prin care-i reafirma dragostea ei şi nerăbdarea de a-l revedea, admițând totodată ca o hotărâre fatală imposibilitatea de a trăi fără Aureliano. Contrar aşteptărilor lor, Gaston le trimise un răspuns plin de seninătate, aproape părintesc, pe două pagini mari menite a-i preveni asupra nestatorniciei pasiunii, şi un paragraf final în care formula urări fără echivocuri ca ei să fie la fel de fericiți cum fusese şi el în cursul scurtei sale experiențe conjugale. Această atitudine era atât de neprevăzută încât Amaranta Ursula se simți umilită la gândul că-i oferise soțului ei pretextul pe care-l aştepta pentru a o părăsi în voia sorții. Ranchiuna ei se agravă după şase luni, când Gaston îi scrise din nou de la Leopoldville, unde primise în sfârşit aeroplanul, pentru a cere să i se expedieze bicicleta, care, dintre tot ce lăsase la Macondo, era singurul lucru care avea pentru el o valoare sentimentală. Aureliano suportă cu răbdare ciuda Amarantei Ursula, se strădui să-i demonstreze că poate să fie un soț la fel de bun în timpuri bune ca şi în nenorociri, iar necesitățile cotidiene care-i asaltau când terminară ultimii bani ai lui Gaston au creat între ei o legătură de solidaritate care nu era atât de orbitoare şi de spectaculoasă ca pasiune, dar care le servi să se iubească şi să rămână la fel de fericiți ca în anii nebuneşti ai risipei.

Când muri Pilar Ternera, aşteptau un copil. În toropeala gravidității ei, Amaranta Ursula încercă să organizeze o mică industrie de coliere din vertebre de peşti. Dar în afară de Mercedes, care-i cumpără o duzină, nu mai găsi pe nimeni cui să-i vândă. Aureliano îşi dădu pentru prima oară seama că talentul său la limbi, ştiința sa enciclopedică, facultatea sa rară de a-şi aminti fără să le fi cunoscut vreodată fapte şi locuri foarte îndepărtate, erau la fel de inutile ca şi sipetul cu pietre scumpe veritabile ale soției sale, care trebuie să fi valorat pe atunci cât toți banii de care ar fi putut dispune, puşi la un loc, ultimii locuitori din Macondo. Nu supraviețuiau decât prin minune. Deşi Amaranta Ursula nu-şi pierdea voia bună, nici talentul în materie de năzdrăvănii erotice, îşi luă treptat obiceiul de a veni să şadă după dejun în verandă, într-un fel de siestă trează şi visătoare. Aureliano îi ținea tovărăşie. Uneori rămâneau tăcuți până la căderea nopții, față în față, privindu-se în ochi, şi iubindu-se în tihnă cu aceeaşi dragoste cu care se iubiseră mai înainte atât de zgomotos.

Incertitudinea viitorului stârni în inima lor o întoarcere spre trecut. Se revăzură amândoi în paradisul pierdut al potopului, bălăcindu-se în băltoacele noroioase din curte, omorând şopârle pentru a le agăța de hainele Ursulei, făcându-se că o îngroapă de vie, şi aceste evocări le dezvăluiră că într-adevăr fuseseră fericiți împreună de când îşi puteau aminti. Scormonind trecutul, Amaranta Ursula îşi aminti de după-amiaza când intrase în atelierul de aurărie şi când mama ei îi povesti că micul Aureliano nu era fiul nimănui deoarece fusese găsit plutind într-un coş. Deşi această versiune li se părea neverosimilă, le lipseau informațiile pentru a o înlocui cu cea adevărată. Singurul lucru de care erau siguri, după ce examinaseră toate posibilitățile, era că Fernanda nu era mama lui Aureliano. Amaranta Ursula înclina să creadă că era fiul Petrei Cotes, despre care nu-şi amintea decât nişte poveşti infamante, şi această presupunere provocă în adâncul sufletului lor o crispare violentă de oroare.

Chinuit de certitudinea că e fratele soției sale, Aureliano fugi până la casa parohială pentru a căuta în arhivele unsuroase şi devorate de molii un indiciu autentic al filiației sale. Actul de botez cel mai vechi pe care-l putu găsi era acel al Amarantei Buendía, botezată în plină adolescență de părintele Nicanor Reyna, pe vremea când acesta încerca să dovedească existența lui Dumnezeu prin subterfugiul şocolatei. Îşi făcu iluzii, socotind că ar putea fi unul dintre cei şaptesprezece Aurelieni, ale căror acte de naştere le căută în patru tomuri diferite, însă datele botezului erau prea îndepărtate pentru vârsta lui. Văzându-l rătăcit în labirintul sângelui, tremurând de îndoieli, preotul artritic care-l observa din hamacul său îl întrebă pe un ton compătimitor care e numele lui.

— Aureliano Buendía, răspunse el.

— Atunci nu te mai omorî să cauți! exclamă preotul cu o convingere categorică. Înainte cu mulți ani exista pe aici o stradă care se numea astfel şi pe vremea aceea oamenii aveau obiceiul de a le da copiilor lor numele străzilor.

Aureliano fremătă de mânie:

— Ah, strigă el, aşadar nici dumneavoastră nu credeți?

— Ce să cred?

— Că acel colonel Aureliano Buendía a purtat treizeci şi două de războaie civile şi le-a pierdut pe toate, răspunse Aureliano. Că armata a împresurat şi a mitraliat trei mii de lucrători, şi că s-au încărcat cadavrele într-un tren de două sute de vagoane pentru a le arunca în mare.

Preotul îl fixă cu o privire de adâncă milă.

— Ehei, fiul meu, zise el suspinând. Din partea mea, m-aş mulțumi să fiu sigur că şi tu şi eu existăm cu adevărat în clipa de față.

Astfel că Aureliano şi Amaranta Ursula acceptară versiunea cu coşul, nu că ar fi crezut în ea, ci pentru că-i punea la adăpost de propria lor teroare. Pe măsură ce înainta sarcina, ei se preschimbau tot mai mult într-o ființă unică, se integrau din ce în ce mai mult în singurătatea unei case căreia nu-i mai trebuia decât o ultimă suflare pentru a se prăbuşi. Se restrânseră într-un spațiu redus la esențial, între odaia Fernandei, unde întrevăzuseră farmecele iubirii sedentare şi capătul verandei unde Amaranta Ursula se aşeza să tricoteze papuci şi căciulițe de nou născut, iar Aureliano pentru a răspunde rarelor scrisori ale înțeleptului catalan. Restul casei se plecă în fața asediului tenace al distrugerii. Atelierul de aurărie, odaia lui Melchiade, împărăția primitivă şi liniştită a Santei Sofia de la Piedád rămaseră îngropate într-o junglă domestică, unde nimeni n-ar fi cutezat să pătrundă. Încercuiți de voracitatea naturii, Aureliano şi Amaranta Ursula continuau să cultive origanul şi begoniile, şi-şi apărau mica lor lume prin hotare trasate cu var, construind ultimele tranşee ale războiului imemorial dintre om şi furnici. Părul ei lung neîngrijit, petele sângerii cu care se trezea dimineața pe față, umflarea picioarelor, deformarea trupului atât de frumos de nevăstuică pe care-l avusese altădată, schimbaseră la Amaranta Ursula acea aparență juvenilă din vremea când venise în casă cu colivia nefericiților canari şi cu soțul ei captiv, dar nu-i alteraseră cu nimic vioiciunea spiritului. "Aiurea! exclama ea uneori, râzând. Cine ar fi crezut că vom ajunge într-adevăr să trăim ca nişte antropofagi!" Ultimul fir care-i mai lega de restul lumii se rupse în luna a şasea a sarcinii, când primiră o scrisoare, care evident

că nu era de la înțeleptul catalan. Purta ştampila poştei din Barcelona, însă plicul era scris cu o cerneală albastră foarte ordinară, într-o caligrafie proprie administrației şi avea acel aer inocent şi impersonal al mesajelor duşmane. Aureliano i-o smulse Amarantei Ursula din mâini, atunci când ea se pregătea să o deschidă.

— Pe aceasta nu, îi zise el. Nu vreau să ştiu ce spune.

După cum presimțise Aureliano, înțeleptul catalan nu mai trimise nici o veste. Scrisoarea străină, pe care n-o citi nimeni, rămase pradă moliilor pe etajeră unde Fernanda îşi uitase într-o zi verigheta şi continuă să se mistuie la focul interior al veştii rele, în timp ce amanții solitari pluteau în contra curentului ultimilor ani, ani de nepocăință şi de nefericire, care se risipeau în stăruința zadarnică de a-i face să naufragieze în deserturile deziluziei şi ale uitării. Conştienți de o astfel de amenințare, Aureliano şi Amaranta Ursula îşi treceau aceste ultime luni ținându-se de mână, isprăvindu-şi în amoruri nevinovate copilul pe care-l începuseră într-o pasiune neînfrânată. Noaptea, dormind îmbrățişați, nu se lăsau înspăimântați de izbucnirile sublunare ale furnicilor, nici de vacarmul moliilor, nici de şuieratul continuu şi clar al creşterii buruienilor prin odăile vecine.

Li s-a întâmplat de mai multe ori să fie treziți de forfoteala febrilă a morților. O auziră pe Ursula războindu-se cu legile creației pentru a-şi apăra seminția, şi pe José Arcadio Buendía căutând adevărul himeric al marilor invenții, şi pe Fernanda rugându-se, şi pe colonelul Aureliano Buendía abrutizându-se în amăgirile războiului şi ale peştişorilor de aur, şi pe Aureliano Segundo murind de singurătate în vârtejul amețitor al petrecerilor, şi atunci aflară că obsesiile dominante biruiau asupra morții şi începură din nou să fie fericiți având certitudinea că vor continua să se iubească în devenirea lor de fantome, mult după ce alte specii de animale viitoare vor fi răpit insectelor acel paradis de mizerie pe care insectele izbuteau să li-l răpească oamenilor.

Într-o duminică, la orele şase după-amiază, Amaranta Ursula simți durerile facerii. Surâzătoarea patroană a fetelor care făceau dragoste ca să mănânce o puse să se urce pe masa din sufragerie, se sui călare pe pântecele ei şi o făcu să îndure galopări grele până când țipetele ei fură acoperite de scâncetele unui mascul formidabil. Printre lacrimi, Amaranta Ursula putu să vadă că e vorba de un Buendía de soi ales, voinic şi încăpățânat ca toți cei care purtau numele de José Arcadio, cu ochii deschişi şi clarvăzători ai Aurelienilor, care avea tot ce-i trebuia pentru a relua această spiță de la început şi a o purifica de viciile vătămătoare ca şi de vocația solitară, deoarece era singurul într-un veac întreg care fusese zămislit din dragoste.

— E un antropofag din cap până-n picioare, zise ea. Se va numi Rodrigo.

— Nu, se opuse bărbatul ei. Se va numi Aureliano şi va câştiga treizeci şi două de războaie.

După ce-i tăie cordonul ombilical, moaşa, pe care Aureliano o lumina cu o lampă, începu să şteargă cu o cârpă umoarea albastră care acoperea trupul copilului. Abia după ce-l întoarseră pe burtă îşi dădură seama că avea ceva mai mult decât ceilalți oameni, şi se aplecară pentru a-l examina. Era o coadă de porc.

Nu se alarmară. Aureliano şi Amaranta Ursula nu cunoşteau precedentul care fusese în familie şi nu-şi aminteau nici avertizările înspăimântătoare ale Ursulei, iar moaşa îi linişti dându-şi părerea că această coadă inutilă putea fi tăiată în clipa când copilului îi vor creşte dinți noi. După aceea, n-au avut ocazia să se mâi gândească la aceasta, căci Amaranta Ursula începuse să-şi piardă sângele, care-i curgea fără să-l poată opri. Încercară să-i ajute cu comprese din pânză de păianjen şi cu tampoane de cenuşă, dar era ca şi cum ar fi voit să astupe un şuvoi de apă cu mâinile. În primele ceasuri, ea se strădui să-şi păstreze voia bună. Îi luă mâna lui Aureliano pe care-l vedea înspăimântat, îl rugă să nu-şi facă griji, spunând că oamenii ca ea nu sunt făcuți să moară împotriva voinței lor, şi se îneca de râs în fața leacurilor caraghioase la care recurgea moaşa. Dar pe măsură ce orice speranță îl părăsea pe Aureliano, ea devenea din ce în ce mai puțin vizibilă, ca şi cum se stingea din fața luminii, până când căzu într-o toropeală adâncă. Luni dimineața chemară o femeie care recită la căpătâiul ei rugăciunile de închiderea rănilor, infailibile atât pentru oameni cât şi pentru animale, însă sângele pasionat al Amarantei Ursula era insensibil față de oricare alt mijloc

în afară de dragoste. Spre seară, la capătul a douăzeci şi patru de ore de deznădejde, îşi dădură seama că era moartă văzând cum sângele s-a oprit de la sine, profilul i s-a subțiat, roşeața feței s-a topit într-o auroră de alabastru şi a început din nou să surâdă.

Aureliano nu-şi dăduse până atunci seama cât de mult îi iubea pe prietenii săi, cât de mult îi lipseau, cât ar fi dat ca să fie împreună cu ei în clipa aceea. Aşeză copilul în coşul pe care i-l pregătise mama lui, acoperi fața cadavrului cu o cuvertură şi rătăci fără țintă prin satul pustiu, căutând un vad de întoarcere spre trecut. Bătu la poarta farmaciei, unde nu mai fusese în ultimul timp, şi găsi un atelier de tâmplărie. Bătrâna care-i deschisese cu o lampă în mână, se înduioşă de rătăcirea lui, dar stărui că nu, că aici n-a fost niciodată o farmacie şi că n-a cunoscut nici o femeie cu gâtul subțirel şi ochii trişti, cu numele de Mercedes. Plânse, cu fruntea sprijinită de poarta fostei librării a înțeleptului catalan, conştient că plângea cu lacrimi întârziate o moarte pe care nu voise să o plângă la timpul său pentru a nu rupe vraja dragostei. Îşi zdrobi pumnii de zidurile de ciment ale *Copilului de aur,* chemând-o pe Pilar Ternera, indiferent față de discurile luminoase portocalii care se încrucişau pe cer şi pe care le privise de atâtea ori cu o fascinație copilărească, în timpul nopților de petrecere din curtea cu buhaii de baltă. În ultimul salon deschis în cartierul mizer al caselor de toleranță, un grup de acordeonişti cânta melodiile lui Rafael Escalona, nepotul episcopului, moştenitor al secretelor lui Francisco Bărbatul. Ospătarul care avea un braț uscat, chircit parcă, pentru că-l ridicase asupra mamei sale, îl pofti pe Aureliano să bea o sticlă de rachiu, iar Aureliano îl invită să mai bea una. Ospătarul îi vorbi despre nenorocirea brațului său. Aureliano îi vorbi despre nefericirea inimii sale, secătuită şi pârjolită pentru că o ridicase împotriva surorii sale. Sfârşiră prin a plânge în doi şi Aureliano avu pentru o clipă impresia că durerea lui s-a domolit. Dar când se văzu singur în ultima dimineață din Macondo, îşi deschise brațele în mijlocul pieții, decis să trezească lumea întreagă, şi începu să urle din tot sufletul:

— Prietenii sunt copii de târfă!

Nigromanta îl ridică dintr-o baltă de vomituri şi de lacrimi. Îl duse în odaia ei, îl spălă, îi dădu să bea o ceaşcă de supă. Crezând că-l consolează astfel, ea şterse dintr-o trăsătură cu cărbunele nenumăratele amoruri pentru care mai rămăsese dator, şi evocă înadins tristețile ei cele mai adânci, ca să nu-l lase singur în plânsetele lui. Dimineața, după un somn scurt de plumb, Aureliano deschise ochii şi-şi aminti de copil.

Nu-l găsi în coş. Deodată încercă un fel de izbucnire de bucurie la gândul că Amaranta Ursula se trezise din moarte pentru a se ocupa de copil. Dar cadavrul părea sub cuvertură ca o movilă de pietre. Amintindu-şi că atunci când a venit a găsit uşa odăii deschisă, Aureliano traversă veranda saturată de miresmele matinale ale origanului şi se năpusti în sufragerie, unde se mai găseau încă urmele naşterii: oala cea mare, cearşafurile însângerate, ghivecele cu cenuşă şi buricul răsucit al copilului într-un scutec desfăşurat pe masă, între foarfeci şi sfoară. Gândul că moaşa s-a întors în cursul nopții să caute copilul îi dădu o clipă de răgaz pentru a chibzui pe îndelete. Se prăbuşi în balansoar, acelaşi în care şedea Rebeca în vremurile glorioase ale casei când îşi preda lecțiile de broderie, şi în care Amarante juca dame cu colonelul Gerineldo Márquez, şi unde, în sfârşit, Amaranta Ursula cususe scutecele copilului, şi în cursul acestei fulgerări de luciditate îşi dădu seama că sufletul lui nu era capabil să reziste acestei poveri zdrobitoare a unui trecut atât de lung. Rănit de sulițele mortale ale tuturor acestor nostalgii personale şi străine lui, începu să admire stăruința neclintită a pânzei de păianjen de pe trandafirii morți, perseverența neghinei, răbdarea văzduhului în această dimineață radioasă de februarie. Şi atunci văzu copilul. Nu mai era decât un burduf umflat şi secat pe care toate furnicile din lume se trudeau să-l târască spre vizuinele lor subterane pe cărăruia pietruită din grădină. Aureliano nu putu face nici un gest. Nu că ar fi fost paralizat de stupoare, ci pentru că în acea clipă miraculoasă începeau să i se dezvăluie cheile definitive ale lui Melchiade, şi văzu epigraful pergamentelor perfect rânduit în timpul şi în spațiul oamenilor: *Primul din spiță este legat de un copac şi furnicile încep să se înfrupte din ultimul.*

În nici o clipă din viața sa nu fusese Aureliano atât de lucid ca acum, când îşi uită de morții lui şi durerea după morții lui, şi se apucă să închidă uşile şi ferestrele cu stinghiile

încrucişate ale Fernandei, ca să nu se lase tulburat de nici o ispită a lumii, căci acum ştia că în pergamentele lui Melchiade era scrisă soarta lui. Le regăsi intacte printre plantele preistorice şi bălțile fumegânde şi insectele luminoase care făcuseră să dispară din odaie orice urmă de trecere a oamenilor pe pământul acesta şi nu avu puterea să le scoată la lumină, ci acolo pe loc, în picioare, fără cea mai mică greutate, ca şi cum le-ar fi găsit scrise în spaniolă sub razele orbitoare ale amiezii, începu să le descifreze cu voce tare. Era istoria familiei, redactată de Melchiade până în cele mai neînsemnate amănunte, cu o anticipare de o sută de ani. O scrisese în sanscrită, care era limba lui maternă, şi cifrase versurile pereche cu ajutorul codului personal al împăratului August şi cele fără pereche cu codurile militare spartane. Ultima pavăză, pe care Aureliano începuse să o întrezărească în ziua în care se lăsase cuprins de dragostea Amarantei Ursula, consta în faptul că Melchiade nu înşirase faptele după timpul convențional al oamenilor, ci concentrase un secol întreg de episoade cotidiene în aşa fel încât toate să coexiste în aceeaşi clipă. Fascinat de această descoperire, Aureliano citi cu voce tare, fără să sară un rând, enciclicele cântate pe care Melchiade însuşi îl pusese pe Arcadio să le asculte, şi care erau de fapt profeția executării lui, şi găsi vestirea naşterii femeii celei mai frumoase din lume, care avea să se înalțe la cer cu trupul şi cu sufletul, şi află venirea pe lume a celor doi gemeni defuncți care renunțaseră să descifreze pergamentele, nu atât din pricina incapacității şi a nestatorniciei, ci pentru că încercările lor erau premature. În momentul acesta, nerăbdător să-şi afle propria sa obârşie, Aureliano sări un pasaj întreg. Atunci începu să se stârnească vântul, căldicel, abia simțit, plin de glasurile trecutului, de murmurele muşcatelor străvechi, de suspinele deziluziilor mai vechi decât nostalgiile cele mai tenace. Nu le dădu atenție deoarece în clipa aceea era pe cale să descopere primele indicii ale ființei sale, în persoana unui bunic concupiscent care se lăsase târât din frivolitate printr-un podiş halucinant, în căutarea unei femei foarte frumoase pe care nu avea să o facă fericită. Aureliano îl recunoscu, continuă să urmărească drumurile ascunse ale descendenței sale şi descoperi clipa zămislirii sale între scorpionii şi fluturii galbeni ai unei băi crepusculare, când un simplu lucrător îşi potolea patimile cu o femeie care i se dăruia din răzvrătire. Era atât de absorbit încât nu observă nici al doilea atac impetuos al vântului, a cărui forță ciclonică smulse porțile şi ferestrele din țâțânele lor, târî acoperişul galeriei de răsărit şi dezrădăcină temeliile. Abia atunci descoperi că Amaranta Ursula nu era sora, ci mătuşa lui, şi că Francis Drake nu luase cu asalt Riohacha decât pentru ca ei să se poată căuta prin labirinturile cele mai întortocheate ale sângelui, pentru a zămisli animalul mitologic care avea să pună capăt spiței. Macondo era acum un vârtej îngrozitor de praf şi de dărâmături vânturate de furia acestui uragan biblic, când Aureliano sări unsprezece pagini pentru a nu pierde timp cu fapte prea bine cunoscute, şi începu să descifreze clipa pe care tocmai o trăia, descifrând-o pe măsură ce o trăia, prorocindu-se pe sine însuşi, că descifrează ultima pagină a manuscrisului, de parcă s-ar fi privit într-o oglindă de cuvinte. Atunci mai sări câteva rânduri pentru a depăşi profețiile şi pentru a căuta să cunoască data şi împrejurările morții sale. Dar înainte de a ajunge la versul final, înțelese deja că nu va mai ieşi niciodată din odaia aceasta, căci stătea scris că cetatea mirajelor va fi ştearsă de vânt şi alungată din memoria oamenilor în clipa în care Aureliano Babilonia va fi terminat descifrarea pergamentelor, şi că tot ce vedea scris acolo era dintotdeauna şi avea să rămână pe vecie de nerepetat, căci semințiilor condamnate la o sută de ani de singurătate nu le era dată o a doua şansă pe pământ.

—-----------------------------